

Kiipeilyn erikoiskieli

**Tarkastelussa suomen- ja saksankieliset kiipeilytermit sekä
kiipeilykäsitteiden määritelmät**

Riikka Suursalmi-Seppälä
Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot
Saksan kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2018

Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot
Saksan kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

SUURSALMI-SEPPÄLÄ, RIIKKA: Kiipeilyn erikoiskieli. Tarkastelussa suomen- ja saksankieliset kiipeilytermit sekä kiipeilykäsitteiden määritelmät

Pro gradu -tutkielma, 92 sivua, liitteet 35 sivua, saksankielinen lyhennelmä 15 sivua
Maaliskuu 2018

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan kiipeilyn erikoiskieltä sekä kuvataan sanastotyön periaatteita ja sovelletaan niitä 71 termiä kattavan suomi–saksa-kiipeilysanaston luomisessa, jonka kohderyhmänä ovat erityisesti kiipeilyn aloittelijat, maallikot sekä esimerkiksi kääntäjät. Kiipeilyn erikoiskieltä analysoidaan muutaman tarkkaan valitun, jollain lailla ongelmallisen käsitteen sekä niitä vastaavien termien ja määritelmien avulla.

Lähdeaineisto koostuu sekä suomen- että saksankielisistä verkkosanastoista, erilaisista harjoitus- ja kiipeilyoppaista, kiipeilyä käsittelevistä artikkeleista sekä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa käydyistä keskusteluista. Tarkempaan analyysiin on valittu sellaisia käsitteitä, joita vastaavat termit tai määritelmät eivät esimerkiksi vastaa joko hyvän termin tai hyvän määritelmän ominaisuuksia tai jotka ovat kiipeilijöiden keskuudessa herättäneet paljon keskustelua ja erimielisyyksiä.

Sanastotyössä käsitellään 71 suomen- ja saksankielistä termiä ja määritelmää. Käsiteltävät termit on valittu kohderyhmää ajatellen, joten sanastotyön pohjalta syntynyt sanasto sisältää vain perustermistöä. Termit on järjestetty sanastoon aihepiireittäin kuuden luvun alle. Lukujen otsikot ovat: kiipeilyn alalajit, kiipeilyreitti, kiipeilijän varmistaminen ja varmistusvälineet, muu kiipeilyvälineistö, kiipeilyotteet sekä kiipeilytekniikka. Sanasto koostuu termitietueista, joissa suomenkielisen termin ja määritelmän sekä mahdollisen selitteen perään on merkitty saksankielinen vastine määritelmiseen ja mahdollisine selitteineen.

Tutkimuksessa havaittiin, että kiipeilykäsitteistö ja -termistö sisältää runsaasti epäloogisuuksia sekä synonymiaa ja polysemiaa. Lisäksi selvisi, että eri henkilöt määrittelevät kiipeilykäsitteitä eri tavalla ja usein terminologiselta kannalta katsoen virheellisesti, koska esimerkiksi kiipeilysanastojen laatijat eivät ole tietoisia terminologisista määritelmänkirjoitusperiaatteista. Tutkimuksen aikana ilmeni myös, että osalle kiipeilyn harrastajista kiipeilykäsitteiden ja niitä vastaavien nimitysten pohtiminen ei ole kovin mieluisaa, mikä voi johtua esimerkiksi siitä, että useita kiipeilykäsitteitä on vaikeaa määritellä yksiselitteisesti.

Kaksikielisen sanastotyön aikana kävi ilmi, että suomen- ja saksankieliset käsitejärjestelmät vastaavat pitkälti toisiaan, vaikka muutamien käsitteiden sisältö hieman poikkeaa toisistaan. Sanastotyön aikana paljastui muutama terminologinen aukko, joiden täyttämiseksi sanasto sisältää vastaavan määrän termiehdotuksia. Analyysi ja sanastotyö osoittivat, että molemmissa kielissä joitain käsitteitä vastasi useampi termi ja joidenkin käsitteiden sisältö ja siten myös ala oli vaikeasti ymmärrettävissä. Tutkimuksessa havaittiin, että kummassakaan kielessä termien käyttö ei ole yhdenmukaista. Edellä mainittujen seikkojen perusteella voidaan todeta, että systemaattiselle sanastotyölle on sekä suomen että saksan kielessä tarvetta.

Avainsanat: terminologia, kiipeily, erikoiskieli, suomi, saksa, sanastotyö, kiipeilysanasto

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Erikoiskieli ja terminologisen tutkimuksen peruskäsitteet	4
2.1	Terminologisen tutkimuksen varhaisvaiheet sekä perinteinen ja sosiokognitiivinen terminologian teoria	4
2.2	Tarkastelun kohteena erikoiskieli	5
2.3	Erikoiskielet viestintää helpottamassa	6
2.4	Käsite	7
2.4.1	Käsite perinteisessä terminologian teoriassa sekä käsitepiirteet	8
2.4.2	Käsite sosiokognitiivisessa terminologian teoriassa	10
2.4.3	Käsiteanalyysi, käsitesuhteet ja käsitejärjestelmä	12
2.5	Termi	17
2.5.1	Nimityksen ja termin käsite perinteisen terminologian teoriassa	17
2.5.2	Ideaalitermin kriteerit	19
2.5.3	Termin käsite sosiokognitiivisessa terminologian teoriassa	21
2.6	Määritelmä perinteisessä ja sosiokognitiivisessa terminologian teoriassa	23
2.6.1	Määritelmien jaottelu ja määritelmätyypit	26
2.6.2	Määritelmävirheitä	28
3	Vastinetyö ja terminografia	32
3.1	Vastinetyö osana sanastotyötä	32
3.2	Terminografia eli terminologisen tiedon kirjaaminen ja esittäminen	36
3.2.1	Termien suositettavuus sekä termien ja määritelmien esitysasu ja -järjestys	36
3.2.2	Vastinetietojen esittäminen sanastossa tai sanakirjassa	38

4	Kiipeily – pienen piirin elämäntapaharrastuksesta olympialajiksi	40
4.1	Kiipeily urheilulajina ja elämäntapana	40
4.2	Katsaus kiipeilyn historiaan ja alalajeihin	41
4.3	Kiipeilyn erikoiskielen kehitys	45
5	Tutkimusaineisto ja -metodi	47
5.1	Tutkimusaineisto.....	47
5.2	Tutkimusmetodi	49
6	Tarkastelussa kiipeilyn erikoiskieli ja sanasto.....	53
6.1	Kiipeilyyn liittyvä sanasto: termit ja määritelmät.....	53
6.1.1	Sporttikiipeily, urheilukiipeily.....	53
6.1.2	Sportklettern.....	59
6.1.3	Ote, otetapa, otetyyppi; Griff, Grifftechnik, Griffart.....	62
6.1.4	Jalkahuukki, varvashuukki, kantapäahuukki; Foothook, Toehook, Heelhook	69
6.1.5	Kahvaote; Henkel	74
6.2	Huomioita kiipeilyn erikoiskielestä	83
7	Lopuksi	85
	Lähdeluettelo.....	87

Liitteet

Deutsche Kurzfassung

1 Johdanto

Kiipeily on tällä hetkellä yksi nopeimmin kasvavista urheilulajeista (ks. esim. Malmberg, 2015; Mannio, 2013). Kiipeilyn saavuttaman suosion vuoksi laji on hyväksytty Tokion vuoden 2020 olympialaisiin yhdeksi väliaikaiseksi lajiksi (SKIL ry. s.d. a.; Olli ym. 2017, 9). Lajin kasvavan kiinnostuksen myötä on luonnollista tuoda lajia esille myös erilaisten tutkimusten muodossa.

Suomessa on jo tehty muutamia kiipeilyyn liittyviä tutkielmia, mutta tiettävästi vain kaksi niistä liittyy kiipeilyn termistöön (ks. Kleemola 2014; Ylinen 1998). Ylisen (1998) pro gradu -tutkielman lähtökohtana on tutkia ainoastaan kiipeilytermejä, kun taas Kleemolan (2014) tutkielma vain sivuaa kiipeilyä terminologisesta näkökulmasta, sillä hänen pää tutkimuskohteensa on seikkailumatkailu käsitteistöineen. Terminologista tutkimusta edustaa myös Koirasen (2014) pro gradu -tutkielma, joka käsittelee ratsuhevosien peruskoulutukseen liittyvää erikoiskieltä. Korkeamman tason kiipeilyyn liittyviä tutkimuksia, kuten väitöskirjoja, ei Suomessa tiettävästi ole vielä tehty, mutta terminologiaa käsitteleviä tutkimuksia on sen sijaan tehty useita. Hyviä esimerkkejä näistä ovat myöhemmin tässä työssä esiin tulevat Liimataisen (2008) ja Pasasen (2009) terminologiaan liittyvät väitöskirjat. Mielenkiintoista terminologista tutkimusta edustavat lisäksi muun muassa Vehmas-Lehdon (2010) artikkeli Termit kääntäjän näkökulmasta sekä Nykäsen ja Järvelinin (1998) kokoama golfsanasto. Ulkomaisten kiipeilyä käsittelevien tutkimusten aihekirjo on huomattavasti laajempi kuin Suomessa tehtyjen, mutta ulkomailla tehtyjä terminologisia tutkimuksia en etsinnöistäni huolimatta löytänyt. Erikoiskieliä käsitteleville tutkielmille ja tutkimuksille on näin ollen niin suomalaisessa kuin ulkomaisessa tutkimuskentässä vielä runsaasti tilaa.

Tutkielmani aiheena ovat kiipeilytermit ja kiipeilykäsitteiden määritelmät. Pidän aihetta mielenkiintoisena siksi, että aloitettuani kiipeilyn harrastamisen, huomasin nopeasti, etten ymmärrä, mitä minulle puhutaan. Kiipeilyn erikoiskieli oli todella erikoista: termit kuulostivat suomen kieleltä, mutta niiden merkitys jäi epäselväksi. Tutkielmani aineistoksi valitsemieni sanastojen perusteella voin todeta, että kunnolliselle aloittelijan sanastolle on tarvetta, sillä löytämäni valmiit sanastot on vain osittain suunnattu vasta-alkajille, eivätkä ne sisällä kaikkia oleellisia termejä tai ole terminologisesti päteviä. Lisäksi kaikkien termien määritelmät eivät ole tarkoituksenmukaisia, mikäli sanaston kohdeyleisönä pidetään maallikoita ja vasta-alkajia.

Tutkielmani tavoitteena on tarkastella kiipeilytermejä ja kiipeilykäsitteiden määritelmiä sekä luoda oma suomi–saksa-kiipeilysanasto maallikoita ja esimerkiksi kääntäjiä varten. Tämän vuoksi aion tutkia etenkin jo olemassa olevia kiipeilysanastoja, mutta valmiiden sanastojen vähyys vuoksi olen hyväksynyt aineistooni myös muita kiipeilyä käsitteleviä lähteitä, kuten esimerkiksi kiipeilyoppaita ja kiipeilyä käsitteleviä verkkoartikkeleita. Ne toimivat oivallisena aineistona, sillä niissä esiintyvät kiipeilytermit ja kiipeilykäsitteiden määritelmät ovat autenttisesti esiintymisympäristössään.

Lähdeaineistosta olen poiminut viitisenkymmentä kiipeilyyn liittyvää käsitettä, joita vastaavia termejä ja määritelmiä tarkastelen käsiteanalyysin sekä ideaalitermin kriteerien ja hyvän määritelmän ominaisuuksien avulla. Erityisellä mielenkiinnolla tarkastelen etenkin aineistossani olevien kiipeilytermien määritelmiä, sillä olen varma, etteivät sanastojen laatijat tai kiipeilystä kertovien tekstien kirjoittajat ole tarpeeksi hyvin ottaneet aloittelevan kiipeilijän tiedontarpeita huomioon. Oletan tutkimuksessani käyvän ilmi, että osa termeistä on ideaalitermin kaltaisia, mutta osa ei täytä kuin murto-osan ideaalitermille (ks. esim. Arntz ym. 2014, 115; Haarala 1981, 16) asetetuista vaatimuksista. Osaksi tästä johtuen oletan kiipeilytermistössä esiintyvän sekä synonymiaa että polysemiaa. Koska synonymiaa ja polysemiaa ei ole terminologisissa tutkimuksissa otettu kovin usein tarkasteluun, aion tutkielmassani huomioida mahdollisen kiipeilytermien synonymian ja polysemian. Myös sanastossani on tarkoitus huomioida kiipeilytermien mahdollinen synonymia ja polysemia, sillä puhekielessä nämä ilmiöt ovat varmasti läsnä.

Tutkielmassa käyttämäni tutkimusmenetelmä on luonteeltaan kvalitatiivinen, sillä vaikka käsittelen lähdeaineistoani pääasiassa sanastotyön keinoin, analysoin valitsemiani termejä ja määritelmiä myös niiden laadun näkökulmasta käyttäen apunani ideaalitermin kriteereitä ja hyvän määritelmän laatimiselle annettuja ohjeita. Aloitan työni terminologiseen tutkimukseen kuuluvalla sanastuksella eli etsin työni kannalta tarkoituksenmukaisia sekä suomen- että saksankielisiä sanastoja, joista poimin aiheeni kannalta olennaiset termit ja määritelmät. Sanastuksen tulokset kokoan taulukkoon. Teen taulukoiduille kiipeilykäsitteille joko osittaisen tai täydellisen käsiteanalyysin riippuen siitä, kuinka onnistuneesti käsite on lähdeaineistossa määritelty tai kuinka hyvin aineistossa siitä käytetty nimitys vastaa vakiintuneita käsityksiä käsitteestä käytetystä termistä. Analysoin termejä ideaalitermin kriteerien avulla, joita käsittelen tutkielmani luvussa 2.5.2. Määritelmiä tarkastelen ja analysoin puolestaan vertaamalla löytämäni kiipeilykäsitteiden määritelmiä terminologisen määritelmän kriteereihin, joita käsittelen tutkielmani luvussa 2.6. Käytän hyödykseni aineiston analysoimisessa Tampereen Kiipeilykerho Vertikaali

ry:n sekä Climbing in Tampere -ryhmän jäsenten kanssa käymiäni sähköisiä keskusteluja. Tutkimukseni aikana esitän tarpeen mukaan sekä Vertikaalin että Climbing in Tampere -ryhmän Facebook-sivulla kiipeilykäsitteisiin liittyviä kysymyksiä, joihin saamistani vastauksista on varmasti hyötyä tarkastellessani kiipeilysanastooni tulevia termejä ja määritelmiä, jotka ovat jollakin tapaa ongelmallisia.

Tutkielmani teoriaosuudessa tarkastelen erikoiskielen piirteitä ja käyttötarkoitusta, terminologisen tutkimuksen peruskäsitteitä (luku 2) sekä vastinetyötä ja terminografiaa (luku 3). Luvussa 4 käsittelen puolestaan kiipeilyä. Luon ensin lyhyen katsauksen kiipeilyyn urheilulajina (luku 4.1), minkä jälkeen käyn hieman läpi kiipeilyn historiaa ja sen alalajeja (luku 4.2) sekä kiipeilyn erikoiskielen kehitystä (luku 4.3). Tutkimusaineistoa ja tutkimusmetodia esittelen luvussa 5, ja luvussa 6 analysoin kiipeilyn erikoiskieltä eli tutkin valitsemiani kiipeilytermejä ja niiden tavana olevien käsitteiden määritelmiä. Tutkielmani lopussa oleva suomi–saksa-kiipeilysanasto käsittää noin 50 suomen- ja saksankielistä termiä, joista lähemmin tarkastelen noin kymmentä termiä.

Koska tutkielmani ei ole kaiken kattava, olisi seuraavissa kiipeilyn erikoiskieltä käsittelevissä tutkimuksissa mahdollista perehtyä tarkemmin esimerkiksi siihen, milloin ja miksi englannin kieli on tullut osaksi suomenkielistä kiipeilytermistöä. Mielenkiintoista olisi tietää myös, mitä mieltä kiipeilijät itse ovat kiipeilyn erikoiskielestä, esimerkiksi sen hyödyllisyydestä ja käytettävyydestä. Erityisen suotavaa olisi jatkaa niiden kiipeilykäsitteiden tutkimista, jotka jäävät tämän tutkielman ulkopuolelle

2 Erikoiskieli ja terminologisen tutkimuksen peruskäsitteet

Jotta tutkielmassa käytettävää erikoiskieltä voi ymmärtää, on ensin syytä tutustua terminologian peruskäsitteisiin. Tässä luvussa tarkastellaan erikoiskieltä sekä terminologian keskeisimpiä käsitteitä. Luvussa 2.1 käydään läpi terminologisen tutkimuksen alkutaipaletta ja tarkastellaan lyhyesti sekä perinteistä että sosiokognitiivista terminologian teoriaa. Luvuissa 2.2 ja 2.3 käsitellään erikoiskieltä: mitä se on ja mihin sitä tarvitaan. Luvuissa 2.4–2.6 keskitytään puolestaan terminologian tärkeimpiin käsitteisiin, joihin katson *käsitteen*, *termin* ja *määritelmän* lukeutuvan. Edellä mainittuja käsitteitä tarkastellaan monipuolisesti sekä perinteisen että sosiokognitiivisen terminologian teorian näkökulmasta.

2.1 Terminologisen tutkimuksen varhaisvaiheet sekä perinteinen ja sosiokognitiivinen terminologian teoria

Terminologisen tutkimuksen periaatteet syntyivät vuonna 1931, kun Eugen Wüster toi ajatuksensa julki väitöskirjassaan *Internationale Sprachnormung in der Technik* (Bauer, Dressler & Weis 1978, V; Pasanen 2009, 33). Koska itävaltalainen insinööri Wüster oli ensimmäinen, jonka ajatukset tiedon järjestämisestä ja standardisoinnista vastasivat tekniikan aloilla ilmenneisiin tarpeisiin (Pasanen 2009, 33; ks. myös Bauer ym. 1978, III), voi häntä perustellusti kutsua *perinteisen terminologian teorian* isäksi. Hänen teostaan voidaan jopa pitää terminologian perusteoksena (Bauer ym. 1978, V). Wüsterin, eli Wienin terminologisen koulukunnan, ajatuksia ja oppeja kannattavia, ja niitä mukailevia koulukuntia on sittemmin syntynyt muitakin, kuten Moskovon ja Prahan terminologiset koulukunnat (Felber 1984, 31; Pasanen, 2009, 33). Käytän tutkielmassani näiden koulukuntien edustamasta teoriasta nimitystä perinteinen terminologian teoria erottaakseni sen uudemmistä terminologian teorioista. Käsittelen tutkielmani myöhemmässä vaiheessa *sosiokognitiivisen terminologian teoriaa*, joka on yksi uusista terminologian teorioista. Teoria pyrkii huomioimaan kielen kognitiivisten aspektien lisäksi myös kielen sosiaaliset aspektit (Liimatainen 2014; Pihkala 2001, 7). Yksi tunnetuimmista perinteisen terminologian teorian kritisoijista on Rita Temmerman (2000), joka teoksessaan *Towards New Ways of Terminological Description – The sociocognitive approach* kritisoi perinteistä terminologian teoriaa ja etsii sosiokognitiivisen terminologian teorian kautta ratkaisuja sellaisiin erikoiskielten ongelmiin, joissa perinteinen terminologian teoria ei ole kyennyt vastaamaan tarpeisiin.

Uudet terminologian teoriat pohjaavat perinteiselle teorialle, ja niiden tavoitteena on täydentää perinteisen teorian soveltamisessa esille tulleita epäkohtia ja puutteita. Uudet teoriat eivät pyri korvaamaan perinteistä terminologian teoriaa.

2.2 Tarkastelun kohteena erikoiskieli

Wüsterin (1931) väitöskirjan ajatusten myötä syntyneessä perinteisessä terminologian teoriassa keskitytään yleiskielen sijaan tarkastelemaan erikoiskieltä. Erikoiskieli voidaan määritellä jonkin tieteen-, ammatti- tai harrastealan kielimuodoksi, joka eroaa yleiskielestä erityisesti sanastonsa vuoksi. Erikoiskielen tarkoituksena on jäsentää sitä vastaavan erikoisalan käsitemaailmaa sekä siirtää tietoa kyseisen alan sisäisessä viestinnässä. (TTP 2018, s.v. *erikoiskieli*.) Määritelmän perusteella erikoiskieliä voidaan todeta olevan useita. Sanastokeskus TSK:n laatiman Terminologian sanaston (2006, 30) mukaan erikoiskieli on ”kielimuoto, jota käytetään viestinnässä tietyllä erikoisalalla.” Erikoiskielen tunnusmerkkeinä voidaan pitää sen sisältämän erityisen termistön lisäksi myös tiettyjä syntaktisia ja tyylillisiä piirteitä (mp.). Erikoiskieltä siis käyttävät ihmiset, jotka ovat jollain lailla tekemisissä sellaisen alan kanssa, jonka sisällä ja josta kommunikointi edellyttää yleiskielestä poikkeavaa kielenkäyttöä. Käytän tutkielmassani juuri erikoiskieli-käsitettä tarkoittaessani kiipeilyn kielestä harraste- tai ammattikielenä, sillä kiipeilyssä käytettävä kieli voi olla molempia katsantokannasta riippuen.

Nuopposen (1999, 93) mukaan minkä tahansa alan ammattilaisen on hyvä olla tietoinen erikoiskielten ja yleiskielen välisistä eroista. Hänen mukaansa erikoiskielet, ja niiden termit, saatetaan usein nähdä turhana ”jargonina”, vaikka ne ovat tarpeellisia erikoisalan sisäisessä viestinnässä. Tämä oleellinen seikka saatetaan unohtaa, mikäli viestinnässä keskitytään liikaa alan ulkoiseen viestintään (mp). Viestittäessä alan ulkopuolelle on erikoiskielen käytön liiallisuutta hyvä välttää sen sisältämän erikoistermistön takia, joten maallikoille viestittäessä voidaan perustellusti käyttää helpommin ymmärrettävää yleiskieltä. Esimerkiksi potilaan ymmärryksen kannalta on huomattavasti parempi, että lääkäri puhuu hänelle yleiskielellä.

Erikoiskielen käytölle on kuitenkin aina paikkansa ja perusteensa. Toisin kuin potilaan ja lääkärin välisessä viestinnässä, on lääkäreiden keskinäisessä kommunikoinnissa suositeltavaa käyttää erikoiskieltä, ja sen mukanaan tuomaa termistöä. Tässä tapauksessa erikoiskielen käyttö on suotavaa, jotta potilasta koskevista asioista viestiminen olisi mahdollisimman yksiselitteistä

ja täsmällistä, eikä väärinkäsityksiä syntyisi. Siten myös muissa erikoiskieltä vaativissa ammateissa tai harrastuksissa nousee erikoiskielen tärkeys ammattilaisten tai harrastajien keskinäisessä viestinnässä esiin viimeistään siinä vaiheessa, kun jostain alalle tärkeästä asiasta tai esineestä pitää viestiä lyhyesti. Erityisesti riskialttiissa lajeissa, kuten kiipeilyssä, erikoiskielen hallinta on joissain tilanteissa välttämätöntä, jotta kukaan ei joutuisi harrastaessaan vaaraan; on parempi tietää hyvissä ajoin, mitä harrastuskaveri tarkoittaa huutaessaan kallioseinämällä haluavansa *pädin* aseteltavan paremmin tai tarvitsevansa kunnan *spottausta*. Ylhäällä kiipeävän kaverin on yhtä lailla hyvä olla tietoinen siitä, mitä alhaalla seisova henkilö tarkoittaa ilmoittaessaan, että vasemmalla on hyvännäköinen *pintsi*. Yhteisen erikoissanaston hallinta voi lisätä kaiken lisäksi ihmisten välistä yhteenkuuluvuuden tunnetta (Stenvall 1999, 61).

2.3 Erikoiskielet viestintää helpottamassa

Arntz, Picht ja Schmitz (2014, 23) kirjoittavat erikoiskielen olevan maallikoille sitä vaikeampitajuista, mitä tarkempia ja ytimekkäämpiä sen ilmaisut ovat. Tästä johtuen vain harva pystyy ymmärtämään sellaisten alojen tekstejä, jotka eivät kuulu omaan arkielämään (mp.). Hyvä esimerkki tästä on aiemmin mainittu lääkäreiden välinen viestintä, joka maallikosta saattaa kuulostaa täysin käsittämättömältä. Toisaalta esimerkiksi teknologian kehityksen myötä erikoiskielen termejä kulkeutuu myös yleiskieleen yhä enemmän, mikä on huomionarvoista puhuttaessa yleiskielen ja erikoiskielten välisestä rajanvedosta. Arntz ym. (2014, 23) mukaan erikoiskielten sanojen kulkeutumisen seurausta ovat muun muassa kielenkäyttäjien passiivisen sanavaraston mittava kasvu sekä erikoiskielten termien yleiskielistyminen, mikä ei välttämättä ole suotavaa:

Da andererseits immer mehr Fachwörter Eingang in die Gemeinsprache finden, kommt es zu einer Erscheinung, die man als „Übersättigung des passiven Wortschatzes“ bezeichnet; eine weitere Folge ist, dass viele der Fachwörter, die durch Massenkommunikationsmittel verbreitet werden, vom Adressaten ungenau oder falsch verstanden werden, sodass er sie nicht korrekt verwenden kann. Man kann hier von „Determinologisierung“ sprechen. (Arntz ym. 2014, 23.)

Nuopposen (1999, 93) lisäksi myös Arntz ym. (2014, 25) ovat huomanneet, että erikoiskielten tarpeellisuuteen on suhtauduttu epäilevästi. Heidän (mp.) mukaansa kielikriitikot ovat esittäneet erikoiskielen ilmaisujen korvaamista yleiskielisillä ilmauksilla, joiden avulla ammattiin liittyvät asiat voisi esittää aivan yhtä tarkasti. Tällä tavoin myös maallikot voisivat ymmärtää keskustelun sisällön. Esitystä on Arntzin ym. (2014, 25) mukaan syytä pohtia tarkasti, vaikka erikoiskielten olemassaolon ja kehityksen perusteena ovatkin tekniikan ja tieteen pyrkimykset tarkkuuteen myös kielen tasolla. Yleiskieltä voitaisiin heidän mukaansa kuitenkin mahdollisesti hyödyntää uusien asioiden nimeämisessä; uudet käsitteet ja tarkoitteet tarvitsevat syntymisensä

jälkeen nimityksen, jota ei vielä aiemmin ole käytetty. Niille olisi siis annettava sellainen nimitys, jota ei voi sekoittaa muihin, jo olemassa oleviin nimityksiin. (Mp.) Nimitysten sekoittamisvaaran voisi Arntzin ym. (2014, 25) mukaan välttää, jos käsitteiden ja tarkoitteiden nimeämisessä käytettäisiin vain yleiskielen keinoin muodostettuja pitkiä, seikkaperäisiä kuvauksia. Yleiskielen sanat eivät kuitenkaan yleensä riitä nimeämään kaikkia käsitteitä, mikä on havaittavissa esimerkiksi lääketieteen erikoiskieleen kuuluvasta runsaasta vieraskielisestä terministöstä. Esimerkiksi vierassanoja tulee suomen kieleen jatkuvasti, mikä kielii siitä, että niille on tarvetta (Stenvall 1999, 59). Näin ollen on mielestäni selvää, ettei pelkällä yleiskielellä tule toimeen erikoisalaviestinnässä.

Arntz ym. (2014, 25) tulevat pohdinnassaan lopulta siihen tulokseen, ettei yleiskielen avulla muodostettujen ylipitkien ilmausten käyttäminen nimeämisessä ole kannattavaa. Koska monet yleiskielen sanat ovat monimerkityksisiä, saataisiin käsitteistä selkeitä vasta silloin, kun ne ilmaistaisiin ”ylipitkillä kiertoilmauksilla”. Käsitteiden ilmaiseminen liian pitkillä kiertoilmauksilla ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista erikoiskielelle, joka vaatii ilmaisuiltaan selkeyttä ja yksiselitteisyyttä. Erikoiskielelle välttämättömiä ovat sen sijaan erityiset, ennalta sovitut kommunikointikeinot (ks. ideaalitermin kriteerit luku 2.5.2) joiden avulla erikoisalalla työskentelevät voivat ymmärtää alansa sisäistä keskustelua. (Mp.) Jotta erikoisaloilla voitaisiin viestiä aloilla tarvittavista käsitteistä tarkoituksenmukaisesti, tarvitaan niille mahdollisimman kuvaavia nimityksiä eli termejä (Sanastokeskus TSK 2006, s.v. *termi*; Arntz ym. 2014, 115. Termien lisäksi tarvitaan myös määritelmiä, joilla kuvataan käsitettä sekä tämän suhdetta lähikäsitteisiin (Suonuuti 2012, 19). Erikoiskieltä tarvitaan ennen kaikkea helpottamaan erikoisaloilla työskentelevien ihmisten keskinäistä kanssakäymistä.

2.4 Käsite

Tässä luvussa pureudutaan *käsitteen* käsitteeseen eli pohditaan käsitettä ja sen tarkoitusta sekä perinteisen (luku 2.4.1) että sosiokognitiivisen terminologian teorian näkökulmasta (luku 2.4.2). Terminologian ehkä tärkeintä käsitettä tarkasteltaessa on syytä kysyä, mitä käsitteet ovat, kuinka ne syntyvät tai kuinka niitä luodaan sekä miten niistä voidaan kommunikoida. Yhtä lailla tärkeää on pohtia myös sitä, kuinka käsitteitä ja niiden välisiä suhteita voidaan analysoida. Lisäksi luvussa käydään läpi sitä, kuinka käsitteet liittyvät toisiinsa ja kuinka käsitteiden välisiä suhteita voidaan kuvata graafisesti (luku 2.4.3). Koska käsitteen on sanottu olevan

ainakin perinteisen terminologian teorian kannalta tärkein käsite, voidaan tämän luvun katsoa olevan myös tämän tutkielman yksi tärkeimmistä luvuista.

2.4.1 Käsite perinteisessä terminologian teoriassa sekä käsitepiirteet

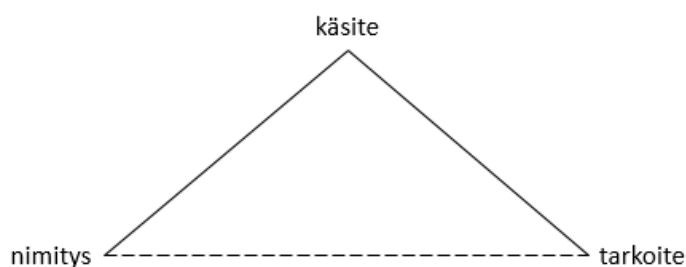
Wüsterin (1985, 7) näkemyksen mukaan käsite on ajatuselementti (*Denkelement*), jonka avulla ihminen voi mielessään todeta ja järjestellä ympärillään olevia tarkoitteita ja siten ymmärtää maailmaansa. Wüster pitää käsitettä erittäin tärkeänä teorianensa elementtinä, sillä jo teoksensa alussa hän toteaa termityön alkavan aina käsitteestä (1985, 1). Käsitteeseen liittyviä ominaisuuksia kutsutaan *käsitepiirteeksi*, ja ne saadaan selville termityöhön olennaisesti kuuluvan, myöhemmin käsiteltävän *käsiteanalyysin* avulla. Käsitepiirteitä on sekä *olennaisia* että *epäolennaisia*. Olennaiset käsitepiirteet eli olennaispiirteet on määritelty Terminologian sanastossa (Sanastokeskus TSK 2006, 11) ”käsitteen selvittämisen kannalta välttämättömiksi käsitepiirteiksi.” Olennaisiin käsitepiirteisiin kuuluvat esimerkiksi erottavat piirteet, joiden avulla käsitteitä voidaan erottaa niiden lähikäsitteistä (mp.). Käsitepiirteiden kokonaisuutta kutsutaan käsitteen sisällöksi (Wüster 1985, 7), jota ei pidä sekoittaa käsitteen alaan. Käsitteen alalla tarkoitetaan joko kaikkien niiden tarkoitteiden joukkoa, johon käsitteen sisältö viittaa (Haarala 1981, 20) tai käsitteen kaikkien hierarkkisten alakäsitteiden joukkoa (Wüster 1985, 8).

Wüsterin ja perinteisen terminologian teorian käsitysten tapaan Terminologian sanasto (Sanastokeskus TSK 2006, 10) määrittelee käsitteen tiedon yksiköksi, joka muodostuu käsitepiirteiden ainutkertaisesta yhdistelmästä. Sanastossa mainitaan käsitteitä käytettävän tiedon jäsentämiseen, mutta määritelmään on lisätty, etteivät käsitteet välttämättä ole kielisidonnaisia. Yhteiskunta- ja kulttuurisidonnaiset tekijät vaikuttavat tietyillä aloilla erilaisen käsitejaon syntyneeseen eri kielissä. (Mp.)

Käsitteitä on aiempien luonnehdintojen lisäksi kutsuttu myös mielikuviksi, joita ihminen muodostaa tarkkaillessaan ympäröivää todellisuuttaan, vertaillessaan sen yksittäisiä ilmiöitä toisiinsa, tunnistaessaan ilmiöiden yhtäläisyyksiä ja eroja ja luokitellessaan niitä samankaltaisten ilmiöiden ryhmiin. Tästä tapahtumasarjasta voidaan käyttää nimeä käsitteellistäminen. (Kalliokuusi & Seppälä 2014.) Käsitteellistäminen koskee Kalliokuusen ja Seppälän (mt.) mukaan sekä konkreettisia, fyysisiä ilmiöitä kuin abstrakteja tai kuvitteellisiakin ilmiöitä. Ilmiöllä he kattavat muun muassa niin asiat, esineet kuin oliot. Mietittäessä kiipeilykäsitteitä voidaan konkreettisten tai fyysisten ilmiöiden ajatella tarkoittavan esimerkiksi kiipeilijää, kiipeilykenkiä ja varmistuslaitetta. Abstrakteja tai kuvitteellisia ilmiöitä voisivat siten kiipeilyn näkökulmasta

olla esimerkiksi *varmistaminen* sekä erilaiset tekniikat tarttua otteesta, kuten *gaston* ja *open hand*.

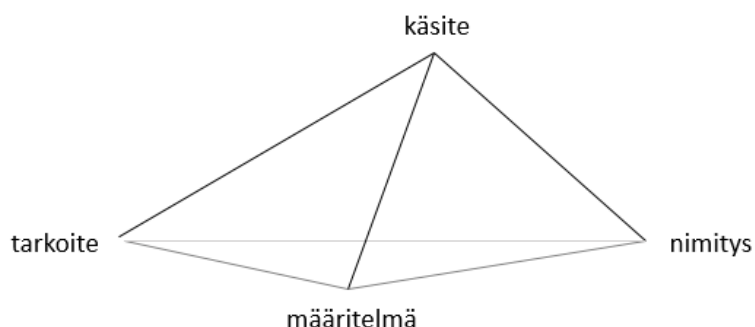
Kuten luvun alussa mainittiin, ei käsitteellä välttämättä ole heti nimitystä, vaan nimityksen voi antaa sille myöhemmin. Tärkeämpää on, että käsite viittaa johonkin tarkoitteeseen ja päinvastoin, oli tarkoite sitten konkreettinen tai abstrakti. Näiden kolmen elementin, käsitteen, tarkoitteen ja nimityksen, välillä vallitsee siis eräänlainen kolmiyhteys, jota perinteisessä terminologian teoriassa kuvataan niin sanotulla semioottisella kolmiolla (kuva 1), jonka amerikkalaiset kielitieteilijät C.K. Ogden ja I.A. Richards tekivät tunnetuksi jo vuonna 1923 (Arntz ym. 2014, 41). Samainen kolmio tunnetaan myös Ogdenin ja Richardsin kolmiona sekä semanttisena kolmiona. (Haarala 1981, 19; TTP 2018, s.v. *semioottinen kolmio*).

Kuva 1. Ogdenin ja Richardsin kolmio¹

Kolmiota on sittemmin muunneltu, sillä esimerkiksi Suonuuti (2012, 12) on teoksessaan lisännyt omaan semioottiseen kolmioonsa määritelmän ulottuvuuden (kuvas 2). Lisäys on mielestäni onnistunut, sillä käsitteen ja sen sisällön täysi ymmärtäminen on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta, ilman käsitteestä saatavien tietojen perusteella koottavan määritelmän laatimista. Esimerkiksi terminologinen sanasto olisi melko hyödytön, mikäli siinä esiintyviä käsitteitä ei olisi määritetty.

¹ Haarala, Risto 1981. Sanastotyön opas. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 19.

Kuva 2. Tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet²

2.4.2 Käsite sosiokognitiivisessa terminologian teoriassa

Yllä olevissa luvuissa on käsitelty ainoastaan perinteisen terminologian teorian näkemyksiä käsitteestä, mikä on sinänsä luonnollista, sillä perinteinen terminologian teoria ja sen näkemykset käsitteestä ovat olleet valtavirtaa terminologian periaatteiden synnystä alkaen. Kaikki terminologit ja teoreetikot eivät perinteisen teorian suosittuudesta huolimatta ole perinteisen terminologian teorian edustajia.

Terminologioiden kiinnostuttua muistakin kuin tekniikan aloista on perinteinen teoria käsitteen osalta osoittautunut jäykäksi, eikä se ole toiminut kaikissa tilanteissa. Osa muiden alojen käsitteistä ei ole sopinut perinteiseen käsitteen malliin (Pasanen 2009, 24), joten ongelman ratkaisemiseksi on pitänyt löytää uusia keinoja. Pasanen (mp.) selostaa, että perinteiseen terminologian teoriaan on kuulunut kiinteästi klassinen luokitteluteoria, jonka mukaan käsitteillä on muun muassa selvät ja kiinteät rajat, ja niitä voi luokitella vain yhdellä ”oikealla” tavalla (mp.). Luokitteluteoria ei kuitenkaan käytännössä pidä paikkaansa, sillä ihmisillä on hyvin erilaisia tapoja luokitella käsitteitä. Käsitteiden luokittelu on kuitenkin sinänsä järkevää, sillä kuten jo Aristoteles esitti, ajattelu perustuu assosiaatioihin eli eri asioiden yhteenkuuluvuuteen ja samankaltaisuuteen (Pasanen 2009, 24). Olettaessa huomioon edellä mainitut seikat perinteisen teorian jäykkyydestä ja toimimattomuudesta tekniikan alojen ulkopuolella ei esimerkiksi yhdessä käsitteiden luokittelu- tai nimeämistavassa pitäytyminen ole osoittautunut järkeväksi.

² Suonuuti, Heidi 2012. Sanastotyön opas. Engl. alkuteos Guide to Terminology (2001). Suomennos: Sirpa Suhonen. 2., korjattu painos. Helsinki: Sanastokeskus TSK ry. 12.

Esimerkiksi uusien luokkien (esim. Temmermanin *ymmärryksikkö*³ ja Pichtin *tietämisyksikkö*⁴) kehittämisellä on yritetty ratkaista käsiteluokittelun ongelmia, jotta myös sellaisetkin käsitteet voitaisiin luokitella, jotka eivät ole sopineet perinteisen käsitteen malliin (Pasanen 2009, 24).

Mainittujen seikkojen vuoksi perinteistä teoriaa on kehitetty eteenpäin ja osittain korvattu uusilla teorioilla. Siinä, missä edellä olevissa kappaleissa esiteltyt näkemykset käsitteestä vaikuttavat toistensa kaltaisilta, näyttäytyy Temmermanin (2000) kehittämä sosiokognitiivinen lähestymistapa terminologiaan ensi alkuun hyvin erilaisena.

Kuten aiemmin on tullut selväksi, perinteisen teorian lähtökohtana pidetään käsitettä, mutta Temmermanin (2000, xiv) mukaan käsite olisi parempi korvata *ymmärryksiköllä* (*unit of understanding*). Tämän Temmerman (2000, 43; ks. myös Pasanen 2009, 24–25) näkee yläkäsitteenä, jonka alakäsitteinä hän puolestaan pitää perinteisen terminologian teorian mukaista *käsitettä* (*concept*) sekä omaan teoriaansa kuuluvaa *käsiteluokkaa* (*category*). Hän (2000, 73) kuvailee käsiteluokkien olevan ymmärryksiköitä, joita on mahdotonta kuvailla perinteisen terminologian teorian keinoin. Temmerman käyttää teoriassaan hyväkseen prototyyppiteoriaa⁵, jonka mukaan osa käsiteluokan jäsenistä on käsiteluokan keskellä ja osa sen reunoilla. Jäsenet ovat sitä keskemällä käsiteluokassa mitä enemmän yhteisiä käsitepiirteitä niillä on luokan prototyyppisimmän jäsenen kanssa (Manerko⁶ 2000, Pasanen 2009, 25 mukaan). Luokan reunoilla olevat jäsenet eivät välttämättä muistuta toisiaan lainkaan (Temmerman 2000, 64). Temmerman (2000, 43) kirjoittaa teoksessaan, ettei hänen luokittelunsa mukaisella käsitteellä ole prototyyppistä rakennetta. Tästä johtuen tällaisella käsitteellä ja prototyyppisellä ymmärrysyk-

³ Temmerman, Rita 2000. *Towards New Ways of Terminology Description*.

⁴ Picht, Heribert 2002. The Concept on Terminology. A Unit of Thought, Knowledge or Cognition? Esitelmä konferenssissa *Standartizatsija terminologii, novye metody i rezultaty issledovaniya terminoleksiki raznyh oblastej znaniya*. Moskova 21.6.2002. (Pasanen 2009, 24).

⁵ Prototyyppiteoria on Temmermanin edustaman sosiokognitiivisen teorian tavoin yksi uusista terminologian teorioista. Prototyyppi-teorian kehittäjä Eleanor Rosch halusi ymmärtää käsiteluokkien (*category*) sisäisen rakenteen. Hän halusi siten tutkia ennemmin käsiteluokkia ja luokittelua (*categorisation*) kuin itse käsitteitä. Teorian mukaan käsiteluokkien ytimestä on erotettavissa luokkansa prototyyppisin edustaja, jota luokan vähemmän prototyyppiset jäsenet jollain tavalla muistuttavat. Tällaisen prototypisoinnin perusteella ihminen luokittelee asioita. (Temmerman 2000, 61; Seppälä 2013.)

⁶ Manerko, Larissa A. 2000. *Jazyk sovremennoi tehniki: jadro i perferija*. Rjazan: RGPU im. S.A. Jesenina (Pasanen 2009, 25).

siköllä on vain vähän samankaltaisia ominaisuuksia. Käsiteluokilla sen sijaan on prototyyppinen rakenne, mutta kaikki käsiteluokat eivät ole yhtä prototyyppisiä, vaan prototyyppisyyden aste voi vaihdella (mp).

Temmerman (2000, ks. esim. 6–10) esittää teoksessaan useita havaintoja siitä, kuinka perinteisestä terminologian teoriasta ei ole apua kaikkia käsitteitä ja termejä kuvattaessa. Hänen näkemyksensä mukaan perinteinen teoria ei ota tarpeeksi hyvin huomioon tilanteita, joissa käsitteiden suoraviivainen jaottelu ei ole mahdollista. Näin on esimerkiksi abstraktien käsitteiden kohdalla, joita ovat esimerkiksi humanistisiin tieteisiin liittyvät käsitteet.

Edellä käsittelemiäni näkemyksiä käsitteestä yhdistää eroavaisuuksista huolimatta ajatus käsitteiden jonkinasteisesta abstraktiudesta ja niiden kyvystä auttaa ihmistä järjestelemään ympäröivän todellisuuden sisältämiä ilmiöitä ja olioita. Jotta käsitteistä voitaisiin keskustella, tarvitaan niihin viittaavia termejä sekä niitä kuvaavia määritelmiä. Näihin kahteen käsitteeseen palataan myöhemmin luvuissa 2.5 ja 2.6.

Omassa tutkimuksessani pyrin hyödyntämään sekä perinteisen terminologian että Temmermanin edustaman sosiokognitiivisen terminologian teorian näkökulmia. Molempien teorioiden hyödyntäminen tuottaa todennäköisesti parempia tuloksia, sillä siinä missä toisella teorialla ei ole tarjota työkaluja jonkin ongelman ratkaisemiseen, voi keino löytyä toisen teorian avulla. Luulen kuitenkin, että tutkimuksessani perinteisellä terminologian teorialla on suurempi rooli, sillä tarkastelemani käsitteet eivät ole luonteeltaan perin abstrakteja. Hyödynnän silti myös Temmermanin näkemyksiä ja hänen kehittämäänsä luokittelukeinoja, sillä niistä saattaa olla hyötyä esimerkiksi epäselvien käsitteiden sijoittamisessa käsitejärjestelmään tai hankalasti määriteltävien käsitteiden määrittelemisessä.

2.4.3 Käsiteanalyysi, käsitesuhteet ja käsitejärjestelmä

Edellä on käsitelty käsitettä sekä sivuttu tarkoitetta ja nimitystä. Myöhemmin käsitellään vielä termiä, joka käsitteen ja tarkoitteen ohella on hyvin olennainen osa terminologista tutkimusta. Jotta mainittujen terminologisten käsitteiden väliset yhteydet saadaan selville, tarvitaan keinoja, joilla niitä pystytään analysoimaan ja joilla käsitteitä pystytään luokittelemaan. Käsitteiden olemusta ja niiden välisiä suhteita selvittämään tarvitaan käsiteanalyysiä, jota tarkastellaan tässä luvussa. Käsiteanalyysiin palataan vielä tutkielman myöhemmässä osassa, sillä myös määritelmien laatimiseen tarvitaan käsiteanalyysiä.

Käsiteanalyysi on tärkeä osa sanastotyötä. Sen avulla pyritään selvittämään ja kuvailemaan erikoisalan käsitteiden sisältöjä sekä käsitteiden välisiä suhteita (Sanastokeskus TSK 2006, 31). Kalliokuusi (2009, 27) kertoo käsiteanalyysin merkitsevän käytännössä sitä, että otetaan selville, mitkä asiatiedot ovat käsitteen määrittämisen kannalta tärkeitä. Käsiteanalyysin avulla on myös mahdollista nimetä uusia käsitteitä, kun niiden paikka käsitejärjestelmässä on selvinyt ja käsitteen olennaispiirteet on selvitetty (ks. esim. Haarala 1981, 28). Määritelmästä tulisi ilmetä, kuinka jokin tietty käsite eroaa muista käsitteistä. On siis tärkeää selvittää käsitteen olennaiset ja erottavat käsitepiirteet, jotka saadaan selville tarkastelemalla käsitteen alaa ja käsitteen sisältöä. (Kalliokuusi 2009, 27.) Kiipeilykäsitteiden ollessa kyseessä täytyisi käsiteanalyysin avulla selvittää esimerkiksi se, kuinka *boulderoinnissa* käytettävän patjan eli *pädin* voi erottaa sängyssä käytettävästä patjasta ennen kuin on mahdollista muodostaa sitä kuvaava määritelmä.

Usein käsitteen yksilöiminen onnistuu, kun sille on löytynyt tarpeeksi monta käsitteen muista käsitteistä erottavaa käsitepiirrettä (Kalliokuusi 2009, 27). Sanastotyön kannalta ei ole järkevää, eikä usein edes mahdollista, yrittää luetella kaikkia käsitettä koskevia tietoja (mp). Toisaalta, esimerkiksi mitä useampia erottavia käsitepiirteitä löytää, sitä tarkempi käsitteen määritelmästä tulee. Kalliokuusen (2009, 27–28) mukaan ”onnistunut käsitteiden rajaaminen edellyttää lisäksi niiden perusteiden selvittämistä, joiden mukaan tietty yläkäsite voidaan jakaa alakäsitteisiin, usein monin eri perustein.” Voidaan esimerkiksi kysyä, jaetaanko *kiipeilyotteet* alakäsitteisiin kokonsa vai muotonsa mukaan vai sittenkin tekniikan mukaan, jolla *otteista* voi tarttua. Kalliokuusi (mts. 28) havainnollistaa käsitteiden jaottelua erilaisten piirretyyppien mukaan antamalla esimerkin päästöjen jaottelutavoista: ”päästöjen jaottelu satunnaispäästöihin ja häiriöpäästöihin perustuu erilaiseen piirretyyppiin kuin jako liikennepäästöihin, teollisuuspäästöihin ja maatalouspäästöihin.” Jakoperusteiden täytyy olla selvillä ennen kuin käsitteitä voidaan käsitesuhteiden perusteella jaotella käsitejärjestelmään.

Käsitejärjestelmällä tarkoitetaan nimensä mukaisesti käsitteistä ja niiden välisistä käsitesuhteista muodostuvaa järjestelmää. Käsitejärjestelmä voidaan mieltää eräänlaiseksi päänsisäiseksi lokerikoksi, jossa käsitteille on olemassa omat lokeronsa tietyn, isomman lokeron sisällä. Lokerot helpottavat ympärillämme olevan maailman hahmottamista. Mikäli käsitteet olisivat hajanaisesti ajatuksissamme, olisi maailmaa hankalaa hahmottaa. Perinteisen terminologian teorian mukaan käsitteitä on helppo jäsenellä lokeroihin (Temmerman 2000, 7; Pasanen 2009,

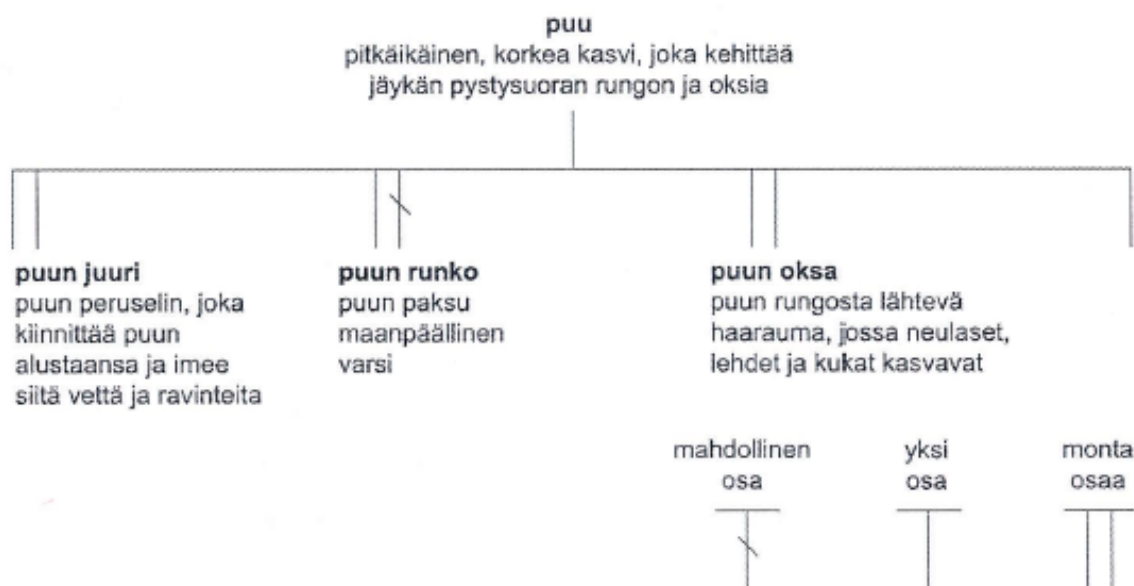
24), mutta Temmermanin edustama sosiokognitiivinen terminologian teoria pitää käsitystä osittain vääränä, kuten edellisessä luvussa 2.4.2 todettiin. Kaikkien käsitteiden lokeroiminen ei ole yhtä helppoa, sillä joidenkin käsitteiden rajat ovat epämääräiset, eikä niitä siksi ole mahdollista luokitella perinteisen terminologian teorian mukaisesti loogisiin tai ontologisiin käsitejärjestelmiin (ks. esim. Temmerman 2000, 7–8, 94). Loogisilla ja ontologisilla käsitejärjestelmillä tarkoitetaan sellaisia käsitejärjestelmiä, joissa kuvataan suoria ja epäsuoria käsitesuhteita (ks. Wüster 1985, 9–13). Koska käsitejärjestelmät ovat luonteeltaan abstrakteja, ihmisen mielessä olevia rakennelmia, on niitä kuvattava graafisesti käsitekaavioiden avulla. Käsitekaavioita hyödynnetään tässä tutkielmassa, jotta kiipeilykäsitteiden väliset käsitesuhteet saadaan näkyviin.

Kun käsitteiden jakoperusteet ovat selvillä, voidaan käsitteitä alkaa käsitesuhteiden perusteella jaotella käsitejärjestelmään. Käsitejärjestelmien nimitykset tulevat niiden sisältämien käsitteiden keskinäisistä suhteista. (Sanastokeskus TSK 2006, 16). Erilaisia käsitesuhteita on havaittu olevan useita erilaisia (Nykänen 1999, 17), joten niistä saatetaan eri lähteissä puhua hieman eri tavoin (ks. esim. Gerd 2009, 21). Kuitenkin käsitteiden väliset suhteet jaetaan tavallisesti kolmeen ryhmään: hierarkkisiin suhteisiin, koostumussuhteisiin sekä funktiosuhteisiin (Suonuuti 2012, 13; Nykänen 1999, 17). Kuten aiemmin mainittiin, käsitesuhteet voidaan jaotella myös loogisiin ja ontologisiin suhteisiin.

Jos kahdella käsitteellä on yhteiset käsitepiirteet, mutta toisella, toisin sanoen alakäsitteellä, on lisäksi vähintään yksi erottava lisäpiirre, on kyse hierarkkisesta suhteesta. Tällaisessa suhteessa alakäsitteen ala on pienempi kuin yläkäsitteen. (Suonuuti 2012, 13.) Mitä useammin alakäsitteet jakautuvat seuraavan tason alakäsitteisiin, sitä monitasoisempi käsitejärjestelmä on. Hierarkkisessa käsitejärjestelmässä käsite voi olla samanaikaisesti sekä ylä- että alakäsite (Mp.) Käsitejärjestelmässä vierekkäin olevia, samoin kriteerein erotettuja alakäsitteitä kutsutaan toistensa vieruskäsitteiksi (Suonuuti 2012, 14). Hierarkkisista suhteista koostuvaa käsitejärjestelmää kuvataan puudiagrammilla (Nykänen 1999, 17). Käsitejärjestelmä voi olla jakoperusteiden lukumäärästä riippuen joko yksiulotteinen (yksi jakoperuste) tai moniulotteinen (useita jakoperusteita). Moniulotteisessa käsitejärjestelmässä ulottuvuuksia kuvataan lihavoiduin viivoin, joihin tarpeen vaatiessa jakoperuste voidaan merkitä.

Kahden käsitteen välillä vallitsee koostumussuhde, jos toinen käsite vastaa kokonaisuutta ja toinen sen osaa (Terminologian sanasto 2006, 16). Suonuutin (2012, 16) mukaan ”joskus kokonaisuus on suljettu järjestelmä, joka syntyy vain kaikista osista, joskus avoin järjestelmä,

johon tarvitaan yksi tai useampi määräävä osa ja muut osat voivat vaihdella tai jäädä pois.” Esimerkiksi *köysikiipeily* koostuu vain *ylä-* ja *alaköysikiipeilystä*, mutta ainoastaan *kiipeilystä* puhuttaessa käsitteeseen voi sisältyä myös köydetöntä kiipeilyä eli *boulderointia* sekä *vapaasoolaa*. Mainituista käsitteistä saa muodostettua siten sekä suljetun että avoimen koostumussuhteisen järjestelmän. Hierarkkisen käsitejärjestelmän tavoin myös koostumussuhteisessa käsitejärjestelmässä on ylä- ja alakäsitteitä, ja se voi olla joko yksi- tai moniulotteinen, mutta puudiagrammin sijaan sitä kuvataan kampadiagrammilla (Nykänen 1999, 17). Kampadiagrammiin on joskus hyvä merkitä, koostuuko kokonaisuus useasta samanlaisesta osasta. Tällaisissa tapauksissa samanlaisia osia vastaavan alakäsitteen ’piikki’ voidaan piirtää kaksoisviivana. (Mp.) Diagrammiin voidaan myös Suonuutin (2012, 16) teoksessa esiintyvän kuvan (ks. kuva 3) osoittamalla tavalla merkitä, mikäli jokin osa on mahdollinen, kuten edellä olevassa esimerkissä todettiin. Kuvassa 3 näkyy, kuinka kampadiagrammiin voidaan merkitä tietoja käsitteestä.

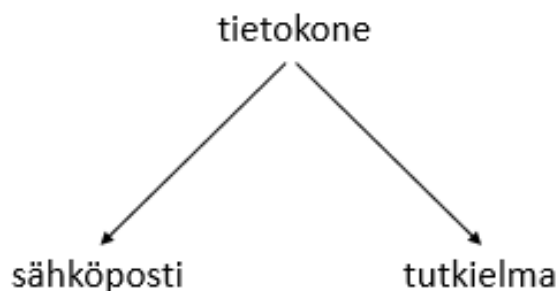

Kuva 3. Puun koostumussuhteinen käsitejärjestelmä kampadiagrammina⁷

Mikäli käsiteanalyysissä ilmenee sellaisia käsitesuhteita, joita ei voi pitää hierarkkisina eikä koostumussuhteisina, kyse on funktiosuhteista (Sanastokeskus TSK 2006, 6). Funktiosuhteina voidaan kuvata Sanastokeskus TSK:n Terminologisen sanaston (mp.) mukaan esimerkiksi ”ajallisia, paikallisia, toiminnallisia, välineellisiä sekä alkuperään ja syntyyn liittyviä suhteita”.

⁷ Suonuuti, Heidi 2012. Sanastotyön opas. Engl. alkuteos Guide to Terminology (2001). Suomennos: Sirpa Suho-
nen. 2., korjattu painos. Helsinki: Sanastokeskus TSK ry. 16.

Funktiosuhteen voidaan myös katsoa ilmenevän ”toimintakäsitteiden yhteydessä toiminnan sekä esimerkiksi sen suorittajan, kohteen, välineen tai toimintatavan välillä”. (Haarala 1981, 25.) Funktiosuhteiden kuvaukseen on kehitetty oma menetelmänsä kuvata käsitteiden välisiä suhteita. Nykänen huomauttaa (1999, 17) TSK:n (Tekniikan sanastokeskus, nyk. Sanastokeskus TSK) kehittäneen jo 1980-luvulla tavan merkitä funktiosuhdetta nuolella. Muualla saate-taan kuitenkin funktiosuhteita merkitä katkoviivoilla tai vain viivoilla. Funktiosuhteiden mer-kitseminen viivoilla on jokseenkin huono keino, sillä tällä tavoin piirretyt funktiosuhteiset kä-sitekaaviot saatetaan helposti sekoittaa hierarkkisia suhteita ilmaiseviin kaavioihin. (Mp.) Haa-rala (1981, 25) on teoksessaan esittänyt funktiosuhteisen käsitekaavion, joka voidaan sekoittaa hierarkkiseen käsitekaavioon, sillä Haaralan kaaviossa funktiosuhdetta on kuvattu pelkillä vii-voilla. Kuten edellä todettiin, sekaannusten välttämiseksi funktiosuhteita olisi parempi kuvata nuolilla pelkkien viivojen sijaan. Muiden käsitejärjestelmien lailla myös funktiosuhteiset jär-jestelmät voivat olla joko yksi- tai moniulotteisia. Alla olevassa kuvassa 4 on esimerkki yksi-ulotteisesta, funktiosuhteisesta käsitejärjestelmästä. Siinä funktiosuhde on välineeseen liittyvä suhde.

Kuva 4. Välineeseen liittyvä funktiosuhde

Käytännön sanastotyössä on usein järkevää käyttää erilaisia käsitejärjestelmätyyppejä yhdessä, jotta olisi helpompaa hahmottaa, kuinka esimerkiksi saman erikoisalan erityyppisissä käsitejär-jestelmissä sijaitsevat käsitteet ovat yhteydessä toisiinsa. Tällaista erityyppisiä käsitesuhteita sisältävää käsitejärjestelmää kutsutaan sekakoosteiseksi käsitejärjestelmäksi (Sanastokeskus TSK 2006, 6). Sekakoosteisia käsitejärjestelmiä hyödynnetään suurten käsitejoukkojen loogis-ten yhteyksien selvittämisessä ja kuvauksessa sekä käsitejoukkoa kuvaavan termistön yhtenäis-tämisessä (Haarala 1981, 25).

Wüster (1985, 23) huomauttaa teoksessaan, etteivät kaikki käsitejärjestelmiltä näyttävät käsitte-
luokittelut kuitenkaan todellisuudessa muodosta käsitejärjestelmää. Järjestelty käsitejoukko ei
muodosta käsitejärjestelmää, mikäli joukon jäsenten välillä ei ole loogisia tai ontologisia käsi-
tesuhteita vaan pikemminkin niin sanottuja teemasuhteita (*Themabeziehungen*) eli ne liittyvät
toisiinsa vain aiheensa perusteella ja muodostavat siten käsitekentän. Sanastokeskus TSK:n
(2006, 16) mukaan käsitekenttä on ”toisiinsa aihepiiriin perusteella liittyvien käsitteiden
joukko” eli yhteneväinen Wüsterin teemasuhteita muodostavan joukon kanssa. Jokainen sa-
massa dokumentissa esiintyvä tarkoite (ja käsite) kuuluu siten saman teeman alle. Saman tee-
man alle lukeutuvien käsitteiden lisäksi myös teemat ovat käsitteitä. (Wüster 1985, 24.) On
hyvä huomata, että vaikka samaan aihepiiriin sisältyvät käsitteet eivät muodostaisikaan käsite-
suhteita, on käsitteitä tästä huolimatta mahdollista järjestellä teemasuhteiden avulla samaan ai-
heeseen liittyviksi käsitejoukoiksi.

2.5 Termi

Tutkielmassani käsittelen jo kiipeilykäsitteitä ja niiden määritelmiä, mutta ilman termejä ei sa-
nastotyötä voi tehdä. Kuten aiemmin todettiin, käsitteistä ja niitä vastaavista tarkoitteista on
hankalaa viestiä ilman kielellisiä keinoja. Tämän vuoksi on tärkeää, että käsitteille on luotu ja
luodaan niitä vastaavia kielellisiä ilmauksia, joita tässä luvussa käsitellään. Luvussa termiä tar-
kastellaan ensin perinteisen terminologian teorian näkökulmasta, minkä jälkeen luodaan kat-
saus sosiokognitiivisen terminologian teorian näkemyksiin termistä.

2.5.1 Nimityksen ja termin käsite perinteisen terminologian teoriassa

Wüster (1985, 32) käsittelee teoksessaan nimitystä, joka myös termi on. Nimityksen Wüster
(1985, 32) määrittelee käsitteen kielelliseksi symboliksi, ja kuten hän toteaa, erikoisalan käsit-
teistä puhuttaessa tätä symbolia on totuttu kutsumaan termiksi. Termit koostuvat nimitysten
tapaan joko yhdestä sanasta tai sanaryhmästä. Sanojen pienimpien merkitystä kantavien yksi-
köiden eli morfeemien ulkomuodon alkuperän määrittämisen avulla sanat voidaan jakaa neljään
ryhmään: omaperäisiin sanoihin (*Erbwörter*), vieras- ja lainasanoihin (*Fremd- und Lehnwör-
ter*), merkityslainoihin (*übertragene Benennungen*) sekä lyhenne-sanoihin (*Kurzwörter*). (Wüs-
ter, 1985, 32, 35–37.) Näin on siis mahdollista määrittää myös se, mistä termit koostuvat ja
mikä niiden alkuperä on.

Arntz ym. (2014, 115) viittaavat teoksessaan Saksan standardisointi-instituutin (DIN=Deutsches Institut für Normung) vuonna 2011 asettamaan normiin DIN 2342 kuvatessaan nimitystä. Normissa nimitys määritellään seuraavasti: ”Benennung (Terminus, Fachausdruck): sprachliche Bezeichnung eines Allgemeinbegriffs aus einem Fachgebiet” (Arntz. ym. 2014, 115). Normissa kerrotaan nimityksen olevan jonkin erikoisalan yleiskäsitteen kielellinen merkki. Normin mukainen nimityksen määritelmä on siten pitkälti sama kuin Wüsterin käsitys nimityksestä.

Terminologian sanaston määritelmässä (Sanastokeskus TSK 2006, 22) nimityksen on todettu olevan käsitettä vastaava kielellinen ilmaus. Selitteeksi on lisätty sanastotyössä käsiteltävän kolmen tyyppisiä nimityksiä: *termejä*, *erisnimiä* ja *symboleita*. Lisäys saa aikaan sen, että nimitys toimii yläkäsitteenä näille kolmelle edellä mainitulle termille. Edellä esiteltyjen nimityksen määritelmien perusteella myös tässä tutkielmassa nimitystä käytetään käsitettä vastaavana kielellisenä ilmauksena ja termiä puolestaan erikoisalan käsitteen kielellisenä ilmauksena, toisin sanoen erikoisalan käsitteen nimityksenä. Näin ollen tutkimukseni kohteena olevien kiipeilyssä käytettävien välineiden ja erilaisten tekniikoiden nimitykset ovat tarkalleen ottaen termejä, sillä kiipeily on oma erikoisalan ja kiipeilyssä käytettävät käsitteiden nimitykset ovat alalla tunnettuja ja käyttöön vakiintuneita.

Edellä esille tulleet perinteiset näkemykset termin ja nimityksen luonteesta jakaa myös Haarala, joka mieltää termin olennaisimmaksi seikaksi sen kuulumisen erikoiskieleen (1981, 15). Yhtä olennainen seikka on kuitenkin mielestäni myös termien merkityksen pysyvyys verrattuna yleiskielen sanoihin, vaikka myös termien merkityssisällöt saattavat muuttua ajan kuluessa ja erikoisalan kehittyessä. Haarala (mp.) esittää termin merkityksen riippuvan sen määritelmästä, toisin kuin yleiskielen sanan, joka saa todellisen merkityksensä vasta kontekstinsa perusteella. Yleiskielen sanan merkitys voi siten muuttua aina kontekstin mukaan, mutta yleiskielen sanan muuttuessa erikoiskielen termiksi, määritelmä antaa sille pysyvän sisällön ja asettaa sen käytölle rajat (mp.). Yleiskielen ja erikoiskielen sanojen välillä on Haaran esityksen mukaisesti eroja merkityksen pysyvyydessä. Toisaalta myös termien merkitys voi muuttua, kun sitä vastaava käsite muuttuu, mihin jo aiemmin viittasin. Termiä ei toisin sanoen enää pidetä ”kivettyneenä kielen yksikkönä”, kuten Pasanen (2009, 38) asian muotoilee, vaan termi on kielen osa, joka muiden sanojen tapaan voi ajan mittaan muuttua.

2.5.2 Ideaalitermin kriteerit

Sen lisäksi, että termin kuuluu yleisen käsityksen mukaan olla tarkkarajainen sekä jonkin erikoisalan käsitteen ilmaus, on sille asetettu myös muita kriteerejä. Haarala (1981, 16) määrittää termille kolme kriteeriä, joiden mukaan termin kuuluu olla:

- tarkasti määritellyn käsitteen nimitys
- alalla yleisesti tunnettu ja hyväksytty
- käyttöön vakiintunut.

Kun aiemmin esitetyt näkemykset (ks. Wüster 1985, 32; Arntz ym. 2014, 115) termistä yhdistetään Haaralan esittämiin kriteereihin, saadaan termi määriteltyä ”jonkin erikoisalan tarkasti määritellyn käsitteen vakiintuneeksi nimitykseksi”. Haarala (1981, 37) on lisäksi maininnut, että hyvän termin tulisi myös erottua tarpeeksi muista termeistä, ja se tulisi pystyä ääntämään, kirjoittamaan sekä taivuttamaan helposti. Nämä vaatimukset eivät ole turhia, sillä mikäli termiä ei pysty erottamaan muista termeistä kirjoitus- tai äänneasunsa puolesta, tällaisen termin käyttäminen voi johtaa väärinkäsityksiin. Mikäli termi ei eroa riittävästi etenkin lähikäsitteisiin viit- taavista termeistä, termin takana olevan oikean käsitteen tunnistaminen vaikeutuu, mikä han- kaloittaa käsitteiden pitämistä erossa toisistaan (Haarala 1981, 38). Pahimmillaan, tai toisaalta parhaimmillaan, tämä saattaa johtaa tarpeeseen muodostaa käsitteelle uusi termi. Termin käyt- tökelpoisuutta heikentää myös se, mikäli sen ääntäminen, kirjoittaminen tai taivuttaminen on ongelmallista. Näiden seikkojen vuoksi yksi hyvän termin ominaisuus onkin omakielisyys, mitä käsitellään myöhemmin hieman enemmän.

Termille on edellä mainittujen lisäksi asetettu terminologian teoriassa monia muitakin kritee- rejä, jotka termin tulisi täyttää ja joiden perusteella niin sanottu ideaalitermin malli on luotu. Arntz ym. (2014, 115) ovat listanneet teoksessaan ominaisuuksia, joita vuodelta 2013 peräisin olevassa saksalaisessa DIN 2330 -normissa nimitykseltä, ja siten myös termiltä, vaaditaan:

1. kielellinen oikeellisuus
2. tarkkuus
3. läpinäkyvyys
4. neutraalius
5. lyhyys
6. produktiivisuus eli kyky muodostaa johdoksia
7. omakielisyys.

Ideaalitermin vaatimuksia on teoksessaan kartoittanut myös Hoffmann (1985, 163). Hän käsittelee kielitieteilijä Schmidtin⁸ näkemyksiä ideaalitermin ominaisuuksista. Hoffmannin (1985, 163) esiin nostamien Schmidtin ajatusten mukaan ideaalitermin ominaisuuksia ovat muun muassa toimiminen käsitteen kielellisenä merkinä, yksiselitteisyys, yksiyksisyys sekä kontekstista riippumattomuus. Hoffmann (mp.) on Schmidtiin sekä muun muassa Wüsteriin viitaten luetellut teoksessaan myös muita vaatimuksia, jotka ilmenevät jo Arntzin ym. (2014, 115) luettelosta. Hoffmann (1985, 164) on Arntzin ym. (2014, 115) tavoin nostanut esiin myös vaatimuksen termin neutraaliudesta. Tätä alun perin Schmidtin (1969) luomaa ideaalitermin ominaisuutta Hoffmann (1985, 164) pitää tärkeänä, sillä mitä neutraalimpi termi on, sitä käyttökelpoisempi termin pitäisi olla. Neutraaliuden vaatimuksella halutaan varmistaa, ettei termi herätä käyttäjissä sellaisia tunteita, jotka voisivat haitata termin käyttöä viestintävälineenä ja siten tehdä siitä käyttökelvottoman (ks. esim. Hoffmann 1985, 164). Esimerkki tunteita herättävästä termistä voisi olla *extreme-urheilu*, johon kiipeilyn on mielletty kuuluvan (ks. esim. Bäckman & Vesterinen 2015). Kyseisen termin korvaaminen esimerkiksi *seikkailu-urheilu*-termillä saattaisi toimia paremmin, mikäli tarkoituksena olisi luoda positiivinen mielikuva *kiipeilystä*. Tunteita herättävän termin korvaamista neutraalimmalla termillä kannattaa näin harkita. Toisaalta, mikäli käytettäväksi termiksi valitaan hyvin eufemistinen ilmaus esimerkiksi synonyymin muodossa, voi tämä herättää vastustusta viestin vastaanottajassa. Eufemistisen ilmauksen valitseminen saattaa nimittäin vaikuttaa hankalan asiaa piilottelulta (vrt. Liimatainen 2008a, 194–195; Liimatainen 2008b, 17).

Useissa edellä mainituissa ominaisuuslistauksissa vaaditaan ideaalitermiltä usein samoja ominaisuuksia, minkä vuoksi on huomiota herättävää, ettei kaikissa niissä ideaalitermiltä edellytetä omakielisyyttä (ks. esim. Sagerin eri lähteistä kokoama listaus 1990, 89–90). Kuten Stenvall (1999, 60) on artikkelissaan kirjoittanut, yksi hyvän termin tarpeellisena pidetty ominaisuus on nimenomaan omakielisyys. Omakielisiä termejä on ensinnäkin helpompi ymmärtää, minkä lisäksi esimerkiksi johdosten muodostaminen ja termien taivuttaminen on helpompaa. Myös uusien asioiden oppiminen on helpompaa, mikäli niihin liittyvät termit ovat omakielisiä (mp.). Termien lainaaminen voi kuitenkin olla hyödyllistä sellaisissa tapauksissa, joissa toisesta kielestä otettu termi on helppo sulauttaa lainaavan kielen äänne-, kirjoitus- ja muotojärjestelmään (Sager 1990, 90). Lainatermien käyttäminen tosin edellyttää niiltä kykyä muodostaa johdoksia

⁸ Schmidt, Wilhelm 1969. Charakter und gesellschaftliche Bedeutung der Fachsprachen. *Sprachpflege* 1/1969. 10–21. (Hoffmann 1985, 163).

(mp.), mitä myös aiemmin mainitussa DIN 2330 -normissa edellytetään. Eräs lainauksen muoto on niin kutsuttu sitaattilaina, jolla tarkoitetaan sanaa, joka on lainattu sellaisenaan vieraasta kielestä vastaanottavaan kieleen, esimerkiksi suomen kieleen. Erikoislainat ovat sen sijaan mukautuneet suomen kieleen, mutta sisältävät suomen kielelle vieraahkoja äänteitä tai äänneyhtymiä. Sanastoissa on olemassa myös termejä, joissa yhdistyvät omakielinen ja vieraskielinen aines; tällä tavalla muodostettuja sanoja kutsutaan hybridimuodosteiksi (Liimatainen 2008b, 17).

Ideaalitermiltä edellytettäviä tärkeitä ominaisuuksia on edellisten lisäksi vielä ainakin kaksi: määritelmän olemassaolo ja mononyymiys. Määritelmän tärkeys käsitteen, tarkoitteen ja termin yhteydessä on nähtävissä esimerkiksi luvussa 2.4.1 esille tulleesta kuvasta (ks. myös Pasanen 2009, 29). Ideaalitermit ovat myös mononyymejä, mikä mainittiin jo aiemmin Hoffmannin (1985, 163) teoksesta puhuttaessa. Mononyymisellä termillä ei ole ”morfologisia variantteja tai synonyymejä eli yhtä käsitettä vastaa vain yksi termi” (Pasanen 2009, 29). Ideaalitermiltä vaadittujen ominaisuuksien määrä on huomattavan suuri, mikä tekee mahdottomaksi kaikkien niiden noudattamisen. Ideaalitermeiltä näitä ominaisuuksia voidaan edellyttää, mutta todennäköisesti käytössä olevat termit eivät täytä kaikkia listattuja odotuksia.

2.5.3 Termin käsite sosiokognitiivisessa terminologian teoriassa

Sosiokognitiivisen terminologian teorian puolella käydyt pohdinnat termin olemuksesta eivät käy täysin yksiin perinteisen terminologian teorian kanssa. Sosiokognitiivisen terminologian teorian yhtenä pääperiaatteena voidaan pitää sen halua huomioida termien mahdollinen sama- ja monimerkityksisyys. Yhtä ja samaa termiä voidaan sosiokognitiivisen terminologian teorian näkökulmasta käyttää useissa teksteissä, mutta sillä voidaan eri konteksteissa viitata eri tarkoituksiin (Temmerman 2000, 224). Tarkasteltaessa jonkin tietyn termin merkitystä voidaan huomata, että termien polysemian ja epämääräisyyden välinen raja on häilyvä. Termi voi siten yhdessä kontekstissa merkitä yhtä ja toisessa toista. (Mp.) On myös mahdollista, että termiä ei enää toista kertaa käytetä täysin samassa tarkoituksessa kuin ensimmäisellä kerralla. (Temmerman 2000, 225). Termit eivät siten välttämättä ole kontekstista riippumattomia, kuten perinteisen terminologian teoria esittää, minkä myös Sewangi (2001, 94–96) on väitöstutkimuksessaan huomannut. On kuitenkin vaikea uskoa, että tietty termi tarkoittaisi yhdessä tekstissä yhtä ja toisessa toista, sillä mikäli näin olisi, olisi ihmisten välinen kommunikointi todella hankalaa.

Myös väittämää, että tiettyä termiä ei enää toista kertaa käytettäisi samalla tavalla kuin ensimmäisellä kerralla, on jokseenkin hankalaa uskoa, sillä kuten aiemmin luvussa 2.5.1 todettiin, termi ei ole termi vaan pikemminkin yleiskielen sana, mikäli sen merkitys muuttuu kontekstin myötä. Tämän valossa Temmermanin (2000, 224) toteamus termin merkityksen muuttumisesta kontekstin mukaan vaikuttaa merkilliseltä. Termien on siis oltava jossain määrin kontekstista riippumattomia, kuten perinteinen terminologian teoria esittää, mutta esimerkiksi polyseemisten termien ollessa kyseessä kontekstilla on olennainen vaikutus termien merkityssisältöön. Toisuus joidenkin termien merkityksen pysyvyydestä ja kontekstisidonnaisuudesta lienee siten josakin perinteisen ja sosiokognitiivisen terminologian teorian välissä.

Vaikka synonymian ja polysemian voisi ajatella sotkevan ihmisten välistä viestintää, sosiokognitiivisessa terminologian teoriassa näiden termeille ominaisten piirteiden myönnetään olevan hyödyksi ihmisen ymmärrysprosessille (ks. Temmerman 2000, 227; Liimatainen 2014). Synonymioiden ilmauksien esiintymisen ansiosta on mahdollista valita viestin vastaanottajan tietotasoon sopivin ilmaus, ja näin saada viesti menemään paremmin perille (Pihkala 2001, 6). Termien synonymisuuden ja polyseemisuuden olemassa olon hyväksyminen sekä niiden hyödyllisyyden tutkiminen ovat esimerkkejä sosiokognitiivisen terminologian teorian tärkeimmistä teemoista (ks. Temmerman 2000, 125–154, 223–228). Sosiokognitiivisen terminologian teorian avulla pyritään etsimään keinoja termien synonymisuuden ja polyseemisuuden kuvaamiseksi sanastoissa (Liimatainen 2014).

Sosiokognitiivisen terminologian teorian herättämien ajatusten myötä termien synonymia ja polysemia olisi terminologisessa tutkimuksessa syytä ottaa useammin tarkastelun kohteeksi. Myös Liimatainen (2008a, 161; 2008b, 16) toivoo lisää termien synonymiaa käsittelevää tutkimusta, sillä sitä ei erikoiskielen parissa ole juuri tutkittu. Hän (2008a) on ekologian ja ympäristöalan erikoiskielen sanastoa käsittelevässä väitöskirjassaan havainnut, ettei synonymiaa ole ekologian ja ympäristöalan kielessä turha ilmiö. Synonymialla on Liimataisen (2008a, 189; 2008b, 17) mukaan tärkeä viestinnällinen ja kognitiivinen funktio erikoisalan teksteissä, minkä myös Temmerman (2000) on pannut merkille.

Temmerman (2000, 228) on sosiokognitiivista terminologian teoriaa käsittelevässä teoksessaan käsitellyt myös muita termiä koskevia avainaiheita, joista perinteinen ja sosiokognitiivinen terminologian teoria ovat eri mieltä. Siinä missä perinteinen terminologian teoria esittää kaikkien käsitteiden olevan havaittavissa objektiivisesti ihmismielen ulkopuolella, sosiokognitiivisen

terminologian teorian mukaan jotkin käsitteet (Temmermanilla ymmärryksiköt) ovat osittain tai kokonaan myös ihmisen mielessä (Temmerman 2000, 228; Liimatainen 2014). Temmerman (2000, 228) lisäksi mieltää termien olevan enemmän kuin mitä perinteinen terminologian teoria niistä ajattelee. Termit eivät ainoastaan nimeä käsitteitä, vaan ne ovat ymmärrysprosessin moottoreita, jotka yhdistävät uutta tietoa vanhaan tietoon (Temmerman 2000, 228).

Kuten luvussa 2.5.2 on todettu, perinteisen terminologian teorian tavoitteleman ideaalitermin kriteerit ovat moninaiset, ja termeiltä vaaditaan paljon. Arkipäivän tilanteissa tarkasti määriteltyjä käsitteitä tai termejä ei aina käytetä oikein, mikä saattaa osaksi olla syynä termien synonymiaan ja polysemiaan. Perinteinen terminologian teoria pyrkii standardisoimaan ja harmonisoimaan käsitejärjestelmiä, minkä tuloksena käsitejärjestelmiä tulisi vastata leksikaalisesti systemaattinen termijärjestelmä (Pasanen 2009, 29–30; ks. myös Temmerman 2000, 224). Kun jokaista tarkasti määriteltyä käsitettä vastaa yksi termi, ei ihannetilanteen mukaisessa erikois-alaviestinnässä pitäisi syntyä epäselvyyksiä. Käsite- ja termijärjestelmien standardisointi ja ihannetermin mukaisten termien luominen saattavat olla hyväksi viestinnän selkeyttämisen kannalta, mutta todellisessa kielenkäytössä ei näillä keinoin tavoiteltu ihannetilä useinkaan toteudu. Kuten Pihkala (2001, 6) korostaa, kieli ei ole samalla tavalla tuote kuin esimerkiksi mutteri tai venttiili, minkä vuoksi se alistuu huonosti standardisoitavaksi. Kuitenkin myös standardeilla on paikkansa kielenkäytön ja viestinnän sujuvoittamisessa sekä esimerkiksi terminologisissa sanastoissa, mutta niiden tulisi ottaa huomioon ihmisten todellinen kielenkäyttö ja viestintätilanteiden muuttuminen unohtamatta kuitenkaan käsite- ja termijärjestelmien loogisuutta. Hyvä lisä terminologisissa sanastoissa on esimerkiksi synonyymisten termien esittäminen päätermin ohella. Tällä tavalla myös maallikko saa enemmän tietoa sanastosta, sillä hän voi poimia mainittujen termien joukosta omaan tietotasoonsa sopivimman termin ja samalla oppia myös vaihtoehtoiset termit.

2.6 Määritelmä perinteisessä ja sosiokognitiivisessa terminologian teoriassa

Määritelmä on tärkeä osa sanastotyötä, aivan kuten kaikki muut edellä läpikäytyt sanastotyön osat. Käsittelen määritelmää vasta tässä kohtaa tutkielmaani, sillä todennäköisimmin määritelmän voi laatia vasta sitten, kun määriteltävä käsite on olemassa, se on analysoitu käsiteanalyysin keinoin, ja sillä on jo mahdollisesti myös nimitys, jonka avulla käsitettä voidaan sanallisesti

tarkastella. Tässä luvussa käydään läpi määritelmää sekä perinteisen että sosiokognitiivisen terminologian teorian näkökulmasta, tutustutaan määritelmätyyppien jaotteluun sekä yleisimpiin määritelmävirheisiin.

Kun käsitteiden väliset suhteet on selvitetty käsiteanalyysillä, tulisi sen tulokset ilmaista määritelmien muodossa (Kalliokuusi 2009, 28). Määritelmä (*Definition, Begriffsbestimmung*) on perinteisen terminologian teorian mukaisesti jonkin käsitteen kuvaus lukijalle tutuilla muilla käsitteillä (Wüster 1985, 29). Wüster (mp.) täsmentää kuvauksen olevan useimmiten sanallinen. Määritelmiä tarvitaan erottamaan käsitteet niiden lähikäsitteistä (Sanastokeskus TSK 2006, 19). Felber (1984, 165) ja Wüster (1985, 29) ajattelevat määritelmän olevan oleellinen myös käsitteiden nimeämisen kannalta, sillä heidän mukaansa käsitettä ei ole mahdollista nimetä asianmukaisella tavalla ennen kuin käsite on analysoitu ja määritelty. Haarala (1981, 43) puolestaan mieltää määritelmän paikan käsitteen- ja terminmuodostuksen vaiheisiin nähden epämääräisenä, sillä hän ei näe sillä olevan kiinteää paikkaa sanastotyössä. Suonuuti (2012, 19) taas painottaa käsiteanalyysin tärkeyttä määritelmän laatimisessa. Hänen mukaansa määritelmät laaditaan sijoittamalla käsitteet oikeille paikoilleen käsitejärjestelmään ja kuvaamalla ne tarkoituksenmukaisesti omassa käsitejärjestelmässään. Systemaattisten määritelmien tulee siis olla yhdenmukaisia määriteltävien käsitteiden käsitejärjestelmien kanssa (Arntz ym. 2014, 72). Ennen määritelmien kirjoittamista on tämän vuoksi ehdottoman tarpeellista selvittää käsitteiden väliset suhteet sekä se, mitkä ovat käsitteen samaan käsitejärjestelmään kuuluvat lähikäsitteet. (Mp.) Yhteistä näille näkemyksille näyttää olevan se, että ennen määritelmän laatimista on välttämätöntä tehdä käsiteanalyysi.

Määritelmä koostuu aina kahdesta osasta eli määriteltävästä (definiendum) ja määrittelevästä osasta (definiens). Määritelmä muodostaa näiden kahden osan avulla yhtälön, mutta ainoastaan siinä tapauksessa, että määritelmä pitää paikkansa. (Haarala 1981, 43; Liimatainen 2014; Arntz ym. 2004.) Yhtälön vasemmalla puolella on termillä ilmaistu käsite ja oikealla puolella käsitteen kielellinen kuvaus eli määritelmä (Arntz ym. 2004, 60; Vehmas-Lehto 2009, 128). Vehmas-Lehto (mp.) havainnollistaa termin ja määritelmän yhtälömäistä suhdetta ehdottamalla, että termin ja määritelmän väliin voi ajatella sijoitettavan yhtäläisyysmerkin. Tämä on erinomainen keino tarkastaa, voiko termin korvata tekstissä määritelmällään vai onko määritelmä jollain tavalla virheellinen. Esimerkiksi tässä luvussa käsiteltävän määritelmän määritelmää voisi tarkastella näin: ”määritelmä = käsitteen toisista käsitteistä erottava kielellinen kuvaus.”

Vaikka yhtälön kääntäisi toisinpäin tai määritelmän määritelmää käyttäisi tekstissä sellaisenaan, yhtälö pitäisi silti paikkansa ja pelkän määritelmän käyttäminen määritelmä-termin sijaan toimisi. Pelkän määritelmän käyttämistä termin sijaan kutsutaan korvaavuus- tai korvausperiaatteeksi (Kalliokuusi 1999, 47; Suonuuti 2012, 24). Helpoin tapa tarkastaa määritelmän oikeellisuus korvausperiaatteen keinoin on sijoittaa se termin tilalle jonkin toisen käsitteen määritelmään (Suonuuti 2012, 24). Suonuuti (mp.) täsmentää korvausperiaatetta kirjoittamalla, että termi pitäisi missä tahansa lauseessa voida korvata käsitteen määritelmällä, mutta pienin täsmennyksin. Hän ei siten ole korvaavuusperiaatteen suhteen yhtä ankara kuin esimerkiksi Kalliokuusi (1999, 47).

Myös määritelmälle on ideaalitermin tavoin muotoiltu lukuisia sääntöjä, joita noudattamalla hyvä määritelmä syntyy. Pitkän listan hyvän määritelmän ominaisuuksista ovat koonneet muun muassa Arntz, Picht ja Schmitz (2014, 72). He kertovat (mp.) Kansainvälisen standardisointijärjestö ISO:n vuoden 2009 normin numero 704 sisältävän ohjeita oikean määritelmän laatimiselle. He (2014, 72) ovat teoksessaan listanneet esimerkkejä normin sisältämistä ohjeista. Määritelmien ominaisuuksia on Arntzin ym. (mp.) lisäksi käsitellyt muun muassa Suonuuti (2012, 19–37). Alle on koottu muutaman Arntzin ym. (2014, 72) normista numero 704 ottamista hyvälle määritelmälle olennaisimmista ominaisuuksista tai ohjeista, joita määritelmiä laadittaessa on huomioitava. Jotkin kyseisessä normissa mainituista määritelmälle asetetuista piirteistä tai ohjeista on jo mainittu tai mainitaan muualla tässä luvussa, joten alla olevat kohdat on poimittu pääasiassa mainitsemattomien joukosta. Luetteloon ei kelpuutettu normin kohtaa 3, jossa mainitaan moniosaisten määritelmien voivan koostua useasta alisteisesta lauseesta. Alkuperäisessä muodossaan (Arntz ym. 2014, 72) mainittu kohta kuuluu seuraavasti: ”Komplexe Definitionen können mehrere untergeordnete Sätze haben.” Normin kohta 3 on osittain ristiriidassa alla olevan kohdan 1 kanssa, joten kyseinen kohta oli parempi jättää pois luettelosta. Määritelmän tulisi normin mukaan olla mahdollisimman lyhyt, mikä ilmenee kokoamani luettelon ensimmäisestä kohdasta. Ristiriitaista määritelmän lyhyyden vaatimuksessa on tosin kyseisen kohdan sivulauseessa oleva maininta siitä, että määritelmän tulee tarvittaessa olla riittävän moniosainen. Myös tämän seikan vuoksi alkuperäisen luettelon kohta 3 oli mahdollista jättää pois. Luettelo ei näin ollen ole numeroinniltaan yhdenmukainen Arntzin ym. (2014, 72) luettelon kanssa. Lisäksi luettelon kohta 3 on lisätty Vehmas-Lehdon (2009, 128) artikkelin pohjalta, sillä sitä eivät Arntz ym. (2014, 72) olleet maininneet. Kohta on kuitenkin olennainen terminologisten määritelmien kirjoittamisen kannalta.

- 1 Määritelmän tulee olla mahdollisimman lyhyt, mutta tarvittaessa riittävän moniosainen.
- 2 Määritelmässä annetaan vain olennaisimmat tiedot käsitteen rajaamiseksi muista käsitteistä. Täydentävät tiedot annetaan selitteessä.
- 3 Määritelmä on tapana kirjoittaa pienellä alkukirjaimella.
- 4 Yhdessä määritelmässä viitataan vain yhteen käsitteeseen. Määritelmä ei saa sisältää toisten käsitteiden kätkeytyjä tietoja.
- 5 Määritelmän loppuun ei tule pistettä.
- 6 Määritelmäteksti tulee mukauttaa kohdeyleisön rekisteriin. (Arntz ym. 2014, 72; Vehmas-Lehto 2009, 128.)

2.6.1 Määritelmien jaottelu ja määritelmätyypit

Määritelmät voidaan jaotella eri ryhmiin sekä viestintävälineen että viestintätehtävän mukaan (Kalliokuusi 1999, 43). Yleensä käsitteen kuvaamiseen käytetään sanoja (Wüster 1985, 29), mutta Kalliokuusen (1999, 43) mukaan käsitteitä voidaan havainnollistaa myös ei-sanallisin keinoin, kuten viittomia käyttämällä viittomakielessä. Käsitteiden kuvaukset voidaan jakaa viestintätehtävän mukaan kahdenlaisiin: niihin, jotka viittaavat lyhyesti käsitteen koko sisältöön (esim. yksi- tai monisanaiset termit sekä viittomat) ja niihin, joiden tarkoitus on kuvata laajemmin käsitteen sisältöä. Laajemmin käsitettä ilmentäviä kuvauksia ovat muun muassa määritelmät, selitykset sekä kuvalliset ja liikunnalliset esitykset. (Kalliokuusi 1999, 43–44.) Sanalliset määritelmät eivät näin ollen ole ainoa tapa kuvata käsitteitä (mp.). Terminologiaan perustuvassa sanastotyössä on tarpeellista erottaa toisistaan määritelmät ja muut käsitteiden sisällön kuvaukset, joilla kuvataan käsitettä vain synonyymien, ylimalkaisten kuvausten (*synonyymi-* ja *nominaalimääritelmät*) tai kontekstien avulla (*kontekstimääritelmät*), ja selitykset, joiden yksittäisten käsitteiden ja termien kuvauksissa ei ole huomioitu käsitteiden muodostamia kokonaisuuksia (Kalliokuusi 1999, 44; TTP 2018, s.v. *nominaalimääritelmä*).

Terminologisissa sanastoissa nominaalimääritelmien käyttöä olisi syytä välttää, sillä ne eivät anna kuvattavasta käsitteestä tarpeeksi tietoa. Niin kuin Kalliokuusi (1999, 44) asian ilmaisee, ”nominaalimääritelmät ohjaavat ainoastaan käsitteen suuntaan, mutta eivät kerro itse käsitteestä mitään.” Hän jatkaa (mp.), että nominaalimääritelmät ovat tavallisia esimerkiksi yksi- tai monikielisissä yleiskielen sanakirjoissa. Niin sanotulle suurelle yleisölle tarkoitetuissa sanastoissa nominaalimääritelmiä esiintyy varsin usein, koska niissä ei voida käyttää tieteellisen tarkkoja määritelmiä (Haarala 1981, 44), mikä ei tosin aina ole tarpeenkaan.

Sisältö- ja *joukkomääritelmät* eroavat nominaalimääritelmästä suurimmaksi osaksi siinä, että ne nimenomaan kuvaavat käsitettä (Haarala 1981, 44). Sisältömääritelmä kuvailee käsitteen siten, että se yksilöi käsitteen lähimmän hierarkkisen yläkäsitteen ja piirteet, jotka erottavat

käsitteen sen lähikäsitteistä (Haarala 1981, 45; Wüster 1985, 30; Sanastokeskus TSK 2006, 19; Suonuuti 2012, 20). Yläkäsitteen piirteitä ei ole tarpeen luetella enää alakäsitteen määritelmässä. Kun hierarkiajärjestyksessä siirrytään alaspäin, aiemmin määriteltyä käsitettä voidaan hyödyntää. (Haarala 1981, 45.) Arntz, Picht ja Schmitz (2014, 63) kertovat, että DIN 2330 -normi ilmoittaa sisältömääritelmän olevan sanastotyön tärkein määritelmätyyppi.

Joukkomääritelmää muodostettaessa käsite on Haaralan (1981, 46) mukaan mahdollista rajata kolmella tavalla siten, että ilmoitetaan käsitteen ala eli seuraavat tiedot:

- 1) kaikki käsitteen alaan kuuluvat tarkoitteet tai
- 2) kaikki määriteltävän käsitteen alakäsitteet tai
- 3) käsitteen alaan kuuluvan tarkoitteen syntymiseen johtava menettely.

Yleinen esimerkki joukkomääritelmästä on määritellä viikonpäivä luettelemalla kaikki viikon päivät. Samalla tavalla voidaan määritellä muita käsitteitä, joiden kaikki tarkoitteet tai alakäsitteet ovat lueteltavissa. Yllä olevat Haaralan (1981, 46) esimerkit joukkomääritelmän muodostumisesta ovat hyviä ja pätevät yhä suurimmaksi osaksi, mutta huomionarvoista on, että nykykäsityksen mukaan joukkomääritelmässä käsite on rajattava siten, että luetellaan kaikki määriteltävän käsitteen alakäsitteet. Näin ollen yllä olevan listan kohdassa 2 sana *kaikki* ei ole su-luissa, toisin kuin Haaralan (1981, 46) alkuperäisteoksessa on. Lisäksi on mainittava, että Haaralan (mp.) luettelon kohta 3 tarkoittaa sitä, että joukkomääritelmä kuvaa käsitettä antamalla säännön, jolla tarkoite syntyy (Suonuuti 1980, 7).

Edellisten lisäksi määritelmätyyppeihin kuuluu vielä aiemmin mainittu *kontekstimääritelmä* eli määritelmä, jota Haarala (1981, 47) kuvaa tekstiyhteyteen sijoitetuksi tai siitä ilmeneväksi määritelmäksi. Kontekstimääritelmässä määriteltävä ja määrittelevä osa eivät selkeästi erotu toisistaan (Suonuuti 1980, 7; Haarala 1981, 47). Kontekstimääritelmässä käsitteen sisällön ja alan pitäisi olla ymmärrettävissä sitä ympäröivän kontekstin perusteella (Arntz ym. 2004, 65). Määritelmä voi siten olla jokin esimerkkilause, jossa sanaa käytetään (Haarala 1981, 47). Sanan merkityksen pitäisi käydä ilmi aidon esiintymisympäristönsä kautta. Aina käsitteen merkitys ei kuitenkaan ilmene pelkän käyttöympäristön avulla, mikäli määritelmän lukija ei esimerkiksi tunne jotakin siinä esiintyvää termiä. Haarala (mp.) kehottaa välttämään kontekstimääritelmiä terminologisissa sanastoissa. Näin määritelmät ovat varmemmin terminologian määritelmänkirjoitusperiaatteiden mukaisia, ja niistä on enemmän hyötyä sanaston käyttäjälle. Arntzin ym. (2004, 66) mukaan käytännön sanastotyössä on käynyt selväksi, että määritelmän ja kontekstin välille on hyvä tehdä selkeä ero, sillä näillä kahdella on täysin erilaiset tehtävät. Määritelmä

kertoo termin merkityksestä, konteksti puolestaan havainnollistaa termin kielellistä käyttöä aidossa tekstiyhteydessä (mp.).

Kaikkien käsitteiden määritelmiä ei ole mahdollista muodostaa edellä kuvatuin tavoin, sillä kaikkia käsitteitä ei ole voi jaotella suoraviivaisesti käsitejärjestelmiin, vaikka perinteinen terminologian teoria tähän pyrkiikin vertaamalla käsitteiden piirteitä toisiinsa (Temmerman 2000, 7). Kuten luvussa 2.4.2 on kerrottu, sosiokognitiivinen terminologian teoria viittaa käsitteisiin mieluummin nimityksellä käsiteluoikka juuri siitä syystä, että käsitteitä ei aina voi jaotella suoraviivaisesti. Temmerman (mp.) on sitä mieltä, että jos käsitteen pitää olla selväpiirteinen ja yksiselitteinen, voi esimerkiksi biotieteiden alan teksteistä olla vaikeaa löytää esimerkkitermejä, joilla viitataan todellisiin, ympäröivän maailman käsitteisiin. Useimmat käsiteluoikat ovat rakenteeltaan prototyyppisiä ja siten perinteisen terminologian teorian mukaisia käsitteitä joustavampia ja sumearajaisempia. Näin myös niiden määritelmien tulee olla joustavia, eikä käsiteluoikkia siksi voida määritellä ainoastaan olennaisten ja erottavien piirteiden avulla. (Temmerman 2000, 8.) Tästä syystä Temmerman ehdottaa ensyklopedisen tiedon hyödyntämistä määritelmien luomisessa. Ensyklopediseksi tiedoksi on perinteisesti kutsuttu tietoa, joka on ei-määrittelevää tietoa (*non-definitional information*) käsitteestä. (Temmerman 2000, 43). Ehkä ensyklopedisen tiedon luonteen takia Temmerman (2000, 67) kertoo, että tällaista tietoa on kutsuttu käsitteen määrittelemisen kannalta vähemmän tärkeäksi tiedoksi. Koska kaikkia käsiteluoikkia ei niiden prototyyppisen rakenteen takia ole mahdollista määritellä perinteisen terminologian teorian kehittämisen määritelmäperiaattein, on syytä ottaa huomioon Temmermanin ehdotus ensyklopedisen tiedon hyödyntämisestä määrittelyssä. Tällä tavalla myös sellaiset käsitteet tai käsiteluoikat olisivat määriteltävissä, joille on hankalaa löytää yläkäsitettä sekä riittävästi käsitteen muista käsitteistä erottavia piirteitä. Mikäli ensyklopedista tietoa käytettäisiin jonkin hankalasti määriteltävissä olevan käsitteen tai käsiteluoikan määrittelemisessä, ei tieto olisi silloin enää vähemmän tärkeää.

2.6.2 Määritelmävirheitä

Aina eivät määritelmät ole kirjoitettu edellä kuvattujen määritelmäkirjoitusperiaatteiden mukaisesti, minkä vuoksi niissä ilmenee virheitä. Määritelmävirheet vaikeuttavat niissä kuvattavan käsitteen ymmärtämistä, sillä virheellisesti kirjoitetusta määritelmästä eivät esimerkiksi käsitteiden väliset suhteet käy ilmi. Kunnollisia, terminologisten määritelmäkirjoitusperiaattei-

den mukaisia määritelmiä ei ole helppo laatia, joten määritelmävirheitä ilmenee etenkin amatöörien laatimissa määritelmissä. Virheellisiä määritelmiä on havaittavissa myös esimerkiksi sellaisissa sanakirjoissa, jotka pohjautuvat pelkälle sanojenkeruulle, eivätkä siten ole rakenteeltaan systemaattisia. Tavallisimpia määritelmävirheitä eli jollain tavalla muodoltaan puutteellisia määritelmiä ovat kehämääritelmät (ulkoinen ja sisäinen kehämääritelmä), negatiiviset määritelmät sekä epätäydelliset määritelmät (Kalliokuusi 1999, 48; Sanastokeskus TSK 2006, 19; Suonuuti 2012, 24; Bjon 2014). Terminologian sanastossa (Sanastokeskus TSK 2006, 19) epätäydellisten määritelmien kerrotaan olevan joko liian suppeita tai liian laajoja määritelmiä. Näitä kahta määritelmävirhetyyppiä käsitellään hieman myöhemmin.

Käsite täytyisi kuvailla määritelmässä tuttuja termejä käyttäen. Termit voivat olla määritelty joko saman sanaston tai sanakirjan eri kohdassa tai määritelmässä mainittujen termien voidaan muuten olettaa olevan lukijalle riittävän tuttuja määritelmän ymmärrettävyyden kannalta. Yhtä käsitettä tulisi sanastossa nimittää yhtenäisesti yhdellä termillä, eikä käyttää termin mahdollisia synonyymejä, vaikka synonyymisten ilmausten käyttäminen toiston välttämiseksi saattaisi tyyllisesti näyttää paremmalta. (Arntz ym. 2014, 71.) Määritelmän ymmärtäminen on kuitenkin aina etusijalla, joten synonyymien poisjättäminen on tästä syystä järkevää (mp.). Mikäli määritelmässä käytetään synonyymisiä ilmauksia tai termi toistetaan määritelmässä, voi määritelmään helposti muodostua sisäinen kehä (Kalliokuusi 1999, 48; Suonuuti 2012, 25; Arntz ym. 2014, 72). Sisäisen kehämääritelmän muodostumisen välttämiseksi käsitettä ei siis tulisi määritellä oman nimityksensä avulla (TTP 2018, s.v. *sisäinen kehämääritelmä*). Ulkoinen kehämääritelmä puolestaan syntyy, jos ”kaksi tai useampi määritelmä viittaa toisiinsa” (Suonuutin 2012, 24). Sanastokeskus TSK (2006, 20) ja Bjon (2014) taas katsovat ulkoisen kehämääritelmän muodostuvan silloin, kun käsitteitä määritellään toistensa nimitysten avulla. Näillä ulkoisen kehän määritelmillä tarkoitetaan samaa, vaikka ne hieman poikkeavat toisistaan, sillä niin Suonuutin (2012, 25) teoksessa kuin Terminologisessa sanastossa (Sanastokeskus TSK 2006, 20) ulkoisen kehämääritelmän määritelmässä on annettu täsmälleen sama esimerkki: ”ikivihreä puu – puu, joka ei pudota lehtiään; lehtensä pudottava puu – puu, joka ei ole ikivihreä.”

Tavallisesti määritelmän tulisi kuvata sitä, millainen käsite on, ei sitä, millainen käsite ei ole (Suonuuti 2012, 26). Määritelmää, joka kuvaa, mitä käsitepiirteitä tai tarkoituksia käsitteeseen ei kuulu, kutsutaan negatiiviseksi määritelmäksi (TTP 2018, s.v. *negatiivinen määritelmä*). Joidenkin käsitteiden määritelyssä negatiivinen määritelmä voi kuitenkin olla ainoa vaihtoehto kuvailla käsitettä, koska tällaisille käsitteille tiettyjen piirteiden puuttuminen on olennaista

(Suonuuti 2012, 26). Arntz ym. (2014, 74) ilmaisevat asian ohjeistamalla negatiivisen määritelmän käytön olevan sallittua vain silloin, kun käsite itsessään on negatiivinen. Esimerkkinä he käyttävät käsitettä *taipumaton sana* (*undeklinierbares Wort*). Muissa tapauksissa negatiivisen määritelmän käyttäminen on tarpeetonta (TTP 2018, s.v. *negatiivinen määritelmä*).

Määritelmien tulee edellisten lisäksi olla täsmällisiä. Ne eivät siten saa olla epätäydellisiä, toisin sanoen liian laajoja tai liian suppeita. (Wüster 1985, 30–31; Kalliokuusi 1999, 48; Suonuuti 2012, 26.) Wüsterin (1985, 30) mukaan määritelmän täsmällisyys tosin tulee määrittää aina sen mukaan, mihin tarkoituksen määritelmä tulee. Esimerkkinä hän mainitsee matemaattisten käsitteiden määrittelemisen. Matematiikan kirjassa käsitteen tulee olla täsmällisemmin määritelty kuin yleisluontoisessa tekniikan sanakirjassa. (Mp.) Määritelmä on liian laaja, mikäli käsitteen alaa rajoittavat käsitepiirteet sallivat myös käsitteen alaan kuulumattomia tarkoitteita (Wüster 1985, 73; Haarala 1981, 48). Haarala (mp.) kertoo loogisesti liian laajojen määritelmien olevan esimerkiksi sellaisia, jotka ilmaisevat pelkän yläkäsitteen tai joissa mainittava yläkäsite on valittu liian korkealta hierarkiatasolta. Samaten tarpeellisten erottavien piirteiden puuttuminen määritelmästä johtaa virheelliseen laajuuteen (Wüster 1985, 30–31; Haarala 1981, 48.; ks. myös Suonuuti 2012, 26–27).

Liian suppean määritelmän tunnistaa siitä, että määritelmään sisältyy käsitteeseen kuulumattomia piirteitä, minkä vuoksi käsitteeseen kuuluvia tarkoitteita jää käsitteen alan ulkopuolelle (Suonuuti 2012, 27; Arntz ym. 2014, 74). Määritelmä voi toisaalta olla liian suppea myös silloin, jos käsitteen sisältöön kuuluva käsite jää määritelmän ulkopuolelle. Suonuutin (2012, 28) mukaan liian suppea määritelmä syntyy myös siten, että monen alan yhteinen käsite määritellään kuuluvaksi vain yhdelle alalle.

Määritelmä voi olla epätäydellinen myös silloin, mikäli joukkomääritelmässä ei ole lueteltu kaikkia tarkoitteita tai hierarkkisia alakäsitteitä, jotka kuitenkin kuuluvat määriteltävän käsitteen alaan (Suonuuti 2012, 29). Tällöin kyseessä on epätäydellinen joukkomääritelmä, jonka myös voidaan katsoa olevan eräänlainen suppea määritelmä. Tällaisesta joukkomääritelmästä on jätetty tai jäänyt jotain olennaista, käsitteeseen kuuluvaa pois, minkä seurauksena määritelmästä on tullut liian suppea. Sikäli kuin joukkomääritelmästä halutaan saada kunnollinen, eivät Suonuutin (mp.) mukaan sellaiset ilmaisut kuin *ym.*, *jne.*, *muun muassa* tai *esimerkiksi* ole hy-

väksyttäviä. Sen sijaan epätäydellisellä luettelolla on mahdollista täydentää esimerkiksi sisältö-määritelmää, mutta tämä on tehtävä erillisessä huomautuksessa (Suonuuti 2012, 29), eikä itse määritelmässä.

Hyvässä määritelmässä kuvataan aina yksi käsite kerrallaan (Suonuuti 2012, 30). Mikäli termi viittaa useaan käsitteeseen, on sillä oltava sanastossa tai sanakirjassa myös yhtä monta termi-tietuetta eli yksi kutakin termiä kohti. Näiden muiden käsitteiden tulee tosin Suonuutin (mp.) mukaan olla kyseisen erityisalan kannalta tarpeellisia. Hyvässä määritelmässä kuvataan siis pääsääntöisesti vain yhtä käsitettä, mutta mikäli käsitteen kuvauksen kannalta on välttämätöntä käyttää muita termejä, käytetään vain sellaisia termejä, jotka ovat kohderyhmälle tuttuja tai jotka on määritelty muualla sanastossa (Suonuuti 2012, 30).

Edellä on käyty läpi niin hyvän määritelmän vaatimuksia kuin tyypillisimpiä määritelmävir-heitä. Ihannetilanteessa määritelmät ovat täydellisiä ja ne palvelevat jokaista lukijaa. Todelli-suudessa määritelmät eivät kuitenkaan aina ole virheettömiä, eivätkä ne voi palvella jokaista määritelmän tarvitsijaa. Terminologit ja muut terminologisia sanastoja laativat joutuvat määri-telmiä laatiessaan miettimään, mitä määritelmään on mahdollista sisällyttää. Haarala (1981, 45) esittää, että asiantuntijoille suunnatussa erikoisalan sanakirjassa on hyväksyttävää ilmoittaa vain käsitteiden systemaattiset piirteet, mikäli tarkoituksena on laatia mahdollisimman lyhyitä mutta tarkkoja määritelmiä. Näin meneteltäessä voi kuitenkin jäädä jäljelle useita käsitejärjes-telmiä, joihin määriteltävä käsite on mahdollista sijoittaa. Esimerkkinä Haarala mainitsee lää-keaineet, jotka voidaan määritellä muun muassa lääketieteellisten, kemiallisten tai tuotantotek-nisten ominaisuuksien mukaan. (Mp.) Ennen määritelmien laatimista on Haaran (1981, 45) mielestä syytä miettiä, ketkä niitä tarvitsevat ja mihin he niitä tarvitsevat – vain tällä tavalla tiedetään, millaista ja miten paljon tietoa käsitteestä on määritelmässä syytä antaa.

3 Vastinetyö ja terminografia

Sanaston ollessa olennainen osa tutkielmaani on tärkeää selvittää, kuinka kielen A termille on mahdollista löytää vastine kielellä B. Tässä luvussa käsitellään ensin vastinetyötä sanastotyön osana ja sitten terminografiaa eli sitä, kuinka terminologinen tieto tulisi esittää sanastossa tai sanakirjassa. Luvussa 3.1 käsitellään muun muassa ekvivalenssia sekä sitä, miten kaksi- tai monikielisen sanaston tai sanakirjan laatijan on mahdollista löytää lähdekieliselle termille kohdekielinen vastine. Lisäksi käydään läpi ongelmia, joita vastinetyön tekijä usein kohtaa. Luvussa 3.2 käydään puolestaan läpi niitä periaatteita ja tapoja, joiden mukaan termejä voidaan suositella sekä sitä, miten terminologinen tieto tulisi kirjata ja esittää sanastossa tai sanakirjassa.

3.1 Vastinetyö osana sanastotyötä

Käsitevastaavuus eli ekvivalenssi on Terminologian sanastossa (Sanastokeskus TSK 2006, 27) olevan määritelmän perusteella ”suhde nimitysten välillä, jotka eri kielissä viittaavat samaan käsitteeseen”. Ekvivalenssisuhteessa olevia nimityksiä kutsutaan vastineiksi (mp.). Toisin sanoen, jotta tietynkielisen nimityksen voi yhdistää toisen kielisen vastineen kanssa, täytyy niiden välillä vallita käsitevastaavuus (Arntz ym. 2014, 141). Koska käsitteet ovat Arntzin ym. (2014, 144) mukaan ymmärrettävissä vain siinä käsitejärjestelmässä, johon ne kuuluvat, on ennen käsitteiden vertailua luotava kahden eri kielen käsitejärjestelmät eli käsitejärjestelmät, joihin vertailtavat käsitteet kuuluvat. Käsitejärjestelmää sekä sen luomista on käsitelty jo aiemmin luvussa 2.4.3, mutta tässä vaiheessa on syytä tuoda esille, että erikielisten käsitejärjestelmien luominen edellyttää kaikkien yksittäiskäsitteiden ymmärtämisen ja selittämisen kannalta oleellisten tietojen keräämistä. Erityisesti tiedot käsitteiden erikoisalasta, määritelmästä sekä kontekstista ovat tärkeitä. (Arntz ym. 2014, 144.) Tiedot ovat välttämättömiä etenkin silloin, kun erikielisiä käsitejärjestelmiä ja niiden sisältämiä yksittäisiä käsitteitä verrataan (mp.).

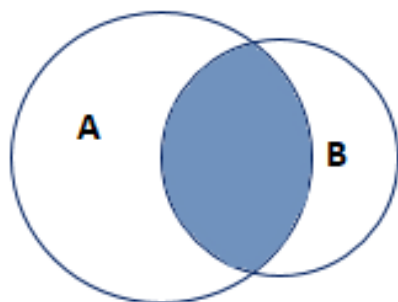
Kun kaikki olennaiset tiedot verrattavista käsitteistä on saatu selville, voidaan selvittää, löytyykö tietyn kielen käsitteille vastineita toisen kielen käsitteistä. Kalliokuusi ja Seppälä (1999, 77) näkevät vastinetyön osana sanastoprojektin eri työvaiheita. Vastinetyö kulkee heidän mukaansa muiden sanastotyön osien rinnalla koko projektin ajan. Muiksi sanastotyön osiksi he laskevat muun muassa termi-inventaarion eli termien poimimisen lähdeaineistosta, käsiteanalyysin sekä käsitteiden määrittelyn. (Mp.) Vastineiden etsimisessä sanaston laatija kohtaa usein samoja ongelmia kuin termien tunnistamisessa (Kalliokuusi & Seppälä 1999, 78) eli vastineita

voi olla hankalaa löytää tekstiaineistosta. Vastineiden haussa on lisäksi varottava ulkoasullaan helposti harhaanjohtavia, niin sanottuja petollisia ystäviä (*falsche Freunde*) eli riskisanoja, joita voisi ilmiänsa puolesta pitää toistensa vastineina, mutta jotka käsitteinä ovat kuitenkin erilaisia (Kalliokuusi & Seppälä 1999, 78; Arntz ym. 2014, 148). Kalliokuusi ja Seppälä (1999, 78) kertovat vastineita arvioitavan aina lähdekielestä käsin, jonka avulla valitut käsitteet myös määritellään. Käsitteen määrittelyn, tai jo valmiin määritelmän, lisäksi on tärkeää tarkastella, millainen suhde käsitteellä ja termillä on lähtökielellä. On siis kartoitettava termit, joilla käsitteisiin viitataan, jotta saadaan selville, onko termillä synonyymejä tai onko termi polyseeminen. (Mp.) Kalliokuusi ja Seppälä (mp.) painottavat, että vastinehaussa on syytä kiinnittää huomiota erityisesti siihen, ettei homonymia- ja polysemitapauksissa tutkittavaan käsitteeseen viittaavan termin vastineeksi valita väärään käsitteeseen viittaavaa kohdekielen termiä.

Ihannetapauksessa kohdekielessä on jo olemassa käsite, joka täydellisesti vastaa lähdekielen käsitettä ja jolla on vakiintunut kohdekielinen termi, toisin sanoen kohdekielestä löytyy lähdekieliselle termille termivastine (Kalliokuusi & Seppälä 1999, 78). Kahden käsitteen välillä vallitsee täydellinen käsitevastaavuus, kun kaikki niiden käsitepiirteet käyvät yksiin (Arntz ym. 2014, 145–146). Arntz ym. (2014, 146) esittävät teoksessaan, että tapauksissa, joissa vallitsee täydellinen käsitevastaavuus, voivat näitä edustavien vastaavien nimitysten suhteet toisiinsa kuitenkin vaihdella. Heidän (mp.) mukaansa seuraavat lähde- ja kohdekielisten nimitysten välisiä suhteita kuvaavat tapaukset ovat mahdollisia: ”yksi nimitys : yksi nimitys”, ”yksi nimitys : usea nimitys”, ”usea nimitys : usea nimitys”. Tapaukset, joissa lähdekielen käsitteellä on usea lähdekielinen nimitys ja joita vastaa yhtä monta kohdekielistä nimitystä, ovat Arntzin ym. (2014, 146) tietojen mukaan yleisiä nopeasti kehittyvien alojen termistöissä. Kalliokuusi ja Seppälä (1999, 78) toteavat, että käsitevastaavuus voidaan varmistaa vertaamalla vastineeksi otetun kohdekielen termin takana olevan käsitteen olennaispiirteitä lähdekielen käsitteen piirteisiin. Mikäli käsitevastaavuus todetaan, ei vastinetyö ole kuitenkaan vielä ohi: seuraava askel on tutkia, onko vastineella synonyymejä. Jos synonyymejä löytyy, on otettava selvää, kuinka niitä käytetään. Selvitettäviä seikkoja ovat synonyymien tasavertaisuus eli käytetäänkö niitä samalla tavalla vai onko niistä jokin muita laajemmassa käytössä tai onko jokin niistä epätarkka. (Mp.)

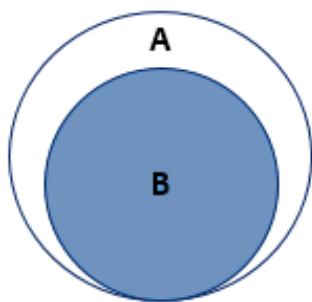
Aina eivät käsitteet kuitenkaan vastaa toisiaan eri kielissä – joskus täydellisen vastaavuuden sijaan kyse voi olla osittaisesta käsitevastaavuudesta. Käsitteet vastaavat tällöin toisiaan vain tietyiltä osin (Sanastokeskus TSK 2006, 27). Esimerkkitapauksena Terminologian sanastossa

(Sanastokeskus TSK 2006, 27) käytetään käsitettä *täti*, sillä suomen täti ja ruotsin *moster* vastaavat toisiaan vain osittain. Suomen täti viittaa sekä isän että äidin siskoon, siinä missä ruotsin *moster* viittaa ainoastaan äidin siskoon. Tällaista, lähdekielen käsitteeseen osittain viittaavaa kohdekielen termiä kutsutaan lähivastineeksi (Kalliokuusi & Seppälä 1999, 79). Kalliokuusi ja Seppälä (mp.) jatkavat, että on aina harkittava tapauskohtaisesti, milloin lähivastaavuudelle asetettujen ehtojen katsotaan täyttyneen. Heidän (mp.) mukaansa joidenkin käsitteiden rajat voivat olla epätarkkoja, mikä tarkoittaa sitä, että eri kielten käsitteillä on joitakin yhteisiä mutta myös joitakin eroavia piirteitä. Lisäksi Kalliokuusen ja Seppälän (mp.) mielestä on mahdollista, että ”yhdessä kielessä saatetaan tuntea laajempi ja toisessa suppeampi käsite, joista suppeamman käsitteen olennaispiirteet muodostavat laajemman käsitteen piirteiden osajoukon.” Arntzin ym. (2014, 147) näkemyksen mukaan osittaista käsitevastaavuutta voi olla kahdenlaista. Ensimmäisessä tapauksessa (kuva 5) kaksi erikielistä käsitettä voivat olla käsitesisällöltään osittain päällekkäisiä (*begriffliche Überschneidung*), jolloin käsitteet ikään kuin leikkaavat toisensa tietystä kohtaa. Tällaisilla käsitteillä käsitevastaavuutta on kahdenlaista: riittävän suurta sekä liian pientä. Jos käsitteet vastaavat toisiaan riittävästi, voidaan tarkastellut nimitykset lukea toistensa vastineiksi ($A \sim B$), mutta jos vastaavuus jää liian pieneksi, ei nimityksiä voida pitää toistensa vastineina ($A \neq B$). (Arntz ym. 2014, 147; Felber 1984, 153.) Toisessa osittaisen vastaavuuden ilmenemismuodossa (kuva 6) yksi käsite voi puolestaan sisältyä toiseen käsitteeseen (*Inklusion*). Kuten aiemmin mainittiin, myös Kalliokuusi ja Seppälä (1999, 79) selostavat tästä artikkelissaan. Tällöin käsite A sisältää käsitteen B sekä yhden tai useampia muita käsitepiirteitä (Arntz ym. 2014, 145; Felber 1984, 153). Myös tässä tapauksessa käsitevastaavuus voi olla runsasta tai vähäistä (mp.).

Kuva 5. Osittain päällekkäiset käsitesisällöt (*begriffliche Überschneidung*)⁹

⁹ Felber, Helmut 1984. Terminology manual. Paris: Unesco and Infoterm. 153.

Kuva 6. *Käsite sisältyy toiseen käsitteeseen (Inklusion)*¹⁰

Kuten jo aiemmin todettiin, saattavat nimitykset joskus muistuttaa toisiaan niin paljon, että niiden takana olevien käsitteiden voisi luulla olevan toistensa vastineita, vaikkei todellisuudessa näin olisi. Kalliokuusen ja Seppälän (1999, 79) mukaan erikielisten käsitteiden vastaavuuden vaihtelevuus on sidoksissa esimerkiksi niiden aihealueeseen. He (mp.) esittävät yhdeksi syyksi sen, että käsitejärjestelmät muodostuvat eri kielissä helpommin toistensa kaltaisiksi etenkin sellaisilla erikoisaloilla, joiden tutkimus- ja kehitystyö on kansainvälistä. Suuret erot käsitteiden vastaavuudessa voidaan huomata tarkasteltaessa alaa, jonka kehitykseen esimerkiksi yhteiskunnallinen rakenne vaikuttaa (Kalliokuusi & Seppälä 1999, 79). Mikäli lähdekieliselle käsitteelle ei kohdekielestä jostain syystä löydy lainkaan vastinetta, voidaan Kalliokuusen ja Seppälän (1999, 79) kokemuksen mukaan tällaiset tapaukset joskus ratkaista käännösvastineella¹¹, vaikkei uusien vieraskielisten vastineiden muodostaminen ole normatiivisessa sanastotyössä kovin yleistä. Viestinnällisistä syistä uuden vastineen luominen voi silti olla järkevää, minkä myös Arntz ym. (2014, 148) toteavat. Kun kohdekieleen tarvitaan uusi vieraskielinen vastine käsitteelle, antavat asiantuntijat termisuosituksen, joka sitten voidaan kohdekieleessä ottaa käyttöön (Arntz ym. 2014, 148).

Ennen vastinetyön aloittamista on järkevää päättää, mikä työn perusperiaate on. Jos sanastotyön aloittaa tietämättä työn tarkoitusta tai esimerkiksi kohdeyleisöä, on sanastoon hankalaa löytää tarkoituksenmukaisia vastineita, mikä pitkittää ja vaikeuttaa työtä. Ennen työn aloittamista on hyvä miettiä muun muassa sitä, mihin tarkoitukseen sanasto tulee ja kuka sitä käyttää. Näiden

¹⁰ Felber, Helmut 1984. Terminology manual. Paris: Unesco and Infoterm. 153.

¹¹ käännösvastine = keinotekoinen vastine (ks. Vehmas-Lehto 2010, 366). Vehmas-Lehto (mp.) pitää käännösvastine-termiä hämmäntävänä, koska sillä tarkoitetaan käännoستieteessä mitä tahansa sanaa tai ilmausta, joka käännöksessä toimii lähtökielisen yksikön vastineena. Tässä kontekstissa on siten parempi käyttää termiä *käännöslaina*.

selvittyä on helpompi miettiä esimerkiksi vastinetyön kannalta olennaisia seikkoja, kuten kelpuutetaanko sanastoon myös käännöslainat.

3.2 Terminografia eli terminologisen tiedon kirjaaminen ja esittäminen

Kun käsiteanalyysi on tehty ja käsitteellä on termi ja määritelmä sekä vastinetyön tuloksena löytynyt vieraskielinen vastine, on nämä tiedot kirjattava sanakirjaan tai sanastoon. Tätä sanastotyön vaihetta, jossa terminologinen tieto kirjataan ja esitetään, kutsutaan terminografiaksi (Sanastokeskus TSK 2006, 32). Terminografian tarkoituksena on koota yhteen terminologisen tutkimuksen tulokset (Arntz ym. 2014, 177). Koska sanaston luominen on osa tutkielmaani, on tärkeää käsitellä joitakin terminografiaan liittyviä käytäntöjä.

3.2.1 Termien suositettavuus sekä termien ja määritelmien esitysasu ja -järjestys

Terminologisissa sanastoissa on tapana merkitä termitietueeseen eli sanaston yhtä termiä käsittelevään osaan, millainen termi on kyseessä. Toisin sanoen termitietueen pitäisi sisältää termin sekä käsitteen määritelmän lisäksi muun muassa tieto siitä, kuinka suositettava termi on. Standardisointityössä termitietueen tulee Suonuutin (2012, 37) mukaan sisältää lisäksi termitietue-numero.

Sanastoissa olevat termit voidaan jakaa niiden suositettavuuden perusteella kolmeen ryhmään: *suositettaviin termeihin*, *sallittaviin termeihin* sekä *hylättäviin termeihin* (Sanastokeskus TSK 2006, 23–24). Suonuuti (2012, 37) mainitsee vielä, että käsitteen mahdollisia synonyymisiä termejä voi luokitella myös *vanhentuneiksi termeiksi* eli termeiksi, jotka eivät enää ole yleisessä käytössä (Sanastokeskus TSK 2006, 24). Tutkielmassani ei kuitenkaan ole käyttöä *vanhentunut termi* -kategorialle, sillä tarvittaisiin asiantuntijajoukko arvioimaan, onko termi vanhentunut vai ei.

Suosittavat termit on arvioitu sopivimmiksi termeiksi kuvaamaan tiettyä käsitettä, ja ne esitetään yleensä päätermeinä terminologisissa sanastoissa tai termitietokannoissa. Termiä voidaan suosittaa, jos se on vakiintunut tietyllä erikoisalalla tai se vastaa hyvän termin kriteerejä mahdollisimman tarkasti. (Sanastokeskus TSK 2006, 23.) Suositettavan termin ohella voi terminologisissa sanastoissa esiintyä sallittavia termejä, joiden on katsottu olevan sopivia kuvaamaan suositettavan termin takana olevaa käsitettä. Terminologisissa sanastoissa ja sanakirjoissa sallittavat termit ovat usein päätermin synonyymejä. (Mts. 24.)

Kolmannen ryhmän muodostavat hylättävät termit, jotka ovat suositettavien termien täysiiä vastakohtia. Terminologian sanaston (Sanastokeskus TSK 2006, 24) määritelmän mukaan hylättävä termi on ”arvioitu epäsovivaksi kuvaamaan tiettyä käsitettä.” Syiksi termin epäsovivuuteen on mainittu muun muassa se, että termi viittaa jo johonkin toiseen käsitteeseen tai ettei se täytä hyvän termin vaatimuksia (mp.). Toisaalta pelkkä termin polyseemisyys ei voi olla hylkäämisen perusteena, sillä useat termit ovat polyseemisiä. Myöskään se, ettei termi täytä hyvälle termille asetettuja vaatimuksia, ei voi olla syynä hylkäämiselle, sillä mikään käytössä oleva termi tuskin täyttää kaikkia ideaalitermille asetettuja kriteerejä. Käytössä oleva, vakiintunut termi voi olla täysin käyttökelpoinen, vaikkei se todellisuudessa olisi kaikkien ideaalitermin vaatimusten mukainen. Jos kuitenkin jokin termi on niin samankaltainen toisen termin kanssa, että niiden sekoittaminen toisiinsa on todennäköistä, täytyisi toisen termin hylkäämistä ja sen edustaman käsitteen uudelleennimeämistä harkita. Suonuuti (1980, 4) mukaan vakiintuneen nimityksen muuttamiseen tarvitaan aina jokin erittäin painava syy. Hyväksyttäviä syitä ovat muun muassa käsitteen muuttuminen, käsitejärjestelmän kehittyminen tai muutos tarkoituksessa (mp.).

Termien suositettavuuden lisäksi terminologisen sanakirjan tai sanaston laatimisessa ja niiden lukemisessa on tärkeää hallita myös muita terminografiaan kuuluvia periaatteita. Suonuuti (2012, 37) listaa joukon käytäntöjä, jotka tulee huomioida termien ja määritelmien kirjoitusasussa, kun laaditaan terminologista sanakirjaa tai sanastoa. Luvussa 2.6 on jo mainittu, että määritelmät alkavat pienellä kirjaimella, mutta se ei ole käynyt ilmi, että myös termit on totuttu kirjoittamaan pienellä alkukirjaimella (mp.). Pienellä kirjaimella aloittamisen lisäksi termit ja määritelmät ovat termitietueissa yksikkömuodossa, elleivät ne ole luonteeltaan monikollisia (Suonuuti 2012, 37). Ainoastaan määritelmää koskevia käytäntöjä on Suonuuti (2012, 37) listassa kaksi: määritelmässä ei ole minkäänlaisia alkusanoja ja toisesta sanakirjasta lainatun määritelmän lähde on merkittävä määritelmän perään hakasuluin. Määritelmää ei siten Suonuutin (mp.) mukaan voi aloittaa esimerkiksi sanoin ”termi, joka tarkoittaa” tai ”X on”.

Mikäli jonkin käsitteen määritelmässä on käytettävä toista käsitettä, on tämän toisen käsitteen oltava määritelty muualla samassa sanastossa, ja siitä on käytettävä suositettavaksi valittua termiä, joka on merkittävä määritelmään kursiivilla tai lihavoinnilla (Suonuuti 2012, 37). Ennen sanaston laatimista on myös päätettävä, käytetäänkö sanaston laatimisessa semasiologista vai onomasiologista tapaa eli esitetäänkö sanaston termitietueet aakkosjärjestyksessä vai systemaattisessa järjestyksessä käsitejärjestelmien mukaan (Arntz ym. 2014, 180; Sanastokeskus TSK 2006, 35). Esitystapoja voidaan myös yhdistellä, jolloin muodostuu yhdistelmäjärjestys,

jossa ”termitietueet on aakkostettu systemaattisesti järjestettyjen osioiden sisällä” (Sanastokeskus TSK 2006, 35).

3.2.2 Vastinetyöjen esittäminen sanastossa tai sanakirjassa

Luvun lopuksi käydään vielä läpi joitain vastineiden merkintätapoja koskevia periaatteita, joita ei vielä käsitelvastaavuudesta kertovassa luvussa 2.7 käsitelty. Nämä periaatteet hyödyttävät niin sanaston laatijaa kuin sen käyttäjää, sillä molemmille on tärkeää se, että sanasto on selkeä ja antaa mahdollisimman paljon tietoa käsitteiden välisistä vastaavuuseroista. Periaatteet voidaan jakaa kolmeen kohtaan, kuten Kalliokuusi ja Seppälä (1999) ovat artikkelissaan tehneet.

Ensimmäinen Kalliokuusen ja Seppälän (1999, 81) esille nostama periaate koskee vastinetyöpien merkintätapaa ja esittämisjärjestystä. Luvussa 2.7 mainittiin, ettei käsitteellä välttämättä aina ole sitä täysin vastaavaa kohdekielen käsitettä. Tällöin kyse on lähivastineesta, joka voi viitata joko lähdekielen käsitettä laajempaan tai suppeampaan käsitteeseen. Mahdollista on myös se, että vastine viittaa eri tavalla rajautuvaan käsitteeseen tai käsitteeseen, joka on toisentyyppisessä käsitejärjestelmässä (Kalliokuusi & Seppälä 1999, 82; ks. myös Arntz ym. 2014, 145, 147). Mikäli yhdelle käsitteelle on olemassa usea vastine, merkitään käsitettä täsmällisimmin vastaava termivastine termitietueeseen ensimmäiseksi (Kalliokuusi & Seppälä 1999, 81). Lähivastineet merkitään alla olevin erikoismerkinnöin seuraavassa järjestyksessä (mts. 82):

- < vastine viittaa määriteltyä käsitettä laajempaan käsitteeseen samanlaisessa käsitejärjestelmässä
- > vastine viittaa määriteltyä käsitettä suppeampaan käsitteeseen samanlaisessa käsitejärjestelmässä
- ~ muu lähivastine, joka viittaa rajautuvaan käsitteeseen tai käsitteeseen toisentyyppisessä käsitejärjestelmässä

Kalliokuusen ja Seppälän (1999, 84) kirjaama toinen periaate käsittelee sanallisia täsmennyksiä, joilla käsitelvastaavuuksia voidaan kuvata. Lähde- ja kohdekielen välisiä vastaavuuseroja voidaan erikoismerkkien lisäksi termitietueissa selittää myös sanallisesti (mp.). Mikäli vastaavuuserot voidaan selittää lyhyesti, merkitään täsmennys sulkeisiin heti vastineen perään, mutta jos vastaavuuserot kaipaavat pidempää selitystä, merkitään pidempi selitys erilliseen huomautukseen määritelmän jälkeen (mts. 85).

Kolmas Kalliokuusen ja Seppälän (1999, 86) käsittelemä periaate koskee vaihtelevuutta vastineiden kirjoitusasuissa. Vastinetyössä vastineiden kirjoitusasujen vaihtelevuudet voivat aiheuttaa ongelmia (mp.). Tällaisten termien ollessa kyseessä pitää kirjoitusasun merkinnässä tehdä

ratkaisuja, jotka ovat johdonmukaisia ja pätevät kaikissa samankaltaisissa tapauksissa koko sanastoprojektin ajan. Jotta lopullinen sanasto olisi mahdollisimman luotettava ja sekä laatijaa että käyttäjää tyydyttävä, tulisi sanaston laatijan pyrkiä työssään yhtenäisiin ja johdonmukaisiin käytäntöihin.

4 Kiipeily – pienen piirin elämäntapaharrastuksesta olympialajiksi

Kiipeilyä harrastaa maailmassa ainakin 35 miljoonaa ihmistä, ja määrä kasvaa jatkuvasti (Vesander 2016). Laji on kasvattanut nopeasti suosiotaan myös Suomessa, sillä uusia kiipeilyhalleja on viime vuosina perustettu kaikkiin suurimpiin kaupunkeihin. Suomessa kiipeilyn harrastajia arvioidaan nykyään olevan noin 50 000, kun kymmenisen vuotta sitten harrastajia oli vain joitakin tuhansia. (Koroso 2017, 10; Olli, Käyhkö & Kiesiläinen 2017, 9.) Kiipeilyhallien rakentamisen ja parempien harjoittelumahdollisuuksien myötä kiipeily on muuttunut urheilullisempaan suuntaan, ja lajin profiili on vuosien saatossa muuttunut pienen ryhmän elämäntapaharrastuksesta yhdeksi vakavasti otettavaksi kilpaurheilulajiksi (Olli ym. 2017, 9).

Kiipeilyn suosiosta ja lajin muuttumisesta kieli myös se, että kiipeily on hyväksytty yhdeksi väliaikaiseksi lajiksi Tokion vuoden 2020 olympialaisiin (SKIL ry. s.d. a.; Olli ym. 2017, 9). Kiipeilyn tunnettuutta ja lajin kehittymistä ajatellen väliaikaiseksi olympialajiksi valitseminen on hienoa. Olympiakiipeily eroaa kuitenkin niin sanotusta tavallisesta *kilpakiipeilystä* siinä, että olympialaisissa kiipeilijät kisaavat kolmessa eri kiipeilyn alalajissa: *boulderoinnissa*, *nopeuskiipeilyssä* sekä vaikeuskiipeilyssä eli *liidauksessa* (SKIL ry. s.d. a.). Tavallisessa *kilpakiipeilyssä* eri alalajien yhdisteleminen ei ole tavanomaista, sillä yleensä kiipeilijät ovat erikoistuneet yhteen alalajiin (Vesander 2016).

Luvussa 4.1. käydään lyhyesti läpi lajin nykyistä profiilia ja sen kehitystä. Aiemmin kiipeily miellettiin vain harvojen ihmisten hengenvaaralliseksi lajiksi, mutta nykyään lajia harrastavat niin lapset kuin varttuneetkin henkilöt. Vuosien saatossa kiipeilystä on muodostunut joillekuille lajin intohimoisille harrastajille elämäntapa tai jopa ammatti (ks. esim. Nallehukkataival.com s.d.). Luvussa 4.2 esitelen lyhyesti aloittelijan ja maallikon kannalta helpoimmin lähestyttäviä alalajeja. Valitsemieni lajien peruskäsitteistä valikoin tärkeimmät käsitteet, jotka sisällytän tutkielmani loppuun tulevaan suomi–saksa-sanastoon. Kun esiteltävistä lajeista tietää perusteet ja hallitsee peruskäsitteet, on helpompaa syventyä muihin alalajeihin. Lopuksi luvussa 4.3 tarkastellaan kiipeilyn erikoiskielen kehitystä.

4.1 Kiipeily urheilulajina ja elämäntapana

Kiipeilystä puhutaan usein extremelajina, jonka aiheuttamia vammoja tavalliset vakuutukset eivät kata lajin riskialttiuden vuoksi (ks. esim. OP Pohjola s.d.). Maineestaan huolimatta kiipeilyä voivat harrastaa niin nuoret kuin varttuneetkin henkilöt. Esimerkiksi ranskalaisen Fontainebleaun kaupungin lähellä sijaitsevalla ulkoboulderointialueella on aivan tavallista nähdä perheitä kiipeämässä yhdessä

isovanhempiensa kanssa (Malmberg 2014). Aiemmasta urheilutaustasta on tässä fyysisessä lajissa hyötyä, mutta kiipeilemään voi oppia lähes jokainen, sillä kiipeilyssä myös tekniikalla ja sen kehittämisellä on suuri merkitys. Hörst (2008, 1) kirjoittaa kiipeilyn vaativan voimaa ja kestävyyttä, mutta myös juuri tekniikan hallintaa. *Kiipeilytekniikka* pitää sisällään esimerkiksi mielen- ja tasapainon hallintaa sekä taloudellisen liikkumisen osaamista (mp.).

Kiipeily ei tarkoita enää ainoastaan vuorikiipeilyä, vaan kiipeilystä on kehittynyt yksi liikuntamuoto muiden joukossa, jota nykyisin voi harrastaa myös sisällä keinotekoisilla *kiipeilyseinillä*. Joillekin harrastajille *sisäkiipeily* on vain tapa harjoitella kiipeilytekniikkaa *ulkokiipeilyä* varten, mutta toiset ovat ihastuneet juuri *sisäkiipeilyyn*, ja sitä kautta löytäneet itselleen rakkaan harrastuksen. (Helsingin Kiipeilykeskus, s.d.)

4.2 Katsaus kiipeilyn historiaan ja alalajeihin

Kiipeilyn voisi olettaa olevan jokseenkin nuori laji, mutta näin ei asia suinkaan ole. Ihminen lienee kiipeillyt jossakin määrin koko ihmiskunnan historian ajan. Kiipeilytaidon kehittäminen on ollut jopa välttämätöntä luonnossa liikkumisen helpottamiseksi. Taidon omaksuminen on tuonut myös turvaa, sillä asumusten rakentaminen turvalliselle kallioseinämälle on vaatinut erinomaista kiipeilytaitoa. (Käyhkö 2004, 9.) Tällainen paikasta toiseen liikkuminen kiipeillen on joka tapauksessa eri asia kuin kiipeily urheilulajina, joka on järjestelmällistä, yhteisöllistä ja dokumentoitua. Näitä kiipeily ei mitään ilmeisimmin ole ollut ennen 1800-lukua, jolloin siitä alkoi muotoutua oma urheilulajinsa. Tuolloin kiipeilyllä kuitenkin käsitettiin lähes ainoastaan seikkailumielinen kiipeily Alpeilla, ja sen huippujen valloittaminen. Muunlainen kiipeily oli vierasta, sillä esimerkiksi kiipeilyä kallioseinämällä vain kiipeilyn itsensä vuoksi ei ymmärretty. Tämän vuoksi *kalliokiipeily* nähtiin alussa mitättömänä lajina *vuorikiipeilyyn* verrattuna. Alkukankeudesta huolimatta *kalliokiipeilystä* alkoi 1800-luvun loppupuolella kehittyä oma kiipeilymuotonsa *vuorikiipeilyn* rinnalle. (DiAngelis 2016, 6; Käyhkö 2004, 9.) *Kalliokiipeilyn* tarkasta syntypaikasta ei ole varmaa tietoa, mutta sen arvellaan saaneen alkunsa joko Saksassa, Englannissa tai Italiassa (DiAngelis 2016, 6). Iso-Britanniassa tätä kiipeilymuotoa oli alettu harrastaa jo ainakin ennen ensimmäistä maailmansotaa (Käyhkö 2004, 9). Samoihin aikoihin Yhdysvalloissa valloitettiin vielä vuorenhuippuja: esimerkiksi yhdysvaltalaiskiipeilijä George Anderson kiipesi vuonna 1875 Yosemiten kansallispuiston aiemmin valloittamattomalle Half Dome -vuoren huipulle käyttäen apunaan vain alkeellisia, itse tehtyjä välineitä (DiAngelis 2016, 8). Suomessa kiipeily on vielä melko nuori laji (ks. esim. Suomen Alppikerho ry. s.d.; Iltalehti 2012), sillä kiipeilyn katsotaan alkaneen täällä vasta 1950-luvulla (ks. esim. Blue Kango Films 2013).

1900-luvun aikana alettiin kiipeilyvarusteisiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Varusteiden kehittämisen katsottiin olevan tärkeää, jotta aiempaa vaikeampien reittien kiipeäminen olisi mahdollista. (DiAngelis 2016, 8.) 1920-luvulla lajiin otettiin mukaan kiipeilyä helpottavia apuvälineitä, kuten hamppuköysiä ja puukiiloja (Käyhkö 2004, 9). Käyhkön mukaan (mp.) laji kehittyi 1930-luvulla varsin nopeasti, mutta toisen maailmansodan sytyttyä se taantui väliaikaisesti. Taantuma ei kuitenkaan kestänyt pitkään, sillä jo sodan aikana oli erikoisjoukkojen tarpeisiin kehitettävä erilaisia kiipeilyyn ja laskeutumiseen soveltuvia kevyitä välineitä, kuten alumiinihakoja, -karabiineja eli sulkurenkaita sekä alumiinikiiloja. Toisen maailmansodan lakattua alan harrastajat kehittivät *kalliokiipeilyä* ja siihen tarvittavia välineitä pääasiallisesti Euroopassa ja Yhdysvalloissa aina 1980-luvulle saakka. (Käyhkö 2004, 9.) Suomalaisen kiipeilyn isäksi kutsuttu Matti A. Jokinen (2008, 24) kertoo valmistaneensa välineensä itse 1950-luvulla, sillä valmiita välineitä ei ollut saatavilla. Jokisen varusteiden alkeellisuudesta kertoo myös se, että oikean *kiipeilyköyden* sijaan hänellä oli käytössä äitinsä pyykinaru (mp.).

Toinen mahdollinen syy, joka oli vaikuttamassa varusteiden kehittämisen tarpeellisuuteen, saattoi olla kiipeilyn turvallisuuden parantaminen. Etenkin nykyään hyvin suosittu kiipeilyn alalajin *sporttin*¹² syntyminen 1980-luvun paikkeilla antoi kiipeilijöille mahdollisuuden kiivetä ulkona vaikeita reittejä ilman turhaa stressiä ja riskinottoa, joita vähäiset *varmistusvälineet* olivat aiemmin aiheuttaneet. Ajoittainen köydessä roikkuminen, ja sen jälkeen nousun jatkaminen, antoi kiipeilijöille myös mahdollisuuden harjoitella erittäin vaikeita liikesarjoja turvallisesti. (DiAngelis 2016, 11; Hörst 2008, 6.) *Sporttikiipeily* on eräs niistä kiipeilyn alalajeista, joita aloittelijoiden on helppo kokeilla, sillä *sporttikiipeilyssä* tarvitaan verrattain vähän varusteita, vaikka tarvittavat tiedot ja taidot on ensin hankittava esimerkiksi sisäkiipeilyhallissa.

Kiipeily saatetaan usein mieltää vain korkeilla kallioilla ja vuorilla kiipeilyksi, vaikka esimerkiksi aloittelijoiden kannalta helpoimmin lähestyttävässä kiipeilyn alalajissa *boulderoinnissa* kiivettävät reitit yltävät yleensä vain noin viiteen metriin (ks. esim. Kiipeilyareena s.d.). Erityisesti *boulderointiin* kuuluvat myös poikkitaissuunnassa kulkevat reitit eli *poikkikulut* (myös *poikkari* tai *traverse*), jotka kulkevat vain hieman maanpinnan yläpuolella (ks. esim. 27 Crag s.d.; jammi.net s.d., s.v. *poikkari*), mutta myös kalliokiipeilyreitteihin voi kuulua poikkisuunnassa tapahtuvaa kiipeilyä (ks. esim. Jokinen 1961, 49). Myöskään *seinäkiipeilyssä* reitit eivät yleensä ole reilua kymmentä metriä korke-

¹² vapaakiipeilyä kiipeilyreiteillä, joille on asennettu kiinteitä varmistuspisteitä

ampia, vaikka Pohjoismaiden korkein sisäkiipeilyseinä on lähes 30 metriä korkea. 29-metrinen sisäkiipeilyseinä sijaitsee Helsingin Salmisaaren sisäkiipeilykeskuksessa (Kiipeilyareena s.d.; Salmisaaren Liikuntakeskus s.d.).

Kuten mainittua, aloittelijat todennäköisimmin aloittavat kiipeilyharrastuksensa kokeilemalla *boulderointia* tai vaihtoehtoisesti *yläköysikiipeilyä*. Korosuo (2017, 71) on teoksessaan todennut monen kiipeilijän ensimmäisen kiipeilykokemuksen olevan *yläköydessä*. Tämä tarkoittaa sitä, että kiipeilijän kiiwetessä köysi kulkee valmiiksi *reitin* päällä olevan *ankkurin* kautta. Kun kiipeilijä kiipeää ylöspäin, *varmistaja* vetää ylimääräistä köyttä *varmistuslaitteen* läpi, jolloin köysi on koko ajan kireällä. (Mp.) Kiipeilijä ei köyden kireyden vuoksi juuri putoa, vaikka hänen otteensa lipeäisikin, sillä kireä köysi pitää kiipeilijän lähes paikallaan. Sisällä *yläköydet* ovat valmiiksi paikoillaan *yläankkureissa*, mutta ulkona *yläankkuri* pitää rakentaa itse (Korosuo 2017, 71). Kiipeilyä niin sanotussa *yläköydessä* voidaan kutsua myös kiipeilyksi *yläköysivarmistuksella*, joten *yläköysikiipeily* voi tarkoittaa sekä kiipeilyn alalajia että varmistustapaa. Sama pätee *liidaukseen* eli *alaköysikiipeilyyn*, jossa Korosuo (2017, 103) sanoin ”köysi ei kulje yläankkurin kautta, vaan kiipeilijä eli liidaaja vie köyttä mukanaan”. *Liidauksessa* köysi kiinnitetään eli *klipataan* muutaman metrin välein *jatkoihin*, jotka koostuvat kahdesta *sulkurenkaasta* ja niitä yhdistävästä *nauhalenkistä* (ks. Korosuo 2017, 31). Ulkona *liidaajan* tulee itse kiinnittää *jatkot* joko reitillä valmiiksi oleviin *kiinteisiin välivarmistuspisteisiin* (ks. liite 1) tai näiden sijaan kiipeilijän itsensä kallioon asentamiin *luonnollisiin varmistusvälineisiin*, kuten *kii-loihin*, jotka kiipeämisen jälkeen irrotetaan ja otetaan mukaan. *Luonnolliset varmistusvälineet* eivät vahingoita kalliota samalla tavalla kuin kallioon asennettavat *liimapultit* tai *porahaat* (ns. *ekspan-siopultit*) (Koski 2017), joilla *kiinteät välivarmistuspisteet* luodaan. Kiipeilyn aikana köysi kulkee siten *varmistajasta välivarmistusten* kautta kiipeilijään (Korosuo 2017, 103). Suurin osa ulkona harrastettavasta *köysikiipeilystä* tapahtuu juuri *liidaamalla*.

Boulderointi (kuva 7) puolestaan tarkoittaa kiipeilyä niin sanotusti hyppykorkeudella ilman köyttä tai valjaita, ja se on luultavasti suosituin sisäkiipeilyn muoto (Korosuo 2017, 199) juuri vähäisen välineistön vuoksi. Sanana *boulderointi* tulee englannin kielen sanasta *boulder*, joka tarkoittaa *isoa kiveä* tai *siirtolohkareta* (Korosuo 2017, 199; Bouldertehdas s.d.). Kuten termin suomenkielisestä käännöksestä voi päätellä, harrastetaan *boulderointia* ulkona enimmäkseen kivillä, mutta myös matalilla kallionseinämillä sekä sisäkiipeilyhalleissa on mahdollista *boulderoida* (Korosuo 2017, 199; Varuste.net s.d.). *Boulderoinnin* voidaan sanoa olevan puhtain kiipeilymuoto, sillä siinä tarvitaan hyvin vähän varusteita, mikä antaa mahdollisuuden keskittyä pelkästään kiipeilyyn (Korosuo 2017, 199). Tärkeimmät *boulderoinnissa* tarvittavat varusteet niin sisällä kuin ulkona ovat *kiipeilykengät* sekä

putoamista pehmentävä patja eli *pädi* (eng. *crash pad*) (Korosuo 2017, 199–200; Oulun Kiipeilyseura ry s.d. a). Sisällä kiipeilyhalleissa olevat patjat voivat olla jopa puoli metriä paksuja (Boulderkeskus s.d.). Liikuteltavat, ulkona käytettävät *pädit* eivät ole yhtä paksuja, mutta vaimentavat tehokkaasti putoamista, sillä ne on suunniteltu juuri tähän tarkoitukseen (ks. esim. Korosuo 2017, 199; Varuste.net s.d.). Kiipeilykenkien ja *pädin* ohella olennainen tarvike *boulderoinnissa*, kuten muussakin kiipeilyssä, on *mankkapussi*, jossa on *mankkaa* eli magnesiumkarbonaattia joko jauheena tai paloina (Korosuo 2017, 200; Oulun Kiipeilyseura -91 ry s.d. a).

Kuva 7. *Boulderointia ulkona*¹³

Korosuo (2017, 199) kirjoittaa teoksessaan monien nykykiipeilijöiden keskittyvän ainoastaan *boulderointiin*, minkä vuoksi he eivät välttämättä harrasta lainkaan *köysikiipeilyä*. Kehitys tähän suuntaan on mielenkiintoista, sillä alun perin *boulderointi* oli harjoittelumuoto, jota harrastamalla valmistauttiin pitkien *köysireittien* kiipeämiseen (Korosuo 2017, 199; DAV Kletter- und Boulderzentrum München-Süd s.d.).

¹³ Peltonen, Matti 2015

4.3 Kiipeilyn erikoiskielen kehitys

Kiipeilyn erikoiskieli on verrattain vanhaa, vaikka kiipeily ei Suomessa ole kovin vanha laji (ks. luku 4.2). Tietävästi vanhin suomalainen kiipeilystä kertova kirja on niin sanotun suomi-kiipeilyn isän Matti A. Jokisen vuonna 1961 kirjoittama teos *Alppien seinämillä*. Teos kertoo Jokisen monipuolista kiipeilyseikkailuista ja sivuaa *alppikiipeilyn*¹⁴ historiaa. Kirjassa käytetään monia kiipeilytermejä, jotka ovat yhä käytössä. Vaikka kirja käsittelee ainoastaan *alppikiipeilyä*, ovat jotkin kirjassa esiintyvät termit yhteisiä kaikille kiipeilyn alalajeille. Esimerkiksi termit *reitti*, *ote* ja *poikkari* (ks. esim. Jokinen 1961, 29; 49) ovat vielä tänä päivänä keskeisiä kiipeilytermejä, ja ne koskevat lähes tulkoon kaikkia alalajeja, minkä vuoksi kyseiset termit ovat valikoituneet myös tutkielmani lopussa olevaan sanastoon.

Huomiota herättävää Jokisen (1961) kirjaa lukiessa on erityisesti se, ettei siinä ole käytetty kiipeilykäsitteistä puhuttaessa lainkaan sitaattilainoja tai muita vierasperäisiä termejä, vaan kaikki kiipeilytermit ovat suomenkielisiä. Mielestäni tässä kohtaa olisi oivallista tehdä lisätutkimusta kiipeilyn erikoiskielestä, sillä Jokisen (1961) teos osoittaa sen, etteivät esimerkiksi englannin kielestä peräisin olevat termit ole aina kuuluneet suomenkieliseen kiipeilytermistöön. Siksi olisi tärkeää ottaa selvää muun muassa siitä, eikö 1950–1960-luvuilla ollut vielä tarvetta kaikille niille termeille, jotka nykyään ovat luonnollinen ja tärkeä osa kiipeilyn erikoiskieltä. Esimerkiksi *kiipeilyotteiden* tyyppejä ei ole teoksessa nimetty lainkaan, sillä Jokinen (1961) on puhunut vain yleisesti *otteista*, muttei ole maininnut sen tarkemmin, minkä tyyppisestä *otteesta* milloinkin on kyse. Teoksessa ei ole myöskään mainittu kiipeilytekniikoita eli esimerkiksi *käsitekniikoita*, joilla *otteista* tartutaan. Termi *kiipeilytekniikka* on sen sijaan mainittu (mts. 29). On siis olemassa ainakin kaksi mahdollisuutta: joko kyseiset termit eivät olleet vielä tulleet suomen kieleen tai ne eivät olleet relevantteja teoksen tarinan kannalta. Kirjassa (Jokinen 1961, 103) kuitenkin puhutaan myös esimerkiksi *pienoiskiipeilystä*, jota nykykiipeilykielessä kutsutaan englannin kielestä peräisin olevalla erikoislainalla *boulderointi*. Seuraavassa kiipeilykieltä käsittelevässä tutkielmassa olisi siten mahdollista ja tärkeää perehtyä enemmän kiipeilykielen syntyyn ja historiaan, esimerkiksi siihen, milloin osa suomenkielisen kiipeilytermistön termeistä alkoi korvautua vierasperäisillä termeillä.

¹⁴ Alppikiipeily on yhdistelmä kallio-, lumi- ja jääkiipeilyä, yleensä Alpeilla, mutta myös esimerkiksi Norjan vuorilla. Tavoitteena on usein korkean huipun valloitus. (ks. Reuter s.d. a. & b.; Deutscher Alpeinverein s.d. a.)

Niin *kalliokiipeilyssä* kuin muissakin kiipeilyn alalajeissa tarvittava sanasto on mitä luultavimmin alkanut kehittyä samoihin aikoihin kuin lajit ovat syntyneet, sillä muuten harrastajien olisi ollut vaikeaa viestiä lajiin liittyvistä käsitteistä. Saksalainen der Deutsche Alpenverein e.V. -kiipeily-yhdistys (DAV s.d. b.) on yli miljoonalla jäsenellään tällä hetkellä sekä Saksan että maailman suurin kiipeilyurheilu-yhdistys. Yhdistys on perustettu vuonna 1869, mikä tukee aiemmin esitettyä väittämää siitä, että kiipeilystä kehittyi tuohon aikaan oma urheilulajinsa. Koska kalliokiipeily on jo melko kauan sitten eriytynyt vuorikiipeilystä omaksi lajikseen, voitaisiin olettaa tuohon aikaan syntyneen ja käytetyn kiipeilytermistön olleen yhtäältä omakielistä, koska nykyiseen verrattuna esimerkiksi matkustelu oli vähäisempää tai ainakin hankalampaa, minkä vuoksi vieraiden kielten vaikutus olisi myös saattanut olla vähäistä. Kiipeilytermistön omakielisyyden puolesta puhuu myös se, että *kalliokiipeilyn* syntypaikaksi on tarjolla kolme eri maata, joissa kaikissa puhutaan eri kieltä; näin ollen olisi mahdollista, että jokaisessa maassa olisi kehittynyt oma, omakielinen kiipeilytermistönsä. Toisaalta, koska kiivettävien reittien perässä matkustettiin ulkomaille jopa Suomesta asti, ja reittejä kiivettiin eri maa-
laisten kiipeilijöiden kanssa, kuten esimerkiksi Jokinen (1961; Iltalehti 2012) teki, on mahdollista olettaa, että myös erikieliset kiipeilytermit kulkivat kiipeilijöiden mukana suusta suuhun ja näin sekoituivat. Olettamukseni ovat kuitenkin vain olettamuksia, sillä en onnistunut löytämään enempää tietoa saksalaisen tai saksankielisissä maissa harrastetun kiipeilyn historiasta enkä siten myöskään saksankielisen kiipeilykielen historiasta. Tämä ei kuitenkaan ole tutkimukseni kannalta relevanttia, sillä esimerkiksi sanastoni kannalta tärkeintä on tarkastella ja käyttää tällä hetkellä käytössä olevaa, sekä suomen- että saksankielistä kiipeilytermistöä. Kaikesta huolimatta on mahdollista väittää, että saksankielinen kiipeilykieli on suomenkielistä vanhempaa, koska lajia on harrastettu kauemmin saksankielisissä maissa esimerkiksi vuoriston läheisyyden vuoksi (ks. esim. Suomen Alppikerho ry. s.d.; Iltalehti 2012). Suomalaiset kiipeilijät ovat lisäksi järjestäytyneet paljon myöhemmin kuin saksalaiset tai saksankieliset kiipeilijät; Suomen Alppikerho ry. perustettiin vasta vuonna 1962.

5 Tutkimusaineisto ja -metodi

Seuraavissa luvuissa kerrotaan tähän tutkielmaan kuuluvasta tutkimusaineistosta ja metodista, jolla tutkimus on toteutettu. Ensin luvussa 5.1 selostetaan, millaista tutkimusaineistoa tutkielmassa tarkastellaan ja kuinka aineisto on valikoitu. Luvussa 5.2 puolestaan käydään läpi tutkimusmetodia eli sitä, miten aineistoa on analysoitu ja tutkimus toteutettu. Luvussa kerrotaan myös, mikä ovat tutkimuksen tavoitteet.

5.1 Tutkimusaineisto

Olen tutkimuksessani käyttänyt kiipeilystä kertovaa sekä suomen- että saksankielistä lähdeaineistoa. Lähdeaineistossa on edustettuna eri tyyppiset tekstit ja tekstilajit, kuten artikkelit, sanastot, sosiaalisen median keskustelut, romaanit sekä tietokirjat. Tarkastelemani aineisto koostuu pääasiassa suomen- ja saksankielisistä lähteistä. Olen täydentänyt käyttämäni lähdeaineistoa tutkimukseni edetessä, jotta kiipeilykäsitteistä, niiden määritelmistä sekä kiipeilytermeistä saataisiin mahdollisimman monipuolinen ja luotettava kuva. Aineistoni tekstit ja sanastot olen valikoinut pääasiassa niiden sisältämien kiipeilytermien ja kiipeilykäsitteiden määritelmien mukaan.

Tarkastelemassani aineistossa olevat tekstit on suunnattu sekä aloittelijoille että jo pidempään kiipeilyä harrastaneille, vaikkei sitä välttämättä tekstin yhteydessä mainita. Tekstien sisällöstä voi kuitenkin päätellä kohdeyleisön. Mielestäni tällainen yhdistelmä eri yleisöille suunnattuja tekstejä on hyvä, sillä aloittelijoille ja pidempään kiipeilleille suunnatuissa teksteissä olevia tietoja yhdistelemällä on mahdollista muodostaa yleispäteviä määritelmiä tämän työn loppuun tulevaan kaksikieliseen kiipeilysanastoon. Mikäli jokin sanastoon valittu käsitteen määritelmä on lähdeaineistossa sisältönsä perusteella selvästi suunnattu kiipeilyä tuntevalle, on maallikoille suunnattua määritelmää tarkastelemalla mahdollista muodostaa käsitteelle toinen määritelmä, joka sopii paremmin aloittelijoiden tai maallikoiden tietotasoon.

Korosuon (2017) *Suomalainen kiipeilyopas* sekä Kosken ja Arasolan (2006) *Seinäkiipeily*-teos ovat olleet merkittävässä roolissa muista lähteistä poimimieni kiipeilykäsitteiden sekä niitä vastaavien termien ja määritelmien tutkimisessa ja arvioimisessa. Kiipeilyoppaiden avulla olen voinut tarkastella ja arvioida myös joidenkin termien synonyymejä ja polysemiaa. Muita kiipeilykäsitteiden, niiden määritelmien sekä kiipeilytermien tarkastelun ja tutkielman lopussa olevan sanaston kokoamisen kannalta olennaisia lähteitä ovat olleet erilaiset verkkosanastot ja -artikkelit. Esimerkiksi Jammi.net-sivustolla oleva Luomukiipeilyn sanasto (s.d.), Oulun kiipeilyseura -91 ry:n kiipeilysanasto (s.d. b.)

sekä Lankisen (2016) BoulderSaimaan verkkosivuille koostama Kiipeilykielen ABC -sanasto ovat olleet sanastotyöni kannalta erittäin tärkeitä lähteitä. Tärkeitä artikkeleita on puolestaan löytynyt muun muassa Suomen kiipeilyliitto SKIL ry:n (s.d. b.), Oulun kiipeilyseura ry:n (s.d. a.) sekä High Sport ry:n (s.d.) verkkosivuilta. Mainittakoon vielä, että lähdeaineistoon on kuulunut myös muutama suomenkielinen opinnäytetyö (Juutila & Rautava 2004 sekä Ihalainen 2014), joista olen tarkastellut lähinnä sitä, millaisia kiipeilykäsitteiden määritelmiä niissä esiintyy tai miten käsitteet on niissä nimetty, ja olisiko niissä parannettavaa.

Tutkimukseni kannalta tärkeimpiä saksankielisiä lähteitä ovat puolestaan erilaiset *kiipeilytekniikasta* sekä *kiipeilyotteista* kertovat verkkoartikkelit (esim. Haupt 2009a & b; Burmester 2014), *kiipeilytekniikkaa* esittelevä Youtube-video (Skiinfo & Bergleben 2008) sekä useat kiipeilytermistöä esittelevät verkkosanastot (esim. Freiab40 s.d.; Kletterlaune s.d.) Saksankielinen lähdeaineisto koostuu näin ollen pääasiallisesti verkosta löytyvistä materiaaleista, sillä saksankielisiä kiipeily sivustoja, -artikkeleja ja -sanastoja oli tarjolla erittäin monipuolisesti. Verkkoartikkelit ja -sanastot ovat pääasiassa kiipeilyn asiantuntijoiden kirjoittamia, minkä huomaa erityisesti tekstien asiasisällöstä. Esimerkiksi Klettern & Bouldern -sivuston artikkelit (2009a; 2009b) on kirjoittanut kiipeilystä bloggaava, liikuntatieteitä yliopistossa opiskellut Maximilian Haupt, kun taas Klettervirus.info-sivustolle lukuisia kiipeilyaiheisia artikkeleita on puolestaan kirjoittanut liikunnanopettaja ja kiipeilyvalmentaja Stefan Giesberg. Mitä käyttämiini verkkosanastoihin tulee, on klettern-sivustolla oleva Der große Rockhaus -sanasto selkeästi kiipeilyn asiantuntijoiden koostama, sillä sivusto, jolla sanasto esiintyy, liittyy saksankieliseen klettern-kiipeilylehteen. Saksankieliseen lähdeaineistooni kuuluu kuitenkin myös kiipeilyn harrastajien kirjoittamia tekstejä, joista Wikibooks-sivustolla oleva Klettern/Klettertechnik-artikkeli (2015) on erinomainen esimerkki. Artikkelin kirjoittajaa ei ole sivulla mainittu, mutta artikkelissa olevista puutteista ja epäloogisuuksista on havaittavissa, ettei kirjoittaja välttämättä ole alan ammattilainen. Toisaalta, kuten myöhemmin tutkielmassa käy ilmi, eivät ammattilaistenkaan kirjoittamat tekstit ole virheettömiä. Wikibooks-sivuston luonteen takia on kuitenkin mahdollista olettaa, ettei kirjoittaja ole alalla työskentelevä henkilö, vaan pikemminkin lajin harrastaja. Kaikki edellä mainittua Wikibooks-artikkeliä koskeva pätee myös suomenkieliseen Kiipeilyn taito -artikkeliin (2016), joka on julkaistu Wikikko-sivustolla.

Valmiit sanastot ovat ehkä tärkeimmässä roolissa sanastotyöni kannalta, mutta koen kiipeilyä käsittelevien artikkelien ja -teoksien olevan erittäin hyvänä apuna kiipeilysanastoissa olevien määritelmien kriittisessä tarkastelussa sekä niiden parantamisessa ja täydentämisessä. *Kiipeilytekniikoita* esit-

televä Youtube-video (Skiinfo & Bergleben 2008) auttaa taasen videolla esiintyvien kiipeilykäsitteiden suhteiden hahmottamisessa, sillä videolla kunkin tekniikan kohdalla on teksti, jossa tekniikka nimetään.

Erittäin mielenkiintoista ja tärkeää lisätietoa ja kiipeilijöiden ajatuksia olen saanut myös keskusteluista, joita olen käynyt tamperelaisen kiipeilykerho Vertikaalin ja suomalaisen Climbing in Tampere-ryhmän Facebook-sivuilla. Näihin Facebook-ryhmiin kuuluvilta kiipeilijöiltä olen saanut erittäin hyviä mielipiteitä esimerkiksi myöhemmin analysoimastani *kahva*-käsitteestä. Niin sanotusti tavallisten kiipeilyä harrastavien mielipiteet ovat mielestäni hyvää vastapainoa ammattilaisten näkemyksille kiipeilykäsitteistä, niiden määritelmistä sekä kiipeilykäsitteitä vastaavista termeistä. Koska tutkielmani lopussa oleva suomi–saksa-kiipeilysanasto on luotu enimmäkseen kiipeilyn aloittelijoita ja maallikoita varten, on mielestäni olennaista ottaa huomioon myös kiipeilyä harrastavien mielipiteitä kiipeilyn erikoiskielestä. Mainituilla Facebook-sivuilla käymäni keskustelut ovat antaneet erinomaisen kuvan siitä, kuinka erilaisia näkemyksiä kiipeilijöillä on kiipeilyyn liittyvistä käsitteistä. Ei siis ole mikään ihme, että aloittelijoiden tai maallikoiden voi olla vaikeaa ymmärtää kiipeilytermistöä. Juuri tästä syystä on tärkeää koostaa terminologinen kiipeilysanasto, joka palvelee ensisijaisesti niitä, jotka vasta tutustuvat kiipeilyyn tai jotka työnsä puolesta tarvitsevat mainitun laista sanastoa.

5.2 Tutkimusmetodi

Tutkielmallani on alusta asti ollut kaksi tavoitetta: tarkastella ja kuvailla kiipeilyn erikoiskieltä sekä koostaa terminologinen suomi–saksa- sanasto. Tutkielmani päätavoitteena on kuitenkin tarkastella kiipeilyn erikoiskieltä muutamien tarkkaan valittujen käsitteiden avulla. Analysoitavat käsitteet olen valinnut niiden jonkinlaisen ongelmallisuuden vuoksi, joka voi johtua esimerkiksi siitä, ettei kiipeilyssä käytettävää kieltä ole standardisoitu, minkä vuoksi kiipeilykäsitteiden nimitykset ja määritelmät eivät noudata aiemmin kuvattuja terminologisia periaatteita ja menetelmiä (luvut 2.4–3.2.2). Kiipeilykäsitteisiin liittyviä ongelmia ovat esimerkiksi niitä vastaavien termien monimerkityksisyys sekä virheet käsitteiden määritelmissä. Tarkastelen näin ollen kiipeilykäsitteiden lisäksi myös niitä vastaavia termejä ja -määritelmiä. Kiipeilyn erikoiskielen tarkastelussa ja analysoinnissa hyödynnän terminologisen sanastotyön työmenetelmiä, kuten käsiteanalyysiä, joita muun muassa Arntz ym. (2014, 209–218) ja Kalliokuusi (2009: 25–34) ovat kuvanneet. Erona perinteiseen käsiteanalyysin tekemiseen on kuitenkin se, että käsittelen työssäni valmiita määritelmiä, joita tarpeen vaatiessa muokkaan

terminologisesti hyväksytyn määritelmän muotoon. Otan työssäni huomioon myös termien mahdollisen synonymian ja polysemian, jotka ilmoitetaan sanaston (ks. liite 1) termitietueissa suositettavan termin perässä.

Sanastotyöni aloitan sanastuksella eli etsin suomenkielisiä kiipeilysanastoja ja -artikkeleja verkosta, joista valitsin ison joukon kiipeilyyn kuuluvia termejä. Poimin ensin suomenkielisiä termejä ja määritelmiä, sillä tarkoitukseni on luoda nimenomaan suomi–saksa-sanasto. Valituista termeistä olen tehnyt taulukon, jossa myös määritelmät ja lähdetiedot ovat näkyvissä. Järjestän termit alustavasti mahdollisen, mielestäni sopivan yläkäsitteen mukaan: esimerkiksi *kiipeilyn alalajit*. Löydettyäni tyydyttävän määrän suomenkielisiä termejä ja määritelmiä, etsin saksankielisiä verkkosanastoja ja -artikkeleja, joista poimin mahdollisia vastineita suomenkielisille termeille pääasiassa käsitteen määritelmän mutta myös termin mukaan. Vastinetyö kulkee näin ollen sanastotyön rinnalla koko tutkimukseni ajan.

En voi sisällyttää sanastooni kaikkia sanastusvaiheessa poimimiani termejä, joten tutkielman laajuuteen suhteutettuna sopiva termimäärä on 71 termiä. Mikäli noudattaisin alkuperäistä rajausta, ylittäisi termimäärä helposti 100 termin rajan. Jotta pysyisin tavoitteessani tarkastella nimenomaan aloittelijan ja maallikon kannalta keskeisimpiä kiipeilykäsitteitä termeineen ja määritelmineen, on minun päätettävä, mitkä käsitteet ovat tavoitteeni kannalta olennaisia. Näin ollen joudun jättämään sanaston ulkopuolelle esimerkiksi suuren osan *köysikiipeilyssä* käytettävää välineistöä, sillä aloittelijan tai maallikon tiedollisia tarpeita ajatellen tarvitsisi valtaosa välineistöön liittyvien käsitteiden ymmärtäminen vankkaa perustietämystä kiipeilystä. Aloittelijan tai maallikon pitäisi siis ensin hallita kiipeilyyn liittyvä perussanasto. Tällaista perussanastoa edustaa luomani kaksikielinen kiipeilysanasto (liite 1). Kaksikielisyydestä johtuen sanastossa käsitteillä on sekä suomen- että saksankieliset termit ja määritelmät. Sanasto palvelee siten sekä sellaisia henkilöitä, jotka kaipaavat tietoa kiipeilykäsitteistä ainoastaan joko suomen tai saksan kielellä, että esimerkiksi kääntäjiä, jotka tarvitsevat tietoa molemmilla kielillä.

Kiipeilysanaston koostamisessa pohdin pitkään sitä, kuinka käsitteet pitäisi numeroida käsitekaavi-oihin ja niitä vastaavat termit termitietueisiin. Päätin tarkan harkinnan jälkeen numeroida pääluvut juoksevasti, jolloin lopputuloksena sanastossa on 6 päälukua aihepiireittäin jaoteltuina. Luvuissa olevat käsitteet olen taasen numeroinut niin, että sanaston ensimmäinen termi alkaa luvusta 1 ja sen mahdolliset alakäsitteet ovat 1.1 ja 1.2. Näin numerot kertovat esimerkiksi sen, mille tasolle käsite

kuuluu. Toinen tapa olisi käyttää käsitteiden ja termien merkitsemisessä juoksevaa numerointia, kuten Sanastokeskus TSK:n Terminologisessa sanastossa (2006) on tehty. Tällöin termitietueet olisivat numeroinnin puolesta selkeämpiä, mutta käsitejärjestelmissä esimerkiksi eri hierarkiatasojen esiintuominen olisi hankalampaa. Lisäksi lähes kaikkien termitietueiden numeroa pitäisi muuttaa, mikäli johonkin kohtaan pitäisi lisätä uusi termi. Näiden kahden merkitsemistavan hyvien ja huonojen puolien pohtimisen jälkeen päädyin käyttämään tutkielmassani ensimmäisenä mainittua tapaa.

Sanastoni termitietueissa on näkyvissä ensimmäisenä olevan suositettavan termin lisäksi synonyymejä, jotka erotettu suositettavasta termistä puolipisteellä. Mikäli jokin termi on epäsopiva kuvaamaan tiettyä käsitettä, on tämä ilmoitettu suositettavan termin alla joko ilmaisulla ”mieluummin kuin” tai ”hylättävä muoto”. Tällä menettelytavalla sanaston käyttäjän on helpompi erottaa hyvät termit huonoista tai epätyypillisemmistä, sillä esimerkiksi osa kiipeilytermeistä on selkeämpiä kuin toiset ja joitakin termejä käytetään toisia enemmän. Myös esimerkiksi joidenkin kiipeilytermien synonyymian kannalta on parempi, että sanaston käyttäjä saa termeistä mahdollisimman paljon tietoa. Termien suositettavuuden ilmaisemisen myötä tulevat kiipeilysanaston käyttäjälle samalla terminologisen sanaston periaatteet tutuiksi. Lisäksi sanaston kaksikielisyyden lisäksi hyvien tai suositettavien termien erotteleminen esimerkiksi hylättävistä termeistä hyödyttää muun muassa kääntäjiä tai muita kielten ammattilaisia.

Koska kiipeilykäsitteitä käsittelevä sanastoni on suunnattu kiipeilyn aloittelijoille ja maallikoille, on myös määritelmien oltava riittävän kattavia ja ymmärrettäviä. Ainoastaan terminologisten määritelmänkirjoitusperiaatteiden mukaisesti laaditut määritelmät eivät siten aina tule sellaisinaan kysymykseen. Joidenkin määritelmien yhteyteen on välttämätöntä lisätä selite täydentämään käsitteen määritelmää. Tällä tavoin sanaston käyttäjä saa enemmän tietoa käsitteistä. Kiipeilysanaston käyttäjät eivät todennäköisesti ole tietoisia terminologisen sanaston tulkitsemistavasta, minkä vuoksi pelkät lyhyet, terminologiset määritelmät eivät välttämättä ole riittäviä sellaisinaan.

Jotta lopullinen sanasto on mahdollisimman luotettava, käytettävä ja sekä laatijaa että käyttäjää tyydyttävä, tulee sanastoa laadittaessa pyrkiä yhtenäisiin ja johdonmukaisiin käytäntöihin. Tämän vuoksi pyrin kiipeilysanaston laatimisessa hyödyntämään terminografisia käytäntöjä ja merkitsemään terminologiset tiedot niin selkeästi ja johdonmukaisesti kuin mahdollista. Laatimani sanasto noudattaa systemaattista järjestystä, sillä se on mielestäni käyttäjän kannalta parempi kuin aakkosjärjestys. Aakkosjärjestyksen avulla käyttäjän on toki helpompi etsiä tietoa sanastosta, mutta se ei auta käyttäjää hahmottamaan käsitteiden välisiä suhteita, mikä on yksi systemaattisen järjestyksen tarkoituksista ja hyvistä puolista. Lisäksi systemaattisessa järjestyksessä käsite ja sen määritelmä korostuvat nimitystä

enemmän, mikä etenkin terminologian näkökulmasta on tärkeää. Mikäli sanastoni julkaistaisiin verkossa, palvelisi se mahdollisimman monia kiipeilijöitä ja maallikoita. Käytettävyyden puolesta julkaisukanavana toimisi parhaiten verkkosivu, jolla sanastoa pääsisi tarpeen mukaan helposti muokkaamaan.

6 Tarkastelussa kiipeilyn erikoiskieli ja sanasto

Seuraavissa luvuissa käsitellään kiipeilyn erikoiskieltä aineistosta poimittujen käsitteiden kautta. Luvussa 6.1 kerrotaan, miksi sanastyö on tärkeää kiipeilyn erikoiskielen kannalta. Luvuissa 6.1.1–6.1.4 puolestaan analysoidaan kiipeilyn erikoiskieleen kuuluvia ongelmallisia termejä ja määritelmiä. Lopuksi luvussa 6.2 käydään läpi havaintojani kiipeilyn erikoiskielestä. Yksi havaintoni on, että kiipeilijöillä on runsaasti mielipiteitä kiipeilykäsitteistä, niiden määritelmistä ja kiipeilytermeistä, mikä tekee kiipeilyyn liittyvän sanastotyön jokseenkin haastavaksi. Luvussa käsitellään lisäksi muun muassa sitä, millaista sekä suomen- että saksankielinen kiipeilyn erikoiskieli on verrattuna esimerkiksi golfissa käytettävään erikoiskieleen.

6.1 Kiipeilyyn liittyvä sanasto: termit ja määritelmät

Sanastotyöllä on tärkeä rooli kiipeilykäsitteistön ymmärrettäväksi tekemisessä ja johdonmukaistamisessa. Tämän luvun tehtävänä on auttaa valikoitujen kiipeilykäsitteiden ymmärtämisessä sekä tehdä niin kiipeilykäsitteistöä kuin kiipeilytermistöä johdonmukaisemmaksi ja tutuksi myös maallikoille. Alaluvuissa tarkastellaan esimerkiksi kiipeilykäsitteille luotuja määritelmiä, sillä usea aineistossa oleva määritelmä on jollain tapaa terminologisesti virheellinen. Määritelmien virheellisyys on helppo ymmärtää, sillä niiden laatijoilla ei todennäköisesti ole minkäänlaista tietämystä terminologiasta. Alla olevissa luvuissa käsitteitä, termejä ja määritelmiä tarkastellaan siis terminologisesta näkökulmasta eli apuna käytetään sekä perinteistä että sosiokognitiivista terminologian teoriaa. Termejä tarkastellaan muun muassa ideaalitermin kriteerejä (luku 2.5.2) hyödyntäen, ja määritelmiä käsitellään luvussa 2.6 esiintyvien määritelmänkirjoitusperiaatteiden ja määritelmävirheiden avulla.

6.1.1 Sporttikiipeily, urheilukiipeily

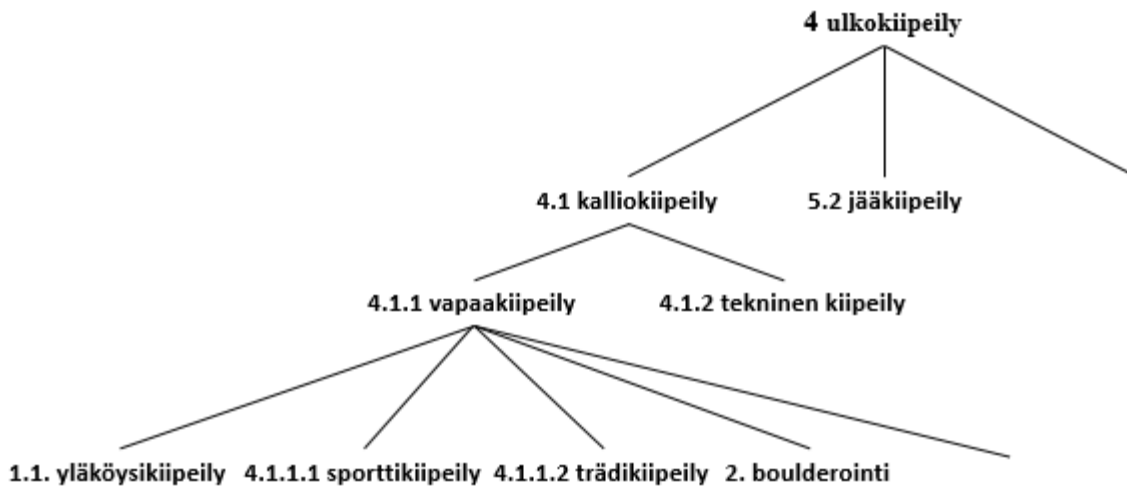
Suomalaisten kiipeilijöiden keskuudessa yleinen käsitys *sporttikiipeilystä* tai *sportista* vaikuttaa olevan, että sillä tarkoitetaan ”*kalliokiipeilyä* valmiiksi pultatuilla *reiteillä*” (ks. esim. Oulun Kiipeilyseura -91 ry s.d. a). Tämän näkemyksen kannalla ovat muun muassa useat tamperelaisen Kiipeilykerho Vertikaali ry:n jäsenet, joiden mielipiteitä *sporttikiipeilyn* käsitteestä kartoitin kerhon Facebook-ryhmässä (Kiipeilykerho Vertikaali ry. 2017). *Kalliokiipeilyllä* tarkoitetaan Kosken ja Arasolan (2006, 20–21) mukaan kiipeilyä luonnon muovaamilla kallioilla, ja sitä on mahdollista harrastaa sekä köydellä varmistettuna (*köysikiipeily*, esim. *sporttikiipeily*) että ilman köysivarmistusta (esim. *boulderointi*). Sporttikiipeilyn voitaisiin toisaalta sanoa olevan myös *vapaakiipeilyä* (*Freiklettern*) val-

miiksi pultatuilla reiteillä, sillä *vapaakiipeilyssä* kiipeilijä käyttää *reitillä* etenemiseen vain omia raajojaan (ks. esim. Lankinen 2016; Koski & Arasola 2006, 21). *Sporttikiipeilyssä* on nimittäin *tekniseen kiipeilyyn* (*technisches Klettern*) verrattaessa olennaista myös se, että reitillä edetään vain omia raajoja käyttäen. Köysiä, *välivarmistuksia* sekä boulderoinnissa *pädejä* käytetään vain mahdollisen puutoamisen turvaamiseen (Koski & Arasola 2006, 21). *Teknisessä kiipeilyssä välivarmistuksia* ja erilaisia kiipeilijän painon kannattavia välineitä sitä vastoin käytetään reitillä etenemisen apuna (SKIL ry s.d. b.; Juutila & Rautava 2004, 37).

Se, kumman termin (*kalliokiipeilyn* vai *vapaakiipeilyn*) *sporttikiipeilyn* määritelmään valitsee, riippuu käsitejärjestelmän koostumuksesta eli siitä, minkä jakoperusteen perusteella kiipeilyn alalajeihin liittyvät käsitteet on jaoteltu, ja mahdollisesti myös siitä, mitä piirrettä halutaan korostaa *sporttikiipeilystä* puhuttaessa. Tietyn jakoperusteen valitseminen vaikuttaa vahvasti siihen, mikä käsite tulee *sporttikiipeilyn* yläkäsitteeksi, sillä yleisimmässä määritelmätyypissä, sisältömääritelmässä, on käytettävä lähintä yläkäsitettä. Lähdeaineistossa olevissa määritelmissä yläkäsitteenä esiintyy sekä *vapa-* että *kalliokiipeily* (ks. esim. Child¹⁵ 1995, 215; Creasy¹⁶ 1997, 15 Juutilan & Rautavan mukaan 2004, 31–32; SKIL ry s.d. b.). Käsitteen *sporttikiipeily* paikka käsitejärjestelmässä on siten mahdollista esittää kahdella tavalla kahden eri jakoperusteen perusteella. Mikäli jakoperusteena olisi ”välineiden käyttö” olisi perusteltua pitää *sporttikiipeilyn* yläkäsitteenä *vapaakiipeilyä*, mutta koska tällöin kyseisten käsitteiden suhde *kalliokiipeilyyn* ei kävisi käsitejärjestelmästä ilmi, on myös se sijoitettava käsitejärjestelmään. Näin saadaan kuvan 8 mukainen käsitejärjestelmä, jonka käsitteistä on näkyvissä niin kiivettävän seinämän materiaali kuin välineiden käyttö.

¹⁵ Child, Greg 1995. *The Complete Reference to Rock, Ice and Indoor Climbing*. New York: Facts on File. (Juutila & Rautava 2004, 31–32).

¹⁶ Creasey, Malcolm 1999. *The Complete Rock Climber*. London: Lorenz Books. (Juutila & Rautava 2004, 31–32).

Kuva 8. Sporttikiipeilyn suhde kallio-, vapaa- ja tekniseen kiipeilyyn

Mikäli *sporttikiipeily* ja *tekninen kiipeily* esitettäisiin samalla hierarkiatasolla, olisi selkeämmin nähtävissä, että molemmat ovat **konkreettisia** kiipeilyn alalajeja. *Vapaakiipeily* ei sitä taas ole, sillä se toimii ainoastaan yläkäsitteenä. Perusteluna tälle on esimerkiksi se, ettei *vapaakiipeilyyn* ole erikseen välineitä. Lisäksi harva kiipeilijä kertoo harrastavansa *vapaakiipeilyä*, sillä yleensä mainitaan tarkka alalaji, esimerkiksi *sportti-* tai *trädikiipeily*. Mikäli halutaan korostaa kiipeilyharrastukseen kuuluvan ainoastaan omien raajojen varassa kiipeilyä, voisi tällöin sanoa harrastavansa *vapaakiipeilyä*.

Kuten edellä kävi ilmi, *sporttikiipeily* on sekä *vapaa-* että *kalliokiipeilyä*, sillä jakoperusteista riippuen molemmat voivat periaatteessa toimia sen yläkäsitteinä. On siten mahdollista sijoittaa *sporttikiipeily*-käsite suoraan *kalliokiipeilyn* alle, mutta koska aineistossani olevien määritelmien perusteella molemmat käsitteet ovat tärkeässä roolissa niin *sporttikiipeilyn* käsitteen ymmärtämisessä, määrittämisessä kuin sen erottamisessa lähikäsitteistä, on mielestäni järkevintä sijoittaa kaikki mainitut käsitteet samaan käsitejärjestelmään, jolloin *kalliokiipeily* on *vapaakiipeilyn* yläkäsite ja *sporttikiipeily* puolestaan *vapaakiipeilyn* alakäsite. Käsitteen määrittelyssä on huomioitava se, että *sporttikiipeily* mielletään ennen kaikkea ulkokiipeilyksi, joten *kalliokiipeily*-käsitteen käyttäminen yläkäsitteenä on perusteltua. Toisaalta *sisäkiipeilystä* puhuttaessa ei kuule käytettävän termiä *vapaakiipeily*, joten myös termi *vapaakiipeily* liittyy enemmän *kalliokiipeilyyn* ja siten myös *ulkokiipeilyyn*. *Vapaakiipeilyn* käyttäminen *sporttikiipeilyn* yläkäsitteenä on myös perusteltua, sillä *kalliokiipeilyä* on mahdollista harrastaa myös niin, että kiipeilyvarusteita käytetään myös reitillä etenemiseen, ei vain kiipeilijän varmistamiseen (ks. kuva 8). Tällöin kyseessä on aiemmin mainittu *tekninen kiipeily* eli *tekno*.

Kalliokiipeilyn käsitettä olisi tämän käsitejärjestelmän perusteella väärin käyttää *sporttikiipeilyn* yläkäsitteenä, sillä määritelmässä käytettävän yläkäsitteen on oltava lähin yläkäsite eli edelliseltä hierarkiatasolta.

Suomalaisten kiipeilijöiden näkemys *sporttikiipeilystä* on havaittavissa myös keräämästäni lähdeaineistosta, sillä esimerkiksi Suomen kiipeilyliitto SKIL ry:n (s.d. b.) verkkosivujen mukaan ”*sporttikiipeily* tapahtuu käyttäen välivarmistuksina kallioon valmiiksi asennettuja pultteja.” Määritelmä on epäselvä maallikolle, koska siinä esiintyy vieras käsite *välivarmistus*, mutta esimerkiksi kokenut kiipeilyn harrastaja tietää, että *sporttikiipeily* tarkoittaa samaa kuin *alaköysikiipeily* eli *liidau*s ulkona valmiiksi pultatuilla kallioreiteillä. Myös Juutilan ja Rautavan (2004, 31) opinnäytetyössään käyttämän määritelmän mukaan *sporttikiipeily*-käsite tarkoittaa ”*vapaakiipeilyä porahaoilla* varmistetuilla reiteillä”. Tämä määritelmä on kuitenkin lievästi virheellinen, sillä käsitepiirre ’porahaka’ tekee siitä liian suppean. Kosken (2017) mukaan olisi parempi käyttää olennaispiirteenä *porahaan* ja *liimapultin* yläkäsitettä *kiinteä välivarmistus*, sillä kaikilla *sporttireiteillä* ei ole käytetty *porahakoja* (ns. *ekspan-siopultteja*, Koski 2017) *välivarmistuksina*, koska nykyään *liimapultit* ovat Suomessa yleisemmin käytössä (Korosuo 2017, 121). Kuitenkin koska *kiinteä välivarmistus* viittaa *kiinteään välivarmistuspisteeseen*, joka on kiivettävällä reitillä ennen *yläankkuria* eli ennen reitin viimeistä varmistuspistettä, olisi *sporttikiipeilyn* määritelmässä parasta käyttää käsitettä *kiinteä välivarmistuspiste kiinteän välivarmistuksen* sijaan. Edellä mainituista seikoista johtuen tämän työn liitteenä olevassa sanastossa (liite 1) *sporttikiipeilyn* suomenkielisessä määritelmässä esiintyykin olennaispiirre ’*kiinteä välivarmistuspiste*’, joka erottaa *sporttikiipeilyn* esimerkiksi *trädi-* tai *teknisestä kiipeilystä*, joissa varmistuspisteet ovat väliaikaisia. Näin ollen ’*kiinteä välivarmistuspiste*’ toimii myös erottavana käsitepiirteenä. Sanastossa (liite 1) *liimapultin* ja *porahaan* eli *ekspan-siopultin* yläkäsitteenä käytetään sen sijaan käsitettä *varmistusväline*.

Edellä läpikäytyjen määritelmien mukaan näyttää siltä, että käsite *sporttikiipeily* olisi kaikesta huolimatta suomalaisten määritelmien mukaan hyvin yksiselitteinen, mitä kokeneen kiipeilijän Saku Korosuo (2017, 11) muotoilema määritelmä tukee. Korosuo (mp.) mukaan ”*urheilukiipeily* eli *sporttikiipeily* on *kalliokiipeilyä* pulteilla varmistettuna.” Hänen muotoilemassa määritelmässä on tosin vikana se, että se voidaan tulkita niin, että kiipeilijää varmistetaan pulteilla. Tosiasiassa kiipeilijää varmistetaan köydellä, jota tämä kiinnittää etenemisensä myötä *kiinteisiin varmistuspisteisiin* kiinnitettyihin *jatkoihin*. *Jatkot* voidaan myös kiinnittää valmiiksi *kiinteisiin välivarmistuksiin*¹⁷ (Korosuo

¹⁷ Korosuo käyttää teoksessaan termiä *kiinteä välivarmistus*, vaikka parempi termi olisi *kiinteä välivarmistuspiste*

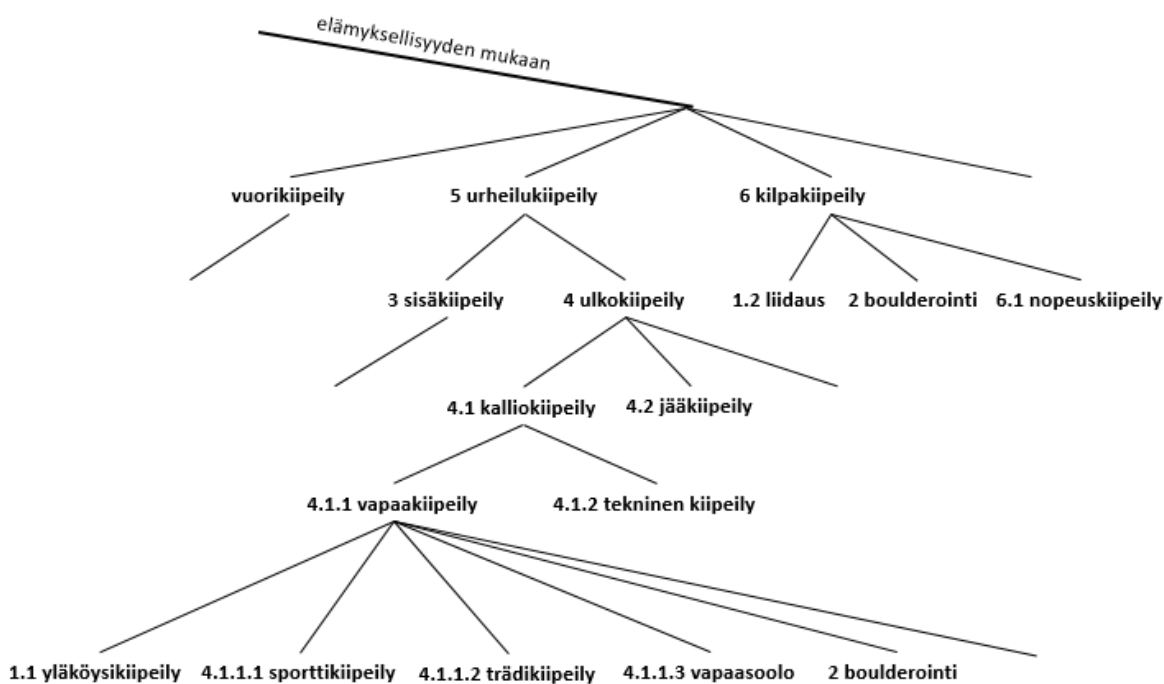
2017, 113), mikäli kiivettävä *reitti* on hyvin vaikea ja *jatkojen* kiinnittämisen sijaan halutaan keskittyä itse kiipeilyyn.

Kuten edellä kävi ilmi, Korosuon (2017, 11) teoksessa *sporttikiipeily*-käsitteellä on kaksi synonyymistä termiä: *urheilukiipeily* ja *sporttikiipeily*. Korosuon näkemystä termien synonyymisyydestä tukee lähdeaineistossani ainoastaan Juutilan ja Rautavan (2004, 31) opinnäytetyö, jossa käsitteestä on päätetty käyttää termiä *urheilukiipeily*. Määritelmien perusteella termien voitaisiin katsoa olevan toisensa synonyymejä, mutta koska on olemassa myös toisenlaisia näkemyksiä termeistä ja käsitteestä tai käsitteistä niiden takana, täytyy termien synonyymisyyttä tarkastella lähemmin.

Eräs löytämäni näkemys viittaa siihen, että termi *sporttikiipeily* (engl. sport climbing) olisi vakiintunut käyttöön siksi, että sen avulla haluttaisiin erottaa *boulderointi* ja *köysikiipeily* toisistaan (Giles ym.¹⁸ 2006, Ihalaisen 2014, 5 mukaan). Kyseisen näkemyksen (mp.) mukaan mainittuihin termeihin sisältyisi tällöin molempien kiipeilyn alalajien sisä- ja ulkomuodot. *Sporttikiipeily* käsittäisi siten kaikki *köysikiipeilyn* muodot: sekä *sisä-* ja *ulkokiipeilyn* että *seinä-* ja *kalliokiipeilyn* niin ylä- kuin alaköysivarmistuksellakin (mp.). Käsitteen *sporttikiipeily* määrittelemine näin on sikäli ongelmallista, koska iso osa kiipeilijöistä ymmärtää käsitteen niin, kuin aiemmin on mainittu eli ”*kalliokiipeilynä* valmiiksi pultatuilla *reiteillä*”. Myöskään käsitys, jossa *sporttikiipeily* tarkoittaisi silkan urheilun vuoksi harrastettavaa kiipeilyä, ei ole kovin vakiintunut kiipeilyä pitkään harrastaneiden suomalaisten keskuudessa. Siksi olisi mielestäni järkevää erottaa suomenkieliset termit *sporttikiipeily* ja *urheilukiipeily* toisistaan, vaikka ne sanatasolla ovatkin samankaltaisia ja siten voivat sekoittua toisiinsa. Tämä johtuu englannin kielen vaikutuksesta, sillä *sporttikiipeily*-termissä yhdistyvät omakielinen (*kiipeily*) ja vieras aines (*sportti*, eng. *sport*). Maallikon kannalta olisi järkeenkäypää pitää *sporttikiipeilyä* ja *urheilukiipeilyä* samana asiana juuri siksi, että *sportti* on mahdollista kääntää suomen kielen sanaksi *urheilu*. Vaikka hyvän termin kuuluisi olla omakielinen, saattaisi silti yhtäältä olla järkevää katsoa *sporttikiipeilyn* ja *urheilukiipeilyn* viittaavan eri käsitteisiin. Näin *sporttikiipeily* olisi edelleen tunnistettavissa pitkään kiivenneiden keskuudessa ”*kalliokiipeilyksi* valmiiksi pultatuilla *reiteillä*” ja *urheilukiipeily* tarkoittaisi yksinkertaisesti ”kiipeilyä urheilumielessä” sekä sisällä että ulkona, eli kiipeilyn ensisijaisena tarkoituksena olisi kohottaa harrastajansa kuntoa. Mainitunlainen jaottelu on nähtävissä kuvassa 9, jossa samaan käsitejärjestelmään on jakoperusteen ”elämyksellisyys” perusteella

¹⁸ Giles, L., Rhodes, E. & Taunton, J. 2006. The physiology of rock climbing. Sports med, 36, 529-545. (Ihalainen 2014, 5.)

sijoitettu niin *urheilukiipeily* kuin *sporttikiipeily*kin sekä *vuori-* ja *kilpakiipeily*, joka nimensä mukaisesti tarkoittaa kiipeilyä kilpailumielessä. Toisaalta, koska *sporttikiipeilyssä* huomio keskittyy enemmän itse kiipeilyyn toisin kuin muun muassa *trädikiipeilyssä*, jossa esimerkiksi varmistusten asentamiseen kuluu aikaa, olisi mahdollista sanoa myös *sporttikiipeilyn* olevan ”kiipeilyä urheilumielessä”. Tämä määrittely lähentäisi käsitteitä, minkä vuoksi niiden rajat hämärtyisivät entisestään. Rajojen hämärtyminen tarkoittaisi sitä, että termejä olisi mahdollista pitää synonyymisinä, vaikka osa kiipeilijöistä mieltää niiden viittaavan eri käsitteisiin. Voisi olla järkevää pohtia, olisiko *sporttikiipeily*-termi syytä vaihtaa toiseen. Tällä hetkellä hämmennystä aiheuttaa etenkin se, että termit *sporttikiipeily* ja *urheilukiipeily* on muodostettu samoista aineksista, jolloin termien erottaminen toisistaan on hankalaa ja käsitteiden rajojen hämärtyessä jopa mahdotonta. Terminologiselta kannalta katsottuna olisi järkevää, että SKIL ry voisi yhdessä terminologin kanssa muodostaa *sporttikiipeily*-käsitteelle uuden termin, sillä yhden ihmisen on hyvin vaikeaa saada uusi termi vakiinnutettua kiipeilijöiden ja muiden kiipeilytermejä tarvitsevien keskuuteen. Ehdotan kuitenkin edellä mainittujen seikkojen vuoksi, että *sporttikiipeily*-termi vaihdettaisiin toiseen.

Kuva 9. *Urheilu- ja sporttikiipeilyn suhde vuori- ja kilpakiipeilyyn*

Käsitejärjestelmien perusteella *sporttikiipeily* voidaan määritellä seuraavasti:

sporttikiipeily; **sportti** = vapaakiipeilyä kiipeilyreiteillä, joille on asennettu kiinteitä varmistuspisteitä

6.1.2 Sportklettern

Aivan kuten suomenkielisten myös saksankielisten lähteiden joukossa on useita, osittain samankaltaisia käsityksiä siitä, mitä *Sportklettern* tarkoittaa. Aineistossa käsitteellä tarkoitetaan niin urheilumielessä harrastettavaa kiipeilyä keinotekoisilla seinillä (ks. esim. Duden online s.v. *Sportklettern*), *vapaakiipeilyä* hyvin varmistetuilla, vaikeilla reiteillä (klettern 2007, s.v. *Sportklettern*) kuin *vapaakiipeilyä* porahaoiin varmistetuilla reiteilläkin (Wikipedia 2018 s.v. *Sportklettern*). Erot käsitteen määritelmässä ovat selkeät, sillä Duden-verkkosanakirjassa (s.v. *Sportklettern*) *Sportklettern*-käsitteen määritelmä on: ”als Sport betriebenes wettkampfmäßiges Klettern an Kunstwänden”, kun taas klettern-sivustolla (s.v. *Sportklettern*) *Sportklettern*-käsitteen kerrotaan tarkoittavan seuraavaa: ”Freiklettern in gehobenen Schwierigkeitsgraden mit meist guter Absicherung”. Wikipedia-artikkelissa (2018 s.v. *Sportklettern*) puolestaan määritellään *Sportklettern*-käsite kiivettävien reittien perusteella: ”Die Routen sind meistens mit fixen und in kurzen Abständen angebrachten Bohrhaken abgesichert.” *Sporttireitti* ja siten *sporttikiipeily* on yhtäältä määritelty samalla tavalla kuin ne on totuttu Suomessa ymmärtämään. Saksankielisissä määritelmässä (ks. esim. Wikipedia 2018 s.v. *Sportklettern*; Kletterlaune s.v. *Sportklettern*) korostuu se, että tärkeä osa *Sportklettern*-käsittettä on kiipeilyn urheilullisuus, mikä jättää taka-alalle kiipeilyn seikkailullisuuden. Toisaalta kyseisessä Wikipedia-artikkelissa *Sportklettern*-käsitteen alle on sijoitettu myös boulderointi, minkä vuoksi vaikuttaa siltä, että *Sportklettern*-käsittettä käytetään samassa artikkelissa kahdella tavalla. Tämän vuoksi olisi mahdollista kääntää *Sportklettern*-termi *urheilukiipeilyksi*, mutta koska aineistossa *Sportklettern* tarkoittaa myös kiipeilyä valmiiksi pultatuilla (*porahaoiin* varmistetuilla) reiteillä, olisi väärin ehdottaa termin vastineeksi ainoastaan *urheilukiipeilyä*. Näin ollen *Sportklettern* näyttäytyy polyseemisenä terminä, jonka vastineiksi voitaisiin laskea sekä *sporttikiipeily* että *urheilukiipeily*, vaikka suomenkieliset termit ovatkin ulkomuotonsa perusteella harhaanjohtavia.

Saksankielisissä maissa *Sportklettern*-käsite ei kuitenkaan näytä olevan kovin helppo määriteltävä. Eräällä sveitsiläisellä, kiipeilyä käsittelevällä verkkosivulla (Jugend+Sport s.d.) *Sportklettern* määritellään seuraavasti: ”*Sportklettern ist das gesicherte Klettern an Felswänden im Freien oder an künstlichen Wänden in der Kletterhalle. Die Routen sind jeweils gut abgesichert und der Auf- bzw. Abstieg geringen objektiven Gefahren ausgesetzt.*“ Saksalaisen On Side nimisen sivuston (s.d.) määritelmä taas tukee näkemystä, jonka mukaan *Sportklettern* vastaisi suomen *sporttikiipeilyä* eli ”*kalliokiipeilyä* valmiiksi pultatuilla reiteillä”. Sivuston mukaan *Sportklettern* on kiipeilyä ulkona kalliolla, ja se on sisäkiipeilyä haastavampaa, sillä reittien välivarmistuspisteet ovat harvemmassa: ”Das Sportklettern in der Natur bzw. im Klettergarten stellt eine größere Herausforderung gegenüber dem Klettern in

der Halle dar. Die Routen in Sportklettergebieten weisen gewöhnlich weitere Sicherungsabstände auf, zusätzlich werden weitere Sicherungskenntnisse verlangt.“ (On Side s.d.) On side -sivuston *Sportklettern*-käsitteen määritelmässä olisi selvyiden vuoksi voinut mainita sen, mikä aiemmin todettiin, eli *sporttireittien välivarmistuspisteet* ovat kiinteät. Niitä ei siis pureta kiipeämisen jälkeen toisin kuin esimerkiksi *trädikiipeilyn varmistuspisteitä*, joiden teossa käytetään *luonnollisia varmistusvälineitä*.

On Side -sivuston määritelmä olisi muuten linjassa Suomessa *sporttikiipeilystä* vallitsevan näkemyksen kanssa, mutta koska sivustolla käsitteen yhteydessä esiintyvät niin *Topropeklettern* (yläköysikiipeily), *Vorstiegsklettern* (alaköysikiipeily eli liidauus) kuin käsite *mobile Sicherungsmittel* (luonnolliset varmistusvälineet) on *Sportklettern*-käsite astetta monimutkaisempi. On siis hyvin todennäköistä, että saksan *Sportklettern* tarkoittaa sekä suomen *sportti*- että *urheilukiipeilyä*.

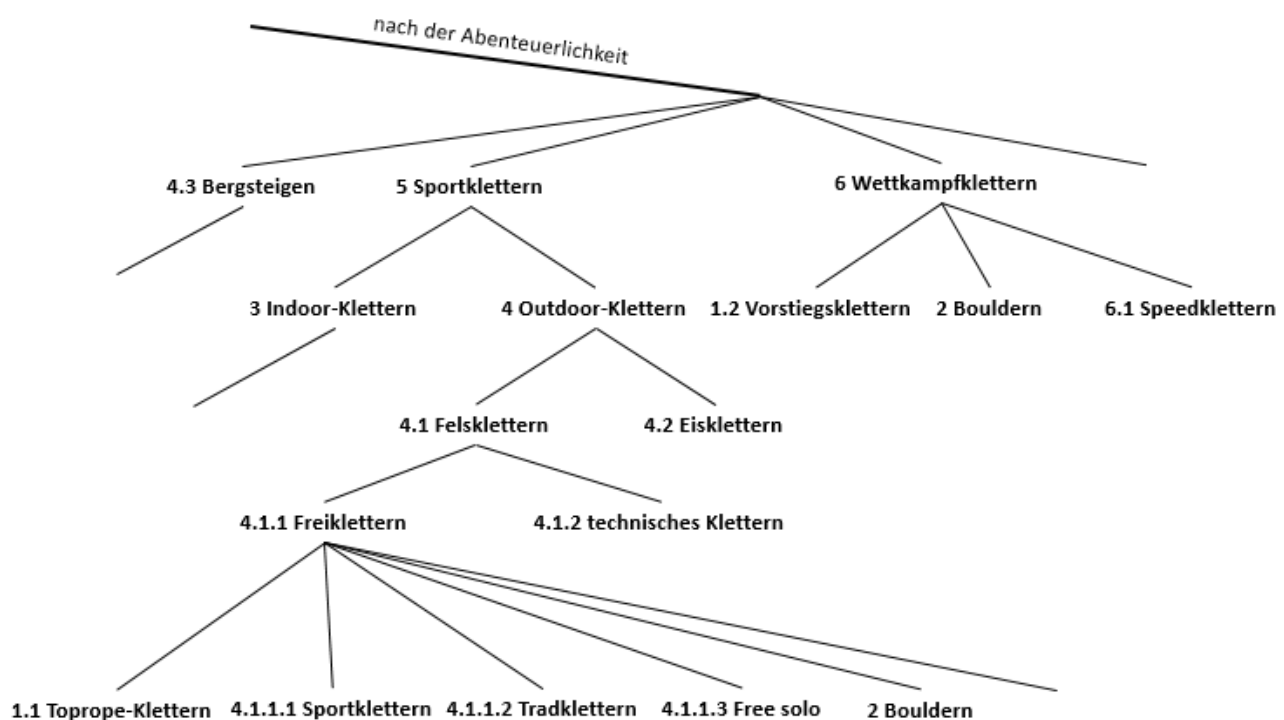
Käsitteen *Sportklettern* lopullisen määrittelemisen ja oikean vastineen löytämisen kannalta on vielä tarkasteltava Duden-verkkosanakirjassa (s.v. *Sportklettern*) olevaa määritelmää. Duden-sanakirjan määritelmässä *Sportklettern* tarkoittaa ”als Sport betriebenes wettkampfmäßiges Klettern an Kunstwänden”, mikä tarkoittaisi ainoastaan urheilumielessä harrastettavaa kiipeilyä keinotekoisilla seinillä. Määritelmä on kuitenkin suppea, sillä siinä ei huomioida kiipeilyä kallioseinämillä tai siirtolohkareilla. Huomionarvoista on myös se, että määritelmässä *Sportklettern*-käsitteeseen liitetään käsitepiirre ’wettkampfmäßig’, mikä toimii erottavana piirteenä, jos tarkastellaan käsitteiden *Sportklettern* ja esimerkiksi *Wettkampfklettern* (kilpakiipeily) sekä *Bergsteigen* (vuorikiipeily) suhteita toisiinsa.

Wettkampfklettern on helposti erotettavissa jo terminsä perusteella urheilumielessä harrastettavasta kiipeilystä, ja *Bergsteigen* (vuorikiipeily) toimii sekä *Wettkampfklettern*-käsitteen että *Sportklettern*-käsitteen vieruskäsitteenä, kun *Sportklettern*-käsitteellä tarkoitetaan *urheilukiipeilyä*, ja jakoperusteena on ”elämyksellisyys” (kuva 10). *Bergsteigen* (vuorikiipeily) on luonteeltaan erittäin seikkailullista, kun taas *Wettkampfklettern* on enimmäkseen hyvin suorituskeskeistä kilpailullisuutensa vuoksi, joten kiipeilyn elämyksellisyys jäänee taka-alalle. *Sportklettern* eli *urheilukiipeily* voisi olla jotakin näiden kahden ääripään välissä, sillä kiipeily urheilulajina on jokseenkin seikkailullisempaa kuin esimerkiksi saliharjoittelu. Tämän ajatuksen vahvistaa saksankielinen *Sportklettern* aiheinen Wikipedia-artikkeli (2018), jossa kerrotaan, että nykyaikaisessa *Sportklettern*-kiipeilyssä on muutakin kuin puhtaasti kiipeilytekniisiä ja urheilullisia piirteitä, sillä laji tarjoaa myös elämyksiä. Sivustolla puhutaan nimenomaan *urheilukiipeilystä*, sillä sivustolla *Sportklettern* määritellään varmistetuksi kiipeilyksi kallioilla tai kiipeilykäyttöön rakennetuilla sisäseinillä: ”Der Begriff bezieht sich nicht nur auf das

Klettern am natürlichen Fels, sondern auch auf das Klettern an künstlichen Anlagen wie zum Beispiel in der Kletterhalle.” (Wikipedia 2018, s.v. *Sportklettern*)

Duden-verkkosanakirjassa (s.v. *Sportklettern*) oleva määritelmä toimii vahvistuksena sille, että *Sportklettern*-termi on polyseeminen. Mielestäni on järkevää erottaa suomenkieliset termit toisistaan, vaikka niitä voisi pitää toistensa synonyymeinä, sillä se helpottaa vieraskielisten vastineiden löytämistä ja käsitteiden ymmärtämistä ja määrittelemistä. Mikäli jossain vaiheessa *sporttikiipeily*-käsite nimetään uudestaan, ei suomenkielisten termien erottaminen toisistaan tuota ongelmia. Tällä hetkellä tilanne on kuitenkin se, että saksan *Sportklettern* vastaa sekä suomen *sportti-* että *urheilukiipeilyä*, minkä vuoksi tutkielman lopussa olevassa sanastossa käsitteet *sporttikiipeily* (*Sportklettern*) ja *urheilukiipeily* (*Sportklettern*) on erotettu toisistaan termin perässä olevan tarkentavan erikoisalamääritteen avulla, mikä helpottaa asiayhteyden ja käsitteen ymmärtämistä. Siksi *sporttikiipeily* on selvyiden vuoksi erotettu *urheilukiipeilystä* erikoisalamääritteen ”vapaakiipeilyn muoto” avulla. *Urheilukiipeilyn* erikoisalamääritteenä on ”kiipeilyn alalaji”. Valitut erikoisalamääritteet eivät ole täydellisiä, koska myös *sporttikiipeily* on yksi kiipeilyn alalaji, vaikkakin alemmalla hierarkiatasolla, mutta niiden avulla käsitteet on mahdollista erottaa toisistaan hieman paremmin.

Yllä olevissa luvuissa on pohdittu niin *sportti-* ja *urheilukiipeilyn* kuin *Sportklettern*-käsitettä, niiden määritelmiä sekä niitä vastaavia termejä. Termi *Sportklettern* ei täytä ideaalitermin kriteerejä, sillä se ei ole läpinäkyvä polyseemisyytensä vuoksi. Yhtä lailla suomenkieliset termit *sportti-* ja *urheilukiipeily* eivät ole ideaalitermejä, sillä vaikka niitä ulkomuotonsa perusteella voisi pitää synonyymeinä, eivät ne kuitenkaan kaikkien kiipeilijöiden ja kiipeilyä tuntevien mielestä ole täysin synonyymisiä, kuten edellä kävi ilmi. Vaikka termeissä on puutteita, on saksankieliset käsitteet mahdollista sijoittaa käsitejärjestelmiin niin, että ne vastaavat suomenkielisiä käsitejärjestelmiä. Tarkastellut käsitteet vastaavat toisiaan hyvin, vaikka termi *Sportklettern* on polyseeminen. Polyseemisyyden vuoksi oikeiden suomenkielisten vastineiden valinnassa sekä käsitteiden määrittelyssä on kuitenkin oltava tarkkana. Käsiteanalyysin sekä termien ja määritelmien tarkastelun tuloksena voidaan kyseiset käsitteet sijoittaa käsitejärjestelmään kuvan 10 mukaisesti. Käsitejärjestelmä vastaa edellisen luvun suomenkielistä käsitejärjestelmää (kuva 9).

Kuva 10. *Sportklettern, Bergsteigen, Wettkampfklettern ja Sportklettern*

Käsitejärjestelmien perusteella käsitteet *Sportklettern* (sporttikiipeily) ja *Sportklettern* (urheilukiipeily) voidaan määritellä seuraavasti:

Sportklettern (sporttikiipeily; sportti) = Freiklettern in mit festen Sicherungspunkten abgesicherten Kletterrouten

Sportklettern (urheilukiipeily) = Klettern mit sportlichen Motiven im Vordergrund

6.1.3 Ote, otetapa, otetyyppi; Griff, Grifftechnik, Griffart

Yksi kiipeilyn keskeisin käsite on *ote* (*Griff*). Vaikka termi vaikuttaa yksinkertaiselta ja helposti ymmärrettävältä, on sen takana kuitenkin niin sanottu käsitteiden verkosto. Tällä tarkoitan sitä, että *ote* on polyseeminen termi, joka kätkee taakseen suuren määrän muita *ote*-käsitteeseen liittyviä käsitteitä. *Otteella* voidaan nimittäin tarkoittaa kahta asiaa. *Ote* voi yhtäältä tarkoittaa 'konkreettista kiipeilyotetta kiipeilyseinällä' tai 'kohtaa kalliossa, josta kiipeilijä voi tarttua ja näin edetä *reitillä*'. Toisaalta *otteella* voidaan tarkoittaa myös 'tapaa, jolla *kiipeilyotteesta* pidetään kiinni', toisin sanoen *käsi-* tai *jalkatekniikkaa*. *Ote*-termin polyseemisyyden vuoksi on lähdeaineistossa olevien termien ja niiden määritelmien perusteella perusteltua jakaa kyseinen käsite kahteen alakäsitteeseen: *otetapaan* (tai *käsitekniikkaan*) (*Grifftechnik*) ja *otetyyppiin* (*Griffart*). Päätökseen jakaa suomen kielen *ote*-käsite edellä mainittuun kahteen käsitteeseen vaikutti enimmäkseen saksan kielen kiipeilykäsitteiden

termit ja määritelmät, esimerkiksi Duden-verkkosanakirjassa esiintyvä kiipeilytermi *Untergriff*. Tämän vuoksi tässä luvussa *ote*-käsitettä käsitellään saksan kielen kautta, eli suomenkielisiä termejä ja määritelmiä lähestytään tarkastelemalla saksankielisiä termejä ja määritelmiä.

Duden-verkkosanakirjassa *Untergriff*-käsite määritellään käyttämällä yläkäsitettä *Griffart* (*otetyyppi*). Dudenissa olevan (s.v. *Untergriff*) määritelmän mukaan *Untergriff*, suomeksi *underi* (lausutaan ”anderi“), on ”spezielle Griffart beim Klettern”. Samaa yläkäsitettä on käytetty myös klettern-sivustolla (2007, s.v. *Untergriff*), jolla *Untergriff* määritellään seuraavasti: ”Griffart, bei der die Finger nach unten zeigen“. Määritelmä on tosin lievästi virheellinen, sillä *underista* tartuttaessa sormet eivät täysin osoita alaspäin, kun otteesta tartutaan kämmenet ylöspäin (ks. kuva 11). Sormien ulommaisten nivelien on lähes pakko osoittaa ylöspäin tai olla vaakasuorassa seinään tai kiveen nähden, koska muunlainen sormien asento olisi fyysisesti mahdoton. Yläkäsite *Griffart* on mainituissa määritelmissä kuitenkin sama, minkä vuoksi se olisi yksi mahdollinen saksankielisten konkreettisten *otteiden* yläkäsite.

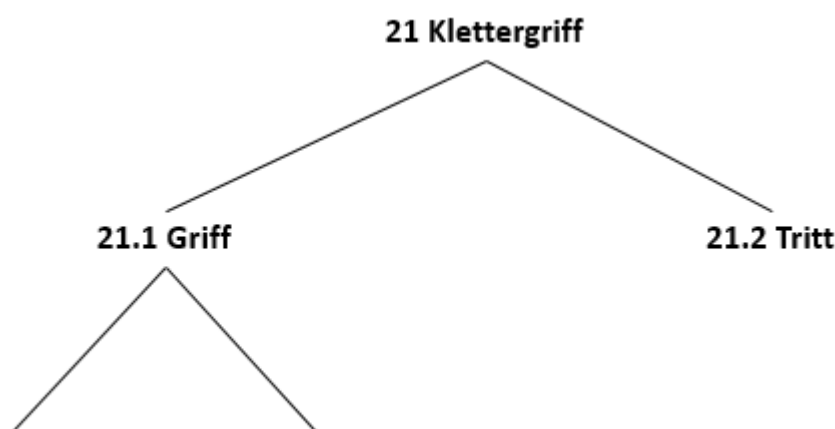
Kuva 11. *Untergriff*; *underi* otetyyppina ja käsitekniikkana¹⁹

Harkitsemisen arvoista lienee kuitenkin myös se, että käsite *Griff* olisi *Klettergriff*-käsitteen (*kiipeilyote*) alakäsite sekä käsitteen *Tritt* (*jalkaote*) vieruskäsite (kuva 12). Tällöin *Griff* tarkoittaisi käsiotetta. Tätä näkemystä puoltaa se, että useassa saksankielisessä määritelmässä (ks. esim. *Kletterlaune* s.v. *Griff*; Burmester 2014) *Griff* (*ote*) tai *Klettergriff* (*kiipeilyote*) kuvataan konkreettiseksi kohdaksi kalliossa tai muodoksi seinällä, jota käytetään kiipeämiseen. *Klettergriff* olisi hyvä yläkäsite näille kahdelle käsitteelle, sillä sekä *Griff* että *Tritt* ovat *kiipeilyotteita*. Esimerkiksi klettern-sivustolla (Burmester 2014) kerrotaan, että *kiipeilyotteita* ja seinän muotoja käyttämällä voidaan *reitti* kiivetä

¹⁹ Seppälä, Pasi 2017

ylös asti: ”Wir klettern mit Hilfe von Klettergriffen und Wandstrukturen nach oben, fertig.” Virkkeessä ei ole eritelty *käsi-* ja *jalkaotteita*, mistä voidaan päätellä, että *kiipeilyote* toimii näiden yläkäsitteenä. Kyseisessä artikkelissa (Burmester 2014) *Klettergriff*-termiä käytetään useamman kerran. Tekstissä (mp.) esiintyy myös termi *Griff*, jota käytetään *käsiotteen* vastineena: ”Aus dem Greifen machen manche Kletterer eine Wissenschaft: Wie welcher Griff am besten zu halten ist, darüber wird teils enthusiastisch diskutiert. Die meisten Klettergriffe in der Boulder- oder Kletterhalle haben eine optimale Belastungsrichtung, die es herauszufinden gilt.“ Suomeksi *käsiotteen* on puolestaan määritelty olevan ”kaikki, mistä saa kiinni” (Koski & Arasola 2006, 97) sekä ”kaikki kallion epätaisaudet, joista voi pitää kiinni, vetää tai työntää” (mountainshop.fi s.d. a.). Koska esimerkiksi Burmesterin (2014) artikkelissa on mainittu sekä *Klettergriff* että *Griff*, ja koska *Griff*-käsitteen yhteydessä esiintyy verbi *halten*, on mielestäni perusteltua pitää *Griff*-käsitettä käsitteen *Klettergriff* hierarkkisena alakäsitteenä.

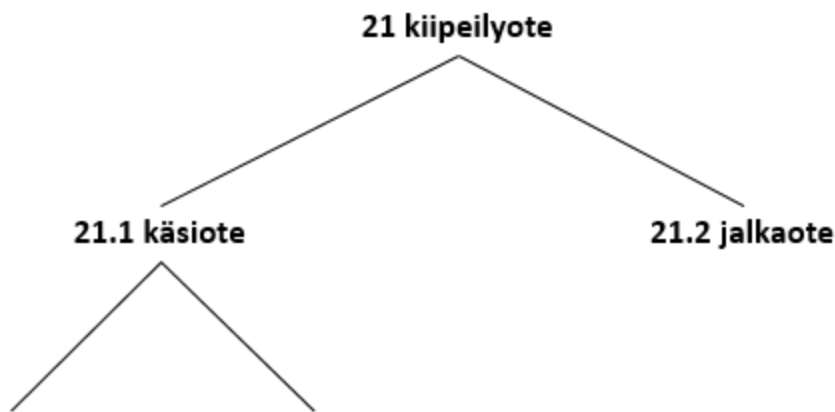
Toinen *Klettergriff*-käsitteen todennäköinen alakäsite eli *Tritt* mainitaan vain muutamassa aineistoni saksankielisessä lähteessä. Klettern-sivuston (2007) sanastossa *Tritt*-käsitteen kerrotaan käsittävän kaiken sellaisen, jonka päällä voi seistä ja jolle voi siirtää painoa: ”Tritt bezeichnet alles, worauf man stehen kann, und Druck auf die Wand übertragen kann.” Toisen määritelmän (Kletterlaune s.d.) mukaan *Tritt* on ” hervorstehendes Element auf welchem die Füße Halt finden“. *Tritt* voi siten olla myös *käsiote*, jolle astutaan tai mikä vaan kohta reitillä, jolle voi astua. Yleensä *reittiä* kiive- tessä myös *käsiotteille* astutaan jaloilla, sillä aina *reitillä* ei ole erillisiä *jalkaotteita* tai jos on, niitä ei välttämättä ole riittävästi, jolloin myös *käsiotteita* on käytettävä hyväksi. Tärkeintä on, että otteelle astuminen tai siitä jalalla kiinni pitäminen on mahdollista. Tekemäni analyysin perusteella voidaan mainitut saksankieliset käsitteet sijoittaa käsitejärjestelmään seuraavasti (kuva 12):

Kuva 12. *Klettergriff*-käsite suhteessa *Griff*- ja *Tritt*-käsitteisiin

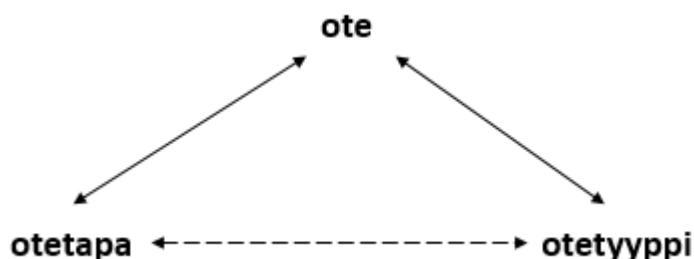
Edellä oleva jaottelu (kuva 12) on mahdollinen myös siksi, että klettern-sivuston (s.v. *Griff*) sanastossa *Griff*-käsitteen määritelmässä on annettu liuta *otetyyppejä*, joita ovat esimerkiksi *Leiste* (*lista*) ja *Henkel* (*kahva*). Sivustolla (mp.) *Griff* määritellään seuraavasti: ”jegliche Struktur, an der man sich festhalten kann, siehe auch >Sloper, >Leiste, >Fingerloch, >Zange, >Seitgriff, >Untergriff, >Klemmer”. Nämä konkreettiset *otteet* on tarkoitettu ensisijaisesti käsille, ja kyseisistä *otteista* tarttumiseen on muodostunut lukuisia eri tapoja, joista muutamaa käsitellään myöhemmin. Näin ollen *Griff*-termi voisi yhtä hyvin olla *Handgriff*, mutta koska termiä *Handgriff* ei aineistossa esiinny, on perusteltua käyttää *käsiotteesta* termiä *Griff*. Termi *Tritt* sen sijaan esiintyy sellaisenaan lähdeaineistossa, ja sille löytyi suomenkielinen vastine *jalkaote* tai *jalkkis*, joten termin *Tritt* käyttämiselle on hyvät perusteet. *Jalkkis* on määritelty suomenkielisessä aineistossa muun muassa nominaalimääritelmällä, tässä tapauksessa termin synonyymillä *jalkaote* (jammi.net s.d., s.v. *jalkkikset*) sekä eräänlaisella kontekstimääritelmällä (Camu 2016): ”Sisäkiipeilyssä jalkaotteet ovat usein kallio-otteita suurempia, joten kenkä voi olla mukavampi.” Itse suositan käyttämään käsitteestä termiä *jalkaote*, sillä *jalkkis* kuuluu enemmän kiipeilyslangiin kuin niin sanottuun viralliseen kiipeilytermistöön.

Suomenkielisissä konkreettisten *otteiden* määritelmissä (ks. esim. Koski & Arasola 2006, 97) yleisin yläkäsite on *ote*, mikä ei kuitenkaan termin polyseemisuuden vuoksi ole välttämättä paras mahdollinen termi kuvaamaan kohtaa kivessä tai seinässä, josta kiipeilijä voi tarttua. Käytetyin se sen sijaan on (ks. esim. Korosuo 2017, 52–53; jammi.net s.d., s.v. *poketti*). Yleiskäsitteenä *ote* sen sijaan toimii hyvin, mikäli ei haluta määritellä tarkemmin, millaisesta *kiipeilyotteesta* on kyse eli sitä, minkä tyyppinen ote on kyseessä. Mikäli konkreettisille *otteille* halutaan löytää selkeämpi yläkäsite ja läpinäkyvämpi termi, olisi hyvä, jos suomenkielisten määritelmien joukosta löytyisi vastine saksan *Griffart*-termille, vaikka edellä todettiin, että saksan *Klettergriff* toimii hyvin käsitteiden *Griff* ja *Tritt* yläkäsitteenä. On siis mahdollista, että myös suomenkielisten termien kohdalla samanlainen jaottelu olisi toimiva (kuva 13).

Kuva 13. Kiipeilyote suhteessa käsiotteeseen ja jalkaotteeseen

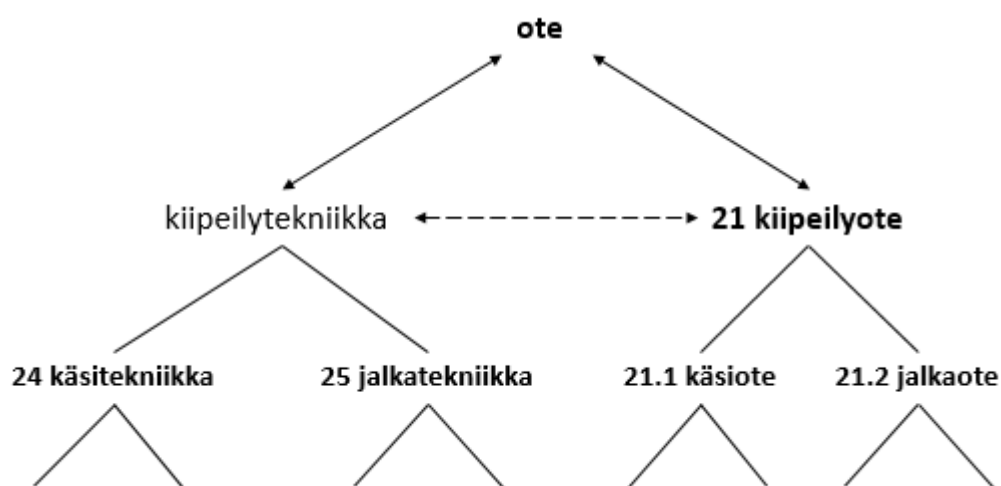
Eri *otteiden* määritelmiä tutkiessani löytyi Kiipeilykielen ABC -sanastosta (Lankinen 2016, s.v. *sloupperi*) käsite *otetyyppi*, jota käytetään yläkäsitteenä muun muassa *sloupperi*-termin määritelmässä. Määritelmässä (mp.) *sloupperin* kuvataan olevan ”pyöreä otetyyppi, josta vesi valuu pois päältä.” *Otetyyppi*-termiä ei kuitenkaan kyseisessä sanastossa (Lankinen 2016, s.v. *underi*) ole käytetty systemaattisesti, sillä esimerkiksi *underi-otetyyppi* on määritelty ”alaotteeksi, jossa otteen tarttumapinta on otteen alapuolella”. Määritelmä olisi yhdenmukainen *sloupperi*-käsitteen määritelmän kanssa, mikäli *underi*-käsitettä ei olisi määritelty synonyyminsä tai oikeastaan suomennetun versionsa (*alaote*) avulla, vaan *otetyyppi*-yläkäsitettä käyttäen. Lisäksi *alaote* toimii paremmin terminä, joka kuvaa *otetapaa*, jolla tällaisesta *otetyypistä* tartutaan. *Ote* voisi siten toimia yläkäsitteenä *otetavalle* ja *otetyypille*, mikä on nähtävissä kuvasta 14. Kuvasta on myös nähtävissä, että jokainen *otetyyppi* tarvitsee tietynlaisen *otetavan*, jolla konkreettisesta *otteesta* (esim. *käsiote*) tartutaan.

Kuva 14. *Ote*, *otetapa* ja *otetyyppi*

Vaikka kiipeilijöiden keskuudessa ei sekaannusta *otetyyppien* ja *otetapojen* välillä tapahtuisikaan käyttäessä molemmista termiä *ote*, olisi maallikoiden kannalta järkevää, jos *otetta* käytettäisiin *kiipeilyotteen* elliptisenä muotona tai toisaalta *otetyypin* synonyyminä. Ensin mainittu ehdotus olisi järkevä siksi, että *ote* on vakiintunut kiipeilijöiden keskuudessa tarkoittamaan ”kohtaa kivessä tai

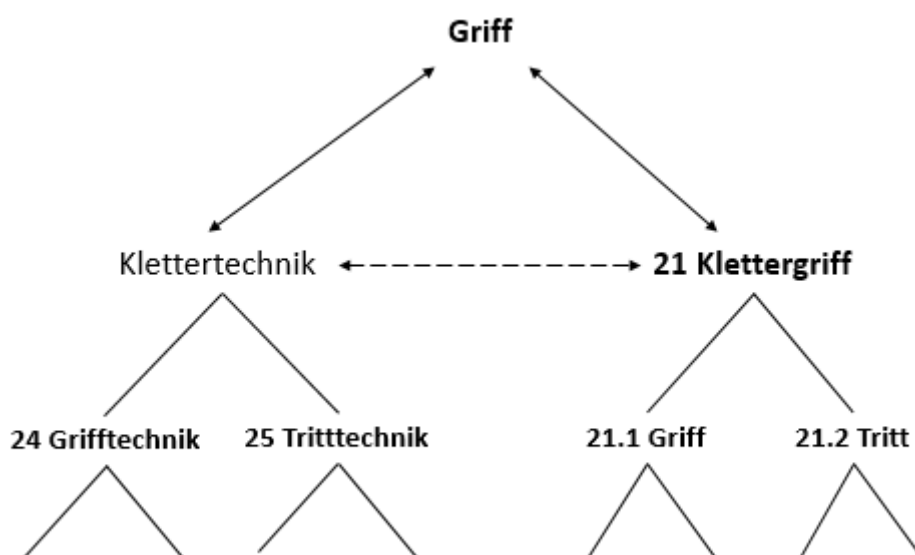
seinällä, jota kiipeilijä käyttää etenemiseen reitillä” (Lankinen 2016). *Ote*-termin polyseemisyys voi kuitenkin olla haitaksi, sillä esimerkiksi edellä mainittu termi *underi* (*Untergriff*) voi tarkoittaa sekä *otetyyppiä* että *otetapaa*. Näin on myös termin *saideri* (*Seitgriff*) kohdalla. Eräs ratkaisu ongelmaan voisi olla käyttää mainittuja vierasperäisiä termejä nimeämään *otetyyppiä* tai *otetta*, josta kiipeilijä pitää kiinni, ja suomenkielisiä termejä *sivuote* ja *alaote* nimeämään *otetapaa*, jolla otteesta tartutaan. *Otetapa* olisi mahdollista taas jakaa alakäsitteisiin *käsitekniikka* ja *jalkatekniikka*, millä väistettäisiin termien *käsiote* ja *jalkaote* käyttäminen tässä kontekstissa. Ongelmaksi muodostuisi kuitenkin se, että *otetapa* ei terminä olisi kovin looginen, mikäli sitä pidettäisiin *käsi-* ja *jalkatekniikan* yläkäsitteenä. Olisi siten syytä harkita, pitäisikö termi *otetapa* jättää kokonaan pois ja ottaa tilalle *kiipeilytekniikan* käsite, sillä se olisi järkevä yläkäsite *käsi-* ja *jalkatekniikalle*. *Kiipeilytekniikka*-termi on lisäksi läpinäkyvä ja siten helposti ymmärrettävissä. Lisäksi aineistossa *käsi-* ja *jalkatekniikka* esiintyvät *kiipeilytekniikka*-termin yhteydessä (Bouldersaimaa s.d.; High Sport ry. s.d.). Se ei myöskään sekoitu *otteeseen* tai *otetyyppiin*, mikä *otetapa*-termin kanssa on vaarana (kuva 15).

Kuva 15. *Ote*, *kiipeilytekniikka* ja *kiipeilyote*

Saksankielisen termistön kohdalla ongelmaksi muodostuu taasen se, ettei samanlainen jaottelu vierasperäisen ja omakielisen termin välillä (*underi* vs. *alaote*) ole mahdollinen, sillä toisin kuin suomenkielisen kiipeilytermistön termit, suurin osa saksankielisistä kiipeilytermeistä on omakielisiä. Saksankielisessä termistössä on kuitenkin käytössä termit *Klettertechnik* (klettern 2007, s.v. *Klettertechnik*; Kletterlaune s.d., s.v. *Klettertechnik*), *Greiftechnik* ja *Grifftechnik* (ks. esim. Haupt 2009a; Wikibooks 2015) sekä *Fußtechnik* ja *Tritttechnik* (ks. esim. Stöhr 2010; Wikibooks 2015), joten näitä voitaisiin käyttää samalla tavalla kuin edellä käsiteltyjä suomenkielisiä termejä. Aiemmin esitettiin,

että suomenkielisen termin *otetapa* vastine voisi olla *Grifftechnik* tai *Greiftechnik*, mutta koska kyseinen käsite pitäisi vielä jakaa alakäsitteisiin *käsitekniikka* ja *jalkatekniikka*, on järkevämpää valita yläkäsitteeksi *Klettertechnik*. Esimerkiksi Klettern & Bouldern -sivustolla on mainittu erikseen *Greiftechnik* (Haupt 2009a) ja *Tritttechnik* (Haupt 2009b). Käsitteet löytyvät sivustolta, kun hakusanaaksi kirjoittaa termin *Klettertechnik*. Koska Klettern & Bouldern -sivustolla (Haupt 2009a) *Greiftechnik*-termiä käytetään puhuttaessa eri tavoista tarttua *kiipeilyotteesta*, on mielestäni perusteltua käyttää termiä *Griff*- tai *Greiftechnik* käsitekniikka-termin vastineena. *Jalkatekniikka*-termin vastineena on puolestaan aiheellista käyttää termiä *Tritttechnik*, sillä se esiintyy aineistossa (esim. Am Fels s.d.; Haupt 2009b), ja se on yhdenmukainen aiemmin käsitellyn *Tritt*-termin kanssa. Alla on nähtävissä, miltä yllä kuvattu jaottelu käsitteiden *Klettertechnik*, *Greiftechnik* ja *Tritttechnik* osalta näyttää käsitekaaviossa (kuva 16):

Kuva 16. *Griff, Klettertechnik ja Klettergriff*

Otetta olisi siis mahdollista käyttää yläkäsitteenä kahdella eri tavalla. Yksi, ja mielestäni paras tapa, olisi käyttää *otetta* tai *kiipeilyotetta* konkreettisten, *kiipeilyreitillä* olevien *käsi-* ja *jalkaotteiden* yläkäsitteenä, sillä se on suomenkielisessä aineistossa käytetyin ja selkein tapa. Saksankielisessä käsitteistössä saman asian ajaa jako *Klettergriff* = *Griff* ja *Tritt*. Toinen tapa hahmottaa kiipeilykäsitteiden suhteita toisiinsa on nähdä *ote* *kiipeilyotteen* ja *-tekniikan* funktiosuhteisena yläkäsitteenä, sillä termistössä sekä *kiipeilyotteiden* että *-tekniikoiden* määritelmässä esiintyy *ote*-termi, mikä voi etenkin polyseemisten termien kohdalla olla hämmentävää. Määritelmistä ei nimittäin aina käy ilmi,

onko kyseessä konkreettinen kohta kalliossa tai seinällä, jota voidaan käyttää kiipeämiseen, vai tekniikka, jolla *kiipeilyotteesta* voidaan tarttua. Hyvä esimerkki on eräs *pinch*- tai *pintsi*-käsitteen määritelmä, josta ei käy selvästi ilmi, tarkoitetaanko käsitteellä *kiipeilyotetta* vai 'tapaa tarttua *otteesta*': "Pinch-otteissa peukalo asettuu otteen vastakkaiselle puolelle muihin sormiin nähden" (Ihalainen 2014, 29). Määritelmä on epäselvä siksi, että käsitteen *pinch* (tai *pintsi*) määritteenä on käytetty *otetta*. Määritelmä selkiytyisi, jos siitä kävisi ilmi, onko kyseessä *käsitekniikka* vai konkreettinen *ote*, josta tartutaan määritelmässä kuvatulla tavalla.

Edellä on käyty läpi eri tapoja käyttää *ote*-termiä puhuttaessa sekä käsin kosketeltavista *kiipeilyotteista* sekä *kiipeilytekniikkaan* liittyvistä *otteista*. Koska *ote* on yksi kiipeilyn keskeisin käsite, on sen mahdollisimman perusteellinen tarkastelu tärkeää, jotta käsitteen monimerkityksisyys avautuisi myös maallikoille. *Ote*-termin monimerkityksisyys aiheuttaa sen, että termin takana oleva käsite on syytä jakaa alakäsitteisiin, joita lähdeaineiston sekä analyysini perusteella voisivat olla niin *otetapa* (*Grifftechnik*) ja *otetyyppi* (*Greifart*) kuin *kiipeilyote* (*Klettergriff*) ja *kiipeilytekniikka* (*Klettertechnik*). Nämä käsitellyt, *ote*-käsitteeseen liittyvät käsitesuhteet ovat nähtävissä aiemmin esiintyneissä kuvissa 15 ja 16. Tulosten ja niiden pohjalta luotujen käsitejärjestelmien perusteella luvussa esiintyneet käsitteet on mahdollista määritellä seuraavasti:

käsitekniikka (Grifftechnik) = tapa, jolla käsiotteesta tartutaan

jalkatekniikka (Tritttechnik) = tapa, jolla jalkoja käytetään kiivettäessä

kiipeilyote (Klettergriff) = luonnollinen tai keinotekoinen kappale tai kohta kiivettävällä pinnalla, josta tartutaan tai jolle astutaan

käsiote (Griff) = kiipeilyote, josta tartutaan kädellä

jalkaote (Tritt) = kiipeilyote, jolle astutaan jalalla

6.1.4 Jalkahuukki, varvashuukki, kantapäähuukki; Foothook, Toehook, Heelhook

Kiipeilyn erikoiskielessä on useita termejä, jotka eivät ole ideaalitermin kaltaisia. Monet kiipeilytermit ovat vierasperäisiä, jokseenkin huonosti läpinäkyviä, ja niillä on synonyymisiä muotoja tai ne ovat polyseemisiä. Esimerkiksi englanninkielisillä termeillä *foot hook*, *heel hook* ja *toe hook* on suomen kielessä monta kirjoitusasua, joista vakiintuneimmat sisältävät vierasperäistä ainesta. *Foot hook* on suomeksi useimmiten pelkkä *huukki*, vaikka olisi järkevää spesifioida termi tarkoittamaan juuri *foot hook* -käsitettä. *Huukki*-termin voi spesifioida käyttämällä etumääritettä *jalka*-, sillä *huukki* on

polyseeminen termi, joka voi tarkoittaa ”jalkatekniikoita, joissa joko varpailla tai kantapäällä käytetään otetta” (Lankinen 2016, s.v. *huukit*) tai, kuten jammi.net -sivustolla (s.d., s.v. *huukkaaminen*) lukee, ”teknoamisessa huukkaaminen tarkoittaa skyhookien käyttöä”. *Skyhook* on koukku, jota käytetään *teknisessä kiipeilyssä* pienistä listoista tarttumiseen (jammi.net s.d., s.v. *skyhook*). Useimmiten kuitenkin konteksti paljastaa, onko kyse *jalkatekniikasta* vai kiipeilyvälineestä, joten etumäärityksen käyttäminen ei aina ole pakollista. Mielestäni on kuitenkin tärkeää, että *foot hook* -termille on olemassa tarkka suomenkielinen vastine, sillä etenkin maallikoiden kannalta on hyvä, että täsmällisiä termejä *skyhook* ja *jalkahuukki* käyttämällä on mahdollista välttää polyseemisen termin *huukki* käyttäminen. Näin kiipeilytermistöstä saadaan täsmällisempi ja selkeämpi.

Saksankielisessä termistössä *Hook* (*huukki*) on yhtä lailla polyseeminen termi, sillä myös saksan kielessä (ks. esim. klettern 2007, s.v. *Hook*) se voi tarkoittaa sekä *jalkatekniikkaa* (*Foothook*) että kiipeilyvälinettä (*Skyhook*). Täten on perusteltua esittää käytettäväksi käsitteitä vastaavien termien pitkiä muotoja eli termejä *Skyhook* ja *Foothook*. Huomionarvoista on lisäksi se, että saksan *Skyhook*-termillä on myös katsantokannasta riippuen joko yksi, kaksi tai kolme synonyymistä termiä: *Cliff*, *Cliffhanger* sekä *Cliffhänger* (kleimbing.de s.d., s.v. *Cliff*; Wikipedia 2017, s.v. *Cliffhanger*). Mikäli termien *Cliffhanger* ja *Cliffhänger* katsotaan olevan saman termin eri kirjoitusasuja, ja *Cliff*-termiä pidettäisiin mainittujen termien elliptisenä muotona, olisi *Skyhook*-termillä yksi synonyymi, jolla on kaksi eri kirjoitustapaa ja yksi lyhyt muoto. Sen sijaan *foot hook*-termillä ei näytä olevan saksankielistä vastinetta, joten saksankielisessä kiipeilytermistössä käytössä on englannin kielestä peräisin oleva sitaattilainana *Foothook*. Suomenkielisessä termistössä *foot hook* -käsitettä vastaavalla termillä ei ole yhtä ainoaa vakiintunutta kirjoitusasua, sillä kiipeilytermejä ei ole standardisoitu. Näin ollen ehdotan, että *foot hook* -termin suomenkielinen vastine olisi *jalkahuukki*, sillä termi vastaa hyvin englanninkielistä termiä, se on osittain vakiintunut käyttöön ja se on helppo erottaa muista termeistä. Termi on lisäksi yksiselitteinen, mononyyminen ja sulautettu suomen kieleen. Saksan kieleen on taas turha yrittää väkisin vakiinnuttaa omakielistä vastinetta *Fußhaken* (ks. esim. Reis & Janatsch 2013), sillä englanninkielinen termi *Foothook* on tutkimusaineiston perusteella jo vakiintunut käyttöön. Mahdollista olisi kuitenkin hyväksyä omakielinen vastine sitaattilainan synonyymiksi, minkä seurauksena olisi mahdollista, että omakielinen vastine *Fußhaken* vakiintuisi käyttöön ajan kuluessa, kun kiipeilijät ja maallikot tulisivat tietoisiksi termin olemassaolosta.

Luvun alussa mainitut käsitteet *heel hook* ja *toe hook* ovat *foot hook* -käsitteen alakäsitteitä. *Heel hook* -termillä tarkoitetaan tekniikkaa, jossa otteesta tartutaan kantapäällä käden tapaan (ks. esim. Hörst 2008, 68; Chalkr s.d., s.v. *Tritttechnik*). *Toe hook* -termi taas ilmentää tilannetta, jossa varpaita

tai jalkaterän päällyspuolta käytetään otteesta tarttumiseen (ks. esim. Hörst 2008, 69; Koski & Arasola 2006, 96; Kletterlaune s.d., s.v. *Toehook*). Alla olevat kuvat havainnollistavat näitä kahta jalkahuukkia: kantapäähuuikki kuvassa 17 ja varvashuuikki kuvassa 18.

Kuva 17. Oikean jalan kantapäähuuikki²⁰

Kuva 18. Oikean jalan varvashuuikki

Termeillä *heel hook* ja *toe hook* on jalkahuukin tapaan suomen kielessä osittain omakielinen, suomen kieleen sopeutettu vastine, mutta käytössä ovat myös sekä täydellinen sitaattilaina että erikoislaina, joka on ääntämis- ja kirjoitusasultaan mukautettu suomen kieleen sopivaksi. *Heel hook* -termiä käytetään teksteissä yleensä sellaisenaan sitaattilainana (ks. esim. Kettunen 2016; Koski & Arasola 2006, 94–96), mutta kiipeilystä kertovissa teksteissä on toisaalta mahdollista törmätä myös muotoon *heel huikki* (bouldertehdas.fi 2013). Termi on *hook*-sanana osalta sopeutettu suomen kieleen kirjoittamalla sana siten kuin se suomeksi luontevasti lausuttaisiin. Olen kuitenkin sitä mieltä, että termi toimii paremmin yhdyssanana, sillä suomennettuna termi olisi yhdyssana. Jokseenkin harvemmin käytetty versio termistä eli hybridimuodoste *kantapäähuuikki* (ks. Kiipeilyn Zen 2011) on myös varteenotettava vastine, mikä saa aikaan sen, että englannin *heel hook* -termillä on kaksi vastinetta suomenkielisessä kiipeilytermistössä. Suomenkielisessä kiipeilytermistössä käytetyt termit ovat siten myös tois-

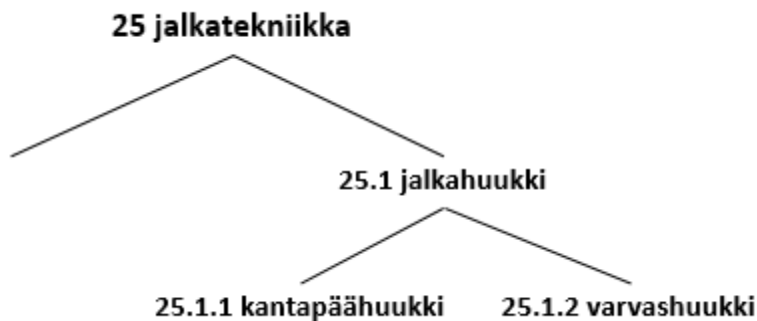
²⁰ Kuvat 17 & 18: Peltonen, Matti 2016

tensa synonyymejä, joista kuitenkin *kantapäähuukki* olisi parempi suositettava termi osittaisen omakielisyytensä vuoksi. Saksankielisessä termistössä *heel hook* -termin vastineita taasen ovat yhteen kirjoitettu ja käyttöön vakiintunut sitaattilaina *Heelhook* (ks. esim. Freiab40 s.d., s.v. *Heelhook*) sekä harvemmin käytetty hybridimuodoste *Fersenhook* (ks. esim. Chalkr s.d., s.v. *Tritttechnik*).

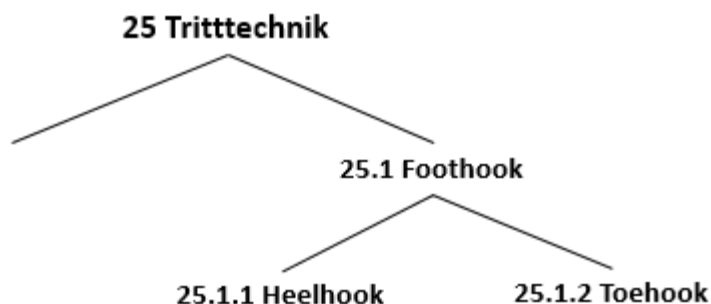
Toe hook -termin tilanne on samanlainen kuin *heel hook* -termin: sillä on sekä suomen että saksan kielessä vastineena niin sitaattilaina kuin hybridimuodoste. Kummankin kielen termistössä *toe hook* -termin hybridimuodoste on muodostunut samoin kuin edellä käsitelty *kantapäähuukki* (*Fersenhook*) eli termin alkuosa on omakielinen ja jälkiosa on sopeutettu termiä tarvitsevaan kieleen. Suomenkielinen hybridimuodoste on siten *varvashuukki* (ks. esim. Lankinen 2016, s.v. *huukit*) ja saksankielinen puolestaan *Zehenhook* (Chalkr s.d., s.v. *Tritttechnik*). Suomen kielessä *toe hook* -termillä on lisäksi puhekielinen muoto *toukkari*, jota harvoin näkee kirjoitettuna virallisissa kiipeilystä kertovissa teksteissä. Yleensä kyseistä muotoa voi kuulla käytettävän kiipeilijöiden välisissä keskusteluissa tai nähdä kiipeilijöiden toisilleen kirjoittamissa puhekielisissä teksteissä. *Toukkari*-nimitys esiintyy kuitenkin esimerkiksi 27crag-kiipeilysivustolla olevissa kiipeilyreittejä koskevissa kommenteissa (ks. esim. Aronen 2013). Samoin kuin edellisessä luvussa 6.1.3 todettiin *jalkkis*-nimityksen kuuluvan kiipeilyslangiin kuin niin sanottuun viralliseen kiipeilytermistöön, voidaan myös *toukkari*-nimityksen katsoa kuuluvan ennemmin kiipeilyslangiin. Tutkielman lopussa olevassa sanastossa kyseiset nimitykset on merkitty vastaavan suositettavan termin termitietueeseen merkinnällä *slg.* eli 'slangissa'.

Vaikka omakielisyys on yksi hyvän termin ominaisuuksista, ei termien lainaaminen toisesta kielestä aina ole negatiivinen asia. Kuten luvussa 2.5.2 on todettu, termien lainaaminen voi olla hyödyllistä sellaisissa tapauksissa, joissa toisesta kielestä lainattava termi on helposti sulautettavissa lainaavaan kieleen ja joissa termillä on kyky muodostaa johdoksia. Näiden termiltä toivottavien ominaisuuksien vuoksi olen tullut siihen tulokseen, että englanninkielisten termien *foot hook*, *heel hook* ja *toe hook* suositettavat vastineet ovat suomen kielessä *jalkahuukki*, *kantapäähuukki* sekä *varvashuukki*. Englanninkielisiä alkuperäistermejä en sitä vastoin suosita käytettäväksi suomenkielisessä kiipeilytermistössä, joten ideaalitermin kriteereihin vedoten (luku 2.5.2) esitän niitä hylättäviksi termeiksi. Sen sijaan saksankielisessä kontekstissa suositan käytettäväksi sitaattilainoja eli termejä *Foothook*, *Heelhook* sekä *Toehook*, koska nämä esiintyvät aineistossa useimmin. Yhtenä perusteena on myös se, että termille *Foothook* ei ole käytössä samanlaista hybridimuodostetta kuin termeille *Heelhook* (*Fersenhook*) ja *Toehook* (*Zehenhook*), vaan vaihtoehtona olisi käyttää käännöslainaa *Fußhaken*. Mainitun omakielisen vastineen valinnan myötä olisi systemaattisuuden nimissä otettava *heel hook* ja *toe hook* -termien vastineiksi vastaavan muotoiset termit, mutta koska sellaisia ei aineistosta löytynyt, suositan

sitaattilainoja saksankielisiksi termeiksi. Hybridimuodosteet *Fersenhook* ja *Zehenhook* voivat kuitenkin olla sallittavia termejä, sillä ne esiintyvät lähdeaineistossa muutaman kerran joko yksinään tai sitaattilainan yhteydessä (ks. bergsteigen.com 2016; Chalkr s.d., s.v. *Tritttechnik*). Kuvassa 19 ovat nähtävissä tässä luvussa tarkastellut käsitteet suomenkielisessä käsitejärjestelmässä, jossa yläkäsitteenä on *jalkatekniikka* ja kuvassa 20 samat käsitteet vastaavassa saksankielisessä käsitejärjestelmässä.

Kuva 19. *Jalkatekniikka*

Kuva 20. *Tritttechnik*

Edellä tarkastellut termit eivät ole aivan ideaalitermin kaltaisia, sillä suomen kielessä käsitteillä *foot hook*, *heel hook* ja *toe hook* on useampi kirjoitusasu, joista vakiintuneimmat ovat hybridimuodosteita. Saksan kielessä mainittuja käsitteitä vastaavat vakiintuneet termit ovat puolestaan suoraan englannin kielestä tulevat sitaattilainat, jotka näin näyttävät täsmälleen samoilta kuin englanninkieliset alkupe-
räistermit. Aineiston analyysin perusteella käsitteille *foot hook*, *heel hook* ja *toe hook* on mahdollista valita seuraavat suomen- ja saksankieliset vastineet ja muodostaa alla olevat määritelmät:

jalkahuukki; huukki (Foothook) = jalkatekniikka, jossa otteesta tartutaan jalkaterällä koukkaamalla
kantapäähuukki (Heelhook) = **jalkahuukki**, jossa otteesta tartutaan kantapäällä koukkaamalla

varvashuukki; *slg.* **toukkari** (Toehook) = jalkahuukki, jossa otteesta tartutaan varpailla koukkaamalla

6.1.5 Kahvaote; Henkel

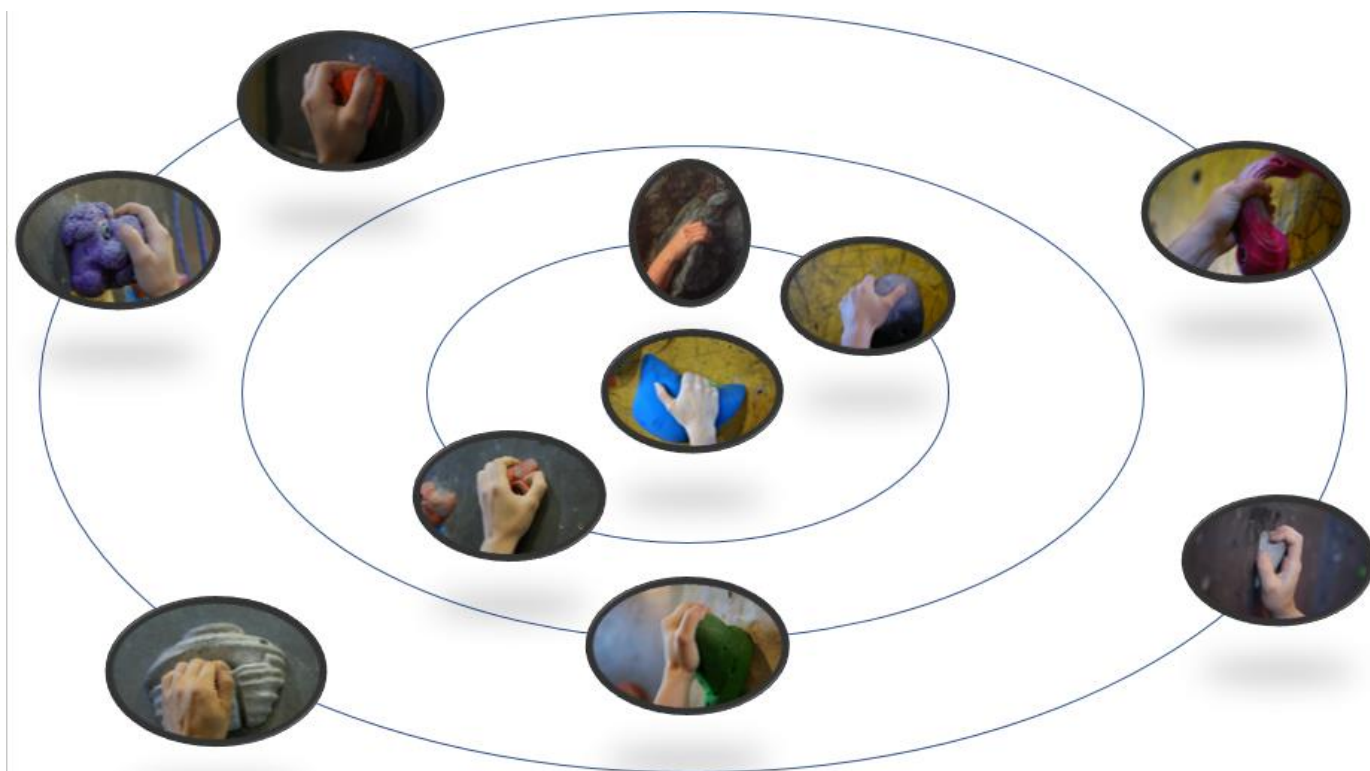
Aloittelevalle kiipeilijälle luultavasti mieluisin ja helpoimmin lähestyttävä *käsiote* on niin sanottu *kahvaote*, lyhyemmin *kahva*. *Kahva* on helppo tunnistaa etenkin sisäseinillä, mutta myös ulkona kallioreiteillä on mahdollista havaita *kahvoja*. *Kahva* on määritelty löytämissäni lähteissä eri tavoin, ja myös kiipeilijöiden keskuudessa *kahvan* määrittelystä ollaan montaa mieltä (ks. Climbing in Tampere -ryhmän Facebook-keskustelu 2017) Yhteistä määritelmässä näyttäisi olevan se, että niiden mukaan *kahvaotteesta* on helppo tarttua.

Suhteellisen ymmärrettävä määritelmä *kahvalle* on Kosken ja Arasolan (2006, 97) teoksessa *Seinäkiipeily*. Siinä (mp.) *kahva* määritellään ”isoksi otteeksi, josta pidetään kiinni kaikilla sormilla ja suurelta pinta-alalta siten että sormet saadaan taivutetuksi otteen taakse. – – Joskus käsi tai osa sormista voidaan jopa pujottaa otteessa olevan reiän läpi, tällöin puhutaan läpikahvasta.” Terminologisesti määritelmä ei ole hyväksyttävä jälkimmäisen virkkeen osalta, sillä siinä on kätkeyty määritelmä *läpikahvalle*. Kyseisessä *kahvan* määritelmässä on kuitenkin mainittu kaksi olennaispiirrettä, joiden yhtäaikaisella toteutumisella *ote* voidaan tunnistaa *kahvaksi* ja erottaa muista *kiipeilyotteista*: ”kiinni pitäminen kaikilla sormilla” sekä ”sormet taivutetaan otteen taakse”. Riippuu kuitenkin aina kiipeilijästä ja *kahvan* koosta, käyttääkö hän *kahvasta* tarttumiseen kaikkia sormia, joten käsitteen tarkan määrittelemisen kannalta olisi parempi jättää pois maininta sormien lukumäärästä. Kosken ja Arasolan (2006, 97) määritelmässä esiintyvä toinen erottava piirre sen sijaan on käyttökelpoinen, sillä *kahvaote* on yleensä niin hyvä, että sen taakse on mahdollista saada taivutettua sormensa (etusormesta pikkusormeen). *Kahvaotteesta* tartutaan siten jokseenkin samalla tavalla kuin ovenkahvasta. Samaa mieltä ovat myös Climbing in Tampere -ryhmän (2017) keskustelijat, sillä ryhmän *kahva*-keskustelussa mainitaan, että *kahva* on ”otetyyppinä sellainen, johon kättä laittaessa liike on kuin oven ripaan tarttuisi”.

Sopiva vertaus *kahvasta* tarttumiselle löytyy myös Korosuon (2017, 52) teoksesta, jossa *kahvan* kerrotaan olevan ”yleisnimitys isolle otteelle, josta otetaan kiinni kuten rekkitangosta”. Määritelmässä on lisäksi mainittu *kahvan* olevan *iso ote*, aivan kuten edellä mainituissa kahdessa määritelmässä (jammi.net s.d., s.v. *kahva*; Koski & Arasola 2006, 97). *Kahva* ei kuitenkaan aina ole erityisen iso ote, minkä lisäksi on vaikeaa sanoa, minkä kokoinen ison *otteen* kuuluisi olla ja kuinka *otteen* suuruus määritellään. Esimerkiksi kaikki luonnossa olevat *kahvaotteet* ovat eri kokoisia, joten on mahdotonta

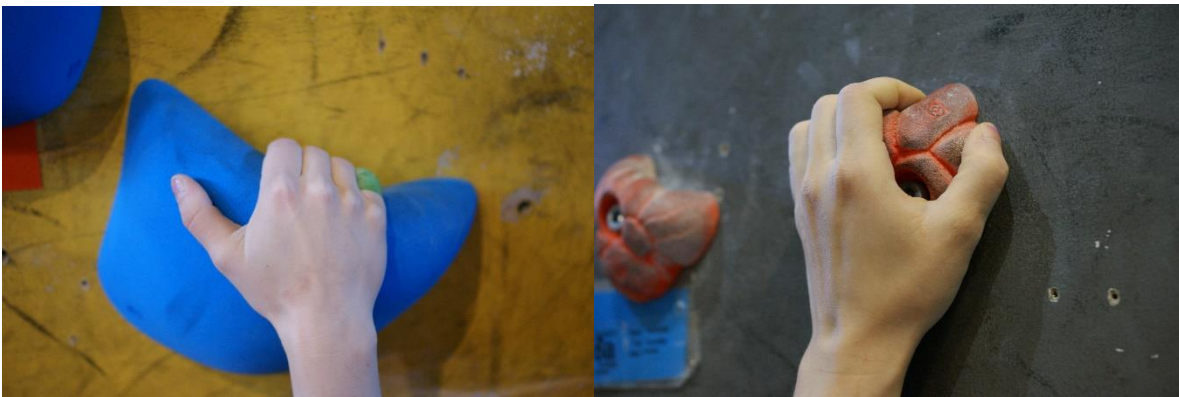
määritellä *otteen* suuruus. Korosuon määritelmässä ei lisäksi mainita, kuinka hänen mielestään rekkitangosta tartutaan, mikä tekee määritelmästä liian laajan. Rekkitangosta voi tarttua sekä myötä- että vastaotteella, kun taas *kahvaotteesta* on yleensä tartuttava myötäotteella eli rystyset kiipeilijään päin, mutta kuitenkin niin, että sormet peukaloa lukuun ottamatta kiertyvät tangon tai *kahvaotteen* reunan yli. Korosuon määritelmä pois lukien on edellä oleville määritelmille yhteistä se, että ne ovat liian suppeita. Lisäksi kiipeilijöiden keskusteluissa (ks. esim. Climbing in Tampere -ryhmän Facebook-keskustelu 2017) *kahva* on käsitteenä usein subjektiivinen, sillä mitä parempi kiipeilijä on kyseessä, sitä huonompi ja pienempi *ote* saattaa hänen mielestään täyttää *kahvan* kriteerit. Yleensä *kahvoina* pidetään kuitenkin otteita, joista saa erityisen hyvin kiinni (ks. mp.).

Koska *kahvan* käsite, ja siten myös sen määritelmä, voi olla subjektiivinen, on jonkin tietyn, *kahvaa* muistuttavan *otteen* määrittäminen *kahvaksi* mahdollista Temmermanin (2000) teoriassaan soveltaman prototyypiteorian avulla (ks. luku 2.4.2). Näin ollen paljon prototyypistä *kahvaa* muistuttavat *otteet* ovat keskeimmällä käsiteluokassa, kun taas ne *otteet*, joilla on vain vähän yhteisiä käsitepiirteitä prototyypisen *kahvaotteen* kanssa, ovat käsiteluokan reunalla. Tätä tilannetta havainnollistaa kuva 21.

Kuva 21. Kahvaotteet prototyypisyyden mukaan

Koon sijaan on siten tässä tapauksessa järkevämpää määritellä, minkä näköinen *otteen* tulisi olla ja miten siitä tulisi voida ottaa kiinni, jotta sen voitaisiin sanoa olevan *kahva*. Edellä olevissa määritelmässä *kahvan* on kuvattu olevan *iso ote* (Koski & Arasola 2006, 97) tai yleisnimitys *isolle otteelle* (Korosuo 2017, 52). Käsitepiirrettä ”iso” havainnollisempi kuvaus kyseisestä *käsiotteesta* on mielestäni kuitenkin Kosken ja Arasolan (2006, 97) määritelmän lopussa, sillä siinä kerrotaan, että *kahvasta* ”pidetään kiinni kaikilla sormilla – – siten että sormet saadaan taivutetuksi otteen taakse”. Tämä osa *kahvan* määritelmästä on melko osuva, sillä *kahvasta* pidetään kiinni mahdollisimman monella sormella johtuen siitä, että yleensä *kahvat* ovat isoja (ks. esim. Korosuo 2017, 52) ja kaikkein parhaiten kiinni pidettäviä *otteita*. Vaikka *otteen* ”isuus” onkin hankalasti määriteltävissä, kuten aiemmin todettiin, on se kuitenkin *kahva*-käsitteelle ominainen piirre. Hyvä lisäys edellä olevaan Kosken ja Arasolan (2006, 97) määritelmään olisi kuitenkin kuvaus *kahvan* ulkonäöstä, mutta kuitenkin niin, että se pätee kaikkiin *kahvoihin* koosta riippumatta. *Kahvaotteet* eivät nimestään huolimatta aina muistuta tyypillistä, esimerkiksi ovesta tai matkalaukussa olevaa kahvaa, sillä yleensä *kahvaotteessa* on vain yksi puoli, jonka reunan yli sormet saa taivutettua. Tyypillinen *kahva* muistuttaa näin ollen pikemminkin taskua, jonka reunan yli sormet peukaloa lukuun ottamatta taivutetaan (kuva 22).

Kuva 22. *Kaksi erikokoista kahvaotetta*²¹

Ulkona kivillä ja kallioilla olevat *kahvat* eivät aina ole taskumaisia tai muutenkaan samanlaisia kuin keinotekoiset *otteet*, sillä *ulkoreiteillä* olevat *otteet* ovat luonnon muovaamia. Yhteistä keinotekoiselle ja luonnon muovaamalle *kahvaotteelle* on kuitenkin se, että ollakseen *kahva*, sormet olisi saatava taivutettua *otteen* reunan yli niin, että sorminivelten kulma olisi luonnollinen, ja *otteesta* olisi saatava hieman samalla tavalla kiinni kuin myötäotteella rekkitangosta. *Kahvaote* voi toisaalta olla kiivettävällä *reitillä* myös niin päin, että siinä on tartuttava vastaotteella. Tällöin *kahvan* määrittelemisessä

²¹ Seppälä, Pasi 2017

tärkeää on maininta sen ulkonäöstä tai sormien asennosta. Aiemmin mainittu Korosuo (2017, 52) määritelmä *kahvalle* kuvaa siis *otetavan* osalta käsitettä hyvin, sillä siinä ei ole eritelty myötä- ja vastaotetta. Tyypillisesti *kahvasta* saa kiinni kaikilla sormilla, mikä tarkoittaa sitä, että prototyyppinen *kahva* on suhteellisen iso (ks. esim. Climbing in Tampere -ryhmän Facebook-keskustelu 2017). Sormet etusormesta pikkusormeen saa tavallisesti taivutettua otteen reunan yli, kun taas peukalo jää yleensä painamaan otteen ulkoreunaa, mutta *kahvan* koosta riippuen kaikkien sormien käyttö ei aina ole mahdollista. *Ote* voi kuitenkin tästä huolimatta olla *kahva*, joten jotta vältettäisiin liian suppean määritelmän muodostaminen, ei määritelmässä ole tarpeellista mainita kiinnipitävien sormien lukumäärää.

Myös saksankielisissä määritelmissä korostuu *kahvan* (*Henkel*) koko: kahdessa määritelmässä mainitaan *kahvan* olevan *iso ote*. Klettern-sivuston (2007, s.v. *Henkel*) sanastossa *Henkel*-otteen määritelmässä kerrotaan käsitteen olevan yksinkertaisesti *großer Griff*, kun taas Kletterlaune-sivustolla (s.d., s.v. *Henkel*) se määritellään seuraavasti: ”Ein sehr großer Griff, an dem man sich mit allen Fingern festhalten kann.” Käsite on siten määritelty näissä saksankielisissä määritelmissä aivan samalla tavalla kuin edellä mainituissa suomenkielisissä lähteissä (vrt. Koski & Arasola 2006, 97; Korosuo 2017, 52). Hieman erityyppinen määritelmä *Henkel*-otteelle löytyy Freiab40.de-sivustolla (s.d., s.v. *Henkel*), jossa kyseisen *otteen* kuvataan olevan ”ein Prachtexemplar von Griff”. Yhtä kaikki missään näistä määritelmistä ei kerrota, minkälainen *ote kahva* on ulkonäöltään, joten tilanne *Henkel*-käsitteen määrittelyssä on samanlainen kuin suomalaisissa lähteissä. Käsitteen määrittelyssä ei olla tarpeeksi hyödynnetty otteen ulkonäköön liittyviä käsitepiirteitä, mikä olisi olennaista prototyyppisen *kahva*-käsitteen ymmärtämisen kannalta.

Target10a.com-kiipeily sivustolla (2016) *Henkel*-käsitteen määrittelyssä on otettu huomioon käsitteen subjektiivisuus: ”der Übergang vom offenen Griff zum Henkel ist fließend und wird wohl je nach Leistungslevel des Kletterers und Wandneigung unterschiedlich beurteilt.” *Kahvaotteen* subjektiivisuus on oleellinen seikka, sillä mitä kokeneempi kiipeilijä, sitä pienemmät *otteet* tuntuvat hyviltä, kahvamaisilta. Target10a.com-sivuston määritelmässä on tosin havaittavissa muutama epäkohta. Ensinnäkin käsitettä ei määritelmässä oikeastaan määritellä lainkaan. Määritelmässä kerrotaan ainoastaan, että siirtymä yhdestä *otteesta* toiseen on liukuva. Toiseksi käsitettä määritellään oman nimityksensä avulla eli kyseessä on sisäinen kehämääritelmä, mikä tekee määritelmästä puutteellisen. Määritelmästä tekee virheellisen myös se, että *offener Griff* ei ole konkreettinen *ote* eli kohta seinässä tai kalliossa, josta tartutaan, vaan se on eräs *käsitekniikka*, jolla *otteesta* voidaan tarttua. *Offener Griff* -käsite määritellään samassa Target10a.com-sivuston (2016) artikkelissa tavaksi tarttua *poketti-* ja

listaotteista: ”Bei einem offenen Griff liegt also nur das erste oder zweite Fingerglied auf und das entsprechende Fingergelenk ist im Bereich von 45°-90° angewinkelt.” Huomautettakoon, että yleensä *offener Griff* -käsitekniikassa (*avoin ote*; *open hand*) kuitenkin vain sormen ensimmäinen jäsen on *otteella* ja sormen kärkinivel on taivutettuna 50 ja 70 asteen välillä (ks. esim. Lopez 2016 sekä kuvat teoksissa Korosuo 2017, 52; Koski & Arasola 2006, 98). Huomionarvoista on tässä siis se, että edellä mainitussa Target10a.com-sivuston (2016) *Henkel*-käsitteen määritelmästä saa sen käsityksen, että *Henkel-otteen* katsotaan olevan tapa tarttua otteesta, mutta tämä ajattelutapa ei kuitenkaan ole vallitseva. Aivan kuten suomen kielen *kahva*, myös saksan *Henkel* mielletään *käsiotteeksi*, josta tartutaan taivuttamalla mahdollisimman moni sormi otteen reunan yli peukalon jäädessä painamaan otteen ulkoreunaa (vrt. esim. Haupt 2009a). Lähinnä tätä käsitystä on Klettervirus.info-sivustolla (s.d.) oleva määritelmä, joka tosin ei ole *Henkel*-termin yhteydessä, vaan termien *positiver Griff* ja *Obergriff*-termien alla. Sivustolla kyseiset käsitteet määritellään *otteesta* kiinni pitävien sormien perusteella: ”Die Finger greifen so weit wie möglich in den Griff und haken am ersten, zweiten oder dritten Fingergelenk ein. Wenn möglich konter [sic] auch bei diesen Griffen mit dem Daumen.” Määritelmässä kerrotaan, että tartuttaessa kyseisistä *otteista* sormet peukaloa lukuun ottamatta taivutetaan *otteen* reunan yli peukalon jäädessä toiselle puolelle lukitsemaan otteen. Näiden termien, niiden määritelmän sekä sivulla olevan kuvan perusteella kyseessä vaikuttaisi olevan sama käsite, joten *Henkel*-termillä näyttäisi olevan kaksi synonyymia. *Obergriff*-termiä käytetään myös Netzathleten Magazin-sivuston artikkelissa (Borgstedt 2016) sekä Wikibooks-sivustolla (2015). Wikibooks-sivustolla (2015) mainitaan *Obergriff*-termiä kutsuttavan myös termillä *Henkel*, joten termit näyttäisivät olevan synonyymisiä. Wikibooks-sivustolla (2015) *Obergriff*-käsite on määritelty synonyymin lisäksi myös tarttumistavan avulla: „Man greift wie auf einer Leitersprosse und zieht nach unten.“ Myös Netzathleten Magazin-sivustolla (Borgstedt 2016) kerrotaan *Obergriff-otteesta* tartuttavan hieman samalla tavoin kuin tikapuista, eli *otteesta* tartutaan ylhäältä päin ja vedetään alaspäin: ”In einen Obergriff greift man, der Name deutet es schon an, von oben rein, klassischerweise in hängender Position.“

Tarkastellessani lähemmin termejä *Obergriff* ja *positiver Griff* huomasin, että Climbing in Tampere-ryhmän Facebook-keskustelussa (2017) eräässä kommentissa mainittiin, että ”käsite kahva kuvaa selkeästi positiivista otetta, sellaista jonka taakse/ympäri sormet pääsevät kiertymään.” *Positiver Griff* on siis tuttu myös suomalaisten kiipeilijöiden keskuudessa, mutta *positiver Griff* eli *positiivinen ote* voi tarkoittaa ainoastaan sellaista *otetta*, jonka ”otepinnan kulma on vaakatasoon nähden positiivinen —” (Climbing in Tampere 2017). *Positiver Griff* ei siis välttämättä aina ole *kahvaote* tai *Henkel*, sillä *kahvaote* on *kahvaote* huolimatta sen asennosta seinällä tai seinämällä. *Obergriff*- tai *positiver Griff*

-otteiden on puolestaan oltava *reitillä* niin, että *otteen otepinta* osoittaa ylöspäin. Tällaisesta *otteesta* on siis voitava tarttua *otteen* yläpuolelta, ja siitä on voitava vetää alaspäin hieman samalla tavalla kuin tikapuista tai rekkitangosta, vaikka tällainen *ote* voi syvyydeltään olla vain muutaman sentin kokoinen. Mikäli mainitut *otteet* olisivat *reitillä otepinta* alaspäin, kyseessä olisi *käsiote*, josta käytetään termiä *Untergriff*. *Henkel*-termi näyttäisi siis olevan ainoa vastine suomen *kahvalle*, sillä *Henkel-otteen* määritelmässä tai siitä otetuissa kuvissa ei ole määritelty, miten päin sen tulisi olla *reitillä*, jotta sitä voitaisiin kutsua *Henkel-otteeksi*. Näin ollen vaikuttaisi siltä, että *Henkel* olisi pikemminkin funktiosuhteinen yläkäsite *positiver Griff* - ja *Obergriff*-käsitteille kuin niitä vastaavien termien synonyymi.

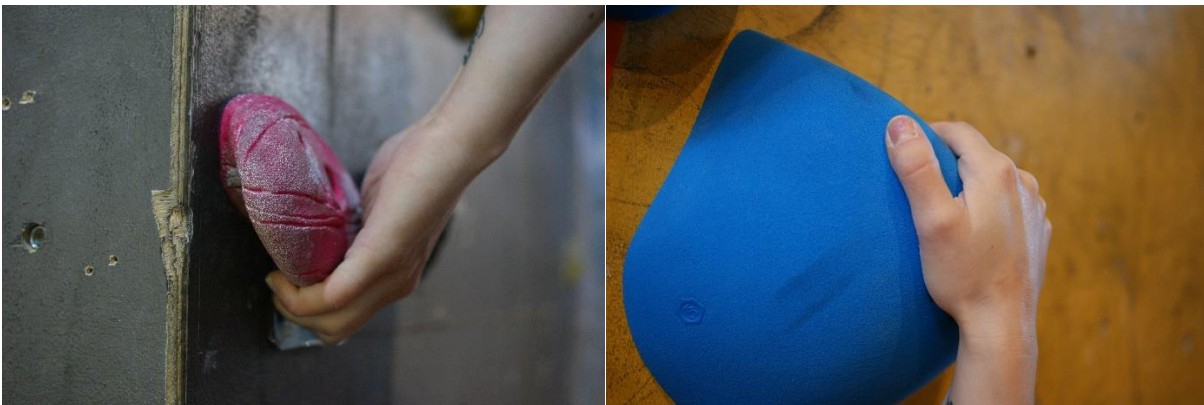
Henkel-, *positiver Griff* sekä *Obergriff*-käsitteiden määrittelemisen tarttumistavan perusteella saa aikaan sen, että ne kaikki voisivat olla suomenkielisen *kahva*-termin vastineita. Kuten aiemmin mainitussa Korosuo (2017, 52) määritelmässä mainitaan, tartutaan *kahvasta* samalla tavalla kuin rekkitangosta, eli sormien tulisi kiertyä *otteen* reunan yli. Tapa tarttua rekkitangosta myötäotteella vastaa tapaa, jolla tikapuista tartutaan, minkä vuoksi olisi perusteltua pitää mainittuja saksankielisiä termejä *kahvan* vastineina. Wikibooks-sivuston (2015) määritelmässä kyseenalaista on kuitenkin se, vedetäänkö *kahvasta* aina alaspäin (vrt. esim. Korosuo 2017, 53). *Kahva* ei aina välttämättä ole seinällä tai seinämällä oikeinpäin, vaan esimerkiksi *kahvan* ollessa *otepinta* alaspäin, tartutaan siitä kämmen ylöspäin, jolloin myös vetosuunta on ylöspäin (vrt. Borgstedt 2016). Tällaista *otetta* kutsutaan *underiksi* (*Untergriff*), josta kiinni pitämiseen käytettävää *käsitekniikkaa* voitaisiin kutsua suomen kielessä *alaotteeksi*, kuten luvussa 6.2.2 ehdotettiin. *Underi* ei kuitenkaan aina ole *kahva*, vaan myös muunlaiset *otteet* voivat olla *reitillä* niin, että järkevin tapa tarttua niistä, on ottaa kiinni *otteen* alapuolelta. Sama pätee *saideriin* (*Seitgriff*) eli sivuttain olevaan *otteeseen*. *Kahva* voi olla *saideri* silloin, kun sen *otepinta* on jommallakummalla sivulla, oikealla tai vasemmalla (ks. esim. jammi.net s.d., s.v. *side pull*; Lankinen 2016, s.v. *saideri*; ks. myös Korosuo 2017, 53; Borgstedt 2016). *Käsitekniikkaa*, jolla *saiderista* tartutaan, voitaisiin vastaavasti kutsua suomenkielisellä nimityksellä *sivuote* (ks. luku 6.2.2) tai *pystyote* (Koski & Arasola 2006, 98), kun kyynärpää osoittaa kiipeilijään päin. *Pystyote* ei kuitenkaan mielestäni ole yhtä toimiva termi kyseiselle *käsitekniikalle*, sillä termi ei kuvaa yhtä hyvin käden asentoa *otteella*. Toinen tekniikka, jolla sivuttain olevasta *otteesta* voidaan tarttua, on nimeltään *gaston* (*Gaston, Schultergriff*). *Gastonille* ominaista on se, että tässä *käsitekniikassa* kiipeilijän kyynärpää osoittaa kiipeilijästä pois päin (jammi.net s.d., s.v. *gaston*; Kletterlaune s.d., s.v. *Gaston*), jolloin sivuttain olevan *kiipeilyotteen* *otepinnan* on oltava kiipeilijään päin. *Henkel* voi siten *otepinnan* suunnan mukaan olla *Untergriff*, *Seitgriff* tai *Obergriff*. *Positiver Griff* olisi myös mahdollinen

termi kuvaamaan *otepinta* ylöspäin olevaa *käsiotetta*, mutta se olisi kirjoitusasunsa vuoksi hankalamin tunnistettavissa *Untergriff-otteen* antonyymiksi. Saksankielisessä lähdeaineistosta en etsinnöistäni huolimatta löytänyt termejä *käsitekniikoille*, joita käytetään *Obergriff*-, *Untergriff*- ja *otepinta* kiipeilijästä poispäin olevasta *Seitgriff*-otteesta tarttumiseen. Lähteissä mainittiin ainoastaan, mistä suunnasta *otteesta* tartutaan. Esimerkiksi Borgstedt (2016) on *Netzathleten Magazin* -sivustolla kirjoittanut, että *Untergriff-otteesta* tartutaan *otteen* alapuolelta, ja että kehon painopiste tuodaan samalla ylöspäin: ”Bei einem Untergriff fasst man von unten in den Griff. Der Körperschwerpunkt wird nach oben gebracht.” Näillä *otteilla* käytettävästä *käsitekniikasta* ei ole lähdeaineiston perusteella vaikutta olevan omia termejä, sillä käytettävä *käsitekniikka* selitetään edellä kuvatulla tavalla, joten voidaan todeta, että kyseessä on terminologinen aukko.

Suomenkielisessä *otteiden* asentoa koskevassa termistössä asiat ovat hieman paremmin, sillä sivuttain tai alaspäin oleville *otteille* on olemassa omat terminsä. Kuitenkaan suomenkielisessä lähdeaineistossa ei esiinny *käsitekniikkaa*, jota käytetään esimerkiksi oikeinpäin olevasta *kahvasta* kiinni pitämiseen, joten myös suomenkielisessä termistössä on havaittavissa terminologinen aukko. Tämän vuoksi ehdotan oikeinpäin olevalla *kahvalla* käytettävälle *käsitekniikalle* termiä *yläote*, jotta terminologinen aukko täyttyisi. Valittu termi kuvaa kyseistä *käsitekniikkaa* hyvin, ja se on helposti tunnistettavissa *alaotteen* antonyymiksi. Lisäksi kyseiselle termille näyttäisi jo olemassa saksankielinen vastine *Obergriff*, sillä termiä käytetään esimerkiksi eräällä Youtube-videolla (Skiinfo & Bergleben 2008). Videon perusteella *Obergriff*-termillä nimitetään siten myös *käsitekniikkaa*, jota käytetään oikeinpäin olevasta *otteesta* tarttumiseen. Samalla videolla edellä mainittuja termejä *Seitgriff* ja *Untergriff* käytetään niin ikään nimeämään *käsitekniikkaa*, jota käytetään saman nimisistä *käsiotteista* tarttumiseen. Näin ollen mainitut termit vaikuttavat olevan polyseemisiä termejä saksankielisessä kiipeilytermistössä. Kuvissa 23 ja 24 ovat nähtävissä kyseiset tavat tarttua *kahvasta* tai muunlaisesta *otteesta* otepinnan suunnan mukaan:

Kuva 23. *Sivuote (Seitgriff) ja gaston (Gaston)*²²

Kuva 24. *Alaote ja yläote kahvasta (Untergriff; Obergriff)*²³

Kiipeilijöiden erimielisyyksistä huolimatta olisi *kahvalle* saatava luoduksi sellainen määritelmä, joka on mahdollisimman yleispätevä ja myös maallikoiden ymmärrettävissä. *Kahva* siis mielletään yleensä hyväksi, isoksi *otteeksi*, jonka reunan yli sormet ovat taivutettavissa. Climbing in Tampere -ryhmän Facebook-keskustelusta (2017) kävi ilmi, että tärkeänä *kahvan* ominaisuutena pidetään juuri sitä, että kiipeilijä saa sormensa kierrettyä otteen reunan yli ja siten otteen taakse. Erään keskusteluun osallistuneen kiipeilijän (Climbing in Tampere -ryhmän Facebook-keskustelu 2017) mukaan olennaista *kahvan* määrittelyssä on myös se, että sivusta kuvattuna kämmenen asento on samankaltainen kuin leuanvetotangon ympärillä. Kyseinen henkilö ei tosin ole maininnut, onko kyseessä myötä- vai vastaote, mutta oletan hänen tarkoittavan myötäotetta, sillä yleisimmin *kahvasta* tartutaan myötäotteella, jolloin rystyset osoittavat kiipeilijään päin. Näin ollen kyseinen henkilö määritteli *kahvan* tarttumistavan mukaan niin kuin Korosuon (2017, 52) teoksessa ja saksankielisellä Wikibooks-sivustolla (2015) on tehty. Kuten jo aiemmin mainittiin, eräs toinen

²² Sivuoiteen kuva: Seppälä, Pasi 2017; gastonin kuva: Suursalmi-Seppälä, Riikka 2017

²³ Seppälä, Pasi 2017

kokenut kiipeilijä kertoo (Climbing in Tampere -ryhmän Facebook-keskustelu 2017) *kahvan* olevan ”otetyyppinä sellainen johon kättä laittaessa liike on kuin oven ripaan tarttuisi”. Kuitenkaan Climbing in Tampere -ryhmän Facebook-keskustelussa (2017) ei käynyt selvästi ilmi, minkälainen ote *kahva* on ulkonäöllisesti. Vain yhdessä puheenvuorossa sivuttiin kyseisen *otteen* ulkomuotoa: ”Käsite kahva kuvaa selkeästi positiivista otetta, sellaista jonka taakse/ympäri sormet pääsevät kiertymään.” Keskusteluun osallistunut kiipeilijä kertoi tarkoittavansa *positiivisella otteella*” sellaista otetta, jossa otepinnan kulma on vaakatasoon nähden positiivinen”. Tämäntapainen määritelmä on kuitenkin maallikolle jokseenkin vaikeasti ymmärrettävä, sillä hänen tietonsa kiipeilystä ovat oletettavasti rajalliset. Näin ollen *kahva* olisi helpompi määritellä käyttämällä määritelmässä prototyyppisen *kahvan* ominaisuuksia sekä mainitsemalla tapa, jolla kyseisestä *otteesta* yleensä tartutaan. Koska *kahva* ei kuitenkaan aina muistuta taskua, on parempi mainita ulkonäköön liittyvät piirteet määritelmän perään tulevassa selitteessä. Näin saadaan yhtälö: kahva = käsiote, josta tartutaan taivuttamalla sormet otteen reunan yli niin, että sormien nivelkulma pysyy luonnollisena (ks. liite 1).

Kuten edellä kävi ilmi, *kahva*-käsitteellä ei kiipeilijöiden keskuudessa ole yhtä, vakiintunutta määritelmää, joka pätsi jokaisen *kahvaotteen* kohdalla. Pidän mielenkiintoisena sitä, kuinka mielestäni suhteellisen helposti ymmärrettävissä oleva käsite *kahva* on sekä suomen- että saksankielisissä määritelmässä määritelty useilla eri tavoilla. Monessa määritelmässä esiintyy kuitenkin aiemmin mainittu yksi yhteinen olennaispiirre eli se, että *kahvasta* on helppo tarttua (ks. esim. Climbing in Tampere -ryhmän Facebook-keskustelu 2017; Koski & Arasola 2006, 97; Kletterlaune-sivustolla s.d., s.v. *Henkel*). Yhtä kaikki valitettavan moni *kahva*-käsitteen määritelmä on jollakin tapaa virheellinen, sillä aineistossa olevat määritelmät ovat esimerkiksi joko liian suppeita, liian laajoja tai ne muodostavat sisäisen kehän, joten yhden, maallikon kannalta käyttökelpoisen määritelmän laatimiseksi on tarkasteltava useaa sekä suomen- että saksankielistä määritelmää, ja niissä esiintyvien käsitepiirteiden avulla muodostettava tämän tutkielman loppuun tulevaan suomi-saksa-kiipeilysanastoon sopiva määritelmä.

Erityisen kiehtovana pidän *kahva*-käsitteessä sen subjektiivisuutta, mikä ei kuitenkaan käsitteen ymmärtämisen tai etenkin sen määrittelyn kannalta ole tarkoituksenmukaista. Olen jo aiemmin pannut merkille, että eritasoiset kiipeilijät pitävät mitä erilaisimpia otteita *kahvoina* tai ainakin kutsuvat niitä *kahvoiksi*. Kyseinen ilmiö ei esiinny ainoastaan suomalaisten kiipeilijöiden keskuudessa, sillä myös saksankielisessä aineistossa *kahvaotteen* subjektiivisuus on huomattu (ks. Target10a.com 2016). *Kahva*-käsitteen sekä siten myös sen määritelmän subjektiivisuus voidaan välttää määrittelemällä käsite prototyyppiteorian avulla (ks. luku 2.4.2; kuva 21). Tarkastelun tuloksena voidaan todeta, että

suomen kielen *kahva*-termiä vastaa saksan kielen termi *Henkel*. *Kiipeilyotteen otepinna* suunnan mukaan nimettyjä *kiipeilytekniikan* käsitteitä *sivuote*, *alaote* ja *gaston* vastaavat saksan kielessä termit *Seitgriff*, *Untergriff* ja *Gaston* (tai *Schultergriff*), joista termit *Seit-* ja *Untergriff* ovat polyseemisiä niiden tarkoittaessa myös *kiipeilyotteita*. Suomenkielisessä kiipeilytermistössä ollut terminologinen aukko saatiin täytettyä termillä *yläote* joka vastaa saksan kielen *Obergriff*-termiä.

6.2 Huomioita kiipeilyn erikoiskielestä

Kiipeilyn erikoiskieli ei sinänsä eroa muista erikoiskielistä, sillä esimerkiksi golfissa tai skeittauksessa käytettävällä erikoiskielellä on kiipeilyn erikoiskielen kanssa paljon yhteistä: lajien harrastaminen vaatii perehtymistä mittavaan erityiskäsitteistöön ja -termistöön. Nykänen ja Järvelin (1998, 7) kirjoittavat golfkieltä käsittelevässä artikkelissaan, että osa golfkäsitteistä ja -termeistä on ymmärrettävissä yleiskielen pohjalta, mutta osaan liittyy jokin erikoismerkitys. Sama pätee kiipeilykäsitteisiin ja -termeihin, esimerkiksi *mankka*-sanalla on oma merkityksensä yleiskielessä (*nauhuri*) ja kiipeilyn erikoiskielessä (*magnesiumkarbonaatti*). Golfkielellä ja kiipeilykielellä on yhteistä myös se, että sanoja käytetään kähmivästi eli ”yleiskielistä olennaisesti suppeammassa merkityksessä” (mp.). Esimerkiksi yleiskielestä tutut sanat *kahva* ja *lista* tarkoittavat kiipeilijälle tietyn tyyppisiä *kiipeilyotteita*.

Golf- ja kiipeilykielelle ominaista on myös se, että niiden termistö on täynnä englannin kielestä peräisin olevia termejä (ks. Nykänen & Järvelin 1998, 7). Nykänen ja Järvelin (mp.) kirjoittavat golfkielen sisältävän runsaasti esimerkiksi englannin kielestä tulevia sitaattilainoja sekä suomen kieleen mukautettuja ”väännöksiä”. Saman havainnon olen tehnyt käsitellessäni sekä suomen- että saksankielistä kiipeilytermistöä. Tutkielmani lopussa olevaan sanastoon olen siten joutunut hyväksymään termejä, jotka eivät täytä kaikkia ideaalitermin kriteerejä, mutta jotka vakiintuneisuutensa vuoksi ovat kiipeilijöiden käytössä ja jotka siksi on hyväksyttävä myös kiipeilysanastoon. Kaksi hyvää esimerkkiä kiipeilytermistöön kuuluvista suomen kieleen sulautetuista ”väännöksistä”, tässä tapauksessa hybridimuodosteista, ovat *jalkahuukki* ja *varvashuukki*. Jälkimmäisestä käytetään myös puhekielisempää muotoa *toukkari*. Saksankielisessä kiipeilyn erikoiskielessä käytössä olevia sitaattilainoja ovat esimerkiksi *Foothook* ja *Heelhook* ja hybridimuodosteita esimerkiksi termit *Zehenhook* ja *Fersenhook*. (Ks. luku 6.1.3.) Tällaisten vierasperäisten tai slangilta kuulostavien, mutta käyttöön vakiintuneiden termien (esim. *pädi*, *mankka*, *underi*) korvaaminen terminologisesti hyväksyttävillä termeillä on hyvin vaikeaa, joten parasta lienee hyväksyä se tosiasia, että kiipeilytermistö ei ole puhtaasti omakielinen. Tämä pätee sekä suomen- että saksankieliseen kiipeilytermistöön. Koska kiipeilytermistössä on runsaasti vierasperäisiä termejä, tuottavat joidenkin termien ääntäminen, kirjoittaminen

ja taivuttaminen vaikeuksia. Kuten todettua, ideaalitermin kriteereihin kuuluu termin omakielisyys sekä se, että termi on helppo ääntää, kirjoittaa ja sitä on vaivatonta taivuttaa (ks. luku 2.5.2).

Nykänen ja Järvelin (1998, 7) selostavat artikkelissaan golfkäsitteistön olevan suurimmaksi osaksi selkeää ja vakiintunutta, vaikka käsitteistössä on myös epäselvyyksiä. Olen tehnyt samankaltaisen havainnon tarkastellessani kiipeilykäsitteistöä; monet kiipeilykäsitteet ovat selkeitä ja helposti järjestettävissä käsitejärjestelmiin, mutta useaa käsitettä on vaikeaa sijoittaa käsitejärjestelmään yksiselitteisesti. Moni kiipeilykäsite olisi sijoitettavissa enemmän kuin yhden jakoperusteen perusteella käsitejärjestelmään. Luvussa 6.1.1 on käsitelty mainittua ongelmaa *sporttikiipeily*-käsitteen kautta. Samassa luvussa on tarkasteltu myös samankaltaisten termien aiheuttamaa sekavuutta, sillä jotkin kiipeilytermit olisi käsitteiden ymmärrettävyyden vuoksi korvattava uudella, mutta termien vakiintuneisuus voi koitua ongelmaksi. Tällaisia termejä ovat mainitussa luvussa käsitellyt suomenkieliset termit *sporttikiipeily* ja *urheilukiipeily*.

Kiipeilytermeillä ei ole kaikkia ihannetermin ominaisuuksia, koska kiipeilytermejä ei ole standardisoitu ainakaan Suomessa ja koska suuri osa kiipeilysanastoista on harrastajien laatimia. Kiipeilijöiden määrä on Suomessa kasvusta huolimatta vielä jokseenkin alhainen, mikä aiheuttaa sen, että kiipeilytermit ovat vain rajatun ihmismäärän käytössä, eivätkä siten yhtäältä kovin helposti kehity ja toisaalta vakiinnu. Kuten kiipeilytermien kohdalla on käynyt, termeillä on todellisuudessa esimerkiksi morfologisia variantteja ja synonyymejä, mikä on perinteisen terminologian periaatteita vastaan. Lainasan ja omakielisen sanan synonymiaa esiintyy etenkin sellaisissa tilanteissa, joissa käsite on vasta lainattu, eikä omakielinen nimitys ole vielä ehtinyt vakiintua (Stenvall 1999, 60). On kuitenkin jokseenkin vaikeaa uskoa, että kiipeilykäsitteiden kohdalla tilanne olisi nimenomaan tällainen, sillä kuten aiemmin mainittiin, Jokisen (1961) teoksessa kiipeilystä kerrotaan omakielisin termein. Esimerkiksi *kiipeilytekniikoita* tai *kiipeilyotteita* ei kuitenkaan teoksessa mainittavasti käsitellä, joten varmaa tietoa näihin käsitteisiin liittyvistä termeistä ei ole. Huomionarvoista kiipeilyn erikoiskielessä on siten se, että sekä suomen että saksan kielessä on olemassa omakielisiä kiipeilytermejä, mutta nykyään trendinä näyttää olevan englannin kielestä peräisin olevien termien käyttäminen. Mitä kiipeilykäsitteisiin, niiden määritelmiin ja käsitteitä vastaaviin termeihin tulee, on käsitteistön ymmärtämisen ja johdonmukaisuuden vuoksi tärkeää tehdä sanastotyötä: luoda käsitejärjestelmiä ja määritellä käsitteet tilanteen mukaan valittujen käsitepiirteiden avulla.

7 Lopuksi

Kiipeilykäsitteet ja kiipeilyn erikoiskieli herättävät kiipeilijöiden keskuudessa runsaasti keskustelua, ja lähes jokaisella on oma käsityksensä kiipeilykäsitteiden käsitepiirteistä ja siten myös käsitesisällöstä sekä käsitteen alasta. Sekä suomen- että saksankielisille kiipeilijöille tai kiipeilyn parissa työskenteleville kiipeilykäsitteiden määrittely näyttäisi löytämieni sanastojen ja kiipeilystä kertovien artikkelien perusteella olevan jokseenkin hankalaa, mikä voi johtua siitä, ettei kiipeilykäsitteitä ole pohdittu tarkasti. Käsitteiden määrittelyä ei myöskään välttämättä pidetä tärkeänä – tai sitten se otetaan äärimmäisen vakavasti – minkä huomasin esimerkiksi Climbing in Tampere -Facebook-ryhmässä (2017) avaamassani keskustelussa. Osalle kiipeilyn harrastajista kiipeilykäsitteiden määrittäminen tietyllä tavalla on erittäin tärkeää, mikä saa aikaan sen, että joitain käsitteitä tuntuu olevan mahdotonta määrittellä niin, että lopputulos tyydyttää kaikkia osapuolia. Osa ryhmään kuuluvista kiipeilijöistä ei taas vaikuta pitävän käsitteiden terminologisesti oikeanlaista määrittelyä minään, vaan haluavat sen sijaan pitää kiipeilyä koskevat keskustelut mielenkiintoisina mutta kepeinä aivan kuin kiipeilyharrastuksensa.

Kiipeilykäsitteitä tarkasteltaessa on siten syytä ottaa huomioon harrastajien mielipiteet, mutta jotta käsitteistä ja niiden määritelmistä saisi terminologisesti mahdollisimman selkeitä ja tarkkoja, ei kaikkia harrastajien subjektiivisia mielikuvia kiipeilykäsitteistä ole mahdollista huomioida käsitteitä analysoitaessa ja määriteltäessä. Siksi käy väkisinkin niin, etteivät kaikki kiipeilyn harrastajat välttämättä ole tyytyväisiä kaikkiin tässä tutkielmassa tehtyihin ratkaisuihin. Monet kiipeilykäsitteet voivat olla jakoperusteista riippuen osa useaa käsitejärjestelmää, mikä saa aikaan sen, että yksiselitteisiä käsitejärjestelmiä on hankalaa luoda. Jos kiipeilykäsitteiden parissa olisi aiemmin tehty sanastotyötä ja kiipeilykäsitteitä olisi standardisoitu, ei kiipeilykäsitteitä välttämättä olisi niin hankalaa järjestää käsitejärjestelmiin ja määrittellä. Tällä hetkellä eri lähteissä kiipeilykäsitteiden määritelmät ovat erilaisia kirjoittajasta riippuen, mikä saa aikaan sen, että yhtä kunnollista ja oikeaa määritelmää tietylle käsitteelle on vaikea löytää. Lisäksi esimerkiksi kiipeilyn harrastajien kirjoittamista määritelmistä on helposti löydettävissä virheitä, joita on käsitelty luvuissa 6.1.1–6.1.5. Edellä mainitut seikat hankaloittavat kiipeilystä käsittelevien tekstien lukemista tai kiipeilystä kommunikoimista. Yhteisen kielen puute kiipeilyn harrastajien välillä voi pahimmillaan saada aikaan vaaratilanteen, jos yksi kiipeilijä ei ymmärrä, mitä toinen yrittää sanoa.

Koska kiipeilyn erikoiskielessä ei tähän mennessä ole tehty järjestelmällistä sanastotyötä on kiipeilyn erikoiskieli jäänyt jossain määrin oman onnensa nojaan. Tämän vuoksi samasta käsitteestä voi olla

käytössä yksi termi, jolla on monta eri kirjoitusasua tai muutama synonyyminen termi, joista yksi voi olla hybridimuodostein, mikä ei etenkään maallikon kannalta ole järkeenkäypää. Termistön ja käsitteistön muuttuminen on luonnollista, mutta termien standardisointi tai esimerkiksi ammattimaisesti luodun kiipeilysanaston laatiminen voisi parantaa kiipeilykäsitteiden ymmärtämistä sekä kiipeilytermien ja niiden määritelmien laatua. Tällä tavalla kiipeilystä voisi tulla vielä helpommin lähestyttävä urheilulaji, kun viestintää häiritsevät tekijät olisi minimoitu, ja lajin termeistä olisi olemassa suosituksia ja luotettavaa tietoa.

Tämä tutkielma on osaltaan tuonut uutta tietoa niin suomen- kuin saksankielisestä kiipeilyn erikoiskielestä. Tutkimukseni sanastotyö-vaiheessa kävi luvussa 6 käsiteltyjen asioiden lisäksi nimittäin ilmi muun muassa se, että saksankielisessä kiipeilykäsitteistössä ja siten myös -termistössä on ainakin kaksi terminologista aukkoa: saksan kielen käsitekniikkaa kuvaavalle termille *Obergriff* (yläote) ei suomenkielisessä kiipeilytermistössä aiemmin ollut termiä, eikä suomen kielen termille *seinäkiipeily* löytynyt saksankielistä vastinetta. Lähin vastine tälle käsitteelle olisi *Indoorklettern* eli sisäkiipeily, mutta sanastossa termisuosituksena on suora käänös eli *Wandklettern*. Lisäksi hyvä esimerkki kiipeilyn erikoiskielen kehityksestä on uusien käsitteiden syntyminen: englanninkielisellä Climbing-sivustolla (2017) olevassa artikkelissa kerrotaan 18 uudesta kiipeilytermistä. Kyseinen artikkeli vahvistaa väitteen siitä, että kiipeilyn erikoiskieli kehittyy jatkuvasti, minkä vuoksi sen tutkimisen ja siihen liittyvän sanastotyön tekemisen jatkaminen on tärkeää.

Lähdeluettelo

Lähdeaineisto

- Alpinlager.com s.d. Geschichte des Kletterns. Saatavilla: <https://www.alpinlager.com/sommer/klettern/geschichte-des-kletterns>. [Luettu 2.2.2018.]
- Am Fels s.d. Tritttechnik – perfekter Auftritt beim Bouldern. Saatavilla: <http://www.am-fels.de/technik/tritttechnik/>. [Luettu 22.9.2017.]
- Aronen, Sampsa 2013. Tick list. Ascents. Merkitty 15.9.2013. Saatavilla: <https://27crags.com/climbers/carlosjr/ascents/boulder>. [Luettu 26.7.2017.]
- Bergsteigen.com [Andreas] 2016. Mutant. Saatavilla: <http://www.bergsteigen.com/news/mutant>. [Luettu: 26.7.2017.]
- Bouldersaimaa s.d. Kiipeilykurssit. Saatavilla: <http://bouldersaimaa.fi/fi/kurssit.html>. [Luettu 22.9.2017.]
- Bouldertehdas.fi [Sami] 2013. Sisätreeniä ja savon klassikoita. Saatavilla: <http://www.bouldertehdas.fi/boulder/en/node/362>. [Luettu 25.7.2017.]
- Borgstedt, Nils 2016. Klettern – Verschiedene Griffe und Grifftechniken. Saatavilla: <http://www.netzathleten.de/fitness/richtig-trainieren/item/5971-klettern-verschiedene-griffe-und-grifftechniken>. [Luettu 16.3.2017.]
- Burmester, Sarah 2014. Einsteigeruide Bouldern & Klettern. Bouldern & Klettern -rundum fit an der Wand. Saatavilla: <http://www.klettern.de/besser-klettern/besser-klettern/einsteigeruide-bouldern-klettern.1239348.5.htm#3>. [Luettu 20.7.2017.]
- Camu 2016. Miten ostan kiipeilykengät? Saatavilla: <http://www.camu.fi/blog/kiipeilykengat-faq/>. [Luettu 22.9.2017.]
- Climbing 2017. Unsent: 18 New Climbing Slang Terms. Saatavilla: <https://www.climbing.com/people/unsent-18-new-climbing-slang-terms/>. [Luettu 8.2.2018.]
- Climbing in Tampere 2017. Kahva. [Facebook-ryhmän keskustelu]. Keskustelu aloitettu 4.8.2017. Saatavilla: <https://www.facebook.com/groups/265469636800015/>. [Luettu 7.8.2017.]
- DAV = Deutscher Alpenverein s.d. a. Faszination Klettern. Saatavilla: https://www.alpenverein.de/bergsport/aktiv-sein/klettern-bouldern_aid_10452.html. [Luettu 2.2.2018.]
- DAV s.d. b. Der Deutsche Alpenverein e. V. stellt sich vor. Saatavilla: https://www.alpenverein.de/der-dav/portraet_aid_29526.html. [Luettu 2.2.2018.]
- DAV s.d. c. Sportklettern boomt! Saatavilla: https://www.alpenverein.de/wettkampf/klettern-bouldern-speedklettern/spotklettern-und-wettkampfe-beim-dav_aid_10318. [Luettu 2.2.2018.]
- DAV s.d. d. Lead-Speed-Bouldern. Die drei Disziplinen im Wettkampfklettern. Saatavilla: http://www.alpenverein.de/wettkampf/klettern-bouldern-speedklettern/lead-speed-bouldern_aid_10338.html. [Luettu 2.2.2018.]
- Haupt, Maximilian 2009a. Das Klettern im Griff – Die Greiftechniken. Saatavilla: <http://www.klettern-und-bouldern.de/das-klettern-im-griff-die-greiftechniken/585>. [Luettu 29.1.2018.]
- Haupt, Maximilian 2009b. Tritttechnik – Grundlagen. Saatavilla: <http://www.klettern-und-bouldern.de/tritttechnik-grundlagen/777>. [Luettu 29.1.2018.]
- High Sport ry. s.d. Kiipeilyn tekniikkakurssi. Saatavilla: <http://www.highsport.fi/fi/content/kiipeilyn-tekniikkakurssi>. [Luettu 22.9.2017.]
- Ihalainen, Petra 2014. Boulderoinnin lajianalyysi ja harjoittelu. Jyväskylän yliopisto, seminaarityö. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43551/LBIA016%20Ihalainen%20Petra%20Boulderointi%20KORJ.pdf?sequence=3>. [Luettu 25.1.2018.]
- Jugend+Sport s.d. Sportklettern. Saatavilla: <http://www.jugendundsport.ch/de/sportarten/sportklettern-uebersicht.html>. [Luettu 12.12.2017.]

- Juutila, Juha & Aki Rautava 2004. Tietopaketti kiipeilystä – kiipeilymuotojen esittely painottuen koululaisille soveltuviin kiipeilymuotoihin. Jyväskylän yliopisto, pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9369/G0000574.pdf?sequence=1>. [Luettu 12.3.2018.]
- Kettunen, Jussi 2016. Ilari Kelloniemi – Pilkkimistä ohuella jäällä. Saatavilla: <http://ketunhantamankassa.blogspot.fi/2016/04/ilari-kelloniemi-pilkkimista-ohuella.html>. [Luettu 25.9.2017.]
- Kiipeilykerho Vertikaali ry. 2017. Sportti- ja urheilukiipeily. [Facebook-ryhmän keskustelu]. Keskustelu aloitettu 10.1.2017. [Luettu 10.7.2017.]
- Kiipeilyn Zen [Antti] 2011. Kruksit ja sekvenssit. Saatavilla: <http://kiipeilynzen.blogspot.fi/2011/04/kruksit-ja-sekvenssit.html>. [Luettu 25.9.2017.]
- Klattervirus.info s.d. Grifftechnik – Teil 1: Grundlagen. Saatavilla: <http://www.klattervirus.info/2011/01/09/grifftechnik-teil-1-grundlagen/>. [Luettu 16.3.2018.]
- Korosuo, Saku 2017. *Suomalainen kiipeilyopas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Aula & Co.
- Koski, Jari 2018. Apua graduun. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti.] Vastaanottaja: Riikka Suursalmi-Seppälä. Lähetetty 14.9.2017. [Luettu 14.13.2018.]
- Koski, Jari & Rauno Arasola 2006. *Seinäkiipeily*. 2., korjattu painos. Helsinki: Suomen Kiipeilyliitto ry.
- Lopez, Eva 2016. #4 The open hand and pinch grip. Saatavilla: <https://www.archclimbing-wall.com/magazine-backend/2016/8/8/4-the-open-hand-and-pinch-grip>. [Luettu 9.10.2017.]
- Mountainshop.fi s.d. a. Kiipeilytekniikat. Saatavilla: https://www.mountainshop.fi/?page_id=19. [Luettu 5.9.2017.]
- On Side s.d. Sportklettern. Saatavilla: <http://www.onsideklettersport.de/sportklettern.html>. [Luettu 28.6.2017.]
- Oulun kiipeilyseura -91 ry. s.d. a. Tietoa kiipeilystä. Saatavilla: http://www.oulunkiipeilyseura.fi/?page_id=147. [Luettu 16.3.2018.]
- Reuter, Petter s.d. a. Alppikiipeily. Saatavilla: <http://www.arktisiaelamyksia.com/alppikiipeilykursit.htm>. [Luettu 2.2.2018.]
- Reuter, Petter s.d. b. Alppikiipeilykurssi, Narvik, Pohjois-Norja 19.- 23.7. / 11.- 15.9. 2017. Saatavilla: http://www.arktisiaelamyksia.com/3a_alppikiip_narvik.htm. [Luettu 2.2.2018.]
- Skiinfo & Bergleben 2008. Themenspecial Hallenklettern: Klettertechnik II. Saatavilla: https://www.youtube.com/watch?v=NLHRjhaqY_Q. [Katsottu 7.8.2017.]
- Stöhr, Ralph 2010. Fußtechnik fürs Klettern. Praxisbeispiele für Fußtechnik (plus Übungen). Saatavilla: <http://www.klettern.de/besser-klettern/besser-klettern/fusstechnik-fuers-klettern.457862.5.htm>. [Luettu 21.7.2017.]
- Suomen kiipeilyliitto SKIL ry. s.d. b. Köysikiipeily. Saatavilla: <http://www.climbing.fi/content/k%C3%B6ysikiipeily>. [Luettu 2.2.2018.]
- Target10a.com 2016. Die verschiedenen Griffarten beim Klettern. Saatavilla: <https://www.target10a.com/magazin/2016/01/24/die-verschiedenen-griffarten-beim-klettern/>. [Luettu 3.8.2017.]
- Walsh, Lindsay 2016. Climbing Basics. Technik-Tipps für die verschiedenen Klettergriffe. Das richtige Greifen an der Kletterwand will gelernt sein. Saatavilla: <https://explore-magazine.de/articles/climbing-basics-technik-tipps-fuer-die-verschiedenen-klettergriffe.html>. [Luettu 30.1.2018.]
- Wikibooks 2015. Klettern/Klettertechnik. Saatavilla: https://de.wikibooks.org/w/index.php?title=Klettern/_Klettertechnik&oldid=743633. [Luettu 21.7.2017.]
- Wikikko 2016. Kiipeilyn taito. Saatavilla: http://wikikko.info/wiki/Kiipeilyn_taito. [Luettu 29.5.2017.]
- Wikipedia 2017. Klettern. Saatavilla: <https://de.wikipedia.org/wiki/Klettern>. [Luettu 22.3.2018.]

- Wikipedia 2018. Liste der Kletterbegriffe. Saatavilla: https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Kletterbegriffe. [Luettu 22.3.2018.]
- Wikipedia 2018. Sportklettern. Saatavilla: https://de.wikipedia.org/wiki/Sportklettern#Entwicklung_und_p%C3%A4dagogische_Aspekte. [Luettu 22.3.2018.]

Tieteelliset lähteet

- Arntz, Reiner, Heribert Picht & Felix Mayer 2004. *Einführung in die Terminologearbeit*. 5. parannettu painos. Hildesheim: Olms.
- Arntz, Reiner, Heribert Picht & Klaus-Dirk Schmitz 2014. *Einführung in die Terminologearbeit*. 7., parannettu painos. Hildesheim: Olms.
- Bauer, L., W. Dressler & E. Weis 1978. Vorwort der Ersten Auflage. Teoksessa Wüster Eugen, *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*. 2. painos. Kopenhagen: Handelshochschule. III–V.
- Bjon, Carita 2014. Terminologia, tesauros vai ontologia? [PowerPoint-esitys]. 14.5.2014. Saatavilla: http://www.stks.fi/wp-content/uploads/2015/05/2014_Bjon.pdf. [Luettu 26.2.2017.]
- BlueKangooFilms 2013. Kylmää Kiveä (Cold Stone) first trailer. Saatavilla: <https://www.youtube.com/watch?v=zM7vrshMsnU>. [Luettu 19.1.2018.]
- Bouldertehdas s.d. Boulderointi. Saatavilla: <http://www.bouldertehdas.fi/boulder/boulderointi>. [Luettu 8.8.2017.]
- Bäckman, Mikael & Edward Vesterinen 2015. Extreme-urheilun vaarallisuus kiehtoo nuoria. Yle Uutiset 12.5.2015, Yle Uutisluokka. Saatavilla: https://yle.fi/uutiset/osasto/uutisluokka/extreme-urheilun_vaarallisuus_kiehtoo_nuoria/7950003. [Luettu 30.10.2017.]
- DAV Kletter- und Boulderzentrum München-Süd s.d. Bouldern. Saatavilla: <http://www.kbthalkirchen.de/geschichte-des-boulderns/>. [Luettu 2.2.2018.]
- Deutscher Alpenverein e.V. s.d. b. Der Deutsche Alpenverein e. V. stellt sich vor. Saatavilla: https://www.alpenverein.de/der-dav/portraet_aid_29526.html. [Luettu 2.2.2018.]
- Deutsch und deutlich s.d. Erbwörter, Lehnwörter und Fremdwörter. Saatavilla: <http://www.deutschunddeutlich.de/contentLD/GD/GSt87sErbwort.pdf>. [Luettu: 4.1.2018.]
- DiAngelis, Sander s.d. *Rock climbing fundamentals. Essential Terms, Techniques, and Tips for the New Climber*. A Moja gear publication. Saatavilla: <https://gumroad.com/l/moja-gear-fundamentals-of-rock-climbing-1-0>. [Luettu 2.2.2018.]
- Felber, Helmut 1984. *Terminology manual*. Paris: Unesco and Infoterm.
- Gerd, Aleksandr 2009. Termijärjestelmä ja terminologinen sanakirja. Suomennos: Inkeri Vehmas-Lehto. Teoksessa Vehmas-Lehto (toim.). 18–24.
- Haarala, Risto 1981. *Sanastotyön opas*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Helsingin Kiipeilykeskus s.d. Mitä on seinäkiipeily? Saatavilla: <http://www.kiipeilykeskus.com/infojahinnasto>. [Luettu 4.9.2017.]
- Hoffmann, Lothar 1985. *Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung*. 2., täysin uusittu painos. Tübingen: Narr.
- Hörst, Eric J. 2008 [2003]. *Training for Climbing. The Definitive Guide to Improving Your Performance*. How to Climb™ Series. 2. painos. Guilford, Connecticut: Falcon Guides.
- Iltalehti 2012. Kylmää kiveä -dokumentti: suomalaisen kiipeilyn tositarina. *Iltalehti* 10.11.2012. Saatavilla: http://www.iltalehti.fi/iltvurheilu/20121110014887641_v9.shtml. [Luettu 11.12.2017.]
- Jokinen, Matti A. 1961. *Alppien seinämillä*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jokinen, Matti A. 2008. Suomen kalliokiipeilyn alkutaival. Teoksessa Koski Jari & Suomen kiipeilyliitto ry. (toim.). 24.

- Kalliokuusi, Virpi 1999. Määrittelyn monet kasvot. Teoksessa Kuhmonen Kaisa (toim.). 43–57.
- Kalliokuusi, Virpi 2009. Terminologinen käsiteanalyysi – käytännön systemaattisen sanastotyön perusta. Teoksessa Vehmas-Lehto (toim.). 25–34.
- Kalliokuusi, Virpi & Katri Seppälä 1999. Vastinetyö sanastoprojektissa. Teoksessa Kuhmonen Kaisa (toim.). 77–90.
- Kalliokuusi, Virpi & Katri Seppälä 2014. Terminologisen käsiteanalyysin rooli käsittemallinnuksessa. *Terminfo* 4/2014. Saatavilla: <http://www.terminfo.fi/sisalto/terminologisen-kasiteanalyysin-rooli-kasitemallinnuksessa-23.html>. [Luettu 29.8.2017.]
- Kiipeilyareena s.d. Kiipeilyareena. Saatavilla: <http://www.kiipeilyareena.com/info/kiipeilyareena/>. [Luettu 4.9.2017.]
- Kleemola, Anne 2014. Elämyksiä etsimässä. Seikkailumatkailun terminologinen käsiteanalyysi. Vaasan yliopisto, pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://www.tritonia.fi/fi/e-opinnaytteet/tiivistelma/6019/Elämyksiä+etsimässä.+Seikkailumatkailun+terminologinen+käsiteanalyysi>. [Luettu 15.1.2018.]
- Kletterhallewien.at s.d. Was ist was? Saatavilla: <https://www.kletterhallewien.at/halle/das-erstemal/begriffe/>. [Luettu 16.1.2018.]
- Kletterschule-Saarpfalz 2018. Vorstiegsklettern nach DAV Kletterschein Vorstieg. Saatavilla: <http://www.kletterschule-saarpfalz.de/kletterkurse/articles/vorstiegsklettern-nach-dav-kletterschein-vorstieg.html>. [Luettu 16.1.2018.]
- Koiranen, Milka 2014. Ratsuhevosien peruskoulutukseen liittyvä kieli ja sanasto Saksassa ja Suomessa. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95904/GRADU-1404905878.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [Luettu 16.3.2018.]
- Koski, Jari & Suomen Kiipeilyliitto ry. (toim.) 2008 [2001]. *Suomen kalliokiipeilyreitit 2008*. 3., täysin uudistettu painos. Helsinki: Suomen Kiipeilyliitto ry. 6–31.
- Kuhmonen, Kaisa (toim.) 1999. *Toimikunnista termitalkoisiin – 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus ry.
- Käyhkö, Jorma 2004. *Kiipeily. Harjoittelu ja valmennus*. 2. painos. Helsinki: Suomen Kiipeilyliitto ry.
- Liimatainen, Annikki 2014. Sosioterminologia. Luento 19.2.2014 Tampereen yliopiston terminologian kurssilla.
- Liimatainen, Annikki 2008a. Untersuchungen zur Fachsprache der Ökologie und des Umweltschutzes im Deutschen und Finnischen: Beziehungsvarianten unter einem geschichtlichen, lexikografischen, morphologischen und linguistisch-pragmatischen Aspekt. Helsingin yliopisto, väitöskirja. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19235/untersuc.pdf?sequence=2>. [Luettu 16.3.2018.]
- Liimatainen, Annikki 2008b. Ekologian ja ympäristönsuojelun erikoisalan kielen ominaispiirteet. *Terminfo*. 3/2008. 15–17.
- Malmberg, Lari 2014. Koodari Jarmo Annunen rakastui kiipeilyyn ja perustaa halleja harrastajille. *Helsingin Sanomat* 24.10.2014, Ihmiset. Saatavilla: <http://www.hs.fi/ihmiset/a1414044073378>. [Luettu 26.10.2016.]
- Malmberg, Lari 2015. Helsingin Kalasatamaan syntyy uusi kiipeilykeskus. *Metro* 30.9.2015. Saatavilla: <http://www.metro.fi/uutiset/a1387814589738>. [Luettu 12.10.2016.]
- Mannio, Tapio 2013. Kiipeilytiloja avataan nopealla tahdilla. *Helsingin Sanomat* 29.10.2013, Kotimaa. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1382938231352#>. [Luettu 12.10.2016.]
- Nallehukkataival.com s.d. Profile. Saatavilla: <http://www.nallehukkataival.com/profile.html>. [Luettu 11.8.2017.]
- Nykänen, Olli 1999. Kuinka piirrän käsitejärjestelmiä? Teoksessa Kuhmonen Kaisa (toim.). 16–28.
- Nykänen, Olli & Harri Järvelin 1998. Golfsanastoa. *Terminfo* 2/1998. 7–19.

- Olli, Juha, Jorma Käyhkö & Sampo Kiesiläinen 2017. *Kiipeilyn harjoittelu*. Helsinki: Suomen Kiipeilyliitto ry.
- Oulun Kiipeilyseura -91 ry s.d. a. Tietoa kiipeilystä. Saatavilla: http://www.oulunkiipeilyseura.fi/?page_id=147. [Luettu 16.3.2018.]
- Pasanen, Päivi 2009. *Merenkulun turvallisuuden koetinkiviä. Terminologisen tiedon poiminta teksteistä*. Helsingin yliopisto, väitöskirja. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19287/merenkul.pdf?sequence=>. [Luettu 1.2.2018.]
- Pihkala, Teija 2001. Sosioterminologia: lyhyt oppimäärä. *Terminfo* 1/2001. 6–7.
- OP Pohjola s.d. Lajit, joihin tarvittavat urheilijan turvia. Saatavilla: <https://www.pohjola.fi/pohjola/henkiloasiakkaat/vakuutukset/lajit--joihin-tarvitset-urheilijan-turvia?cid=331730118&srcpl=4>. [Luettu 4.9.2017.]
- Sager, Juan C. 1990. *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Salmisaaren Liikuntakeskus s.d. KiipeilyAreena. Saatavilla: <http://salmisaarenliikuntakeskus.fi/palvelut/kiipeilyareena/>. [Luettu 16.3.2018.]
- Sewangi, Seleman Simon 2001. *Computer-Assisted Extraction of Terms in Specific Domains: The Case of Swahili*. University of Helsinki, väitöskirja. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19184/computer.pdf?sequence=1>. [Luettu 14.2.2017.]
- Seppälä, Janne 2013. Kognitiivisesti virittäytynyt semantiikka ja nimistöntutkimus. Saatavilla: <http://www.kulmine.net/A32.php>. [Luettu 4.1.2017.]
- Stenvall, Elisa 1999. Vierassanoilla sijansa. Teoksessa Kaisa Kuhmonen (toim.). 58–61.
- Stöhr, Ralph 2017. Klettern als olympische Disziplin. Saatavilla: <https://www.klettern.de/community/vertical-life/klettern-bei-olympia.1777446.5.htm>. [Luettu 16.1.2018.]
- Suomen Alppikerho ry. s.d. Kerho. Saatavilla: <http://alppikerho.fi/kerho/>. [Luettu 11.12.2017.]
- Suomen Kiipeilyliitto SKIL ry. s.d. a. Kilpailulajit. Saatavilla: <http://climbing.fi/skilry/content/kilpailulajit>. [Luettu 14.11.2017.]
- Suonuuti, Heidi 1999. Käsiteanalyysi työmenetelmänä. Teoksessa Kaisa Kuhmonen (toim.). 29–42.
- Suonuuti, Heidi 2012. *Sanastotyön opas*. Engl. alkuteos *Guide to Terminology* (2001). Suomennos: Sirpa Suhonen. 2., korjattu painos. Helsinki: Sanastokeskus TSK ry.
- Technische Universität Berlin s.d. Prototypentheorie. Saatavilla: <http://fak1-alt.kgw.tu-berlin.de/call/linguistik/tutorien/semantik/semantik%20k8.html>. [Luettu 4.1.2018.]
- Temmerman, Rita 2000. Towards New Ways of Terminology Description. The Sociocognitive Approach. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Varuste.net s.d. Kiipeily. Saatavilla: https://varuste.net/tekst2.php?_id=75. [Luettu 8.8.2017.]
- Vehmas-Lehto, Inkeri (toim.) 2009. *Puusta katsoen. Metsätermit ja metsäsanakirjan laadinta*. Käännöstieteen laitoksen julkaisuja VII. Kouvola: Helsingin yliopisto.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 2010. Termit kääntäjän näkökulmasta. Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys. VAKKI:n julkaisut, N:o 37. Vaasa 2010, 361–372.
- Vesander, Lari 2016. Suomalainen lajilegenda ei ole lähdessä olympialaisiin – ”Kuin satanen, maraton ja 400 metrin aidat yhdessä”. *Ilta-Sanomat* 4.11.2016. Saatavilla: <https://www.is.fi/muutlajit/art-2000001946275.html>. [Luettu 13.11.2017.]
- Wüster, Eugen 1985 [1979]. *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*. 2. painos. Kopenhagen: Handelshochschule.
- Ylinen, Soili 1998. Klättringstermer och -bregrepp. En jämförelse mellan norska, svenska, finska och engelska termer. Vaasan yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- 27 Crag s.d. Eskari-poikkari. Saatavilla: <https://27crag.com/crag/herttua/routes/eskari-poikkari>. [Luettu 4.9.2017.]

Sanakirjat ja sanastot

- Chalkr s.d. Kletterlexikon. Saatavilla: <https://chalkr.de/kletterlexikon.html>. [Luettu 16.3.2018.]
- Duden online 2017. Saatavilla: <http://www.duden.de>. [Luettu 16.3.2018.]
- Enzyklo.de s.d. Saatavilla: <http://www.enzyklo.de/>. [Luettu 16.3.2018.]
- Freiab40 s.d. Kletterlexikon von A bis Z. Saatavilla: http://www.freiab40.de/html/glossar_fur_einsteiger.html. [Luettu 16.3.2018.]
- Jammi.net s.d. Luomukiipeilyn sanasto. Saatavilla: <http://www.jammi.net/kalliot/tietovakka/sanasto.html>. [Luettu 16.3.2018.]
- Kleimbing.de s.d. Lexikon für spezielle Begriffe im Klettersport. Saatavilla: http://www.kleimbing.de/Wichtiges__News/Lexikon/lexikon.html. [Luettu 16.3.2018.]
- Kletterlaune s.d. Kletterlexikon. Kletterbegriffe von A-Z. Saatavilla: <http://kletterlaune.de/kletterlexikon/>. [Luettu 16.3.2018.]
- Klettern 2007. Lexikon. Der große Rockhaus. Saatavilla: <http://www.klettern.de/service/lexikon/lexikon-der-kletterbegriffe.155105.5.htm>. [Luettu 16.3.2018.]
- Lankinen, Tuomo 2016 [2015]. Kiipeilykielen ABC. Saatavilla: <http://www.bouldersaimaa.fi/news/35/15/Kiipeilykielen-ABC.html>. [Luettu 16.3.2018.]
- Oulun kiipeilyseura -91 ry. s.d. b. Sanasto. Saatavilla: http://www.oulunkiipeilyseura.fi/?page_id=154. [Luettu 16.3.2018.]
- Reis, Jürgen & Nikolai Janatsch 2013. Do you understand climbing? Fachchinesisch von A bis I. Saatavilla: <https://www.trainingsworld.com/sportarten/klettern/kletterlexikon-understand-climbing-2825391>. [Luettu 16.3.2018.]
- Sanastokeskus TSK 1998. *Ympäristösanasto* (TSK 27). Helsinki/Jyväskylä: Gummerus.
- Sanastokeskus TSK 2006. *Terminologian sanasto* (TSK 36). Saatavilla: <http://www.tsk.fi/fi/info/TerminologianSanasto.pdf>. Helsinki: Sanastokeskus TSK ry. [Luettu 16.3.2018.]
- TTP = Tieteen termipankki 2018. Saatavilla: <http://www.tieteentermipankki.fi>. [Luettu 16.3.2018.]

Liitteet

Liite 1. Kiipeilyn perussanasto suomi–saksa

Esipuhe

Tässä sanastossa esitetään 71 kiipeilyyn liittyvää suomenkielistä termiä ja määritelmää sekä niiden saksankieliset vastineet saksankielisine määritelmineen. Termit on järjestetty sanastoon aihepiireittäin ja käsitejärjestelmittain 6 luvun alle. Sanastossa esiintyvät aihepiirit ovat kiipeilyn alalajit, kiipeilyreitti, kiipeilijän varmistaminen ja varmistusvälineet, muu kiipeilyvälineistö, kiipeilyotteet ja kiipeilytekniikka. Vaikka varmistusvälineisiin liittyvät käsitteet sopisivat myös kiipeilyvälineistöä käsittelevään sanaston lukuun 4, on varmistamiseen liittyvät välineet kuitenkin esitetty sanaston luvussa 3 ”Kiipeilijän varmistaminen ja varmistusvälineet”, koska varmistusvälineet liittyvät kiinteästi varmistustoimintaan.

Jokainen termitietue on numeroitu, ja niissä esitetään ensin suomenkielinen termi ja määritelmä. Termitietueessa suomenkieliselle termille esitetään saksankielinen vastine ja sen määritelmä. Termien synonyymit ja mahdolliset muut sallittavat termit, kuten slangisanat, on erotettu suositettavasta termistä puolipisteellä. Jos jotakin termiä ei suositeta käytettäväksi esimerkiksi käsitteellisen epätarkkuuden tai nimityksen epäsoveluuden vuoksi, edeltää tällaista termiä merkintä ”mieluummin kuin” tai ”hylättävä muoto”. Määritelmissä ja selitteissä olevat mahdolliset lihavoidut termit viittaavat tässä sanastossa muualla määriteltäviin käsitteisiin. Mikäli määriteltä on jollain lailla haluttu täydentää, esimerkiksi antamalla käsitteestä lisätietoja, on täydennykset esitetty määritelmän perään kirjoituksella selitteessä. Mikäli jollakin käsitteellä ei aiemmin ole ollut nimitystä tai käsitteen nimitys on ollut jollain tapaa ongelmallinen, on omien termiehdotusten perään lisätty *-merkki.

Sanastossa on mukana myös käsitejärjestelmäkaavioita, jotka on lisätty aina yhtä aihepiiriä käsittelevän luvun loppuun. Käsitejärjestelmäkaavioissa esiintyy sekä lihavoiduja että lihavoimattomia termejä. Lihavoidut termit esiintyvät tässä sanastossa omana termitietueenaan, kun taas määrittelemättömiin käsitteisiin viittaavat termit on kaavioissa esitetty lihavoimattomina.

Tämän sanaston tarkoituksena on selkiyttää kiipeilykäsitteistöä ja -termistöä niin suomen kuin saksan kielessä. Tähän mennessä vastaavanlaista suomi–saksa-kiipeilysanastoa ei ole tehty, joten sanasto tarjoaa tarpeellista tietoa kiipeilyn erikoiskielestä niin kiipeilyn harrastajille, aloittelijoille kuin maalikoillekin, jotka ovat jollain lailla kiipeilyn kanssa tekemisissä.

Sanaston laatimisessa käytetyt lähteet on esitetty sanaston lopussa olevassa lähdeluettelossa.

Sisältö

1. KIIPEILYN ALALAJIT

2. KIIPEILYREITTI

3. KIIPEILIJÄN VARMISTAMINEN JA VARMISTUSVÄLINEET

4. MUU KIIPEILYVÄLINEISTÖ

5. KIIPEILYOTTEET

6. KIIPEILYTEKNIikka

LÄHTEET

1. KIIPEILYN ALALAJIT

1

köysikiipeily

kiipeilyä, jossa kiipeilijän etenemistä turvataan **kiipeilyköydellä** ja **varmistusvälineillä**

Seilklettern, *n*

Klettern, bei dem der Kletterer mit **Kletterseil** und **Sicherungsmitteln** gesichert wird

1.1

yläköysikiipeily

köysikiipeilyä, jossa **kiipeilyköysi** on valmiiksi kiinni **yläankkurissa**

*Köyden toinen pää kiinnitetään kiipeilijän **valjaisiin** ja toinen pää **varmistajan varmistuslaitteeseen**. Jos käytössä on itsevarmistava laite, köyden vapaa pää kiinnitetään kiipeilijän **valjaisiin**.*

Toprope-Klettern, *n*

Seilklettern, bei dem das **Kletterseil** bereits am Routenende in einer Umlenkung eingehängt ist

*Das eine Seilende wird in den **Klettergurt** des Kletterers eingebunden und das andere in das **Sicherungsgerät** des Sicherers eingelegt. Sollte ein Toppas (ein Selbstsicherungsgerät) vorhanden sein, wird das freie Seilende in den **Hüftgurt** eingebunden.*

1.2

liidlaus; alaköysikiipeily

köysikiipeilyä, jossa kiipeilijä kiinnittää **valjaisiinsa** kiinnitettyä **köyttä reitin välivarmistukseen**

***Kiipeilyköysi** kulkee kiipeilijän mukana alhaalta ylöspäin, mistä nimitys alaköysikiipeily tulee.*

Vorstiegsklettern, *n*; Lead-Klettern, *n*

Seilklettern, bei dem der Kletterer das in seinen **Klettergurt** eingebundene **Seil** in die **Zwischensicherungen** der **Route** einhängt

2

boulderointi

kiipeilyä matalilla **reiteillä** ilman köysivarmistusta

Bouldern, *n*

Klettern in niedrigen **Routen** ohne Seilsicherung

3

sisäkiipeily

kiipeilyä sisätiloissa **kiipeilyseinällä**

Indoor-Klettern, *n*; Hallenklettern, *n*

Klettern im Innenraum an einer **Kletterwand**

3.1

seinäkiipeily

köysikiipeilyä sisätiloissa olevalla **kiipeilyseinällä**

Wandklettern*, *n*

Seilkettern in einer Kletterhalle

4

ulkokiipeily

kiipeilyä kallionseinämällä, siirtolohkareilla, jäämuodostelmilla, vuorilla, luolassa tai keino-
tekoisilla **kiipeilyseinillä**

Outdoor-Klettern, *n*

Klettern an Felswänden, Felsblöcken, Eisformationen, in Bergen, Höhlen oder an künstli-
chen **Kletterwänden**

4.1

kalliokiipeily

ulkokiipeilyä kallionseinämällä tai siirtolohkareilla

* Termiehdotus, Vorschlag zum Terminus

Felsklettern, *n*

Outdoor-Klettern an Felswänden oder Felsblöcken

4.1.1

vapaakiipeily

kalliokiipeilyä, jossa **reitillä** etenemiseen käytetään vain omia raajoja ja kallion muotoja ja jossa **varmistusvälineitä** käytetään ainoastaan kiipeilijän nousun turvaamiseen

Vrt. tekninen kiipeily ja vapaasoolo

Freiklettern, *n*

Felsklettern, bei dem die Fortbewegung aus eigener Kraft und nur an natürlichen Felsstrukturen geschieht und bei dem alle **Sicherungsmittel** nur dem sicheren Aufstieg dienen

Vgl. technisches Klettern und Free solo

4.1.1.1

sporttikiipeily; sportti (vapaakiipeilyn muoto)

vapaakiipeilyä kiipeilyreiteillä, joille on asennettu **kiinteitä varmistuspisteitä**

Sportklettern, *n* (1) (Art des **Freikletterns**)

Freiklettern in mit festen **Sicherungspunkten** abgesicherten **Kletterrouten**

4.1.1.2

trädikiipeily

vapaakiipeilyä, jossa kiipeilijä asettaa kallion koloihin ja halkeamiin **luonnollisia välivarmistusvälineitä luonnollisiksi välivarmistuspisteiksi**

Tradklettern, *n*

Freiklettern, bei dem der Kletterer **mobile Sicherungsmittel** in am Fels vorhandene Löcher und Risse als **mobile Zwischensicherungspunkte** einrichtet

4.1.1.3

vapaasoolo

vapaakiipeilyä köysireiteillä ilman varmistusta (2)

Putoaminen johtaa yleensä vakavaan loukkaantumiseen tai kuolemaan [Korosuo 2017, 203].

Free solo, *n*

Freiklettern in **Seilkletterrouten** ohne Sicherung

Das Stürzen führt normalerweise zur schweren Verletzung oder zum Tod [Korosuo 2017, 203].

4.1.2

tekninen kiipeily; tekno

kalliokiipeilyä, jossa etenemisen apuna käytetään **välivarmistuksia** ja erilaisia teknisiä kiipeilyvälineitä

technisches Klettern, *n*

Felsklettern, bei dem zur Fortbewegung **Zwischensicherungen** und unterschiedliche technische Kletterausrüstungen mitbenutzt werden

4.2

jääkiipeily

ulkokiipeilyä jäämuodostelmilla

Jääkiipeilyä voi harrastaa esimerkiksi jääputouksilla ja jäätiköillä.

Eisklettern, *n*

Outdoor-Klettern an Eisformationen

Eisklettern kann z.B. an gefrorenen Wasserfällen und Gletschern durchgeführt werden.

4.3

vuorikiipeily

ulkokiipeilyä, jossa tavoitteena on nousta jonkin vuoren huipulle

Bergsteigen, *n*; ~ Alpinklettern, *n*

Outdoor-Klettern mit dem Ziel, einen Berggipfel zu erklimmen

5

urheilukiipeily (kiipeilyn alalaji)

urheilumielessä harrastettavaa kiipeilyä

Sportklettern, *n* (2) (Kletterdisziplin)

Klettern mit sportlichen Motiven im Vordergrund

6

kilpakiipeily

kiipeilyä, jossa kiipeilijöiden tuloksia verrataan tietyin ennalta sovituin säännöin

Liidaus, boulderointi ja nopeuskiipeily ovat yleisimpiä kilpakiipeilyn lajeja.

Wettkampfklettern, *n*

Klettern in Form des Leistungsvergleichs der Kletterer nach im Voraus gesetzten Regeln

Das Vorstiegsklettern, Bouldern und Speedklettern sind die bekanntesten Disziplinen im Wettkampfklettern.

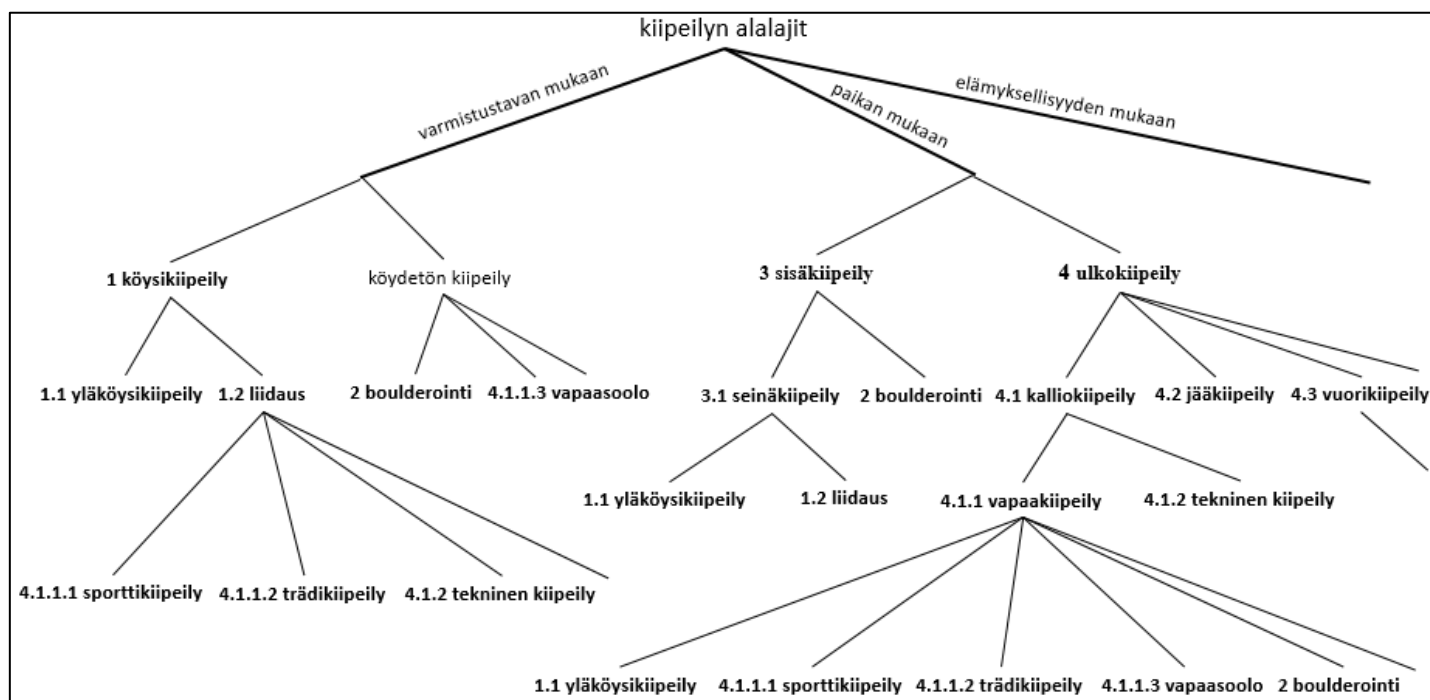
6.1

nopeuskiipeily

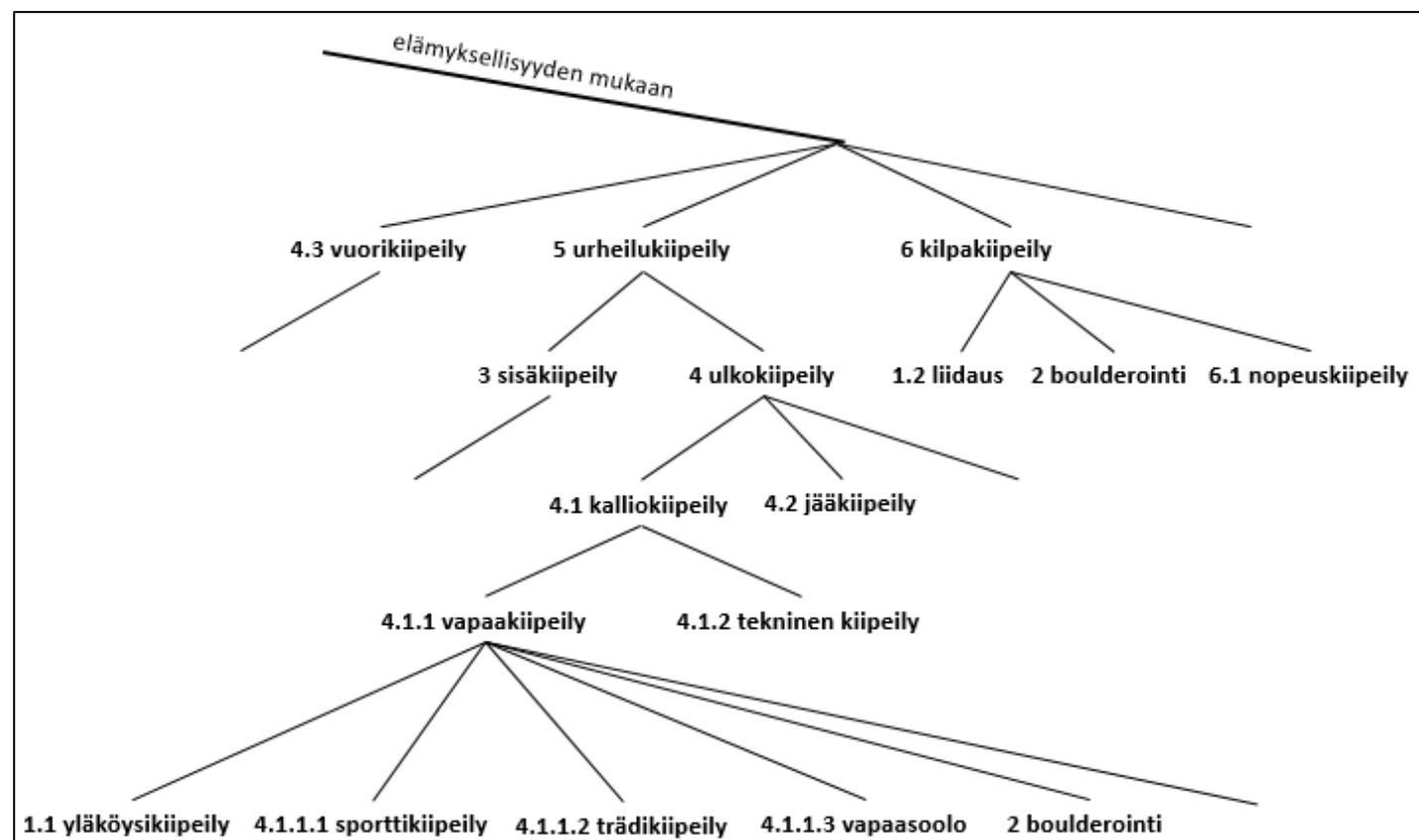
kilpakiipeilyn muoto, jossa kerrallaan kaksi kiipeilijää kiipeää identtisiä **kiipeilyreittejä** tarkoituksena kiivetä **reitti** toista nopeammin

Speedklettern, *n*

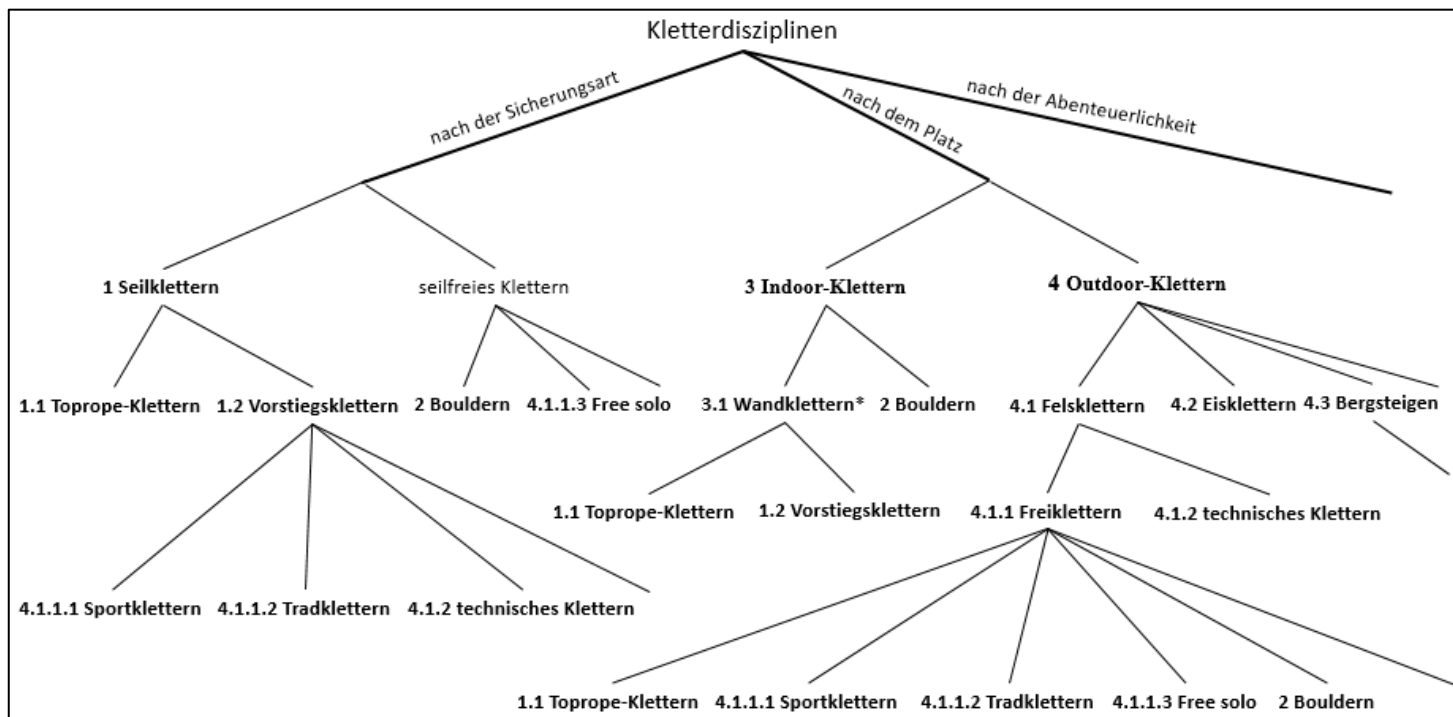
Disziplin im **Wettkampfklettern**, bei der jeweils zwei Kletterer in zwei identischen **Kletterrouten** gegeneinander antreten und das Ziel haben, schneller als der andere die **Route** zu klettern

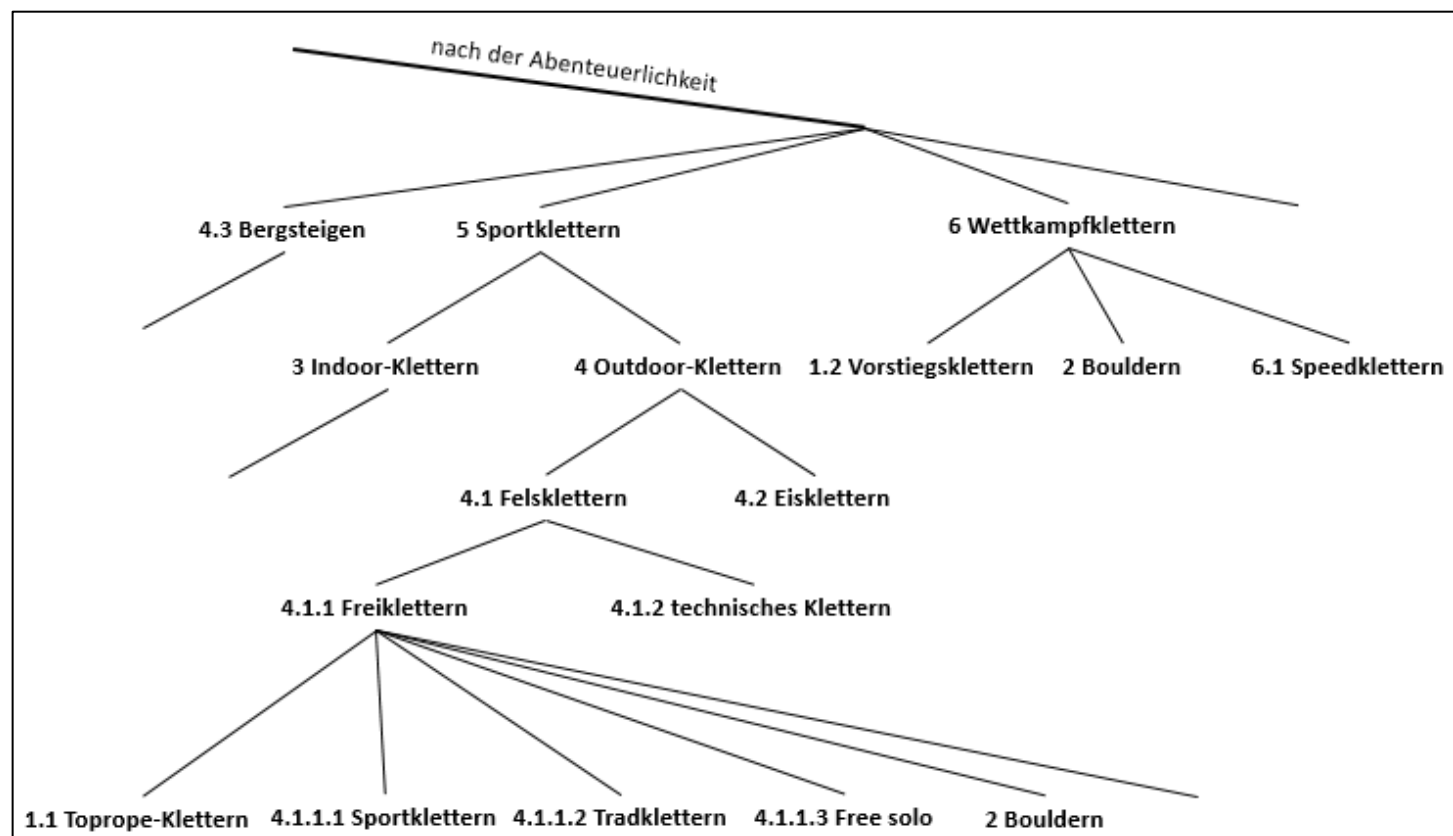
Käsitekaavio 1. Kiipeilyn alalajit varmistustavan ja paikan mukaan

Käsitekaavio 2. Kiipeilyn alalajit elämyksellisyyden mukaan

Käsitekaavio 3. Kletterdisziplinen nach der Sicherungsart und nach dem Platz

Käsitekaavio 4. Kletterdisziplinen nach der Abenteuerlichkeit

2. KIIPEILYREITTI

7

reitti; kiipeilyreitti

kohta vuoren- tai kallionseinämällä, siirtolohkareella tai **kiipeilyseinällä**, jota pitkin etenemällä kiipeilijä pääsee ylös

Kletterroute, *f*; Route, *f*

Strecke an einer Berg-, Fels- oder **Kletterwand**, bzw. an einem Felsblock, die ein Kletterer erklimmen kann

7.1

köysikiipeilyreitti; köysireitti

kiipeilyreitti, jota kiivetään köysivarmistuksella

Seilkletterroute, *f*

Kletterroute, die mit Seilsicherung geklettert wird

7.2

boulderongelma; boulder-reitti; boulder

boulderoinnissa reitistä käytetty nimitys

Boulderproblem, *n*; Boulder-Route, *f*; Boulder, *m*

Kletterroute im Bouldern

7.3

traverse; poikkikulku; slg. poikkari

poikittaissuunnassa kulkeva **kiipeilyreitti** tai **-reit**in osa

*Saksankielisessä kiipeilytermistössä traversella voidaan tarkoittaa pitkää poikittaissiirtymää köysikiipeilyreitillä, vaakasuoraan kulkevaa **boulder-reittiä** tai sitä voidaan pitää poikkikulun synonyyminä.*

Quergang, *m*; Querung, *f*; < Traverse, *f*

waagrecht verlaufende **Kletterroute** oder waagerechter Abschnitt in einer **Kletterroute**

In der deutschen Kletterfachsprache kann der Terminus Traverse ein langer Quergang in einer Seilkletterroute oder eine waagrecht verlaufende Boulder-Route bedeuten oder ein Synonym für Quergang sein.

8

varmistuspiste

köysikiipeilyreitillä oleva kohta, johon on jo asennettu tai johon voidaan asentaa **varmistus** (1)

Fixpunkt, *m*; Sicherungspunkt, *m*

in einer Seilkletterroute vorhandener Befestigungspunkt, in der eine **Absicherung** (1) eingerichtet ist oder eingerichtet werden kann

8.1

yläankkuri

köysikiipeilyreitin viimeinen **varmistus** (1) ylimmässä **varmistuspisteessä**

*Yläankkuri on yleensä **reit**in luotettavin **varmistus** (1), ja sen kautta kiipeilijä voidaan laskea alas.*

Umlenker, *m*; Umlenkung, *f*

letzte **Absicherung** (1) im obersten **Fixpunkt** einer **Seilkletterroute**

*Der Umlenker ist gewöhnlich der sicherste **Fixpunkt** der **Kletterroute**, und über den kann der Kletterer wieder abgelassen werden.*

8.2

välivarmistuspiste

varmistuspiste, joka on **köysikiipeilyreitillä** ennen **yläankkuria**

Zwischensicherungspunkt, *m*

mieluummin kuin: Zwischensicherung

Fixpunkt, der sich in der **Seilkletterroute** vor dem **Umlenker** befindet

8.2.1

kiinteä välivarmistuspiste*

mieluummin kuin: kiinteä välivarmistus

köysikiipeilyreitille pysyväksi luotu **varmistuspiste** ennen **yläankkuria**

*Kiinteät välivarmistuspisteet luodaan Suomessa nykyään **liimapulteilla**, mutta käytössä on myös **porahakoja** eli ns. **ekspansiopultteja**.*

* Termiehdotus, Vorschlag zum Terminus

fester Zwischensicherungspunkt*, *m*

Fixpunkt, der in der **Seilkletterroute** fix angebracht ist und der sich vor dem **Umlenker** befindet

In Finnland werden feste Zwischensicherungspunkte heutzutage mit Verbundhaken eingerichtet, aber auch Bohrhaken werden noch verwendet.

8.2.2

luonnollinen välivarmistuspiste*; **väliaikainen välivarmistuspiste***

välivarmistuspiste, jonka kiipeilijä kiivetessään rakentaa itse reitille ja poistaa kiivettyään

Toisin kuin kiinteiden välivarmistuspisteiden, luonnollisten välivarmistuspisteiden luominen ei vahingoita kalliota. Luonnolliset välivarmistuspisteet luodaan luonnollisilla varmistusvälineillä.

mobiler Zwischensicherungspunkt*, *m*; natürlicher Zwischensicherungspunkt*, *m*

selbst einzurichtender Fixpunkt, den der Kletterer während des Kletterns einrichtet und nach dem Klettern abbaut

Anders als das Einrichten der festen Sicherungspunkte, beschädigt das Einrichten der mobilen Sicherungspunkte die Felswand nicht. Mobile Zwischensicherungspunkte werden mit mobilen Sicherungsmitteln eingerichtet.

9

varmistus

(1) **varmistuspisteeseen** asennettu tai asennettava **varmistusväline** tai **-välineet**, johon tai joihin **köysi** kiinnitetään

(2) varmistustoiminta, jossa kiipeilijä kiinnittyy **varmistuspisteeseen** ja jonka avulla kiipeilijän putoaminen maahan estetään

Esimerkiksi kallioon asennettu liimapultti tai kiila voi toimia varmistuspisteenä, johon voidaan kiinnittää jatko ja tähän köysi. Tällaista toimintaa ja tämän tapaisten varmistusvälineiden yhdistämistä voidaan kutsua varmistukseksi. Varmistusten tarkoituksena on pysäyttää kiipeilijän mahdollinen putoaminen ja varmistaa turvallinen laskeutuminen.

Absicherung, *f*; Klettersicherung, *f*; Sicherung; *f*

(1) in einem **Fixpunkt** eingehängtes **Sicherungsmittel** oder mehrere **Sicherungsmittel**, in dem oder in denen das **Seil** eingehängt wird

(2) die Maßnahmen und Methoden der Klettersicherung, mit denen der Kletterer sich in einen **Fixpunkt** befestigt und so einen Absturz verhindert

*Als Sicherungspunkt kann z.B. ein **Klebehaken** oder ein **Klemmkeil** dienen. Im Sicherungspunkt kann ein **Expressset** eingehängt werden und in das **Expressset** kann wiederum das **Seil** geklippt werden. Diese Tätigkeit und Zusammensetzung der **Sicherungsmittel** kann als **Absicherung** bezeichnet werden. Die Funktion der Absicherungen ist es, einen möglichen Sturz des Kletterers abzubremesen und ein sicheres Ablassen des Kletterers zu ermöglichen.*

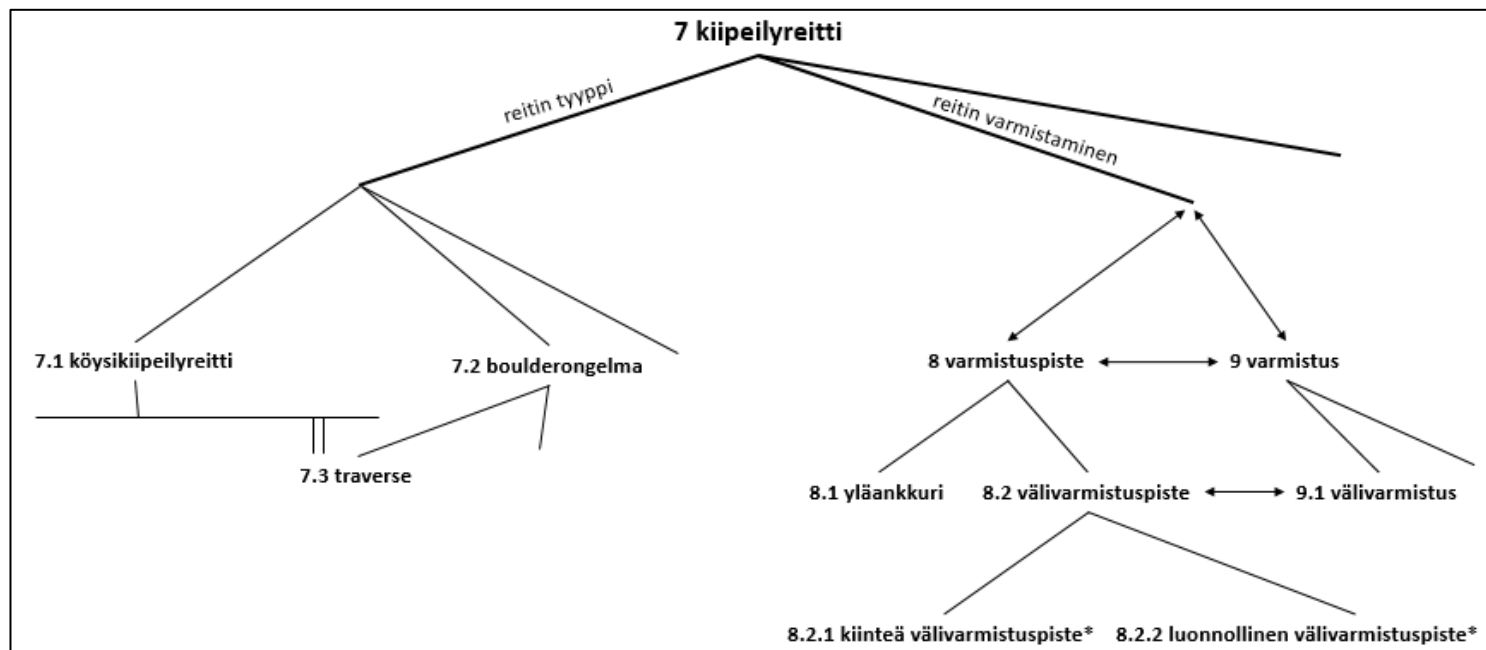
9.1

välivarmistus; varmistus

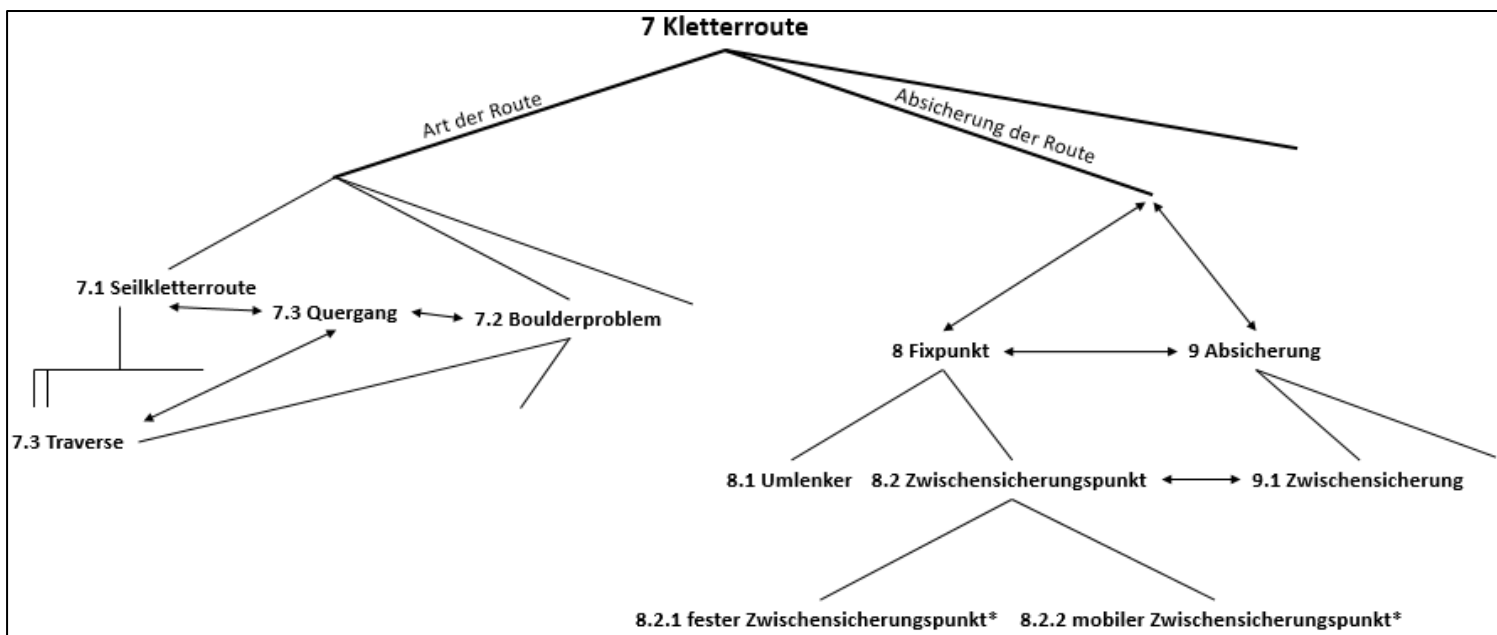
välivarmistuspisteeseen tuleva varmistus

Zwischensicherung, *f*

in einen **Zwischensicherungspunkt** einzuhängende **Absicherung**

Käsitekaavio 5. *Kiipeilyreitti: reitin tyyppi ja reitin varmistaminen*

Käsitekaavio 6. *Kletterroute: Art der Route und Absicherung der Route*

3. KIIPEILIJÄN VARMISTAMINEN JA VARMISTUSVÄLINEET

11

varmistaa

varautua köysikiipeilijän mahdolliseen putoamiseen ja tämän tapahtuessa hallita putoamista

Köysikiipeilyssä varmistajan tehtävänä on viedä **köyttä varmistuslaitteen** läpi, eli joko pitää **köysi** kireänä, ts. ottaa löysät pois (*yläköysikiipeilyssä*), tai vuorotellen antaa **köyttä** kiipeilijälle ja pitää **köysi** kireällä (*liidauksessa*).

sichern

sich für einen möglichen Sturz des Kletterers vorbereiten und beim Sturz den Kletterer halten

*Mit Hilfe eines **Sicherungsgeräts** holt der Sicherer das Seil ein (beim **Toprope-Klettern**) oder gibt es abwechselnd aus und holt es ein (beim **Vorstiegsklettern**).*

11

spotata

varautua boulderoijan mahdolliseen putoamiseen; ohjata putoava boulderoija käsillä työntämällä putoamaan jaloilleen

***Boulderoinnissa** varmistajaa kutsutaan spottaajaksi, jonka tehtävänä on ohjata putoava boulderoija putoamaan **pädille**. Myös köysikiipeilyssä kiipeilijää voidaan spotata, mutta ainoastaan **reitin** alussa.*

spotten

sich für einen möglichen Sturz eines Boulderers vorbereiten; im Falle eines Sturzes wird dem Boulderer eine Landung auf den Füßen durch einen Stoß mit den Händen ermöglicht

*Beim **Bouldern** wird der Sicherer als Spotter bezeichnet, dessen Aufgabe es ist, den stürzenden Boulderer auf die **Bouldermatte** zu stoßen. Auch beim **Seilklettern** kann der Kletterer gespottet werden, aber nur am Anfang der **Kletterroute**.*

12

klipata

kiinnittää **jatko varmistuspisteeseen** tai **köysi jatkon sulkurenkaaseen**

klippen; clippen; klinken

ein **Expressset** in einen **Fixpunkt** einhängen oder das **Seil** in den **Karabinerhaken** eines **Expresssets** einhängen

13

varmistusväline

kiipeilijän nousun ja laskemisen turvaamiseen käytettävä väline

Sicherungsmittel, *n*

für einen sicheren Aufstieg und Ablassen des Kletterers benutztes Werkzeug

13.1

kiipeilyköysi; köysi

varmistusväline, joka kiinnitetään kiipeilijän **valjaisiin**, **varmistuslaitteeseen** sekä vähintään yhteen **varmistuspisteeseen**

Kiipeilyköydet voidaan jousto-ominaisuuksiensa mukaan jakaa staattisiin ja dynaamisiin köysiin. Toisin kuin dynaamiset köydet, staattiset köydet eivät kiipeilijän pudotessa jousta tai veny. Jousto-ominaisuuksiensa vuoksi dynaamisia köysiä suositellaan käytettäväksi kiipeilyssä.

Kletterseil, *n*; Seil, *n*

Sicherungsmittel, das an dem **Klettergurt** des Kletterers, an einem **Sicherungsgerät** und zumindest an einem **Sicherungspunkt** befestigt wird

Kletterseile werden nach ihrer Gebrauchsdehnung in statische, semistatische und dynamische Seile unterteilt. Anders als dynamische Seile, dehnen sich statische Seile nicht beim Sturz. Es wird empfohlen, dynamische Seile wegen ihrer Gebrauchsdehnung beim Klettern zu verwenden.

13.2

varmistuslaite

varmistusväline, jonka avulla kontrolloidaan **kiipeilyköyden** kulkua

*Kiipeilijän pudotessa varmistuslaitteen ja **kiipeilyköyden** välille syntyy niin paljon kitkaa, että kiipeilijän putoaminen pysähtyy. Varmistuslaitetta käyttää yleensä varmistaja. Varmistuslaite kiinnitetään **valjaisiin sulkurenkaalla**.*

Sicherungsgerät, *n*

Sicherungsmittel, womit der Seildurchlauf kontrolliert wird

*Beim Sturz entsteht so viel Reibung zwischen dem Sicherungsgerät und dem **Kletterseil**, dass der Sturz des Kletterers abgebremst wird. In der Regel verwendet der Sicherer das Sicherungsgerät. Das Sicherungsgerät wird an dem **Klettergurt** mit einem **Karabinerhaken** befestigt.*

13.3

pädi

kannettava patjamainen **varmistusväline**

*Pädiä käytetään ensisijaisesti ulkona **boulderoitaessa**, mutta sillä voidaan turvata kiipeilijää myös köysikiipeilyssä sekä sisällä että ulkona. Suomenkielinen nimitys tulee englannin kielen sanasta crash pad.*

Bouldermaatte, *f*, Crashpad, *n*

tragbares matrizenartiges **Sicherungsmittel**

*Eine Bouldermaatte wird vor allem draußen beim Bouldern benutzt, kann aber auch beim Seilklettern den Kletterer vor einem Sturz schützen sowohl beim **Outdoor**- als auch **Indoor-Klettern**.*

13.4

valjaat; kiipeilyvaljaat

puettava **varmistusväline**, joihin **kiipeilyköyden** toinen pää tai **varmistuslaite** kiinnitetään

Klettergurt, *m*

an den Körper anlegbares **Sicherungsmittel**, an dem ein Seilende oder das **Sicherungsgerät** befestigt wird

13.5

jatko

varmistusväline, joka koostuu kahdesta **sulkurenkaasta** ja niitä yhdistävästä **nauhalenkistä**

*Jatkoja käytetään välikappaleena **varmistuspisteiden** ja **köyden** välillä.*

Expressset, *n*

Sicherungsmittel, das aus zwei **Karabinerhaken** und einer vernähten **Bandschlinge** besteht

*Expresssets werden als Verbindungselement zwischen dem **Seil** und einem **Fixpunkt** verwendet.*

13.5.1

sulkurengas

päärynän, ovaalin tai D-kirjaimen muotoinen metallinen rengas, jossa on jousella toimiva portti

Karabinerhaken, *m*

birnenförmiger, ovaler oder d-förmiger metallischer Ring mit einem federunterstütztem Schnappverschluss

13.5.2

slingi; nauhalenkki

lenkiksi yhdistetty tekokuitunauha

Bandschlinge, *f*

ringförmig verknüpftes Band aus Kunstfasern

14

liimapultti

varmistusväline, joka asetetaan kallioon porattuun reikään ja kiinnitetään kemiallisesti paikoilleen

Yleensä liimapulttien kiinnityksessä käytetään kaksikomponenttimassaa, ts. liimaa ja kove-tetta.

Verbundhaken, *m*; Klebehaken, *m*

Sicherungsmittel, das beim Montieren chemisch in einem in den Fels gebohrten Loch verankert wird

In der Regel wird beim Montieren eines Verbundhakens Zweikomponentenkleber verwendet, d.h. Klebstoff und Härter.

15

ekspansiopultti; porahaka

varmistusväline, joka asennettaessa kiilautuu mekaanisesti kallioon porattuun reikään

Porahaka koostuu vähintään pultista, mutterista ja porahaan lehdestä.

Bohrhaken, *m*

Sicherungsmittel, das beim Montieren mechanisch in einem in den Fels gebohrten Loch verankert wird

Ein Bohrhaken besteht mindestens aus einem Expansionsdübel, aus einer Mutter und einer Lasche.

16

luonnollinen varmistusväline

varmistusväline, jolla kiipeilijä itse rakentaa **luonnollisen välivarmistuspisteen** tai ankkurin

*Esimerkiksi **kiila** on luonnollinen varmistusväline.*

mobiles Sicherungsmittel, *n*

Sicherungsmittel, mit dem der Kletterer selbst einen **mobilen Zwischensicherungspunkt** oder einen Umlenker einrichtet

*Z.B. ein **Klemmkeil** ist ein mobiles Sicherungsmittel.*

16.1

kiila

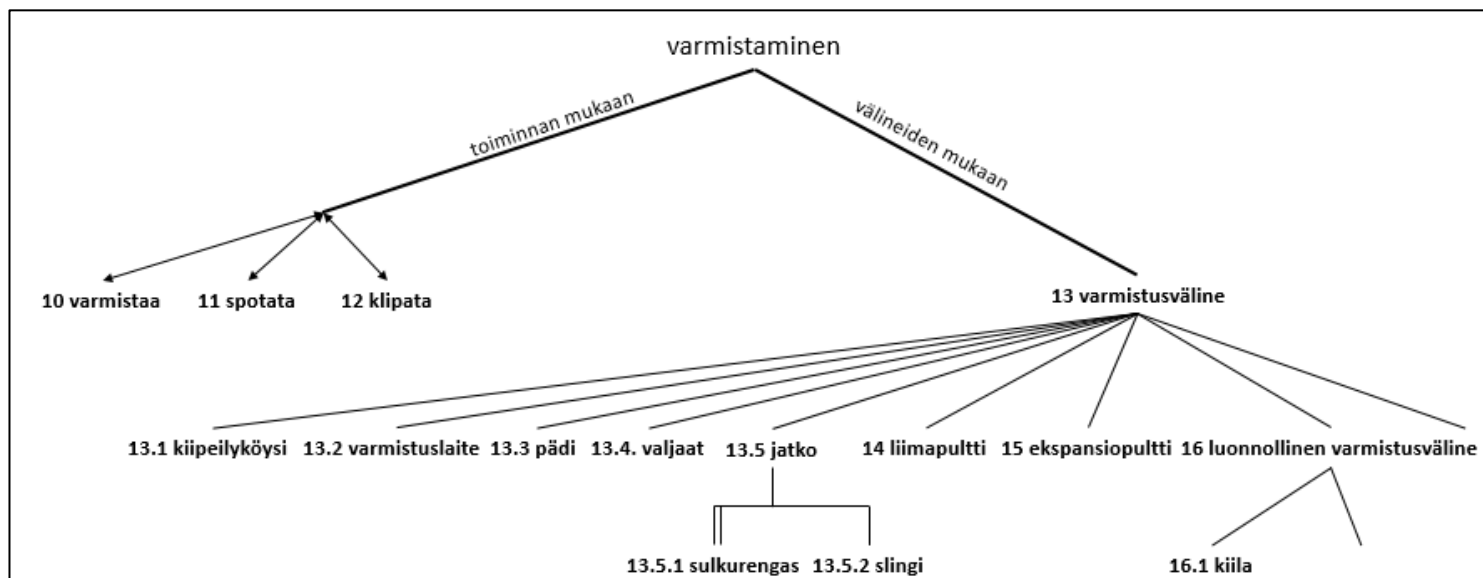
kallion koloon tai halkeamaan asennettava passiivinen, **luonnollinen varmistusväline**

Köyttä** ei kiinnitetä suoraan kiilassa olevaan lenkkiin, vaan väliin tulee **jatko

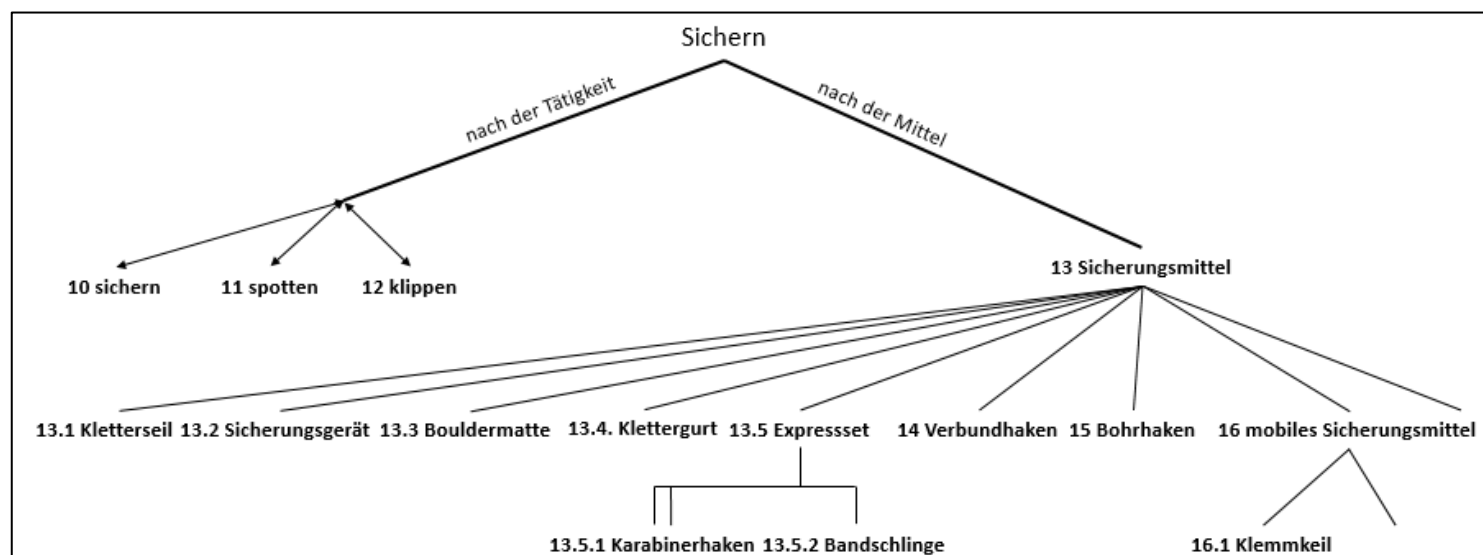
Klemmkeil, *m*

in ein am Fels vorhandenes Loch oder in einen Riss platzierbares, passives, **mobiles Sicherungsmittel**

*Das **Seil** wird nicht direkt in der Schlaufe eines Klemmkeils eingehängt, sondern mittels eines **Expresssets**.*

Käsitekaavio 7. Varmistaminen

Käsitekaavio 8. Sichern

4. MUU KIIPEILYVÄLINEISTÖ

17

mankka; magnesium; magnesiumkarbonaatti

magnesium- ja karbonaatti-ionien muodostama epäorgaaninen yhdiste, jota käytetään parantamaan **kiipeilyotteen** ja käden välistä kitkaa

Chalk, *n*; Magnesia, *f*; Kreide, *f*

hylättävä muoto: Magnesium,

aus Magnesium- und Carbonat-Ionen bestehende anorganische chemische Verbindung, die die Reibung zwischen dem **Klettergriff** und der Hand verbessert

18

mankkapussi

mankan säilytykseen tarkoitettu pussi

*Mankkapussi voidaan kiinnittää **valjaisiin** tai vyötärölle ja siten ottaa **reitille** mukaan, tai se voidaan **boulderoidessa** jättää maahan, kun kädet ovat mankatut.*

Chalkbag, *m*

Beutel zur Aufbewahrung von **Chalk**

*Beim Klettern kann der Chalkbag um den Bauch oder am **Klettergurt** befestigt werden, oder beim **Bouldern** kann er auf dem Boden hingelegt werden.*

19

kiipeilykenkä

kiipeilyyn suunniteltu, kitkakumipohjainen kenkä

Kiipeilykengän malli voi olla aggressiivinen eli kaarevapohjainen tai tasapohjainen tai näiden välimuoto. Kiipeilykengässä voi olla tarra- tai nauhakiinnitys, tai se voi olla slipperityyppinen, tarraton ja nauhaton kenkä.

Kletterschuh, *m*

für das Klettern hergestellter Schuh mit Reibungssohle

Das Schuhmodell kann entweder aggressiv sein, d.h. eine starke Vorspannung haben und eine regenbogenartige Form aufweisen, bzw. wenig oder kaum Vorspannung haben. Je weniger Vorspannung, desto neutraler ist die Form des Schuhs. Kletterschuhe haben drei Verschlussarten: Schnürsenkel, Klettverschluss oder keine von beiden, sog. Slipper.

kiipeilyseinä

kiipeilykäyttöön rakennettu seinä

*Kiipeilyseinälle tehdään **kiipeilyreittejä** keinotekoisilla **kiipeilyotteilla**.*

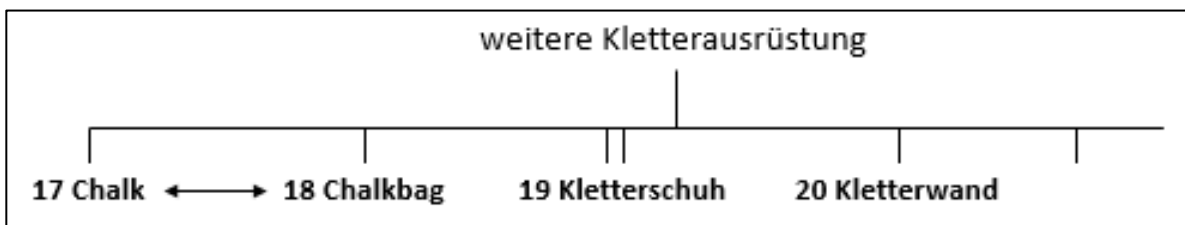
Kletterwand, *f*

für das Klettern aufgebaute Wand

*Auf einer Kletterwand werden **Kletterrouten** mit künstlichen **Klettergriffen** gebaut.*

Käsitekaavio 9. *Muu kiipeilyvälineistö*

Käsitekaavio 10. *Weitere Kletterausrüstung*

5. KIIPEILYOTTEET

21

kiipeilyote; ote

luonnollinen tai keinotekoinen kappale tai kohta kiivettävällä pinnalla, josta tartutaan tai jolle astutaan

Klettergriff, *m*

natürliches oder künstliches Stück oder eine Stelle an einer für das Klettern geeigneten Fläche, die sich zum Festhalten oder Auftreten eignet

21.1

käsiote; ote

kiipeilyote, josta tartutaan kädellä

Griff, *m*

Klettergriff, an dem sich mit der Hand festgehalten wird

21.1.1

sloupperi; slouppi

laakea, pyöreä **käsiote**

Sloupperista kiinni pitäminen perustuu kitkaan raajan ja otteen välillä. Ks. slouppiote.

Aufleger, *m*; Sloper, *m*

abschüssiger, runder **Griff**

Das Festhalten eines Auflegers beruht auf Reibung zwischen einer Gliedmaße und dem Griff.

21.1.2

lista; listaote; krimppilista; krimppi

kapea, listamainen **käsiote**

*Listasta tartutaan yleensä sormenpäillä joko **krimppaamalla** tai **open hand** -tekniikalla.*

Leiste, *f*

schmaler **Griff**

*Eine Leiste wird meistens nur mit den Fingerspitzen gegriffen entweder mit den **hängenden** oder **aufgestellten Fingern**.*

21.1.3

poketti

reikämainen **käsiote**

*Pienimmillään pokettiin mahtuu vain yksi sormi, jolloin kyseessä on monopoketti. Neljän sormen syvä poketti on käytännössä **kahva**. [Korosuo 2017, 52.]*

Fingerloch, *n*

lochartiger **Griff**

*Passt in ein Fingerloch nur ein Finger, so handelt es sich um ein Monoloch bzw. Einfingerloch. Wenn in ein tiefes Fingerloch vier Finger passen, dann ist das Fingerloch praktisch ein **Henkel**. [Korosuo 2017, 52; eigene Übersetzung.]*

21.1.4

pintsi

käsiote, josta pidetään kiinni siten, että peukalo on muihin sormiin nähden vastakkaisella puolella

Zangengriff, *m*; Klammergriff, *m*

Griff, der zwischen den Daumen und restlichen Fingern gehalten wird

21.1.5

kahva; kahvaote

käsiote, josta tartutaan taivuttamalla sormet **otteen** reunan yli niin, että sormien nivelkulma pysyy luonnollisena

Kahva muistuttaa yleensä taskua tai esimerkiksi ovenkahvaa, ja siitä on helppo tarttua. Peukalo jää yleensä painamaan kahvan etupuolta.

Henkel, *m*

Griff, an dem man sich so festhält, dass sich die Finger über die Kante des **Griffs** einhaken und beim Halten des **Griffs** der Winkel der Fingerglieder natürlich bleibt

*Ein Henkel sieht meistens wie eine Tasche oder ein Türgriff aus und ist leicht zu halten. Mit dem Daumen wird meistens an die Vorderseite des **Griffs** gepresst.*

21.1.6

yläote; positiivinen ote

käsiote, jonka **otepinta** osoittaa horisontaalin nähden ylöspäin

Obergriff, *m*; positiver Griff, *m*

Griff, dessen **Grifffläche** aufwärts bezüglich der Horizontale zeigt

21.1.7

underi

ylösalaisin oleva **käsiote**, jonka otepinta osoittaa horisontaaliin nähden alaspäin

Untergriff, *m*

entgegengesetzter **Griff**, dessen **Grifffläche** abwärts bezüglich der Horizontale zeigt

21.1.8

saideri

pystyasennossa oleva **ote**, jonka **otepinta** on horisontaalitasoon nähden sivuttain

Seitgriff, *m* (1)

vertikaler **Griff**, dessen **Grifffläche** seitwärts bezüglich der Horizontale zeigt

21.2

jalkaote; *slg.* jalkkis

kiipeilyote, jolle astutaan jalalla

Usein käsiotteita voidaan käyttää myös jalkaotteina.

Tritt, *m*

Klettergriff, der sich zum Auftreten eignet

Oft können Griffe auch als Tritte verwendet werden.

22

otepinta (1)

kiipeilyotteen uloin kerros

Grifffläche, *f*

die oberste Fläche eines **Klettergriffs**

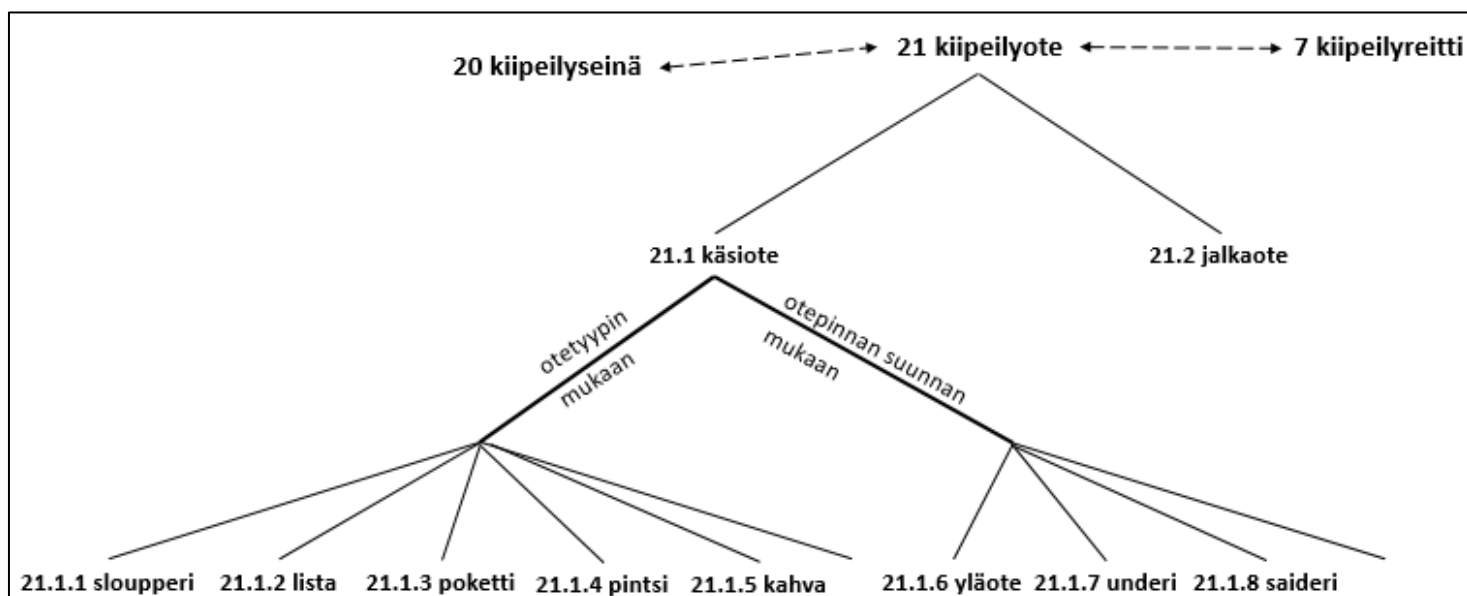
23

otepinta (2)

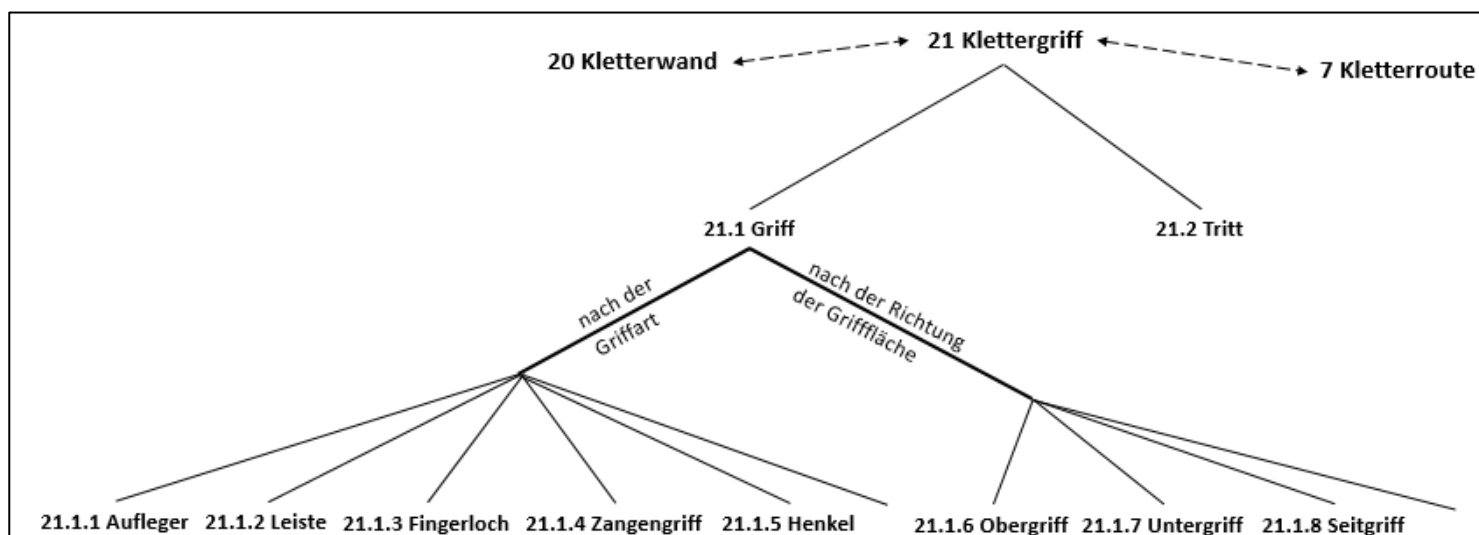
kohta **kiipeilyotteessa**, josta on optimaalisinta tarttua tai jolle on paras astua

Grifffläche, *m*

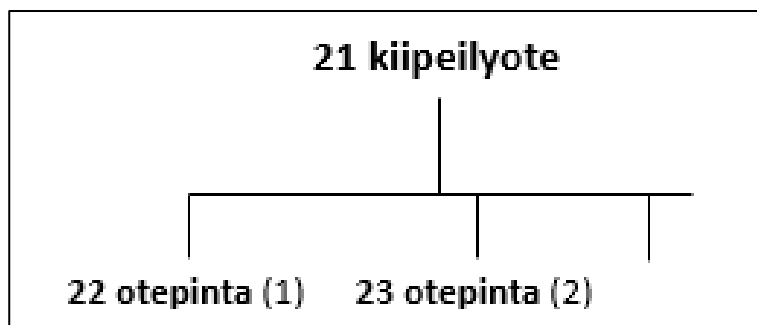
am besten zum Greifen oder Auftreten geeigneter Teil eines **Klettergriffs**

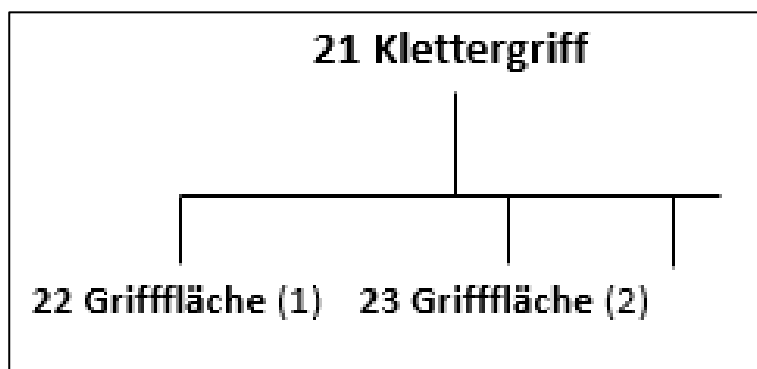
Käsitekaavio 11. Kiipeilyyote

Käsitekaavio 12. Klettergriff

Käsitekaavio 13. *Kiipeilyote ja otepinta*

Käsitekaavio 14. *Klettergriff und Grifffläche*

6. KIIPEILYTEKNIikka

24

käsitekniikka

tapa, jolla **käsiotteesta** tartutaan

Grifftechnik, *f*; Handtechnik, *f*

die Art und Weise, wie ein **Griff** gegriffen wird

24.1

pintsi; puristusote

käsitekniikka, jossa **käsiote** puristetaan sormien väliin siten, että peukalo on muihin sormiin nähden vastakkaisella puolella

Termistä käytetään myös verbimuotoa 'pintsata'.

Zangengriff, *m*; Klammergriff, *m*

Grifftechnik, bei der ein **Griff** durch Druck zwischen Fingern und Daumen gehalten wird

24.2

sivuttaisote

käsitekniikka, jota käytetään **saiderista** tai kantista tarttumiseen

seitlicher Zug, *m*

Grifftechnik, die beim Halten eines **Seitgriffs** (1) oder einer Kante verwendet wird

24.2.1

sivuote

mieluummin kuin: pystyote

sivuttaisote, jossa **käsiotteesta** vedetään sivulle niin, että peukalo osoittaa ylöspäin ja kynnärpää kiipeilijään päin

Seitgriff, *m* (2)

seitlicher Zug, bei dem so zur Seite gezogen wird, dass der Daumen nach oben und der Ellenbogen nach innen gerichtet sind

24.2.2

gaston

sivuttaisote, jossa **käsiotetta** työnnetään kiipeilijästä poispäin niin, että peukalo osoittaa alaspäin ja kyynärpää kiipeilijästä poispäin

Gaston, *m*; Schultergriff, *m*

seitlicher Zug, bei dem so zur Seite gedrückt wird, dass der Daumen nach unten und der Ellenbogen nach außen gerichtet sind

24.3

alaote

käsitekniikka, jossa **käsiotteesta** tartutaan kämmen ylöspäin

Untergriff, *m*

Grifftechnik, bei der ein **Griff** von unten gefasst wird, sodass die Handfläche nach oben gerichtet ist

24.4

yläote

käsitekniikka, jossa **käsiotteesta** tartutaan kämmen alaspäin

Obergriff, *m*

Grifftechnik, bei der ein **Griff** von oben gefasst wird, sodass die Handfläche nach unten gerichtet ist

24.5

slouppiote; kitkaote

käsitekniikka, jossa avoimella kädellä pyritään tarttumaan **käsiotteesta** mahdollisimman laajalta alalta

*Tällä käsitekniikalla pyritään luomaan mahdollisimman paljon kitkaa **otteen** ja käden välille. Ks. **sloupperi**.*

aufgelegte Finger; Auflagengriff, *m*

Grifftechnik, bei der ein **Griff** mit offener Hand möglichst weitläufig gegriffen wird

*Das Ziel dieser Grifftechnik ist es, möglichst viel Reibung zwischen der Hand und dem **Griff** zu erreichen. S. **Aufleger**.*

24.6

open hand; avoin ote

käsitekniikka, jossa **käsiotteesta** tartutaan sormenpäillä siten, että käsi on **otteella** avoimena ja sormien nivelkulma on luonnollinen

Vrt. krimppe-käsitekniikka.

hängende Finger; gestreckte Finger

Grifftechnik, bei der ein **Griff** mit Fingerspitzen so gegriffen wird, dass die Hand offen auf den **Griff** liegt und der Winkel der Fingerglieder natürlich bleibt

Vgl. mit der Technik unten: **aufgestellte Finger**.

24.7

krimppi; krimppaus

käsitekniikka, jossa **käsiotteella** olevien sormien kärkinivelet ovat yliojentuneina ja keskimmäiset nivelet lähellä 90 astetta

Koska krimpatussa suuri osa kiipeilijän painosta kohdistuu sormien kärjille, tulee aloittelijoiden käyttää tätä tekniikkaa varoen.

aufgestellte Finger

Grifftechnik, bei der die ersten Fingergelenke auf den **Griff** überstreckt liegen und die zweiten bis zu 90 Grade gebeugt sind

*Da beim Klettern mit aufgestellten Fingern ein großer Teil des Drucks sich auf die Fingerspitzen richtet, sollten Anfänger diese **Grifftechnik** mit Vorsicht benutzen.*

24.7.1

full-krimppi; täyskrimppi

krimppi, jossa otetta parannetaan laittamalla peukalo etusormen päälle lisätueksi

voll aufgestellte Finger

aufgestellte Finger, bei der der Daumen auf den Zeigefinger als Unterstützung gestellt wird

24.7.2

half-krimppi; puolikrimppi

krimppi, jossa peukalo pidetään joko löyhästi **käsiotetta** vasten tai vapaana etusormen vieressä

*Toisin kuin **full-krimpissä**, half-krimpissä peukalo ei osallistu **käsiotteesta** kiinni pitämiseen.*

halb aufgestellte Finger

aufgestellte Finger, bei der der Daumen leicht auf dem Griff oder frei neben dem Zeigefinger gestellt ist

*Anders als bei der **voll aufgestellte Finger** -Handtechnik wird bei der halb aufgestellte Finger -Handtechnik der **Griff** gar nicht mit dem Daumen gegriffen.*

25

jalkatekniikka

tapa, jolla jalkoja käytetään kiivettäessä

Fußtechnik, *f*

die Art und Weise, wie Füße beim Klettern benutzt werden

25.1

jalkahuukki; huukki

jalkatekniikka, jossa **kiipeilyotteesta** tartutaan jalkaterällä koukkaamalla

Foothook, *m*; Hook, *m*; Fußhaken; *m*

Fußtechnik, bei der die Fußspitze in einem **Klettergriff** eingehakt wird

25.1.1

kantapäähuukki

jalkahuukki, jossa **kiipeilyotteesta** tartutaan kantapäällä koukkaamalla

Heelhook, *m*; Fersenhook, *m*

Foothook, bei dem die Ferse in einem **Klettergriff** eingehakt wird

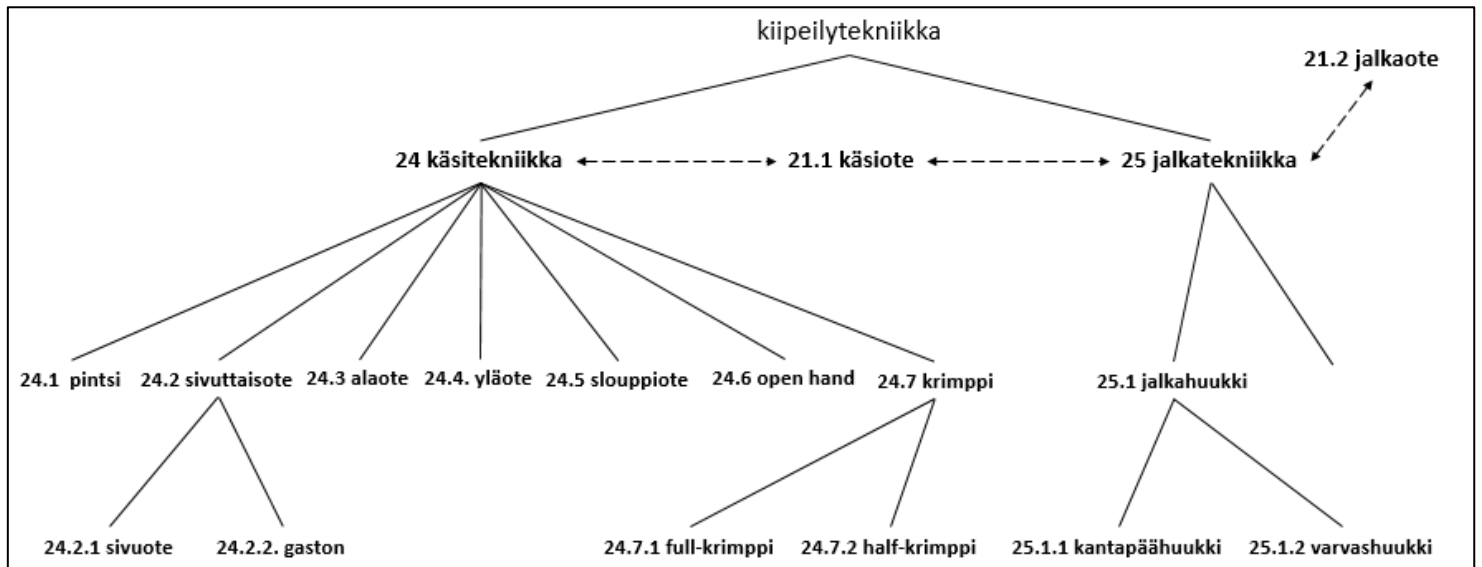
25.1.2

varvashuukki; *slg.* toukkari

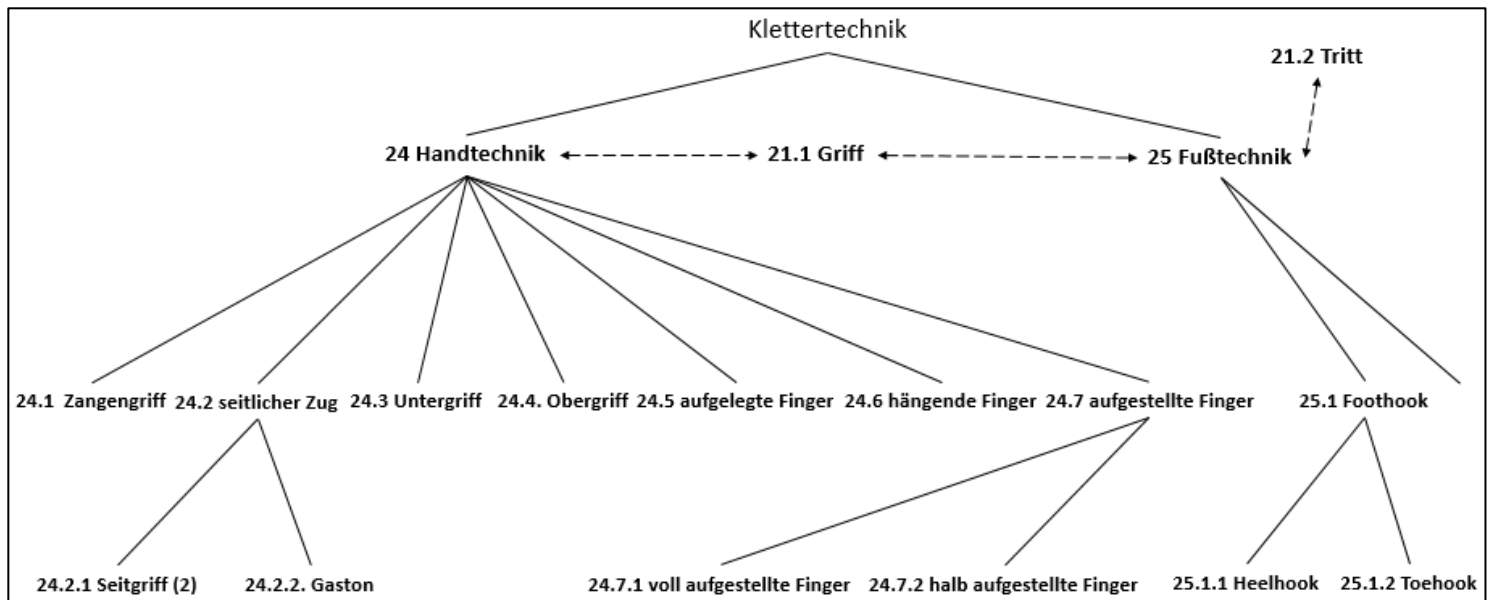
jalkahuukki, jossa **kiipeilyotteesta** tartutaan varpailla koukkaamalla

Toehook, *m*; Zehenhook, *m*

Foothook, bei dem die Zehen in einem **Klettergriff** eingehakt werden

Käsitemniikka 15. Kiipeilytekniikka

Käsitemniikka 16. Klettertechnik

Lähteet

- Alpenverein Südtirol s.d. *Grundwissen Alpinklettern*. Bozen: Alpenverein Südtirol. Saatavilla: http://www.alpenverein.it/files/content/143687_16357_1_0/avs-kurs-grundwissenalpinklettern-web.pdf. [Luettu 12.3.2018.]
- Bergfreunde.de 2017. Verbundhaken, Spreizdübel, Klebehaken, Bohrhaken. Was denn nun? Saatavilla: <https://www.bergfreunde.de/basislager/verbundhaken-spreizduebel-klebehaken-bohrhaken-was-denn-nun/>. [Luettu 12.3.2018.]
- Borgstedt, Nils 2016. Klettern – Verschiedene Griffe und Grifftechniken. Saatavilla: <http://www.netzathleten.de/fitness/richtig-trainieren/item/5971-klettern-verschiedene-griffe-und-grifftechniken>. [Luettu 16.3.2018.]
- Chalkr s.d. Kletterlexikon. Saatavilla: <https://chalkr.de/kletterlexikon.html>. [Luettu 16.3.2018.]
- DAV Sektion Böblingen s.d. Wettkampfklettern. Saatavilla: <https://www.dav-boeblingen.de/wettkampfklettern>. [Luettu 12.3.2018.]
- DAV Sektion Peißenberg s.d. Sicherungstechnik Fels – Grundkurs. Kursskript für die Sektion Peißenberg im Deutschen Alpenverein. Saatavilla: <http://www.alpines-klettern.de/Sicher-Klettern/Skripte/Sicherungstechnik-Fels-Grundkurs.pdf>. [Luettu 15.3.2018.]
- Duden online 2017. Saatavilla: <http://www.duden.de>. [Luettu 16.3.2018.]
- Dynact 2014. Liidäus eli alaköysittely kiipeilylajina. Saatavilla: <http://dynact.blogspot.fi/2014/02/liidäus-eli-alaköysittely-kiipeilylajina.html>. [Luettu 12.3.2018.]
- Freiab40 s.d. Kletterlexikon von A bis Z. Saatavilla: http://www.freiab40.de/html/glossar_fur_einsteiger.html. [Luettu 16.3.2018.]
- Geoventures s.d. Kletter Spezial – Mobile Sicherungspunkte. Saatavilla: <http://blog.geoventures.de/kletter-spezial-mobile-sicherungsgerate/>. [Luettu 12.3.2018.]
- Jammi.net s.d. Luomukiipeilyn sanasto. Saatavilla: <http://www.jammi.net/kalliot/tietovakka/sanasto.html>. [Luettu 16.3.2018.]
- Juutila, Juha & Aki Rautava 2004. Tietopaketti kiipeilystä – kiipeilymuotojen esittely painottuen koululaisille soveltuviin kiipeilymuotoihin. Jyväskylän yliopisto, pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9369/G0000574.pdf?sequence=1>. [Luettu 12.3.2018.]
- Kleimbing.de s.d. Lexikon für spezielle Begriffe im Klettersport. Saatavilla: http://www.kleimbing.de/Wichtiges_News/Lexikon/lexikon.html. [Luettu 16.3.2018.]
- Kletterlaune s.d. Kletterlexikon. Kletterbegriffe von A-Z. Saatavilla: <http://kletterlaune.de/kletterlexikon/>. [Luettu 16.3.2018.]
- Klettern 2007. Lexikon. Der große Rockhaus. Saatavilla: <http://www.klettern.de/service/lexikon/lexikon-der-kletterbegriffe.155105.5.htm>. [Luettu 16.3.2018.]
- Klettervirus.info s.d. Grifftechnik – Teil 1: Grundlagen. Saatavilla: <http://www.klettervirus.info/2011/01/09/grifftechnik-teil-1-grundlagen/>. [Luettu 16.3.2018.]
- Kletterzentrum Gaswerk Schlieren / Zürich s.d. Sicherungsarten. Saatavilla: <http://www.kletterzentrum.com/das-erste-mal/sicherungsarten/>. [Luettu 12.3.2018.]
- Korosuo, Saku 2017. *Suomalainen kiipeilyopas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Aula & Co.
- Korosuo, Saku 2018. Kiipeilytermit. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti.] Vastaanottaja: Riikka Suursalmi-Seppälä. Lähetetty 22.2.2018. [Luettu 14.3.2018.]
- Koski, Jari 2018. Varmistamiseen liittyvät käsitteet, termit ja määritelmät. Puhelinkeskustelu 16.2.2018.
- Lankinen, Tuomo 2016 [2015]. Kiipeilykielen ABC. Saatavilla: <http://www.bouldersaimaa.fi/news/35/15/Kiipeilykielen-ABC.html>. [Luettu 16.3.2018.]
- Mountainshop.fi s.d. b. Haat & porahaat. Saatavilla: https://www.mountainshop.fi/?page_id=120. [Luettu 12.3.2018.]

- Oulun kiipeilyseura -91 ry. s.d. b. Sanasto. Saatavilla: http://www.oulunkiipeilyseura.fi/?page_id=154. [Luettu 16.3.2018.]
- Petzl s.d. Positionierung des Expresssets und Clippen des Seils. Saatavilla: <https://www.petzl.com/de/Sport/Positionierung-des-Expresssets-und-Clippen-des-Seils?ActivityName=klettern>. [Luettu 12.3.2018.]
- Reis, Jürgen & Nikolai Janatsch 2013. Do you understand climbing? Fachchinesisch von A bis I. Saatavilla: <https://www.trainingsworld.com/sportarten/klettern/kletterlexikon-understand-climbing-2825391>. [Luettu 16.3.2018.]
- Semmel, Chris 2012. Übersicht Standplatzbau. Saatavilla: https://www.alpenverein.de/chameleon/public/07ace84a-bc33-615a-62a3-151e7b8b859a/Standplatzbau-Juli-2012_19947.pdf. [Luettu 12.3.2018.]
- Tampereen Kiipeilykeskus s.d. Tietoa Kiipeilyreiteistä. Saatavilla: <http://www.tampereenkiipeilykeskus.fi/reitit.html>. [Luettu 12.3.2018.]
- Voema – Kuopion Kiipeilykeskus s.d. Paikka. Saatavilla: <http://voema.net/fi/paikka/>. [Luettu 12.3.2018.]
- Wassermann, Emanuel & Michael Wicky s.d. Basiswissen für Sportkletterer – Ab in die Vertikale! Saatavilla: http://www.bergpunkt.ch/_data/dokumente/fa_sportklettern.pdf. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikibooks 2017. Klettern/Haken. Saatavilla: https://de.wikibooks.org/wiki/Klettern/_Haken#Umlenker. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikibooks 2018. Klettern/Sicherungselemente. Saatavilla: <https://de.wikibooks.org/wiki/Klettern/Sicherungselemente>. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2013. Kletterroute. Saatavilla: <https://de.wikipedia.org/wiki/Kletterroute>. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2013. Sicherungskette. Saatavilla: <https://de.wikipedia.org/wiki/Sicherungskette>. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2016. Seinäkiipeily. Saatavilla: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Sein%C3%A4kiipeily>. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2017. Climbing protection. Saatavilla: https://en.wikipedia.org/wiki/Climbing_protection. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2017. Fixpunkt (Alpinismus). Saatavilla: [https://de.wikipedia.org/wiki/Fixpunkt_\(Alpinismus\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Fixpunkt_(Alpinismus)). [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2017. Klettersicherung. Saatavilla: <https://de.wikipedia.org/wiki/Klettersicherung>. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2017. Varmistaminen (kiipeily). Saatavilla: [https://fi.wikipedia.org/wiki/Varmistaminen_\(kiipeily\)](https://fi.wikipedia.org/wiki/Varmistaminen_(kiipeily)). [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2017. Zwischensicherung. Saatavilla: <https://de.wikipedia.org/wiki/Zwischensicherung>. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2018. Bohrhaken. Saatavilla: https://de.wikipedia.org/wiki/Bohrhaken#Mechanische_Systeme. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2018. Freiklettern. Saatavilla: <https://de.wikipedia.org/wiki/Freiklettern>. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2018. Künstliche Kletteranlage. Saatavilla: https://de.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCnstliche_Kletteranlage. [Luettu 12.3.2018.]
- Wikipedia 2018. Liste der Kletterbegriffe. Saatavilla: https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Kletterbegriffe. [Luettu 22.3.2018.]
- Wikipedia 2018. Sportklettern. Saatavilla: <https://de.wikipedia.org/wiki/Sportklettern>. [Luettu 22.3.2018.]

Deutsche Kurzfassung

Universität Tampere

Fakultät für Kommunikationswissenschaften

Masterstudien Multilinguale Kommunikation und Translationswissenschaft

B-Arbeitssprache Deutsch

SUURSALMI-SEPPÄLÄ, RIIKKA: Die Kletterfachsprache. Eine Untersuchung über finnische und deutsche Klettertermini und Definitionen der Kletterbegriffe

Masterarbeit: 92 Seiten

Anhänge: 35 Seiten

Deutsche Kurzfassung: 15 Seiten

März 2018

1 Einleitung

Das Klettern hat sich in einigen Jahren rasant zu einem Breitensport entwickelt sowohl in Finnland als auch im Ausland, und vor kurzem ist diese Sportart auch ins Programm der Olympischen Spiele in Tokio 2020 aufgenommen worden. Wegen meiner eigenen Interesse und der Entwicklung dieser Sportart wollte ich die Kletterfachsprache untersuchen und sie auch den Anfängern und Laien bekannt zu machen. Da mir und anderen Kletterern das vollkommene Verstehen und Definieren einiger Kletterbegriffe schwierig war, wurde mir klar, dass es ein Bedarf für systematische Terminologiearbeit und für einen terminologischen Kletterwortschatz gibt, und zwar einen Finnisch–Deutschen, weil solch ein Wortschatz früher nicht vorhanden war. Dadurch hat die vorhandene Arbeit zwei Ziele: erstens einige komplizierte, sowohl finnische als auch deutsche Kletterbegriffe, derer meistens inkonsequente Definitionen und die entsprechenden Termini zu analysieren und zweitens einen zweisprachigen terminologischen Kletterwortschatz zu erstellen.

In den Kapiteln 2 und 3 werden die wichtigsten Begriffe und Arbeitsmethoden sowohl der traditionellen als auch der soziokognitiven Terminologielehre beschreibt. Im Kapitel 4 wird kurz erläutert, was für eine Sportart das Klettern ist und wie es sich entwickelt hat. Im Kapitel 5 werden wiederum die Untersuchungsmaterialien und -methode dieser Arbeit erläutert, und im Kapitel 6 werden einige problematische Kletterbegriffe, deren Definitionen und die entsprechenden Termini untersucht. Der druckfähige Fachwortschatz befindet sich im Anhang 1 (d.h. Liite 1). Nach dieser Arbeit könnte noch z.B. eine Untersuchung über die Geschichte und die Entwicklung der Kletterfachsprache durchgeführt werden.

2 Fachsprache und Grundbegriffe der Terminologielehre

In diesem Kapitel wird erklärt, was Fachsprache an sich bedeutet und was die Grundbegriffe der Terminologielehre sind. Weiterhin wird sich hier mit den Anfängen der Terminologielehre beschäftigt und kurz erläutert, was die traditionelle und soziokognitive Terminologielehre ist.

2.1 Fachsprache und die Anfänge der Terminologielehre

Wüster wird als Begründer der *Allgemeinen Terminologielehre* angesehen (Bauer, Dressler & Weiss 1978, III). Sein Werk vom Jahre 1931 legt die Grundlagen für die traditionelle Terminologielehre. Die Terminologielehre ist eine relativ junge Disziplin, die heutzutage auch kritisiert wird. Dies bedeutet, dass die Disziplin nicht vollständig ist und nicht alle Fragen beantworten kann. Dies hat zum Beispiel Temmerman (2000) nachgewiesen. Die soziokognitive Terminologielehre, die Temmerman repräsentiert, berücksichtigt auch die sozialen und kognitiven Aspekte der Sprache (Liimatainen 2014; Pihkala 2001, 7).

Sowohl die traditionelle als auch die soziokognitive Terminologielehre untersuchen *Fachsprachen*. Fachsprache wird als „Bereich der Sprache, der auf eindeutige und widerspruchsfreie Kommunikation in einem Fachgebiet gerichtet ist und dessen Funktionieren durch eine festgelegte Terminologie entscheidend unterstützt wird“ (Arntz, Picht & Schmitz 2014, 11). Fachsprache bezieht sich auf die Kommunikation in jeweils einem bestimmten Fachgebiet (Arntz et al. 2014, 11). Hiermit kann es nicht *eine einzige* Fachsprache, sondern viele unterschiedliche geben (o.a.).

2.2 Begriff, Terminus und Definition in der traditionellen und soziokognitiven Terminologielehre

In den folgenden Kapiteln werden *Begriff*, *Terminus* und *Definition* kurz behandelt. Es wird deutlich gemacht, wie die betreffenden Begriffe sowohl in der traditionellen als auch in der soziokognitiven Terminologielehre verstanden werden. Vor allem werden die Anforderungen an den Terminus veranschaulicht.

2.2.1 Begriff

Nach den Wüsterschen Gedanken (Wüster 1985, 7) ist ein *Begriff* ein *Denkelement*, das Menschen benötigen und verwenden, um Gegenstände festzustellen und sie in die umliegende Welt einordnen zu können. Nach Wüster (1985, 1) „geht jede Terminologiarbeit von Begriffen aus und zielt auf eine

scharfe Abgrenzung zwischen einzelnen Begriffen“. Der Begriff ist das wichtigste Element der traditionellen Terminologielehre (s. z.B. Wüster 1985, 1). Liimatainen (2008, 170) erklärt, dass die traditionelle Terminologielehre von den sprachunabhängig existierenden Begriffen und Begriffssystemen ausgeht.

Begriffsmerkmale machen Begriffe erkennbar. Die Norm DIN 2342 (2011, in Arntz et al. 2014, 56) definiert Merkmal folgenderweise: „Durch Abstraktion gewonnene Denkeinheit, die eine Eigenschaft von Gegenständen wiedergibt, welche zur Begriffsbildung und -abgrenzung dient.“ Es gibt sowohl *wesentliche* als auch *unwesentliche Merkmale*. Wesentliche Merkmale sind Merkmale, die unbedingt notwendig sind, um einen bestimmten Begriff zu bestimmen (Sanastokeskus TSK 2006, 11; Arntz et al. 2014, 61). Zu den wesentlichen Merkmalen werden *abgrenzende Merkmale* gezählt, die zur Abgrenzung eines Begriffs von benachbarten Begriffen verwendet werden (Arntz et al. 2014, 61). Die Gesamtheit der Begriffsmerkmale wird als *Begriffsinhalt* bezeichnet (Wüster 1985, 7). Der Begriffsinhalt sollte nicht mit dem *Begriffsumfang* verwechselt werden. Dieser bedeutet entweder die Gesamtheit aller individuellen Gegenstände, die unter einen bestimmten Begriff fallen, oder die Gesamtheit aller Unterbegriffe auf derselben Stufe (Wüster 1985, 8).

Die Beziehungen zwischen Begriffen werden durch *Begriffssysteme* erläutert und graphisch dargestellt (Liimatainen 2008, 128). Die verschiedenen Merkmalarten haben einen entscheidenden Einfluss auf die Struktur eines Begriffssystems, d.h. den systematischen Zusammenhang von Begriffen (Arntz et al. 2014, 58). Merkmalarten als Einteilungskriterien bestimmen, welche Begriffe unmittelbar neben- bzw. übereinanderliegen sollen (o.a.). Begriffssysteme werden nach den Begriffsbeziehungen benannt (Sanastokeskus TSK 2006, 16). Meistens werden Begriffsbeziehungen in drei Gruppen eingeteilt: in hierarchische, partitive und funktionelle Beziehungen (TTP 2018, s.v. *funktiosuhde*, s.a. *ontologinen käsitesuhde*; Suonuuti 2012, 13; Nykänen 1999, 17).

In der soziokognitiven Terminologielehre steht nicht der Begriff im Mittelpunkt, sondern das *Element des Verstehens* (*unit of understanding*). Begriffe sind hier nicht nur Denkelemente, sondern zusätzlich Elemente des Verstehens. (Temmerman 2000, 43; Liimatainen 2008, 170). Ein Teil der Denkelemente hat entweder eine logische²⁴ oder eine ontologische²⁵ Struktur. Laut der traditionellen Terminologielehre können solche Denkelemente für Begriffe gehalten werden (Temmerman 2000, 43; s.a.

²⁴ Auch Abstraktionsbeziehung, unmittelbare Beziehung; Begriffsbeziehung zwischen einem Oberbegriff und seinem Unterbegriff bzw. seinen Unterbegriffen auf derselben Stufe (Wüster 1985: 9, 80; TTP 2014, s.v. *looginen käsitesuhde*)

²⁵ Mittelbare Beziehung; zeitliche, örtliche oder wirkende Beziehung (TTP 2018, s.v. *ontologinen käsitesuhde*)

Liimatainen 2008, 170.) Alle anderen Elemente des Verstehens haben eine prototypische Struktur in verschiedenem Grade, die miteinander so genannte *Kategorien* (*category*) bilden (Liimatainen 2008, 170). Temmerman (2000) benutzt in ihrer Theorie die *Prototypentheorie*, deren zentraler Gedanke es ist, dass es in einer Kategorie Mitglieder gibt, die „geeigneter“ als andere sind (Technische Universität Berlin s.d.). Die geeigneten Mitglieder haben viele gemeinsame Merkmale mit dem am prototypischsten Mitglied, welches in der Mitte der Kategorie steht, während die äußersten, peripheren Mitglieder nur wenig Gemeinsames mit dem am prototypischsten Mitglied haben und deshalb die jeweilige Kategorie schlechter repräsentieren (Technische Universität Berlin s.d.; Temmerman 2000, 43). In ihrer Theorie versteht Temmerman (2000, 43; s.a. Pasanen 2009, 24–25) das Element des Verstehens als einen Oberbegriff für Begriff und Kategorie.

Temmerman (s. z.B. 2000, 6–10) macht auf Probleme der traditionellen Terminologielehre aufmerksam. Es gibt zum Beispiel Situationen, in denen eine scharfe Abgrenzung zwischen Begriffen nicht möglich ist (s. z.B. Temmerman 2000, 75–76).

2.2.2 Terminus und Anforderungen an ihn

Kommunikation über einen Begriff ist erst durch eine *Benennung* möglich. Benennung wird wie folgt definiert: „Benennung (Terminus, Fachausdruck): sprachliche Bezeichnung eines Allgemeinbegriffs aus einem Fachgebiet“ (Arntz et al. 2014, 115). Geht es um fachsprachliche Begriffe, wird das Wort *Terminus* statt Benennung verwendet (Wüster 1985, 32). Jeder Terminus hat eine äußere Form, die einerseits die Lautform, andererseits die Schreibform ist (Wüster 1985, 34–35). Nach der Herkunft der äußeren Form können zumindest vier Arten von Wortelementen bzw. Stammwörtern unterschieden werden: *Erbwörter*, *Fremd- und Lehnwörter*, *übertragene Benennungen* und *Kurzwörter*. (Wüster 1985, 32; 34–35.) Zu den Fremd- und Lehnwörtern könnten noch Gastwörter gezählt werden, obgleich Wüster (1985, 36) der Auffassung ist, dass sie von den Fremd- und Lehnwörtern zu unterscheiden sind. Gastwörter sind fremdsprachliche Wörter, die nach den Regeln der fremden Sprache geschrieben und flektiert werden. Sie werden wie Zitate verwendet. (Wüster 1985, 36.)

Ein wichtiges Element in dieser Arbeit ist der sogenannte *Idealterminus* und die Anforderungen an den. Es gibt viele Anforderungen, die nicht alle im Gebrauch befindlichen Termini erfüllen können. Arntz et al. (2014, 115; s.a. Hoffmann 1985, 163) haben sieben Punkte aufgelistet, die aus der Norm DIN 2330 (2013) stammen:

1. Sprachliche Richtigkeit
2. Genauigkeit von Benennungen

3. Transparenz
4. Neutralität
5. Knappheit von Benennungen
6. Eignung zur Bildung von Ableitungen
7. Bevorzugung der deutschen Sprache (generell der heimischen Sprache).

Eine relevante Anforderung an einen Idealterminus ist die Bevorzugung der heimischen Sprache. Die Verwendung von Fremd- und Gastwörtern ist aber in bestimmten Situationen nützlich, z.B. in Fachsprachen, die sich schnell weiterentwickeln. In fachsprachlichen Wortschätzen gibt es manchmal auch *Hybridbildungen*. Als Hybridbildungen werden solche Termini bezeichnet, die durch die Kombination von heimischen und fremdsprachlichen Elementen entstehen (Liimatainen 2008, 227).

Die traditionelle Terminologielehre findet es äußerst wichtig, „dass grundsätzlich jedem Begriff nur eine einzige Benennung zugeordnet ist, und umgekehrt“ (Wüster 1985, 79). Es sollte also weder mehrdeutige (*Homonyme* oder *Polyseme*) noch synonyme Benennungen geben (o.a.; s.a. Arntz et al. 2014, 135). Wenn zwei oder mehrere Begriffe in ihren Merkmalen gleich sind, so sind auch die betreffenden Benennungen synonym, bzw. äquivalent (Arntz et al. 2014, 58). In dem Falle sind die Benennungen beliebig austauschbar. Polysemie ihrerseits bedeutet die Mehrdeutigkeit einer Benennung: eine Benennung referiert auf zwei oder mehrere Begriffe, die bestimmte gemeinsame Merkmale haben (Sanastokeskus TSK 2006, 28). Von Homonymie wird gesprochen, wenn eine Benennung dieselbe äußere Form hat wie eine andere. Homonyme referieren aber nicht auf denselben Begriff. (Wüster 1985, 80; Sanastokeskus TSK 2006, 28.) Die soziokognitive Terminologielehre betont die Untersuchung der Polysemie und Synonymie, weil sie ihre eigenen kommunikativen und der Verständigung dienenden Aufgaben haben (z.B. Liimatainen 2008, 170–171).

2.2.3 Definition

Termini müssen definierbar sein. Eine *Definition* ist eine Beschreibung eines Begriffs, die den jeweiligen Begriff von benachbarten Begriffen abgrenzt (Sanastokeskus TSK 2006, 19). Nach der Norm 2342 (2011, in Arntz et al. 2014, 63) ist *Inhaltsdefinition* die wichtigste Definitionsart. In einer Inhaltsdefinition wird der Begriff mit Hilfe einschränkender Merkmale beschrieben. Nur die für den Zweck der jeweiligen Definition wesentlichen Merkmale sind aufzunehmen (Arntz et al. 2014, 66). Die Definition und der Terminus sollten immer gleichbedeutend und in jedem Kontext miteinander ersetzbar sein (Suonuuti 2012, 24). Andere Definitionsarten sind die *Nominaldefinition*, die *Kontextdefinition* und die *Umfangsdefinition*. Die Nominaldefinition beschreibt einen Terminus großzügig, z.B. mit einem synonymischen Wort (TTP 2016, s.v. *nominaalimääritelmä*). Die Kontextdefinition kann ein Beispielsatz sein, der die Verwendung des Terminus beschreibt. Nominaldefinitionen und

Kontextdefinitionen sind in Fachwortschätzen zu vermeiden, da sie nicht genug Information über den jeweiligen Begriff geben (Haarala 1981, 47). In Terminologian Sanasto (Sanastokeskus TSK 2006, 19; s.a. Arntz et al. 2014, 67 [eigene Übersetzung]) wird Umfangsdefinition wiederum wie folgt definiert: „Definition, die eine Liste aller Unterbegriffe eines Begriffs, die auf derselben Hierarchiestufe stehen, ist“. Obwohl Umfangsdefinitionen anwendbarer als Nominal- und Kontextdefinitionen sind, sind sie laut Arntz et al. (2014, 67) trotzdem weniger geeignet für Terminologearbeit, da die Anzahl der Unterbegriffe überschaubar bleiben muss.

Definitionen beinhalten manchmal Fehler, die das Verstehen des Begriffs erschweren, der in der Definition bezeichnet wird. In falsch geschriebenen Definitionen kommen die Beziehungen zwischen den Begriffen nicht zum Vorschein. Gewöhnliche fehlerhafte Definitionen sind die *Zirkeldefinitionen*, die *negativen Definitionen* und die *unvollständigen Definitionen* (zu enge oder weite Definition). Zirkelhaftigkeit in der Definition kommt oft durch die Anwendung von Synonymen zustande (Arntz et al. 2014, 72). Negative Definitionen dagegen sind nur dann anwendbar, wenn der Begriff selbst negativ ist (Arntz et al. 2014, 74). Eine Definition muss auch immer angemessen sein (Enzyklo.de o.J., s.v. *zu enge Definition*), d.h. nicht zu weit oder zu eng gefasst.

3 Äquivalenz und Terminographie

Für eine zwei- oder mehrsprachige Terminologearbeit ist die Äquivalenz bzw. die begriffliche Übereinstimmung besonders wichtig, da sie die Voraussetzung für die Zusammenführung eines Terminus in einer Sprache und seines Gegenstücks in einer anderen Sprache ist (Arntz, Picht & Mayer 2004, 148). In einer mehrsprachigen Terminologierarbeit müssen Begriffssysteme getrennt erstellt werden, bevor man die Begriffe den betreffenden Sprachen vergleichen kann (Arntz et al. 2014, 144). Zwei Benennungen sind dann als äquivalent zu betrachten, wenn sie in sämtlichen Begriffsmerkmalen übereinstimmen (Arntz et al. 2014, 145). Begriffe weisen entweder eine vollständige begriffliche Äquivalenz, begriffliche Überschneidung, Inklusion oder keine begriffliche Äquivalenz auf. Sollte die inhaltliche Übereinstimmung der Begriffe groß genug sein, können die beiden Benennungen einander zugeordnet werden. (Arntz et al. 2014, 145–148.) Wenn die Terminologearbeit zu Ende ist, müssen die Ergebnisse zusammengefasst und zugänglich gemacht werden. Diese Arbeitsphase heißt *Terminographie*. Ihr Ziel ist, die Ergebnisse systematisch darzustellen (s. z.B. Arntz et al. 2014, 177; Sanastokeskus TSK 2006, 32).

Fachwortschätze und Fachwörterbücher bestehen aus *Wortstellen*, in denen die terminologischen Daten dargestellt werden (Sanastokeskus TSK 2006, 32). In den Wortstellen wird erläutert, ob der jeweilige Terminus eine *Vorzugsbenennung*, eine *zugelassene Benennung*, eine *abgelehnte Benennung* oder eine *veraltete Benennung* ist (s. z.B. Sanastokeskus TSK 2006, 23–24; Suonuuti 2012, 37, 44). Eine Wortstelle muss wenigstens eine Ordnungszahl, die Vorzugsbenennung und die Definition des jeweiligen Terminus beinhalten. Der Wortschatz kann entweder semasiologisch (Benennung als Mittelpunkt) oder onomasiologisch (Begriff als Mittelpunkt) gegliedert werden. In der semasiologischen Methode wird der Wortschatz alphabetisch gegliedert, wohingegen in begrifflich aufgebauten Wortschätzen die Wortstellen eine systematische Gliederung haben. (Wüster 1985, 103–104; Arntz et al. 2014, 180.)

4 Klettern – von einer Lebensweise zur anerkannten Wettkampfsportart

Das Klettern als Sport und Hobby hat sich in den letzten Jahren rasant zu einem Breitensport entwickelt (DAV o.J. c.). Das Klettern als eine Fortbewegungsart ist aber nichts Neues, aber erst im 19. Jahrhundert hat das Klettern sich zu einer Sportart entwickelt (Alpinlager.com o.J.; DiAngelis 2016, 6). In Deutschland wird schon seit dem erwähnten Zeitpunkt geklettert, aber in Finnland klettert man erst seit den 1950er-Jahren (Blue Kangoo Films 2013). Da heutzutage die Trainingsmöglichkeiten ideal sind (s. z.B. DAV o.J. c.), ist das Klettern von einer Lebensweise zu einer anerkannten Wettkampfsportart geworden, und das Klettern ist ins Programm der Olympischen Spiele in Tokio 2020 aufgenommen worden (Stöhr 2017). Die olympische Kombination besteht aus drei Kletterdisziplinen: *Leadklettern* (*Vorstiegsklettern*), *Bouldern* und *Speedklettern* (SKIL ry. s.d. a.; DAV o.J. d.).

Das *Leadklettern* oder *Vorstiegsklettern* bedeutet Klettern mit Seilsicherung, bei dem das Seil von unten kommt und vom Kletterer in besonderen *Zwischensicherungen* in *Zwischensicherungspunkten* eingehängt wird (Kletterschule-Saarpfalz 2018; Wikipedia 2017 s.v. *Klettern*). Man kann klettern im *Vorstieg* sowohl drinnen als auch draußen. Klettern kann man auch in Absprunghöhe ohne Seil, was als *Bouldern*²⁶ bezeichnet wird. Beim *Bouldern* fangen Weichbodenmatten oder spezielle *Bouldermatten* einen möglichen Sturz ab (DAV o.J. d.). Unter *Speedklettern* versteht man Klettern, in dem die Klettergeschwindigkeit entscheidend ist. Gesichert wird mit Seilsicherung von oben, was auch als *Toprope-Klettern* oder *Toprope-Sicherung* bezeichnet wird (DAV o.J. d.; Kletterhallewien.at

²⁶ Das Wort *boulder* kommt aus dem Englischen und bedeutet Felsblock. (Alpinlager.com s.d. Bouldern. Unter: <https://www.alpinlager.com/sommer/klettern/bouldern>. [Abgerufen am 27.2.2018].

o.J.). Für Anfänger sind das *Bouldern* und das Klettern mit *Toprope-Sicherung* besonders ideal, da diese Kletterarten nur wenig Kenntnisse und Ausrüstung erfordern (Sportalis 2011; Korosuo 2017, 71, 199). Zum Beispiel beim *Bouldern* braucht man höchstens *Kletterschuhe*, eine *Boulderplatte* und *Chalk*.

Im Laufe der Entwicklung des Kletterns von einer Lebensweise zu einer Sportart hat sich auch die Sprache des Kletterns entwickelt. Wahrscheinlich ist das älteste finnische Werk über Klettern das Buch *Alppien seinämällä* (1961) von dem finnischen Kletterpionier Matti A. Jokinen. Das Buch enthält viele Klettertermini, die immer noch Anwendung finden, aber im Gegensatz zur heutigen Kletterfachsprache, enthält das Buch nur heimische Termini. Es wäre interessant zu wissen, warum die heutige, sowohl finnische als auch deutsche Kletterfachsprache so viele fremdsprachliche Termini enthält. Es könnte untersucht werden, ob es früher keine Verwendung für die Termini gab, die heute verwendet werden oder ob die Termini einfach nicht relevant für das Werk von Jokinen waren.

5 Untersuchungsmaterialien und -methode

In der vorliegenden Arbeit wird sowohl finnisches als auch deutsches Forschungsmaterial verwendet. Das Material enthält verschiedene Texte, wie z.B. Artikel, Wortschätze und Lehrbücher, sowohl von Amateurlkletterern als auch Experten. Die Kletterwortschätze spielen die wichtigste Rolle in dieser Terminologiearbeit, wobei auch Artikel und Sachbücher über den Klettersport als relevante Quellen verwendet wurden. Sie dienen der kritischen Untersuchung der Definitionen, die sich in den Kletterwortschätzen befinden. Die Facebook-Diskussionen mit den Mitgliedern des Klettervereins von Tampere (Kiipeilykerho Vertikaali) und der Facebook-Gruppe Climbing in Tampere sind ebenso hilfreich gewesen, da diese ihre Ansichten über Kletterbegriffe diskutiert haben.

In der Untersuchung und Beschreibung der Kletterfachsprache habe ich hauptsächlich die Methoden der praktischen Terminologiearbeit verwendet (s. z.B. Arntz et al. 2014, 209–218; Kalliokuusi 2009, 25–34. Dazu gehören beispielsweise die Zielgruppenbestimmung, die Beschaffung und Analyse des Untersuchungsmaterials sowie die Sammlung und vorläufige Zuordnung der gefundenen Benennungen und Begriffe (Arntz et al. 2014, 209). Zuerst habe ich verschiedene finnische Texte über das Thema Klettern gesucht und die Grundbegriffe des Kletterns und deren Definitionen herausgearbeitet. Danach habe ich die Funde mit Hilfe von Tabellen nach den vorläufigen Oberbegriffen kategorisiert. Als ich genügend Begriffe (etwa 100) in der Tabelle hatte, habe ich die deutschen Gegenstücke im Internet zu suchen begonnen, d.h. ich habe nochmal dieselben Arbeitsphasen wiederholt. Als die

Begriffsbeziehungen relativ klar waren, habe ich mit dem Aufbau der Begriffssysteme angefangen. Ich habe die finnischen und deutschen Begriffssysteme getrennt aufgebaut. Da ich eine, für die vorliegende Arbeit passenden, aber nicht zu große Anzahl von Termini erreichen musste, konnte ich nur solche Klettertermini mitzählen, die unbedingt nötig für einen Anfänger oder einen Laien sind. Darum umfasst der fertige Kletterwortschatz (s. Anh. 1) 71 finnische und deutsche Klettertermini. Die ausgewählten Termini sind unter 6 Überschriften eingeteilt. Da die Erstellung eines terminologischen Fachwortschatzes eines der Ziele dieser Arbeit ist, musste ich die gefundenen Definitionen aufbereiten, damit sie die in den Kapiteln 2.2.2 und 2.2.3 behandelten Anforderungen erfüllen. Außerdem berücksichtige ich die mögliche Synonymie und Polysemie der Termini.

6 Untersuchung der Kletterfachsprache: Termini und Definitionen

Die Kletterfachsprache ist sowohl eine eigenartige als auch solch eine Fachsprache, die z.B. der Golf- und Skatfachsprache ähnelt. Sie alle haben ein großer Fachwortschatz, der sowohl aus heimischen als auch fremdsprachlichen Termini besteht. Es ist bemerkenswert, dass obwohl es sowohl in der finnischen als auch in der deutschen Kletterfachsprache heimische Termini gibt, scheint die Anwendung der englischen Termini der gegenwärtige Trend zu sein. In den folgenden Kapiteln wird es auch klar, dass obwohl die meisten Kletterbegriffe einfach in ein Begriffssystem eingestellt werden können, gibt es mehrere Begriffe, die mehrere Einteilungskriterien haben können und die irgendwie aus dem terminologischen Blickwinkel problematisch sind.

In den folgenden Kapiteln werden einige komplizierte Kletterbegriffe sowie deren Termini und Definitionen analysiert. In den Kapiteln 6.1–6.5 werden sowohl deutsche als auch finnische Termini und Definitionen untersucht, da ein Ziel dieser Arbeit ist, die deutsche und finnische Kletterfachsprache zu vergleichen und zu betrachten, um deutsche Gegenstücke für die finnischen Termini zu finden und um die Definitionen der Kletterbegriffe beider Sprache zu untersuchen.

6.1 Sporttikiipeily, urheilukiipeily

Unter den finnischen Kletterern ist die gängige Anschauung über den Begriff *sporttikiipeily* (*Sportklettern*), dass er „*kalliokiipeilyä valmiiksi pultatuilla reiteillä*“²⁷ bedeutet (z.B. Oulun Kiipeilyseura -91 ry s.d. a.). Der Begriff *kalliokiipeily* (*Felsklettern*) bedeutet wiederum Klettern an natürlichen Felsen, was man sowohl mit als auch ohne Seilsicherung betreiben kann. *Sporttikiipeily* kann auch

²⁷ Auf Deutsch: *Felsklettern* in mit festen Sicherungspunkten abgesicherten *Routen*

für *vapaakiipeily* (*Freiklettern*) gehalten werden (z.B. Lankinen 2016), da dabei nur der Fels und der eigene Körper zur Fortbewegung verwendet werden, welches die Situation beim *Sportklettern* ist (Wikipedia 2018 s.v. *Sportklettern*). So können *vapaakiipeily* und dadurch auch *sporttikiipeily* vom *tekninen kiipeily* (*technisches Klettern*) unterschieden werden (Anh. 1). Welchen Begriff, *kallio-* oder *vapaakiipeily*, man als Oberbegriff wählt, hängt von den Einteilungskriterien oder davon ab, welche Merkmale man hervorheben will. Man könnte beide Begriffe für Oberbegriffe von *sporttikiipeily* halten. Sollte man sich jedoch für *vapaakiipeily* entscheiden, würde deren Beziehung zu *kalliokiipeily* nicht deutlich werden. Da *vapaakiipeily* vor allem als *Outdoorklettern* verstanden wird, ist es angebracht, *Outdoorklettern* als Oberbegriff für *vapaakiipeily* zu verwenden. So wäre *sporttikiipeily* ein Unterbegriff von *vapaakiipeily*, obwohl nicht alle finnischen Definitionen dies verdeutlichen.

Der finnische Terminus *sporttikiipeily* scheint nach einigen Quellen sowohl ein polysemischer Terminus als auch ein Synonym für *urheilukiipeily* (*Sportklettern*)²⁸ (Korosuo 2017, 11) zu sein. Nach einigen Definitionen könnten die Termini äquivalent sein, aber diese Ansicht ist nicht eindeutig unter Kletterern. Deswegen wäre es begründet *sporttikiipeily* für eine Art des *Freikletterns* und *urheilukiipeily* als Kletterdisziplin zu halten, obwohl die Termini ähnlich aussehen. Dies folgt daraus, dass der Terminus *sporttikiipeily* aus heimischen (*kiipeily*) und fremdsprachlichen Elementen (*sportti*, eng. *sport*) besteht. Für einen Laien wäre es sinnvoll, wenn die Termini Synonyme wären. Da aber die Definitionen nicht in allen Quellen ähnlich sind, sind die Termini nicht äquivalent. Da die Termini jedoch ähnlich sind, wäre es diskutabel, ob man einen neuen Terminus für den Begriff *sporttikiipeily* bilden sollte.

6.2 Sportklettern

In den deutschen Quellen gibt es mehrere Ansichten über den Begriff *Sportklettern*. Der Begriff wird zum Beispiel für „Sport betriebenes wettkampfmäßiges Klettern an Kunstwänden“ (Duden-Online s.v. *Sportklettern*) und für Klettern in Routen, die „meistens mit fixen und in kurzen Abständen angebrachten Bohrhaken abgesichert sind“ (Wikipedia 2018 s.v. *Sportklettern*), verwendet. Im Lexikon der Kletterbegriffe (Klettern 2007, s.v. *Sportklettern*) wird diese Kletterdisziplin als „Freiklettern in gehobenen Schwierigkeitsgraden mit meist guter Absicherung“ definiert. Diese Definition unterscheidet sich von den anderen, da sie das Merkmal ‚gehobener Schwierigkeitsgrad‘ enthält. Sonst ähneln die Definitionen den finnischen.

²⁸ Klettern mit sportlichen Motiven im Vordergrund

In den deutschen Definitionen wird hervorgehoben, dass ein wichtiges Merkmal des *Sportklettern*-Begriffs die Sportlichkeit ist, weswegen der abenteuerliche Aspekt in den Hintergrund rückt. Gleichzeitig wird im Wikipedia-Artikel *Bouldern* unter dem Titel *Sportklettern* geführt, was darauf hindeutet, dass der Begriff *Sportklettern* auf zwei Weisen verwendet wird, was den Terminus polysemisch macht. *Sportklettern* kann also als *sporttikiipeily* sowie als *urheilukiipeily* übersetzt werden. Die Definition von Duden-Online (s.v. *Sportklettern*) bestätigt diese Hypothese, obwohl die Definition zu eng ist, da sie nicht das Klettern an Felswänden oder -blöcken berücksichtigt. Beachtenswert bei dieser Definition ist auch, dass in ihr das Merkmal ‚wettkampfmäßig‘ mit *Sportklettern* verbunden ist. ‚Wettkampfmäßig‘ fungiert als ein abgrenzendes Merkmal, wenn man die Beziehungen zwischen *Sportklettern*, *Wettkampfklettern* und *Bergsteigen* betrachtet (s. Anh. 1). Wenn „Abenteuerlichkeit“ als Einteilungskriterium zugrunde gelegt wird, liegt *Sportklettern* irgendwo zwischen *Bergsteigen* und *Wettkampfklettern*. *Sportklettern* kann so als deren Nebengriff angesehen werden. Weil *Sportklettern* sich auf zwei Begriffe bezieht und im Finnischen zwei Äquivalente hat, muss im Kletterwortschatz die Bestimmung des Fachgebiets angegeben werden, obwohl die Bestimmungen nicht perfekt sind, d.h. *Sportklettern* (Art des *Freikletterns*); *Sportklettern* (Kletterdisziplin).

6.3 Ote, otetapa, otetyypit; Griff, Grifftechnik, Griffart

Ein wichtiger Terminus der Kletterfachsprache ist *ote* (*Griff*). Er scheint verständlich zu sein, ist aber polysemisch sowohl im Finnischen als auch im Deutschen. *Griff* bedeutet entweder „jegliche Struktur, an der man sich festhalten kann“ (klettern 2007 s.v. *Griff*) oder die Art und Weise, wie ein (*Kletter*-)*Griff* gehalten wird. Wegen der Polysemie ist es sinnvoll, den Begriff aufzuteilen. Die Aufteilung ist vor allem von den deutschen Termini und Definitionen über *Griff* gestützt. Darum werden die finnischen Termini und Definitionen durch die deutschen Termini und Definitionen untersucht.

Der Begriff *Untergriff* wird als „spezielle Griffart beim Klettern“ definiert (Duden-Online s.v. *Untergriff*). So wäre *Griffart* der Oberbegriff für *Untergriff*, also der Oberbegriff für konkrete *Griffe*, an den man sich festhalten kann. Aber da in vielen deutschen Definitionen *Griff* oder *Klettergriff* als konkrete Stelle am Fels oder an einer Kletterwand, an der man sich festhalten kann, definiert wird, wäre es sinnvoll, den *Klettergriff* (*kiipeilyote*) als Oberbegriff für *Griff* (*käsiote*) und *Tritt* (*Griff* für Füße, *jalkaote*) festzulegen. *Tritt* wird nur in einigen deutschen Quellen erwähnt, und als „alles, worauf man stehen kann“ bezeichnet (klettern 2007 s.d. *Tritt*). Die Annahme über die Begriffsbeziehungen unterstützt unter anderem der Artikel von Burmester (2014), in dem sowohl *Klettergriff* als auch *Griff* verwendet wird und beim Begriff *Griff* das Verb „halten“ erwähnt wird.

In den finnischen Quellen wird *ote* (*Griff*) oft als Oberbegriff für ‚die Art und Weise, wie ein Griff gehalten wird‘ (*otetapa*), aber auch als Oberbegriff für verschiedene *Griffarten* (*otetyyppi*) verwendet. Dies bereitet Schwierigkeiten, da man so nicht wissen kann, auf welchen Begriff man sich beziehen sollte, auf *otetapa* oder *otetyyppi*. Die drei Begriffe haben eine funktionelle Beziehung, in der *ote* auf der ersten Stufe steht. Im finnischen gibt es mindestens ein Problem: z.B. der fremdsprachliche Terminus *underi* (*Untergriff*) kann sowohl *otetyyppi* als auch *otetapa* bedeuten. Die Situation kann durch die Anwendung der fremdsprachlichen Termini (*underi*, *saideri*) als *otetyyppi*, oder besser *kiipeilyote*, und der heimischen Termini (*alaote*, *sivuote*) als *otetapa* gelöst werden. *Otetapa* kann wiederum in *käsi-* und *jalkatekniikka* aufgeteilt werden, aber weil *otetapa* als Wort nicht der logischste Oberbegriff ist, sollte überlegt werden, ob *kiipeilytekniikka* (*Klettertechnik*) ein besserer Oberbegriff wäre. So kann der Terminus *otetapa* weggelassen werden, da *kiipeilytekniikka* ein transparenter Terminus ist. Im Deutschen ist eine gleichartige Aufteilung möglich, da es im Quellenmaterial die Termini *Klettertechnik*, *Grifftechnik* (Klettervirus.info) bzw. *Greiftechnik* und *Tritttechnik* gibt (klettern 2007 s.v. *Klettertechnik*; Haupt 2009a; Wikibooks 2015 s.v. *Tritttechnik*). Dadurch sind die besten Oberbegriffe *kiipeilyote* (*Klettergriff*) und *kiipeilytekniikka* (*Klettertechnik*) (s. Anh. 1).

6.4 Jalkahuukki, varvashuukki, kantapäähuukki; Foothook, Toehook, Heelhook

In der finnischen Kletterfachsprache gibt es die Termini *huukki* bzw. *jalkahuukki*, *kantapäähuukki* und *varvashuukki*, die ursprünglich aus dem Englischen stammen und besondere *Tritttechniken* bedeuten. Die englischen Termini sind *hook* bzw. *foot hook*, *heel hook* und *toe hook*. Finnische Kletterer verwenden oft die Kurzform *huukki*, wenn sie *jalkahuukki* meinen, was aber nicht zweckmäßig ist, da *huukki* ein polysemischer Terminus ist, der sowohl *foot hook* als auch *sky hook* (ein Stahlhaken zur Fortbewegung im *technischen Klettern*) bedeuten kann. Meistens wird im Kontext klar, welcher Begriff gemeint ist, aber durch die Anwendung der genauen Termini wird das Problem der Polysemie gelöst.

In der deutschen Kletterfachsprache ist der Terminus *Hook* in gleicherweise polysemisch. Dadurch ist es sinnvoll, die langen Versionen zu verwenden, d.h. die Termini *Skyhook* und *Foothook*. Die erwähnten fremdsprachlichen Termini werden in vielen deutschen Quellen verwendet, was bedeutet, dass die Termini sich in der deutschen Kletterfachsprache eingebürgert haben. Der Terminus *Skyhook* hat scheinbar ein Synonym im Deutschen, das zwei verschiedene Schreibweisen und eine Kurzform aufweist: *Cliffhanger* bzw. *Cliffhänger* und *Cliff* (kleimbing.de s.d., s.v. *Cliff*; Wikipedia 2017, s.v. *Cliffhanger*). *Foothook* hat wiederum kein deutsches Gegenstück, das feststehend wäre. Es gibt den

deutschen Terminus *Fußhaken* (Reis & Janatsch 2013), aber er wird nur in einzelnen Quellen erwähnt. *Fußhaken* kann trotzdem als Synonym für *Foothook* verwendet werden.

Die erwähnten Begriffe *kantapäähuukki* (*Heelhook*) und *varvashuukki* (*Toehook*) sind Unterbegriffe von *jalkahuukki* (*Foothook*), da die beiden *Foothooks* sind. *Kantapäähuukki* bedeutet *Tritttechnik*, bei der ein *Klettergriff* mit der Ferse gegriffen wird. *Varvashuukki* bedeutet wiederum *Tritttechnik*, wobei ein *Klettergriff* mit dem Vorderfuß oder mit den Zehn gegriffen wird. Im Finnischen sind die feststehenden Termini *jalkahuukki*, *kantapäähuukki* und *varvashuukki* Hybridbildungen, aber es gibt auch die fremdsprachlichen Formen *heel hook* und *toe hook*, die manchmal als *heel huukki* und *touk-kari* geschrieben werden. Sie sind aber umgangssprachlich, weswegen sie nicht offiziell verwendet werden sollten. In der deutschen Kletterfachsprache haben die Termini *Heelhook* und *Toehook* auch äquivalente Hybridbildungen: *Fersenhook* und *Zehenhook*. Sie können als zugelassene Benennungen verwendet werden. Obwohl die englischen Termini sich in einigen finnischen Quellen befinden, sollten sie nicht verwendet werden, da die Hybridbildungen anwendbarer sind. Nach der Analyse des Quellenmaterials kann festgestellt werden, dass die finnischen Vorzugsbenennungen *jalkahuukki* (Obergriff), *kantapäähuukki* (Untergriff) und *varvashuukki* (Untergriff) sind. Die äquivalenten deutschen Gegenstücke sind *Foothook* (Obergriff), *Heelhook* (Untergriff) und *Toehook* (Untergriff). Zugelassene deutsche Benennungen sind wiederum *Hook*, *Fußhaken*, *Fersenhook* und *Zehenhook*.

6.5 Kahvaote; Henkel

Den Begriff *kahvaote* oder *kahva* (*Henkel*) definiert man unterschiedlich in den Quellenmaterialien, aber in vielen Quellen wird es deutlich, dass ein *Henkel* einfach zu greifen ist. In den finnischen Materialien wird *kahva* als einen großen *Griff* bezeichnet, an dem man sich mit allen Fingern festhält und zwar so, dass sich die Finger über die Kante des *Griffs* einhaken (z.B. Koski & Arasola 2006, 97). Oft wird er nur als ein „großer Griff“ bezeichnet. In der Definition von Koski und Arasola (o.a.) gibt es zwei abgrenzende Merkmale: ‚festhalten mit allen Fingern‘ und ‚die Finger haken sich über die Kante des *Griffs* ein‘. Das erste Merkmal ist etwas irreführend, da man nicht immer mit allen Fingern greifen kann, aber das zweitgenannte Merkmal ist anwendbar.

Sowohl in den finnischen als auch in den deutschen Definitionen, wird *kahva* als ein „großer Griff“ bezeichnet. Solche Definitionen bezeichnen den *Henkel-Griff* nur teilweise, da Größe ein subjektives Merkmal ist. So sind die Definitionen entweder zu eng oder zu weit. In einigen Definitionen wird der Begriff mit seinem Synonym bezeichnet, was in einer Definition zu vermeiden ist. Da der Begriff

kahva auch je nach dem Leistungslevel des Kletterers definiert wird (Target10a.com 2016; Climbing in Tampere 2017), können sowohl der Begriff als auch die Definition subjektiv sein. Darum ist es nützlich, die Prototypentheorie (s. 2.2.1) zu verwenden, damit man sehen kann, was für ein *Griff* ein prototypischer *Henkel-Griff* ist. Dadurch wäre es sinnvoll, den Begriff mit solchen Merkmalen zu definieren, die das Aussehen des *Henkels* bzw. die benötigte *Grifftechnik* bezeichnen. Ein prototypischer *Henkel* sieht wie eine Tasche aus und wird so tief und mit so vielen Fingern wie möglich gegriffen. Am Fels sehen nicht alle *Henkel-Griffe* wie eine Tasche aus, aber sehr gute *Griffe* werden nach ihnen benannt (Walsh 2016) und werden wie künstliche *Henkel* gegriffen.

In einer Definition wird *Henkel* als *Grifftechnik* bezeichnet (Target10a.com 2016), was nicht die allgemeine Meinung ist (vgl. oben). In der Klettervirus.info-Webseite (s.d.) wird die allgemeine Meinung gestützt, jedoch wird nicht der *Henkel*-Begriff verwendet, sondern die Begriffe *positiver Griff* und *Obergriff*. Somit scheint der *Henkel-Griff* zwei Synonyme zu haben. Die Begriffe werden durch die *Grifftechnik* definiert: „Die Finger greifen so weit wie möglich in den Griff und haken am ersten, zweiten oder dritten Fingergelenk ein. Wenn möglich konter[e] auch bei diesen Griffen mit dem Daumen.“ (Klettervirus.info s.d.) Durch die Untersuchung dieser zwei Begriffe, wurde es klar, dass auch finnische Kletterer den Begriff *positiver Griff* kennen (Climbing in Tampere 2017). Der Begriff bedeutet aber nicht nur *Henkel*, sondern auch andere *Griffe*, die von oben gefasst werden (Borgstedt 2016). Zeigt die *Grifffläche* des *Griffs* nach unten, wird der *Griff* als *Untergriff* bezeichnet und dieser wird von unten gefasst. Wenn die *Grifffläche* wiederum senkrecht auf der rechten oder der linken Seite liegt, wird der *Griff* als *Seitgriff* bezeichnet. Ein *Seitgriff* wird durch einen *seitlichen Zug* belastet, und zwar so, dass der Daumen entweder aufwärts (*Seitgriff*; *sivuote*) oder abwärts (*Gaston*, *Schultergriff*; *gaston*) liegt. In manchen deutschen Quellen (kletterlaune s.v. *Gaston*; Wikipedia 2018 s.v. *Liste der Kletterbegriffe*) wird *Gaston* aber auch als einen *Griff* definiert, was aber eher fragwürdig als richtig ist. Auf Finnisch heißen die zwei letztgenannten *Griffe* *underi* und *saideri*. Es hängt von der Richtung der *Grifffläche* ab, ob *Henkel* z.B. ein *Seitgriff* ist. So scheint *Henkel* in diesem Fall eher ein funktioneller Oberbegriff für die erwähnten *Griffe* zu sein. Da *positiver Griff* nicht das logischste Antonym für *Untergriff* ist, ist es sinnvoll, *Obergriff* als Antonym zu wählen. Die *Grifftechniken* für die erwähnten *Griffe* sind im Deutschen klar, da sie ähnlich wie die *Griffe* benannt werden (außer *Gaston*), aber im Finnischen können die *Grifftechniken* mit den finnischen Lehnübersetzungen *alaote* (*Untergriff*) und *sivuote* (*Seitgriff*) benannt werden. Da es in den Quellenmaterialien keine finnische Benennung für die *Grifftechnik* gibt, die bei einem *Obergriff* verwendet wird, gibt es hier eine terminologische Lücke, die durch die Anwendung der Benennung *yläote* gefüllt werden kann.

Es kann festgestellt werden, dass der deutsche Terminus *Henkel* äquivalent mit den finnischen Terminus *kahva* ist und die Termini *positiver Griff* und *Obergriff* nicht unbedingt *Henkel-Griffe* sind. Der Begriffsinhalt der Begriffe *Henkel* und *kahva* verändert sich nicht, selbst wenn die Richtung der *Grifffläche* des *Griffs* geändert wird. Dies bedeutet, dass *Henkel* nicht synonymisch mit den Begriffen *Obergriff*, *Untergriff* und *Seitgriff* ist, da diese sowohl die Richtung eines *Griffs* als auch die *Grifftechnik* bezeichnen, d.h. dass die erwähnten Begriffe polysemisch sind. Im Finnischen bezeichnen die Termini *underi* und *saideri* *Griffe* und *alaote* und *sivuote* die entsprechenden *Grifftechniken*. In den beiden Sprachen bedeutet *Gaston* eine besondere *Grifftechnik*, die beim Greifen eines *Seitgriffs* verwendet werden kann.

7 Zusammenfassung und Schlussfolgerungen

Kletterbegriffe- und Termini regen viele Diskussionen unter Kletterern an. Dem Kletterer scheint es aber nicht leicht zu fallen, diese zu definieren. Das ist leicht zu bemerken, wenn man die Kletterwortschätze und Artikel über Kletterbegriffe betrachtet. Für einige Kletterer scheint es wichtig zu sein, Kletterbegriffe richtig und ausführlich zu definieren, wohingegen andere die Terminologearbeit als eher nutzlos empfinden. Da es viele abweichende Meinungen über Kletterbegriffe und deren Definitionen gibt, kann es sein, dass manche erfahrene Kletterer die Ergebnisse dieser Untersuchung unbefriedigend finden, wohingegen Anfänger und Laien insbesondere den Wortschatz nützlich finden können. Vor allem kann der terminologische Denkansatz dem Kletterer fremd sein. Weil der größte Teil der jetzigen Kletterwortschätze von Kletterern selbst geschrieben ist, sind die Definitionen teilweise subjektiv und enthalten Fehler. Definitionsfehler und unlogische Eigenschaften einiger Termini erschweren die Kommunikation zwischen Kletterern, was schlimmstenfalls einen Unfall verursachen kann, weshalb die terminologische Untersuchung über Kletterfachsprache wichtig ist. Die wichtigsten Ergebnisse dieser Arbeit sind im Kapitel 6 dargestellt, aber auch der anhängende Kletterwortschatz enthält wichtige und neue Information über die finnische und deutsche Kletterfachsprache. Die Terminologearbeit hat z.B. ergeben, dass es mindestens zwei terminologische Lücken gibt: Vor dieser Untersuchung gab es im Finnischen keine äquivalente Benennung für die *Obergriff- Grifftechnik* (*yläote*). In den deutschen Quellen gab es wiederum keine äquivalente Benennung für den finnischen Terminus *seinäkiipeily*. Die beste Benennung für den finnischen Terminus wäre *Indoorklettern* (*sisäkiipeily*), was aber nicht dasselbe bedeutet, weswegen die Benennung *Wandklettern* im Wortschatz zum deutschen Gegenstück vorgeschlagen wird (s. Anh. 1). Da die Kletterfachsprache nicht eindeutig ist und noch viele unlogische Elemente beinhaltet, muss die Terminologearbeit fortgesetzt werden.